

Her boydan

DÜNYA EDEBİYATINDAN
ŞİİR VE YAZILAR

ANADOLU
YAZARLAR
BİRLİĞİ

YURTDIŞI
TÜRKLER
VE AKADEMİ TOPLUM KURUMLARI
BAŐANLIĐI

Her Boydan

Dünya Edebiyatından
Şiir ve Yazılar

Anadolu Yazarlar Birliği Yayınları

Yayın No: 1
Ağustos 2019

**Yurtdışı Türkler ve Akraba
Topluluklar Başkanlığı Adına**
Abdullah Eren

Genel Yayın Yönetmeni

Hüseyin Karaca

Yayın Danışmanı

Dr. Celâl Fedai

Editör

Alina Minsafina

Çeviri Eğitimcileri

Cem Yavuz (İngilizce Grubu)
Osman Doğan (Fransızca Grubu)
Turgay Şafak (Farsça Grubu)
Zeliha Eliaçık (Arapça Grubu)

Kapak ve İç Düzen

Yalçın Şirin

Baskı ve Cilt

Karakış Basım

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi No: 1 BF1 Topkapı / İstanbul Telefon: 0212 544 58 20

ISBN: 978-605-80405-0-2

Yayıncı Sertifika No: 44873

anadoluyazarlartirliği.org

Bu eser, Anadolu Yazarlar Birliği tarafından Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uluslararası Öğrenci Akademisi kapsamında yürütölen atölye çalışmalarına katılan öğrencilerin çevirilerinden oluşmaktadır.

Çevirilen yazı ve şiirlerdeki kaynak sorumluluğu çevirmenine aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Tüm çeviri ve yazıların telif hakları Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile Anadolu Yazarlar Birliği'ne aittir.

TAKDİM

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığımız tarafından 2012'den beri yürütülmekte olan Türkiye Bursları'na başvurular her yıl artarak devam etmektedir. Nitekim Türkiye Bursları'na başvurular bu yıl yaklaşık yüz elli bin başvuruyla rekor bir seviyeye ulaşmıştır. YTB olarak 2012'den itibaren burs imkânı sağladığımız öğrenci sayısı ise 27 bin rakamını aşmış bulunmaktadır. Bu bağlamda bizler YTB olarak Türkiye Bursları marifetiyle dünyanın farklı ülkelerinden binlerce gencin yükseköğrenimlerini sürdürmelerine vesile olurken diğer yandan kardeşlik köprüleri kuruyor, Türkiye'nin girişimci ve insani vizyonu doğrultusunda güçlü bağlar tesis ediyoruz. Çünkü biliyoruz ki bu kardeşlerimiz, Sayın Cumhurbaşkanımızın ifade ettikleri gibi "hem kendi ülkelerine hem de tüm insanlığa hizmet edecek gönül neferleri"dir. Kaldı ki ülkemizin fiziki sınırlarından öte, sahip olduğumuz gönül coğrafyasının geniş hudutları; 2018-2019 Uluslararası Öğrenci Mezuniyet Programımızda da ifade ettiğimiz gibi Türkiye'nin Türkiye'den büyük olduğunu ifade ederken, inanıyorum ki öğrenci arkadaşlarımız da ülkelere döndüklerinde gönüllü elçilerimiz olarak Türkiye'nin dünyanın umudu olduğu hususunu kavramış olarak bu vizyonu devam ettireceklerdir.

Başkanlığımızın Türkiye Bursları kapsamında yürüttüğü Uluslararası Öğrenci Akademisi de işte bu amaç ve vizyonun önemli bir ayağını teşkil ediyor. Uluslararası Öğrenci Akademisi, öğrencilerimize ilgi alanlarına yönelik atölye çalışmalarının yanı sıra kendilerini akademik yönden geliştirmeleri için imkân sağlayan programlar sunmayı; bunun yanında kültürel etkileşim içinde bulunma fırsatı da vererek kültürümüzü ve değerlerimizi daha yakından tanıma hedefini gözetmektedir. Bu kapsamdaki çalışmalardan biri de Başkanlığımız desteğiyle Anadolu Yazarlar Birliği tarafından yürütülen ve öğrencilerimizin dilimizle, kültürümüzle daha güçlü bağlar kurması için önemli bir misyon üstlenen Çeviri Atölyesi oldu. Diğer ilgili programları da destekleyen bu örnek çalışmanın da katkısıyla diyebiliriz ki; Avrupada yaşayan 6 milyondan fazla insanımızla, Balkanlarda canlı bir şekilde varlığını sürdürürken Orta Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar geniş bir coğrafyada da iletişim kurmamızı sağlamasıyla sınırlarının ülkemizin sınırlarının çok ötesinde olduğunu gördüğümüz Türkçe artık onların, Türkiye Bursları kapsamında ülkemizde okuyan hemen her milletten, hemen her coğrafyadan öğrencimizin ortak dili. Dahası bu öğrencilerimizin kimi gazetecilik okurken bir yandan da hat sanatıyla ilgileniyor; kimisi ise mühendislik alanında eğitim alırken; edebiyat en sevdiği uğraş oluyor.

Farklılıkları barındırmasıyla, adeta Birleşmiş Milletleri andıran bir öğrenci topluluğunun yürüttüğü çalışmaların ortaya koyduğu bu örnek kültürel zenginlik elbette bizler için büyük kazanım. Zira onlara kendi kültürümüzü, edebiyatımızı tanıtırken biz de onlardan çok şeyler öğreniyoruz. İşte Çeviri Atölyesi öğrencilerimizin çalışmalarından derlenen bu kitap; yapılan çalışmaların, verilen emeklerin uçup gitmemesi bakımından da kıymetli. Yerel masallardan daha önce dilimize hiç çevrilmemiş şair ve yazarların eserlerine kadar "her boydan" her dilden Türkçeye kazandırılan güzel bir kültürel birikimin ifadesi. Çeviri Atölyesi'ni düzenleyen Anadolu Yazarlar Birliği yetkililerine ve bu kitabın ortaya çıkması için emek veren hocalarımıza, öğrencilerimize teşekkürlerimi sunuyorum; gayretlerinin devamını diliyorum.

Abdullah Eren

Yurtdışı Türkler ve Akraba
Topluluklar Başkanı

ÖNSÖZ

Anadolu Yazarlar Birliği olarak, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen Uluslararası Öğrenci Akademisi kapsamında yürüttüğümüz Çeviri Atölyesi'ndeki çalışmalar geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi yine bir kitap olarak okuyucuya sunuldu.

Bu yıl Uluslararası Öğrenci Akademisi kapsamında Çeviri Atölyesi yanında Dil ve Edebiyat Atölyesi çalışmalarını da yürüttük. Söz konusu projelerde 34 ülkeden 120 öğrenci ile faaliyetlerimiz devam etti.

Çeviri Atölyesinde; Arapça, İngilizce, Fransızca ve Farsça dillerinde uzman hocalarımız eşliğinde çeviri teknikleri üzerine derslerimiz oldu ve dönem sonunda öğrenciler kendi edebiyatlarından dilimize çeviriler yaptılar. Bu ürünler elinizdeki kitapta yer alıyor. Böylece hem edebiyat literatürümüzün zenginleşmesine katkı sağladık, hem de öğrencilerin dilimizi kültürümüzü yakından tanınmasına imkân sağlamış olduk.

Dil ve Edebiyat Atölyesi'nde ise; dilimiz ve edebiyatımız ile ilgili atölye çalışmaları yapıldı ve öğrenciler dilimizin zenginliğini daha yakından inceleme fırsatı buldular. Tabii bütün bu çalışmalardan maksadımız ülkemizde yükseköğrenim gören gençlerin hem akademik, kültürel, sosyal donanımlarının güçlendirilmesi, hem de kültür ve medeniyet değerlerimizle bağlarının kuvvetlendirilmesinin sağlanması idi. Bu hususu başarmanın huzurunu yaşıyoruz şimdi. Çünkü bu gençlerden büyük bir çoğunluğu mezun olup memleketlerinde döndüklerinde istiyoruz ki; bizden bir şeyler götürsünler ve kalıcı ve sürdürülebilir ilişkilerimiz devam etsin. Amacımız tüm insanlığın huzur ve mutluluğudur.

Bu eserde, çeşitli ülkelerin şair ve yazarlarından Türkçeye ilk kez çeviriler yapıldı. Ayrıca farklı ülkelerin efsane ve halk masalları ile ülke edebiyatlarına dair makaleler de yer alıyor bu çalışmalarda.

Kitabın edebiyat dünyamıza hayırlı olması dileklerimizle...

Yusuf Tosun

Anadolu Yazarlar Birliği
Genel Başkanı

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

ŞİİRLER

Sufi Aşqari	AŞK-I HAM	12
Atanas Hristov Dalchev	AYNA	14
	RESSAM VE RÜZGAR	16
Peyo Yavorov	FİGAN	18
Simin Behbahani	VEFAKAR	20
Nizâr KABBÂNÎ	SEVGİLİM SEN OLMASAYDIN	22
Bahtiyar Vahapzade	BAYRAK	24
Molla Penah Vaqif	AYRILDIK	26
Aimé Césaire	MEMLEKETE DÖNÜŞ DEFTERİ	28
Victor Hugo	HAZİRAN GECELERİ	30
Mahtumkulu Firaki	VEFASIZLARDAN	32
Molla Devlet Geldi Fedai	DERDİNDEN	34
Anonim Arap Şiiri	HAYKIRACAĞIM	36
Halilullah Halili	RUBAİLER	38
Emin Piri	KAR ÇOCUK	40
	SAĞ KALAN VAR MI?!	42
Taleh Mansur	VAGİF SAMEDOĞLU İÇİN...	44
Lakshminath Bezbarua	EY BENİM SEVGİLİ MEMLEKETİM	46
Sabahattin Ali	МАЙ (Mayıs)	48
Nazım Hikmet	به تو فکر کردن (Seni Düşünmek)	50
Ahmet Murat Özel	DÉCISION DU COEUR (Kalbin Kararı)	52

II. BÖLÜM

ÖYKÜ, YAZI VE SÖYLEŞİLER

Kazak Halk Masalı	ALDAR-KÖSE İLE ŞIGAY-BAY	56
Azeri Halk Hikayesi	TOPRAK	61
İlyas Esenberlin	ALTI BAŞLI AYDAKAR (ALTIN ORDA 1, İKİNCİ BÖLÜM)	63
Muhammed Subhi Abu Ghanimah	BİZ GURBETTEYİZ, RUHUMUZ VATANDA	85
Rania Benseghir	NESİLLER BOYU ELDEN ELE UZATILAN “ÇANAK”: BOUKALA	89
Afrika Halk Masalı	ÜÇ ÖKÜZ	91
Grigory Spiridonoviç Petrov	BEYAZ ZAMBAKLAR ÜLKESİNDE	92
Bijen Necdi	TOPRAĞA EMANET	96
Hayide İşıl	BAMYAN PUTLARI VE TARİHİ KÖKLERİ	100
Cibril Tamsir Niane	SUNCATA VEYA MANDİNG DESTANI	102
Iva Popova	SABAHAT'TİN ALİ'NİN HAPİSHANE ŞARKILARI	104
Syed Abdullah Shah Nawaz	YENİ ASSAM ŞİİRİ	106
Ramil Ahmedov	TÜRKİYE'DE MODERN AZERBAYCAN EDEBİYATINA DAİR ARAŞTIRMALAR	113
Alina Minsafina	YAHYA KEMALİN “AZİZ İSTANBUL”U	123
Kamagate Soualiho	FİLDİŞİ SAHİLLERİ VE FRANSIZ SÖMÜRGEÇİLİĞİ	126
Rada Alchikh	SURİYELİ YAZAR RAFIQ SHAMI İLE SÖYLEŞİ	128
Ramil Ahmedov	AZERİ ŞAİR AGŞİN BABAYEV İLE SÖYLEŞİ	132
Mustafa Kutlu	درعكس یکی است (Fotoğrafta Biri Var)	136
	هلال را دیدی؟ (Hilali Gördün mü?)	146
Ömer Seyfettin	الففطان الزهري المرصع باللائئ (Pembe İncili Kaftan)	152
Sait Faik Abasıyanık	مرآه الشاطئ (Plajdaki Ayna)	168

KİTAP HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

Bu kitap, Anadolu Yazarlar Birliği olarak Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nca gerçekleştirilen Uluslararası Öğrenciler Akademisi kapsamında yürüttüğümüz "Çeviri Atölyesi" faaliyetinin bir toplamı.

Dünyanın farklı coğrafyalarından öğrenim görmek için ülkemize gelen gençler, son derece güzel işlere imza attılar. Bu öğrencilerin çoğu Türkçe eğitimini zaten almıştı. Okuyacak, yazacak ve konuşacak derece Türkçe biliyorlardı. Fakat atölye çalışmalarımızda Türkçe hakimiyetlerini artırdılar ve daha da önemlisi diller arası aktarım konusunda daha da yetkinleştiler. Çünkü tercüme faaliyeti bir dili sadece konuşabilmek ve yazabilmekle altından kalkılabilecek bir iş değildi. Daha düzenli tetkiklere ve kısmi de olsa akademik bir disipline ihtiyaç vardı. İşte Çeviri Atölyesi'nde Anadolu Yazarlar Birliği, öğrencilere bu imkanı elinden geldiğince tanımaya çalıştı. Atölyede yaklaşık kırk farklı ülkeden, aralarında kendi dillerinden metinlerin daha önce Türkçeye hiç aktarılmamış olduğu dilleri konuşan öğrencilerin de yer aldığı bir topluluk vardı. Çok farklı alanlarda eğitim gören öğrencilerin katıldığı atölyenin amacı tabii ki profesyonel çevirmenler yetiştirmek değil. Hem kendi dillerine, edebiyatlarına yaklaşmalarını hem de çeviri faaliyeti aracılığıyla Türkçelerini ilerletmelerini hedefledik. Öğrenciler arasında kültürel bir alışveriş oldu.

Bizim açımızdan en önemli kazanım da çok farklı coğrafyaların, ülkelerin edebiyatına temas etmek oldu. Örneğin bugün Hindistan'ın bir eyaleti durumunda olan fakat kendine özgü kültürel zenginliğe sahip, çoğumuzun adını bile belki ilk defa duyacağı Asam edebiyatına dair bilgiler edindik. Afrika kıtasının yerel halklarına dair destanlar öğrendik. Arapça ve Farsçadan, dilimize daha önce çevrilmemiş şiirler okuduk...

Uluslararası Öğrenci Akademisi'nin ilk yıllarında İzmir'deki öğrencilerin şair Celâl Fedai öncülüğünde giriştikleri bir çabanın neticesinde başlatılan çeviri çalışmaları ve bu çalışmaların "Her Boydan" adıyla yayınlanması, birliğimizce İstanbul'da devam ettirilmiş ve üç yıl boyunca, her yıl artan bir verimlilikle gerçekleştirilmiştir. Bu kitabın, ülke ve eser seçimi önceden belirlenerek, kitaplaştırmak hedefiyle yürütülen bir çalışmanın ürünü olmadığını da belirtmeliyiz. Dil sınıflarında farklı sayılarda öğrenci bulunması, öğrencilerin çeviri konusundaki yeterlilik düzeyleri, hem kendi hem de bizim edebiyatımıza aşinalıklarının farklı seviyelerde olması gibi faktörler, kitaptaki çevirilerin ülke ve dil açısından dengeli bir dağılıma sahip olmasına imkan vermeyen teknik hususlar. Mümkün olduğunca çok sayıda dil ve ülkeden çeviri yapmak için faaliyet yürüten bir atölyenin doğal çalışma sürecinin sonucu. Çeviri ve makalelerde gözetmeye gayret etdiğimiz husus, Türkçeye daha önce çevrilmemiş sanatçıların eserlerine yer vermek ya da ülkemizde bilinen şair ve yazarlar sözkonusu olduğunda dilimize daha önce çevrilmemiş eserlerini incelemek oldu.

Kitapta, şiiirlerin orijinal metinlerine de yer verdik. Bu, yürüttüğümüz atölye çalışmasının şeffaf bir şekilde okuyucuya yansımına verdiğimiz önem kadar, yeni çeviri çalışmalarını yönünde bir şevk ve gayret oluşturması içindir. Buradaki çeviriler, projenin anlam ve amacı itibarıyla çeviri tartışmalarından münezzehe olmakla birlikte, okuduğunuzda aralarında çok başarılı ve nitelikli çeviriler olduğunu göreceksiniz. Kendi edebiyatlarını, kendi ülkelerinin şairlerini atölyedeki eğitmenlerimizden öğrenen kimi öğrenci arkadaşlar, ilerleyen süreçte bu işi o kadar benimsediler ki projenin çitasını da yükseltmiş oldular. Şiir ve yazılar olarak iki bölümden oluşan kitabın bölüm sonlarındaki Türkçeden diğer dillere çevrilmiş birkaç şiir ve öyküyü bu açıdan değerlendirmek mümkün. Bu çevirilerde öğrencilere bir yönlendirmede bulunulmamış, Türkçede hangi şair ve yazarlarımızı tanıyorlar ya da okudularsa, çevirecekleri şiir ya da hikayeyi ona göre kendileri belirlemişlerdir.

Anadolu Yazarlar Birliğı olarak kültür ve sanatımıza büyük katkıları olacağını düşündüğümüz ve nitelik açısından kurumsal misyonumuza da denk düşen bu projede çalışma imkanı verdikleri için Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına şükranlarımızı sunarız.

Projede görev alan; Arapça şiir ve metinler konusundaki eğitmenimiz Zeliha Eliaçık, Farsçada Turgay Şafak, Fransızcada Osman Doğan, İngilizcede ise projenin ilk yılından beri kendisiyle çalışmanın hem bizim için hem de öğrenciler açısından büyük şans olduğunu düşündüğümüz usta şair ve çevirmen Cem Yavuz'a emek ve çabaları için teşekkür ederiz. Diğer sınıflardan farklı olarak İngilizcede çok farklı ülke ve dillerden, İngilizce üzerinden çeviri çalışması yapıldı. Bu yoğun gayret ve dikkat isteyen bir süreç olduğu kadar, o dile hakim olunmasa da –ve aynı zamanda tam da bunun için- şiirin, imajların ortak anlam alanına vukufiyeti gerektiriyor. Cem Yavuz, şairliğı yanında geniş bir coğrafyanın edebiyatı hakkındaki birikimiyle bu zorlu süreci olabildiğince başarılı bir şekilde sonuçlandırmamızda pay sahibi...

Yaptıkları çevirilerle bize başka dünyaların kapılarını aralayan, ülkemizde öğrenim görürken bize de nice güzellikler öğreten tüm öğrencilerimize ayrı ayrı ve özellikle teşekkür ediyoruz.

Kısa sayılabilecek bir atölye çalışmasının sonunda, yapılan bunca çeviriyi kayıtlara geçirmek ve ilgililerinin istifadesine sunmak da en az projenin kendisi kadar önemlidir. Yapılan çalışmaları görünür ve kalıcı kılmak; bunca emeğe duyulan saygının, hakkı teslim etmenin ve yapılan nitelikli çalışmaların karşılığını bulacağını bir ifadesidir.

Hüseyin Karaca

Anadolu Yazarlar Birliğı
Genel Başkan Yardımcısı
ve Proje Koordinatörü

I. BÖLÜM

ŞİİRLER

Sufi Aşqari

Sufi Aşqari adıyla bilinen Mohammed-Rahimin oğlu Ghulam-nab-i Aşqari 1271'de Afganistan'ın Paghman köyünde doğdu ve Afganistan'ın Tacik ve çağdaş şairlerinden biriydi. Seksen yedi yaşında Kabil'de öldü ve aynı şehre defnedildi.

Sûfi Aşqari camide okuma ve yazmaya başladı; aynı zamanda Kuran-ı Kerim ve Sadi Şirazi'nin Bostan ve Gülistan'ını öğrendi; 18 yaşında şairliğe başladı.

Sûfi Aşqari tasavvufa çok ilgiliydi. Buhara'dayken Mesnevi ve Bidil okumalarına katılmış ve Şah-ı Nakşibendi'yi ziyaret etmiştir.

عشق خام

دنیاست خوب و دنیا لیکن بقا ندارد
دارد چو بیوفایی يك آشنا ندارد
هر چیز در شکستن فریاد می برآرد
اما شکست دلها هرگز صدا ندارد
دانی چنار باخود آتش زند چه باعث
سرتاپای دست است، دست دعا ندارد
شخصیکه بینوا شد خانه بدوش گردد
در هر کجا که باشد بیچاره جا ندارد
هرچند دختر رز در میکده عروس است
افسوس دست پایش رنگ حنا ندارد
دلدار پرغروم بسیار مست ناز است
چون سایه در پیش من، رو بر قفا ندارد
این حرف را به تکرار از هر کسی شنیدم
ظالم به روی دنیا ترس از خدا ندارد
با رهروئ بگفتم اینراه کدام راه است
گفتا که راه عشقست هیچ انتها ندارد
کرد هرکه را نشانه یکذره بیج نگرده
دست قضا بعالم تیر خطا ندارد
فرزند ارجمندم گرچه قمارباز است
لیکن نماز خود را هرگز قضا ندارد
نزد طبیب رفتم خندیده اینچنین گفت
درد تو درد عشق است هرگز دوا ندارد
در صفحهء کتابی دیدم نوشته این بود
صد بار اگر همیرد عاشق فنا ندارد
یارب تو کن حفاظت پامانده عشق را
بر دشت حیرت آباد پشت پناه ندارد
افتاده عشق را بالای خاک دیدم
گفتم به این ادیبی يك بوریا ندارد

Aşk-ı Ham

Dünya güzeldir ancak dünyanın bekası yoktur
Bekalı olsa da vefasızın bir aşınası yoktur
Her şey kırıldığında feryad u figan eder
Lakin kırılan kalplerin sedası yoktur
Neden sebep çınar kendini ateşe vurur bilirsin
Baştan aşağı bir eldir ancak elin duası yoktur
Kişi ki muhtaç kaldığında yurdundan uzaklaşır
Çaresiz her nereye giderse gitsin kalacak yeri yoktur
Gelin olsa da meyhanede üzümün kızı
Yazık ki elinde ayağında kınası yoktur
Pürgurur sevgilim cilve sarhoşudur
Zira bir gölge gibidir önümde, dönmeye gücü yoktur
Bu sözü herkesten tekrar tekrar işittim:
Zalimin yeryüzünde Allah korkusu yoktur
Yolcuya bunun hangi yol olduğunu sordum
Dedi ki bu aşk yoludur asla intihası yoktur
Her kimi nişan alsa zerre kadar şaşmaz
Kaza okunun alemde hiç hatası yoktur
Aziz evladım gerçi kumarbaz olsa da
Namazlarında asla kazası yoktur
Tabibin yanına gittim gülümseyerek şöyle dedi:
Senin derdin aşk acısıdır asla devası yoktur
Kitap sahifesinde yazılanın şu olduğunu gördüm:
Yüz kere ölse de aşğın fenası yoktur
Ya Rabbi sen Aşqariyi koruyup muhafaza eyle
Hayratabad meydanında sığınacağı yoktur
Aşqarının düştüğünü mezarda gördüm
Dedim ki bu edibin bile kuru bir hasırı yoktur

Çeviren: **Hayide Işıl**

Afganistanlı, İstanbul Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

Atanas Hristov Dalchev

Selanik doğumlu Bulgar şair, eleştirmen ve çevirmen. (1904-1978) Babası Hhistro Dalchev, Osmanlı parlamentosunda Makedonya Bulgarlarını temsilen milletvekili olarak görev yaptı. Dalchev şiirlerinde felsefi meselelere ustalıklı yer verdi. İlk şiir kitabı “Prozorets”(Pencere) 1926 yılında yayınlandı. Daha sonra 1928’de “Stihotvorenia” (Şiirler) ve 1930’da Paris isimli şiir kitaplarını yayınladı. 1945-56 yılları arasında komünist rejimin baskısı altında sadece çevirilerini yayınlamasına müsaade edildi. Fransız, Rus, Alman, İngiliz ve İspanyol yazar ve şairlerden Bulgarcaya pek çok çeviri yapmış olan Dalchev, 1972 yılında, edebiyata yaptığı katkılardan ötürü Herder ödülüne layık görüldü.

Огледало

Ти го чакаш от години цяли —
чудото дохожда всеки час.
Виж хамалина пред нас,
който носи огледало.
Той върви. И в огледалото израстват
улицы, къщя, стобори,
а от дъното му светло идат хора
и като от клетка птици автомобили изхвъркват бясно.
В миг разлюшкват се площади:
дървеса,
стрехи и балкони падат.
Блясват сини небеса.
Ти не се учудвай, че хамалинът
е приведен и върви едва!
Носи той в ръцете си човешки цял един
нов и дивен свят.

Ayna

Yıllar yılı bekler durursun onu –
oysa mucize her an belirir.
Önümüzde ayna taşıyan
şu hamala bak.
O yürür. Ve yürüdükçe aynadan sokaklar, evler, duvarlar çıkagelir,
sırlı dibinden de insanlar,
ve vızır vızır fırlar arabalar
pırr diye kafesten uçan kuşlar gibi.
Sanki bir an meydanlar girdaba kapılıverir de,
çöker ağaçlar, çatılar, balkonlar,
yanar durur masmavi gökyüzü.
Şaşırma hamalın ağır aksak,
iki büklüm yürüyüşüne!
Yeni ve muazzam bir dünya gidiyor çünkü
onun insan ellerinde.

Художникът и вятърът

Художникът искаше да нарисува вятъра,
и рисуваше листа, които излизат лудо от
пожълтялото дърво като искри от разпалван огън.
Той искаше да нарисува вятъра,
и рисуваше как се струи и проблясва тревата
в ливадата.
Той искаше да нарисува вятъра,
и рисуваше облаци, пръснати в паническо
бягство по небето.
Художникът искаше да нарисува вятъра,
и виждаше винаги, че рисува друго.

Ressam ve Rüzgar

Rüzgarı çizmek istiyordu ressam
ve alev alev yanan,
sararmış ağaçtan delice uçuşan yaprakları çiziyordu.
Rüzgarı çizmek istiyordu
ama çayırlarda çimenlerin harenip
parıldayışını çiziyordu.
Evet, çizmek istiyordu rüzgarı
ve gökyüzünde kaçıp kovalayan
darmadağın bulutları çiziyordu.
Ne zaman rüzgarı çizmek istese ressam
hep başka bir şey çizdiğini görüyordu.

Çeviren: **Iva Popova**

Bulgaristanlı, Marmara Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi

Peyo Yavorov

1878 doğumlu Bulgar şair ve oyun yazarı.

Gerçek adı Peyo Kraçolov'dur. Öğrenim hayatı köyünde ve Filibe'de geçti. Telgrafçılık, kütüphane memurluğu yaptı.

Ağustos 1903'te Osmanlı yönetimine karşı girişilen başarısız Makedonya ayaklanmasında rol oynadı. Bazı gazetelerde yayın yönetmeliği yaptı ve partizan gruplarla iki kez Makedonya'ya geçti. Eşinin intiharı üzerine kendi de intihara teşebbüs etti; bu girişim kör olmasıyla sonuçlandı. Ancak 1914'te Sofya'daki ikinci teşebbüsüyle hayatına son verdi.

Yavorov, Bulgar şiirinde sembolizmin öncüsü olarak kabul edilir.

СТОН

На Лора

Душата ми е стон. Душата ми е зов.
Защото аз съм птица устрелена:
на смърт е моята душа ранена,
на смърт ранена от любов...
Душата ми е стон. Душата ми е зов.
Кажете ми що значат среща и разлъка?
И ето аз ви думам: има ад и мъка -
и в мъката любов!

Миражите са близо, - пътя е далек.
Учудено засмяна жизнерадост
на неведение и алчна младост,
на знойна плът и призрак лек...
Миражите са близо, - пътя е далек:
защото тя стои в сияние пред мене,
стои, ала не чуе, кой зове и стене, -
тя - плът и призрак лек!

Figan

Lora'ya

Gönlüm bir feryad.. figandır gönlüm.
Vurulmuş, yaralı bir kuştur
ölüme yazgılı,
ve ölür aşk yarasından.
Figandır gönlüm.. gönlüm bir feryad.
Söyleyin bana: neymiş kavuşma, hicran da nedir ?
Ben diyorum ki size: cehennem de vardır gam da vardır –
O gamda ise aşk vardır!

Serap yakın, - yol uzaktır.
Şaşır kalmış kahkahası, yaşam sevinci
har içinde, arzu dolu teni; uçtu uçacak canı...
Serap yakın, - yol uzaktır:
Önümde alev alev dikilir durur
durur da işitmez – kimindir bu feryad u figan,-
O – ten.. ve can, uçtu uçacak!

Çeviren: İva Popova

Bulgaristanlı, Marmara Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi

Simin Behbahani

20 Haziran 1927 tarihinde doğan Behbahani, İranlı şair Füruğ Ferruhzad'ın, dönem ve şiir arkadaşıdır. Nobel Edebiyat Ödülü'ne iki kez aday gösterilen şair, İranda modern şiirin kurucularından biri olarak kabul ediliyor. Behbahani'nin 20'ye yakın şiir kitabı va aldığı bir çok ödül bulunmaktadır.

Behbahani, 19 Ağustos 2014'te Tahranda vefat etmiştir.

وفادار

بگذار که در حسرت دیدار بمیرم
دیدار تو بگذار بمیرم در حسرت
دشوار بود مردن و روی تو ندیدن
بگذار به دلخواه تو دشوار بمیرم
بگذار که چون ناله ی مرغان شباهنگ
در وحشت و اندوه شب تار بمیرم
بگذار که چون شمع کنم پیکر خود آب
در بستر اشک افتم، ناچار بمیرم
می میرم از این درد که جان دگرم نیست
تا از غم عشق تو دگریار بمیرم
تا بوده ام، ای دوست، وفادار تو بودم
بگذار بدانگونه وفادار بمیرم

Vefakar

Hasretle ölmeme izin ver
Seni görmenin hasretiyle ölmeme izin ver
Senin yüzünü görmeden ölmek zordu
Senin istediğin gibi zor ölmeme izin ver
Bülbülün inlemeleri gibi
Karanlık gecenin keder ve korkusunda ölmeme izin ver
Vücudumun mum gibi erimesine
Gözyaşı yatağına düşüp çaresizce ölmeme izin ver
Bu acıdan ölüyorum, başka canım yok
Ki senin aşkının derdiyle yine öleyim izin ver
Hayatta olduğum sürece, ey sevgili, sana vefalıydım
Böylece vefakar ölmeme izin ver

Çeviren: **Melika Sadri**

İranlı, İstanbul Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans öğrencisi

Nizâr Kabbânî

21 Mart 1923 tarihinde orta halli bir ailenin çocuğu olarak Dımaşk'ta doğdu. Suriye Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. Buradan mezun olunca 1944'te Suriye'nin Kahire Büyükelçiliği'nde çalışmaya başladı, bu görevi 1948 yılına kadar devam etti. 1948-1966 yıllarında İstanbul, Londra, Beyrut, Pekin ve Madrid'de diplomat olarak görev yaptı. 1966'da emekliye ayrılarak Beyrut'a yerleşti. 1967 Haziranında Araplar'ın İsrail karşısında uğradıkları yenilginin öfkesiyle kaleme aldığı Hevâmişâlâ defteri'n-nekse (bozgun notları) başlıklı şiir kitabı şairin Mısır'la arasının açılmasına yol açtı. Bu yıl içinde Beyrut'ta kendi adını taşıyan bir yayınevi kurdu ve Bağdat'ta tanıştığı ikinci eşi Belkis er-Râvî ile evlendi; ancak Beyrut'ta Irak Büyükelçiliği'ne düzenlenen bombalı saldırıda eşi hayatını kaybetti (1981).

Son yıllarında Londra'da yayımlanan el-Hayât gazetesinde on beş gün-de bir yazıları ve şiirleri çıktı. Hem Arap dünyasını hem modern bilim ve teknoloji uygarlığını insanî ve ilâhî değerler adına yoğun bir eleştiriye tâbi tuttu. Nizâr Kabbânî 30 Nisan 1998 tarihinde Londra'da vefat etti, cenazesi Dımaşk'a getirilerek aile mezarlığına gömüldü.

Çocukluk ve gençlik yıllarında resim ve müzikle uğraşan Kabbânî sonunda şiirde karar kılmış, 1939 yılından itibaren şiir yazmaya başlamış, ancak bir şair olarak ilk çıkışını henüz Hukuk Fakültesi öğrencisi iken yayımladığı 'âlet li es-semrâ' adlı şiir kitabı ile yapmıştır.

لولم تكوني بحياتي

لولم تكوني أنت في حياتي
كنت اخترعت امرأة مثلك يا حبيبتني
قامتها جميلة طويلة كالسيف
وعينها صافية مثل سماء الصيف
كنت رسمت وجهها على الورق
كنت حفرت صوتها على الورق
كنت جعلت شعرها مزرعة من الحب
وخصرها قصيدة وتغرها كأس عبق
وكفها حمامة تداعب الماء ولا تخشى الغرق
كنت سهرت ليلة بطولها
أصور ارتعاشة العقد وموسيقى الخلق
لولم تكوني أنت في لوح القدر
لكنك صورتك بصورة من الصور
كنت استعرت قطعة من القمر
وحفنة من صدف البحر وأضواء السحر
كنت استعرت البحر والمسافرين والسفر
كنت رسمت الغيم من أجل عينيك وراقصت المطر
لولم تكوني أنت في الواقع
كنت اشتغلت أشهراً وأشهراً على الجبين الواسع
على الفم الرقيق والأصابع
كنت رسمت امرأة مثلك يا حبيبتني شفافة اليدين
كنت على أهدابها رميت مجتمين
لكن من مثلك يا حبيبتني؟ أين تكون. أين؟

Sevgilim Sen Olmasaydın

Sevgilim olmasaydın sen hayatımda
Bir kadın yarattırdım
Senin timsalin

Endamı uzun, güzel kılıç gibi
Gözleri berrak sanki yaz mevsiminde gökyüzü
Yapraklara yüzünü çizer
Sesini nakş ederdim
Fesleğenden örerdim saçlarını
Ah ne kasideler yazılırdı beline
Ağzın güzel kokulu bir gonca olurdu
Ellerin güvercinler
Oynaşrlar suda korkusuzca boğulmaktan
Geceler boyunca uyutmazdı beni
Gerdanlığının ve küpelerinin şakıdığı musiki
Felek seni bana yazmasaydı
Ben seni kaderime alnıma nakşederdim
Ay parıltılarından ödünç alırdım seni
Bir avuç kadar denizin sedeflerinden
Yolculuklardan ve yolcularından
Gözlerin için bulutlar çizip yağmurlarla dans ederdim
Hayatımda sen olmasaydın
Ah sen hiç olmasaydın
O alınını, geniş
O dudaklarını, nazenin
Ve parmaklarını
Çizmek için uğraşırdım aylarca
Ey sevgilim sen olmasaydın
Ah sen olmasaydın
Senin gibi yumuşak elleri
Kar beyazı bir kadın çizerdim
Kırpıklarına yıldızlar serperdim
Ama hayır sevgilim senin benzerin yok
Sen neredesin sevgilim
Hani nerede?

Çeviren: **Fatima Alzein**

İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Lisans öğrencisi

Bahtiyar Vahapzade

16 Ağustos 1925'te Azərbaycanın kuzeyindəki Şekide doğdu. Tıp Fakültesi'ne girdi, amca bir süre sonra buradan ayrılaraq yüksək təhsilini Bakü Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ndə tamamladı (1947).

Sovyet döneminde 1980-1985 və 1985-1990 illərində Azərbaycan Parlamenti'ndə millətvekiliyi yaptı. Azərbaycanın bağımsızlığına kavuşmasının ardından ölünə qədər millət parlamentoda yer aldı. 13 Şubat 2009 tarixində Baküdə vəfat etdi; tanınmış ədəbiyyat, bilim və sənət adamlarının mezarlarının yer aldığı Fəhri Hıyabana dəfn edildi.

Küçük yaşdan itibərən şiire ilgi duyan Vahapzadənin Azərbaycan Yazarlar Birliyi'nin başkanı Samed Vurgun sayəsində həyatının yönü dəyişmiş, 1945'te Azərbaycan Yazarlar Birliyi'ne qəbul edilmişdir.

Milli problemləri dilə gətirən, insan və zaman üzərində duyğu və düşüncələrini anlatan şiirler yazmışdır. Bahtiyar Vahapzadəyə xalq arasında böyük şöhrət kazandıran, gələncəsal təhkiye tarzında sadə bir dillə kalemə aldığı, vətən və millət sevgisi aşılayan, düşüncə bakımından yoğun böyük hacimli manzumləridir. 1958'də yazdığı, "Gülüstən Poeması" ona böyük ün sağlamışdır.

Bahtiyar Vahapzadənin bəzıları çeşitli dillərə çevrilən yetmiş kədar şiir kitabı ilə iki monografisi və on civarında ilmi-popüler eseri yayımlanmışdır.

Bayraq

Torpağım üstünə kölgələr salan
Mənim varlığımın cılası bayraq.
Zəfərdən doğulmuş
Göytürkdən qalan
Qurdbaşlı bayrağın balası bayraq.

Üç rəngli bayrağın kölgəsində mən
Qaraca torpağı vətən görmüşəm.
Zəfər güllərini dövrü-qədimdən
Bayraq işığında bitən görmüşəm.
Bayraq mənliyimdir, bayraq kimliyim,
Bayraq öz yurduma öz hakimliyim.

Harda əcdadımın ayaq izi var,
Bu zəfər bayrağım orda dikəlsin.
Keçdiyi yerlərdə dağlar, yamaclar
Onun hüzuruna salama gəlsin.
Tarixdən qədimdir, zamandan qoca
Mənim bayrağıma sancılan hilal.
Aləmə nur saçdı tarix boyunca
Məbədlər başıma tac olan hilal.

Bayrak

Toprak üzerine gölgeler salan
Benim varlığımın cilasını bayrak
Zaferden doğulmuş
Göktürk'ten kalan
Kurtbaşı bayrağın yavrusu bayrak

Üç renkli bayrağın gölgesinde ben
Karacık toprağı Vatan görmüşüm.
Zafer güllerini kadim devirden
Bayrak ışığında yeşeren görmüşüm.
Bayrak benliğimdir, bayrak kimliğim,
Bayrak öz yurduma öz hakimliğim.

Nerde ecdadımızın ayak izi var,
Bu zafer bayrağı orada dikilsin
Geçtiğı yerlerde dağlar, yamaçlar
Onun huzuruna selama gelsin.
Tarihten kadimdir, zamandan yüce
Benim bayrağıma sancılan hilal.
Aleme nur saçtı tarih boyunca
Mabedler başına taç olan hilal.

Çeviren: **Gülnara Huseynli**

Azerbaycanlı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Biyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi

Molla Penah Vaqif

1717 yılında Kazak vilayətinin Girag Salah köyündə dünyaya gələn şair, 18. yüz-
yıl Azərbaycan Edebiyatının ən güclü təmsilçilərindən biri və eyni zamanda dövlət
adamıdır.

Karabağ Hanının baş vəziri iken 1797'də Karabağ Hanlığında iktidar dəyişikli-
ğinin ardından idam edilmişdir. İdamından sonra evi talan edilmiş, yazıya keçirilmiş
şiiirləri və divan yakılmışdır. Bugün bilinen və qaydedilən Vaqif şiiirləri sözlü gələnek-
ten derlənmişdir.

Azərbaycan şiiir tarixində güzellik və sevgi şairi olaraq qəbul edilir. Onun gerçəkçi
və halkan duyğularını ənlətən şiiirləri dil, üslup və estetik açıdan da güzel və yenidir.
Molla Penah Vaqif'in şiiirləri defalarca yayımlanmış, hakkında birçok makale və eser
yazılmışdır.

Ayrıldıq

Xeyli vaxtdır ayrılmışığı yarılan,
Gördük, amma tanışmadıq, ayrıldıq.
Qaldı canda gizli-gizli dərdimiz,
Bircə kəlmə danışmadıq, ayrıldıq.

Qərib-qərib durduq biganələrtək,
Soyuq-soyuq baxdıq divanələrtək.
Dönmədik başına pərvanələrtək,
Eşq oduna yanımadıq, ayrıldıq.

Yarım saat bir arada qalmadıq,
Eşq atəşin canımıza salmadıq,
Yalvanban yarin könlün almadıq,
Elə getdi, barışmadıq, ayrıldıq.

Vaqif sevdi bir iqrarsız bivəfa,
Bada getdi tamam çəkdiyi cəfa,
Görüşübən eyləmedik xoş səfa,
Qucaqlaşib sarışmadıq, ayrıldıq.

Ayrıldık

Uzun zamandır ayrılmışız yar ile
Gördük ama tanışmadık, ayrıldık.
Kaldı canda gizli-gizli derdimiz,
Tek bir kelime konuşmadık, ayrıldık.

Garib-garib durduk yabancılar gibi,
Soğuk-soğuk baktık divaneler gibi,
Dönmedik başına pervaneler gibi,
Aşk ateşiyle yanmadık, ayrıldık.

Yarım saat bir arada kalmadık,
Aşk ateşini içimize almadık,
Yalvararak yarin gönlün almadık,
Öyle gitti, barışmadık, ayrıldık.

Vağif sevdi bir ikrarsız bivefa,
Heba oldu bütün çektiği cefa,
Görüşerek sürmedik hoş sefa,
Kucaklaşıp sarılmadık, ayrıldık.

Çeviren: **Gülnara Huseynli**

Azerbaycanlı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Biyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi

Aimé Césaire

[Eme Sezer] Tavizsiz bir şekilde sömürgecilikle mücadele eden bir aydındır. 1913 yılında Basse-Pointe'de doğdu. Gerçek ismi Aimé Fernand David Césaire'dir. Güney Amerika ada ülkesi Martinik kökenli bir Fransız şair, yazar ve siyasetçi. İki dünya savaşı arası dönemde okumak için Fransa'ya gitmiştir. Orada sömürgecilik karşıtı Senegalli edebiyatçı Leopold Sedar Senghor ile tanışır ve onunla dost olur. Frankofon edebiyatındaki zarif akımın kurucularından biridir. Onun Batı eleştirisi diğer sömürgecilik karşıtı yazarlardan daha serttir. En önemli kitabı Le Cahier d'un retour au pays natal (Memlekete Dönüş Defteri) dir.

Cahier d'un retour au pays natal

Ceux qui n'ont inventé ni la poudre ni la boussole
Ceux qui n'ont jamais su dompter la vapeur ni l'électricité
Ceux qui n'ont exploré ni les mers ni le ciel mais ceux sans qui la
terre ne serait pas la terre.
ma négritude n'est pas une taie d'eau morte sur l'œil mort de la terre
ma négritude n'est ni une tour ni une cathédrale
elle plonge dans la chair rouge du sol
elle plonge dans la chair ardente du ciel
elle troue l'accablement opaque de sa droite patience.
Eia pour le Kailcédrat royal !
Eia pour ceux qui n'ont jamais rien inventé
pour ceux qui n'ont jamais rien exploré
pour ceux qui n'ont jamais rien dompté
mais ils s'abandonnent, saisis, à l'essence de toute chose
ignorants des surfaces mais saisis par le mouvement de toute chose
insoucieux de dompter, mais jouant le jeu du monde
véritablement les fils aînés du monde
poreux à tous les souffles du monde
aire fraternelle de tous les souffles du monde
lit sans drain de toutes les eaux du monde
étincelle du feu sacré du monde
chair de la chair du monde palpitant du mouvement même du monde !
Tiède petit matin de vertus ancestrales
Sang ! Sang ! tout notre sang ému par le cœur mâle du soleil
ceux qui savent la féminité de la lune au corps d'huile
l'exaltation réconciliée de l'antilope et de l'étoile
ceux dont la survie chemine en la germination de l'herbe !
Eia parfait cercle du monde et close concordance !
Ecoutez le monde blanc
horriblement las de son effort immense
ses articulations rebelles craquer sous les étoiles dures
ses raideurs d'acier bleu transperçant la chair mystique
écoute ses victoires proditoires trompeter ses défaites
écoute aux alibis grandioses son piètre trébusement
Pitié pour nos vainqueurs omniscients et naïfs !

Memlekete Dönüş Defteri

Ne barudu ne pusulayı icat ettiler,
Ne buhara ne elektriğe hükmettiler,
Denizleri ve semayı da keşf etmediler,
Ama onlarsız yeryüzü de olmayacaktı.
Afrika kimliğimiz, ölü evinde yasçı, düğün evinde defçi değil,
Ne bir kale ne bir katedraldir o,
Ruhumuzun en veciz ifadesidir ta semaya uzanan,
Kederimizi sabırla kavrayarak.

Ey âbide ağaç!
Ve o hiçbir şeyin mucitleri ve kâşifleri onlar,
hükmetmeyen ve zapt etmeyen,
Ancak kendinden geçip eşyanın özünü kavrarlar onlar.
Terk ederek görünüşü öze yönelip,
Tabiata hâkim değil tâbidir onlar,
Ademoğlunun en yaşlılarıdır.
Kardeşlik iklimiyle dünyanın tüm nefeslerine açık,
oraya her kaynaktan sular akar,
kutsal ateşin kıvılcımıdır,
dünyanın özünün özüdür ve onunla döner,
meltemli sabahta eskilerin faziletleridir,
Kan! Kan! Tüm kanımız erkek güneşin kalbinde atar,
ayın yumuşacık dişiliğini bilenlerdir onlar,
ceylan ve yıldızın beraber coşkunluğudur,
Bitkinin filizlenip hayat bulduğu yolculuktur onlar,
Eksiksiz daire ve muhteşem ahenktir.
Dinleyin beyaz dünyayı!
Usandılar muazzam çabalarından,
mafsalları yıldızlı gecede çökmüş,
beyaz adam çelik kuvvetiyle delerken manevi zırhı,
zaferleri mağlubiyet davullarını da çalmıştır.
Dinleyin hezimetlerinin uçuk bahanelerini,
Acıyın her şeyi bilen saf muzafferlere!

Çeviren: **Minourou Bagayogo**

Malili, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Felsefe Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

Victor Hugo

26 Şubat 1802'de Besançon'da doğdu, 22 Mayıs 1885'te Paris'te yaşamını yitirdi. Büyük Fransız düşünür ve yazar. Eğitimi düzensiz oldu. Ama Latin Edebiyatıyla ilgili sağlam bir eğitim gördü. Hukuk Fakültesi'ne girdi. 1816'dan sonra edebiyata yöneldi. 1870'te Paris'in kuşatmasını anlatan "Korkunç Yıl" şiiriyle ulusal bir kahraman oldu.

Fransız edebiyatının en çok eser veren yazarıdır.

Nuits de juin

L'été, lorsque le jour a fui, de fleurs couverte
La plaine verse au loin un parfum enivrant ;
Les yeux fermés, l'oreille aux rumeurs entrouverte,
On ne dort qu'à demi d'un sommeil transparent.

Les astres sont plus purs, l'ombre paraît meilleure ;
Un vague demi-jour teint le dôme éternel ;
Et l'aube douce et pâle, en attendant son heure,
Semble toute la nuit errer au bas du ciel.

Haziran Geceleri

Yazın, gün biterken çiçeklerle kaplı,
Ova baş döndüren kokusunu salar uzaklara.
Gözler kapalı, kulaklar seslere biraz açık,
Şeffaf ve en hafifinden bir uykudur, uyuruz.

Yıldızlar ışı ışı, gölge daha belirgin,
Belirsiz kuşluk vakti ebedi kubbeyi boyar.
Ürkek ve solgun şafak saatini beklerken,
Sanki sabaha dek göğün altında gezinmiştir.

Çeviren: **Rada Alchikh**

Suriyeli, İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrencisi

Mahtumkulu Firaki

1773 yılında, İranın Gülistan Eyaleti'nin Günbed-i Kavus şehrinin Hacı Kavuşan köyünde doğdu. Türkmenlerin Göklen boyunun Gerkez aşiretindedir.

Kendisi gibi düşünür olan babası Devlet Mehmet Azadîden Arapça ve Farsça dersleri aldı. İlk eğitimini doğduğu köyde yaptı. Eğitimine İdris Baba Medresesi'nde devam etti. Buharadaki Göğeltaş Medresesi'ndeki eğitiminin ardından, Hivede yer alan Şirgazi Medresesi'nde eğitimini tamamladı.

Türkmençe'yle birlikte Çağatayca'yı da öğrendi. Konusunu gerçek hayattan aldığı şiirlerle kısa sürede ünlendi. Şairliğinin yanında mutasavvıf ve düşünür kimliği ile de öne çıktı.

1797 yılında vefat etti. Mezarı, İranın kuzeybatısındaki Aktokay köyündedir. Kabri, anıt mezara dönüştürülmüştür.

Mahtumkulu'nun şiirlerinde dini motifler ağırlıktaydı. Şiirlerinde Firaki mahlasını kullandı. Hazreti Peygamber'e sevgisini belirten şiirler yazdı. Ayrıca sosyal konuları işledi. Halk diliyle anlaşılır bir Türkçe ile yazdı.

Şiirlerinde insanları birlik ve beraberliğe, bir devlet ve bir bayrak etrafında toplanmaya davet etti. İnsanların iyiliğe ve doğruluğa ulaşması gerektiğini savundu. Ahmet Yesevi'yi ustası olarak kabul etti. Hikmetli şiirleriyle tanındı. Kendisinden önceki mutasavvıfların birikiminden yararlandı.

Türkmenistan'ın uluslararası ödülleri arasında biri olan Uluslararası Mahtumkulu Ödülü, şairin adını taşımaktadır.

“بيوفا لاردن”

گۆزلاپ كۆنگۆل برمە بيوفا لارغا
باق كيم وفا گۆرميش بيوفا لاردان
قويما اۆزېنگ يرسيز بو جفالارغا
كيم بهره تافيدور بو جفالاردان
عشقينگ آوازاسين دینگله داشيندان
جان جېرىندن قورقسانگ بارما باشيندان
سرىشتانگ كم بولسا عشقينگ آشيندان باريپ خبر آل گۆز
مبتلا لاردان
سۆزيم نصيحتدور بير قولاق سالىنگ
بندە بولسانگ سۆزه خريدار بولېنگ
قىرق اۆيناشلى حاتين ياغشيدور بېلېنگ
شرانگيز كۆپ دېلى كىدخالاردان
شراپا طهوردان كيمه جام گلور
كۆنگۆل گۆزگۆ كيمين نورانور بولار
دۇنيا يىدى باشلى يالماويز بۇلار
قاچماغان قورتولماس بولالاردان
ياتما مخدومقلى عشرتېنگ سۆيىپ
مونچه ياتاجاق سن كىفېنگ گىيىپ
حاجتېن يتۆرماي خواجه سين قويىپ
دېلگ اتگن كيمسه قول گدالاردان

Vefasızlardan

Bakıp gör ve hiç bir zaman vefasızlara gönül bağlama
Bakıp gör ki kim vefa görmüş vefasızlardan
Kendini yersiz bu zorluklara, ızdıraplara ve acılara kaptırma
Kim fayda görmüş bu ızdıraplardan
Aşkın avazını uzaktan dinle
Cebrinden ve acısından korkuyorsan yaklaşma ona
Senin ruhunda aşk yoksa
Git, gör aşkı müptelalardan sor
Sözlerim bir nasihattir eğer dinlerseniz
Tanrı'nın kulu olsanız benim sözlerime değer verirsiniz
Kırk sevgilisi olan Hatun bile daha iyiyidir
Kötülük yaratan çok yalan söz veren Kedhüdalardan
İlahi şaraptan kimin kadehine dökülür
Kimin gönlünün aynası münevver olur
Dünya yedi başlı ejderhaya benzer
Hırslardan kaçmayanlar bu belalardan kurtulamazlar
Kendi rahatına bakıp yatma Mahtumkulu
Kefenini giydiğinde binlerce sene yatacaksın
Kimileri Tanrıyı bir yana bırakıp,
Hacetlerini kul dilencilerden istemektedirler

Çeviren: **Ghonche Ghojghi**

İranlı, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Doktora öğrencisi

Molla Devlet Geldi Fedai

Afganistan'ın 20. yüzyılda en kuvvetli Türk şairilerden Fedai, 1900 yılında Buhara Davutlu köyünde dünyaya gelmiştir. Şair, yaşadığı dönemin sosyal olaylarını şiirlerinde işlemiş ve halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Şiirlerinde vatan sevgisi ve arkadaş sevgisi vardır. Gazellerinde adaletsilik, zulüm ve sıkıntılara karşı durmaya çalışmış ve hayattayken eser bastırmamıştır. “Fedai” mahlasını almasının nedeni de vatan yolunda kendisini feda etme iştiağıdır.

1972 yılında Afganistan Faryap ilinde Karamkol ilçesinin Altbölek köyünde vefat etmiştir.

دردیندن

ظالم غریب لیق دردیندن
ظالم غریب لیق دردیندن
هرایش اتسم عقلم چاشغین
ظالم غریب لیق دردیندن
دشمن بگه نیو شادبولار
ظالم غریب لیق دردیندن
توچاق زادیم توتابیلمن
ظالم غریب لیق دردیندن
گونبه گوندن دردیم چوخدیر
ظالم غریب لیق دردیندن
آیدان سؤزینگ توتمازدرک
یوق دیر غریب لیق دردیندن
دیری لیکده دنگلیک گورمان
یاندییم غریب لیق دردیندن
غریب لیق بولدی سرداشیم
ظالم غریب لیق دردیندن

کیمه باراییمن من دادادیپ
اوتن گون لریم یاد ادیپ
رنگیم سؤلغین یوتیم دوشگن
یؤره گیمده یوق دیر داشغین
دوستلار تانیماز یادبولار
یؤره گینده فریاد بولار
اجک اینشیم ادبیلمن
دوست یانیندان اوته بیلمن
یؤره گیمده اویلاوکوپدیر
بوگون تاپسام ارتا یوق دیر
دخلدان یوق دیر هیچ درک
دیری لیکده هرزاد گرک
یؤره گیمده کوپ دیر آرمان
أولسسم عطا اتگین ایمان
فدایی (دیر باش یولدائشیم)
چیدام اتمان دوشیپ دیشیم

Derdinden

Ben haykırıp kime gideyim
Geçen günlerimi hatırlayıp
Rengim soluk benzin atmış
Yüreğimde taşkın yoktur
Arkadaş tanımaz yabancı olur
Yüreğinde feryad olur
İstediğim işi yapamıyorum
Dostların yanından geçemiyorum
Yüreğimde çoktur istek
Bu gün bulursam yarın yoktur
Kasadan hiç bir eser yoktur
Yaşıyorsan çok şey gerek
Yüreğimde istek çoktur
Ölürsem kaderimde iman nasip et
Fedaî der baş yoldaşım
Dayanamayıp düşmüş dişim

Zalim fakirliğin acısından.
Zalim fakirliğin acısından.
Ne yaparsam aklım dağlık.
Zalim fakirliğin acısından.
Düşman sevinip şad olur.
Zalim fakirliğin acısından.
Kuracağı kuramıyorum.
Zalim fakirliğin acısından.
Günden güne artar derdim.
Zalim fakirliğin acısından.
Sözlerinde kalmaz kıymet.
Yoktur yoksuluk acısından.
Hayatta hiç denklik yoktur.
Yandım yoksuluk acısından.
Yoksulluk olmuştur sırdaşım.
Zalim yoksulluk acısından.

Çeviren: **Nabila Nazari**

Afganistanlı, İstanbul Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans öğrencisi

سأنادي بأعلى صوتي
و أقول بلادي..
سأنادي و على عروبتي لن أعلن حدادي.
بإسم الحرية سأهتف في كل مكان..
و سأرفع راية نصر ستبقى تذكر في كل زمان
سأنادي مادامت عروبتي تسري في دمي..
و مادامت الحرية مذاق ينشتهيه فمي.
. سأنادي و أصل إلى ما تمنوه أجدادي..
و أغرس حب الأوطان في قلوب العباد
.. سأنادي و لن أكون كعربي ساهي .
. بل سأجعل قضايا الديكتاتورية تثير إنتباهي..
فأنا عربي و عروبتي عنواني.
. و سيشهد العالم على سلم بلادي و سلامي
و سأرسم المستقبل بريشة الرسام..
و ألون أحلامي بأحلى الألوان.
حتما سأجعل للحرية عيد..
و سيصبح الظلم في وطني فقيد.
و سأطبع قبلة السلام .
على جبين كل طفل وليد.
و ارحب بعهد جديد..
عهد لا تخاف فيه حاكما غشوم
و لا نكتفي فيه باللجوم .
بل سنعبّر عن آرائنا ..
و سنلمع في سماء الحرية كالنجوم.

Haykıracağım

Sesimin son kertesiyile haykıracağım
Haykıracağım: Ey Vatanım!
Tutup yücelteceğim: Ben Arabım !
Hayır, yas tutmayacağım
Hürriyet namına sesleneceğim her köşeden
Zafer sancağını kaldıracacağım.
Hafızamda hep saklı kalacak
Ve zamanın üstünde dalgalanacak.

Haykıracağım: Damarlarımda akan hâlâ Arap kanıdır
Ağzımdaki hürriyet tadı hala damağımdadır.

Haykıracağım ve atalarımın muradına ereceğim
Vatan sevgisi ekeceğim insanların kalplerine.
Haykıracağım,
Diktatörlerin işlerine karşı uyanığım
Ben kandırılmış bir Arap olmayacağım.
Ben Arabım ve namım da Araptır!
Bütün alem vatanımda barışı görecek
Bütün alem selamımı bilecek.

Bir ressamın fırçasıyla çizeceğim istikbali
En güzel renklerle boyayacağım hayallerimi
Hürriyeti bayram gibi kutlayacağım
Bir selam öpücüğü konacak doğan her bebeğin alınına
Zulüm yok olacak vatanımda.

Ey yeni başlayan çağ, sana merhaba!
Sen, ey zalim hükümdardan korkmayanların çağı
Sen ey susmaya râzı olmayanların çağı
Merhaba sana!
Özgürce fikrimizi haykıracağız
Ve hürriyet göğünde yıldızlar gibi parlayacağız!

...

Ben Arabım ve namım da Araptır
Bütün alem vatanımda barışı görecek
Ve bütün alem selamımı bilecek
Haykıracağım: Ey Vatanım!
Tutup yücelteceğim: Ben Arabım

Çeviren: **Raghad Ibrahim Alswed**

Suriyeli, İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi

Halilullah Halili

Afgan şairi Halilullah Halili 1907 Cehan Ara Kabil şehrinde doğdu. Küçük yaşında anne ve babasını kaybetmiş, on altı yaşında öğretmenlik yapmış sonra devlette çalışmaları başlamıştır. Mohammed Zahir Şah döneminde Afganistan tarafından Irak ve Arabistana Büyükelçi olarak çalıştı. Afganistanın en önde gelen 20. yüzyıl şairi, ayrıca tarihçi, üniversitede profesör, diplomat ve kraliyet sırdaşıydı. Klasik farsça şairlerin sonuncusuydu ve Afganistan'a modern Farsça şiir ve Nimai stilini ilk tanıtanlar arasındaydı. 1987 yılında Pakistan İslamabad hastanesinde vefat etmiş ve Peşaver şehrinde defnedilmiştir. 25 seneden sonra türbesini Kabil'e getirelerek Kabil üniversitesinde Said Cemalluddin Afgani'nin türbesinin yanında defnedilmiştir.

رباعیات

لب من لایق ثنای تو نیست
فعل من درخور رضای تو نیست
پرده پوش من و پناه منی
تو مرا شاد کن که شاه منی

§

عمری پی جاه و عزت کام شدیم
عمری پی نام رفته بد نام شدیم
صد شکر کزان هرزه دوی آسودی
خفتیم درین گوشه و آرام شدیم

§

این ملت توحید که ازیک شجرند
وز فیض بهار یک چمن جلوه گرند
دادند بخلق درس یکرنگی و خود
چون مرغ قفس در شکن یکدگرند

§

می ریز که کس ز باده دلگیر نشد
یاری است کهن که دل از او سیر نشد
ما پیر شدیم و شد جوانی بریاد
و این دختر عشوه باز رز پیر نشد

Halilullah Halili'den Dörtlükler

Senin hamdu senaya layık değildir dudaklarım
Senin rızana layık değildir yaptıklarım
Ayıplarımı örten ve beni sığınan sensin
Şad eyle beni çünkü sen benim şahımsın

§

Bir ömür zafer, saygınlık ve arzuların peşindeyiz
Bir ömürdür kayıp itibarımız ardından gidip rezil olduk
Bin şükür o başıboş hercaiden kurtulup rahat olduk
Bu köşede uyuyup huzura kavuştuk

§

Bu bir millet ki aynı kökten gelen
Bahar zerafetinden bir çimen göstergesidir
Tüm dünya halkına birlik dersi veren kendileri
Kafeste olan kuşlar gibi birbirlerini vururlar

§

Mey dağıt kimse badeye doymadı
Yar eskidir ancak yürek ona doymadı
Yaşlandık biz gençlik elimizden alıp gitti
Bu cilveli gül gibi kız yine yaşlanmadı

Çeviren: **Nabila Nazari**

Afganistanlı, İstanbul Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans öğrencisi

Emin Piri

1986 yılında Azərbaycanın Celilabad ilində doğmuşdur. Bakü Devlet Universitetinin Tarih bölümündə lisans (2004-2008), Azərbaycan Pedagoji Universitetində yüksək lisans (2009-2012) təhsilini almışdır. Azərbaycan Yazarlar Birliyinin üzüsüdür. 2013-2015 illərində Azərbaycan Yazarlar Birliyinin projesi olan Genç Yazarlar Okulunun katipliğini yapmışdır. 2015 yılında "Tanrının Gölgesi", 2017 yılında isə "Sağ Kalan Var Mı?!" şiirler kitabı yayımlanmışdır.

Qar Uşaq

Qar yağanda
Daha çox üşüyər
mağazada satılmamış uşaq əlcəkləri.

Mən qar adamam, balaca
Mən isti qaram, lap belə imisti.
Üşütməz əllərini
Yumala ovcunda,
At,
At məni soyuq göyərçin yuvalarına.

Tanıyıram o uşağı
Atasının içdiyi araq şüşələrini
Geri qaytarıb çörək alan uşaq.
Görmüşəm gözlərində
Dünyanın ən kədərli sevincini.

Tanıyıram o uşağı
Babasının verdiyi məktəb xərcliyini
döyülməsin deyər
Atasına araq alan uşaq.
Tanıyırsan o uşağı,
Baxarkən güzgüyə
Özündən qoca əlləri
hayqırır sənin gözlərinə:
əllər "əlcəksizlik" və "çörəksizlikdən" yox,
sevgisizlikdən üşüyər...
qaytar uşaqlığımı!

Kar Çocuk

Kar yağarken
Daha çok üşür
mağazada satılmamış çocuk eldivenleri.

Ben kardan adamım, küçüğüm
Ben sıcak karım, sınımsız kar.
Üşütmez ellerini
Sık avucunda,
At,
At beni soğuk güvercin yuvalarına.

Tanıyorum o çocuğu
Babasının içtiği votka şişelerini
Geri verip yerine ekmek alan çocuk.
Gördüm gözlerinde
Dünyanın en kederli sevincini.

Tanıyorum o çocuğu
Dedesinin verdiği okul harçlığını
Dövülmemek için
Babasına votka alan çocuk.
Tanıyorsun o çocuğu.
Bakarken aynaya,
Kendinden yaşlıdır elleri
Haykırarak senin gözlerine:
Eller “eldivensizlik” ve “ekmeksizlikten” değil,
Sevgisizlikten üşür..
Geri ver çocukluğumu!

Sağ Qalan Varmı?!

əsgər sinəsi axtarır
isinməyə
fevral şaxtasından
üşüyən güllə.
hər əsgər tabutu
bir ağ gəlinliklə köçər...
əsgər deyil,
sevən qızın arzularını
götürüb gedər
hər atılan güllə.
soba yanında
gecə yarısı bir qız
məktub yazır səngərə.
anasının yarıyuxulu
“qızım yatmamısan?”
sualına diksinib
“üşüyürəm, ana
odun atıram sobaya” ...
Daha
gecələri oyaq qalmağa
soba yanında
məktub yazmağa,
yalandan üşüməyə
sobaya odun atmağa
ehtiyac yoxdu...
tağım komandirinin
səngərdən qıvrıla-qıvrıla
boğuş səsi gəlir:
sağ qalan varmı?!

Sağ Kalan Var Mı?!

Asker göğsü arıyor
ısınmaya
şubat soğuşunda
üşüyen mermi.
Her asker tabutu
bir beyaz gelinlikle göçer...
Asker değil,
seven kızın arzularını
alıp da gider
her atılan mermi.
Soba yanında
gece yarısı bir kız
mektup yazar askere.
annesinin uykusuz
“kızım uyumadın mı?”
sorusuna irkilip
“üşüyorum, anne
odun atıyorum sobaya”...
Daha
geceleri ayakta kalmaya
soba yanında
mektup yazmaya,
yalandan üşümeye
sobaya odun atmaya
gerek yoktu...
bölük komutanın
boğuk sesi duyuluyor barikattan:
Sağ kalan var mı?!

Çeviren: **Ramil Ahmadov**

Azerbaycanlı, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora öğrencisi

Taleh Mansur

1987 yılında Azərbaycanın Kazak ilçesinde doğdu. 2005-2009 yıllarında Azərbaycan Universitetinin Tarih Bölümündə təhsil aldı. İlk şiir kitabı "Umut Yerim" 2004 yılında yayımlandı. 2013'de Dünya Genç Türk Yazarlar Birliyi, 2014'de isə Azərbaycan Yazarlar Birliyinə üzv qəbul edildi. 2015 yılında Azərbaycan Cümhurbaşkanı'nın bursuna layıq görüldü. Azərbaycanın milli kahramanlarından bahsədən iki belgeselin senaryosunu yazdı. "Ulduz" ədəbiyyat dergisində redaktor olaraq çalışmaktadır.

Vaqif Səmədoğlu üçün...

Sağlığında sıxmamışdım əllərini,
Bir ovuc torpağını sıxdım.
Bükdüyün ağa baxdım,
Ağlamadım,
Gözlərimin ağını sıxdım.
O dünyadan ərkyana,
Ölüm oğurlayan şair,
Ağır-ağır ağrıyan şair,
Sənli torpağa düşdü,
Səndən ayrılan ağrı.
Nə dərman tapıldı, nə də təsəlli
Ürəyimin yarasını sıxdım torpağına.
Yer üzünün qaçdı rəngi,
Gözlərimin qarasını sıxdım torpağına.
Nə dəyişdi bu dünyada?
Örtü məzarını qəbrinən çıxan torpaq.
Dağ oldu ürəyimə sənəndən baxan torpaq
Zaman keçdi,
Zaman keçir...
İndi sənə hamı anır,
Mən anmıram.
Yoxluğuna hamı yanır,
Mən yanmıram.
Çünki hamı unudara düşəcəksən yadıma
Bax o zaman sənəndən ötrü tək yanacam
Yalan yox,
Gerçək yanacam...

Vagif Samedoğlu İin...

Sağken sıkmamıştım ellerini,
Bir avuç toprağını sıktım.
Büründüğün beyaza baktım,
Ağlamadım,
Gözlerimin beyazını sıktım.
O dünyadan cüretle,
Ölüm çalan şair,
Ağır-ağır ağrıyan şair,
Senli toprağa karıştı,
Senden ayrılan ağrı.
Ne ilaç bulundu, ne de teselli
Yüreğimin yarasını sıktım toprağına.
Yeryüzünün kaçtı rengi,
Gözlerimin karasını sıktım toprağına.
Ne değişti bu dünyada?
Doldurdu mezarını kabrinden çıkan toprak.
Dağ oldu yüreğime göğsünden bakan toprak
Zaman geçti,
Zaman geçiyor.
şimdi herkes seni anıyor,
Ben anlamıyorum.
Yokluğuna herkes yanıyor,
Ben yanmıyorum.
Çünkü herkes unutulunca hatırlayacağım
İşte o zaman senin için bir tek ben yanacağım
Yalan yok,
Harbi yanacağım.

Çeviren: **Ramil Ahmadov**

Azerbaycanlı, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora öğrencisi

Lakshminath Bezbarua

(1864-1938): Modern Assam edebiyatının öncüsü kabul edilen Büyük bir Assamli şairdi. Hindistan'ın Kuzeydoğu eyaletinin şarkısı "O Mur Apunar Desh", Lakshminath Bezbarua tarafından yazılmıştır. Laxminath Bezbarua'nın en güzel şiirlerdendir. İlk olarak 1909'da Bahi (flüt) adlı Assam dergisinde yayınlanmıştır. Bezbarua, Assam edebiyatında Jonaki (Romantizm) Dönemi'nin edebiyat doruklarından biriydi. Yazıları, oyunları, romanları, şiirleri ve hicivleri ile o zamanlar durgun olan Assam edebiyat kervanına yeni bir ivme kazandırdı. Hassas bir sanatçı olarak olumlu değişiklikler getirmek ve sürdürmek için unutulmaz hiciv eserleri ile hüküm süren sosyal ortama cevap verdi. Yaratıcı edebi üslubu ile Assam halkının derin duygularını yansıtıyordu.

অ' মোৰ আপোনাৰ দেশ

অ' মোৰ আপোনাৰ দেশ
অ' মোৰ চিকুণী দেশ
এনেখন শুরলা, এনেখন সুফলা
এনেখন মৰমৰ দেশ ।
অ' মোৰ সুৰীয়া মাত
অসমৰ সুৰদী মাত
পৃথিৱীৰ ক'তো বিচাৰি জনমটো
নোপোৱা কৰিলেও পাত ।
অ' মোৰ ওপজা ঠাই
অ' মোৰ অসমী আই
চাই লওঁ এবাৰ মুখনি তোমাৰ
হেঁপাহ মোৰ পলোৱা নাই ।

Ey Benim Sevgili Memleketim

Ey benim sevgili memleketim
Ey benim lekesiz memleketim
Öyle bir coşkulu, Öyle bir cömert
Çok yakın ve samimi bir memleketim

Ey benim sevinçli sesim
Assam'ın melodik sesi
Dünyanın hiçbir yerinde
Hiç bir doğumda bulamam

Ey benim doğum yerim.
Ey benim annem Assam
Yüzüne bir daha bakmama izin ver
Kalbim daha rahatlamadı.

Çeviren: Syed Abdullah Shah Nawaz

Hindistanlı, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Öğrencisi

Sabahattin Ali

25 Şubat 1907'de Bulgaristan'ın Gümülcine sancağına bağlı Eğridere (şimdiki adı Ardino) ilçesinde doğdu. Yabancı dil öğretmeni açığının giderilmesi için 1928'de yurt dışına gönderilen on beş kişi arasında Almanya'ya gitti ve Potsdam şehrindeki özel bir okulun kurslarına devam etti. İki yıl sonra da yurda döndü. Bursa Orhaneli'nde ilkokul öğretmenliği, Aydın Ortaokulu'nda Almanca öğretmenliği görevinde bulundu. Bu sırada komünizm propagandası yaptığı gerekçeyle Mayıs-Eylül 1931'de Aydın Hapishanesi'nde tutuklu kaldı. Bir yıl sonra da Sinop Hapishanesi'ne gönderildi. Cumhuriyet'in 10. yılında çıkan af kapsamında tahliye edildi.

Sanatkâr ruhlu, hassas mizaca sahip bir yazar olarak siyasi görüşleri sebebiyle tartışmaların odağında yer aldı. Bulgaristan'a geçmek ve oradan Avrupa'ya ulaşmak amacıyla, Edirne'ye doğru yola çıktı ve sınırı geçerken kendisine rehberlik etmesi için anlaştığı kişi tarafından öldürüldü (2 Nisan 1948).

Sabahattin Ali, pek çok türde eser vermiş olmasına rağmen, Türk edebiyatına hikâyeleri ve romanlarıyla yeni bir soluk getirmiş, gözlem yeteneği ve derin birikimiyle Anadolu'yu ve Anadolu insanını başarılı bir şekilde anlatmıştır.

Mayıs

Mayıs, ayların gülüdür,
taze bir çiçek dalıdır,
İçerim ateş doludur;
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Yeşil dağlara göçülür,
Kırmızı şaraplar içilir;
Yarım dökülüp saçılır,
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Göklere karşı yatılır,
Dertlerimiz unutulur;
Eski sevgiler atılır;
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Uzakta kuşlar seslenir;
Gönlüm genişler beslenir;
Yaşamağa heveslenir,
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Yumuşak rüzgarlar eser;
Çimenlerde yarım gezer,
Yanılır, bana gülümser;
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Май

Май – на месеците розата,
свежо клонче цветно.
Душата ми пламти;
лудо е сърцето ми през май.

Побегнало към планини зелени,
опиянено от червено вино.
Любимата в ефирни дрехи,
лудо е сърцето ми през май.

Легнало под небесата,
Забравило тъгата.
Захвърлило любви стари;
лудо е сърцето ми през май.

Надалеч припяват птици;
душата изпълва се, ликува.
На живота да се наслади жадува,
лудо е сърцето ми през май.

Появат нежно ветровете;
любимата пристъпва по тревата.
Изкушена тя усмихва ми се;
лудо е сърцето ми през май.

Çeviren: İva Popova

Bulgaristanlı, Marmara Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi

Nâzım Hikmet

Nâzım Hikmet, 15 Ocak 1902'de Selânik'te dünyaya gelir.

İlk eğitimini annesi ve sıkça şiirli toplantılar düzenleyen, kendisi de bir mevlevî şairi olan büyükbabası Nâzım Paşadan alır. 1918 yılında ilk kez bir dergide şiiri yayınlanır. Bu bir aşk şiiridir. Ancak, İstanbul'un işgaliyle birlikte yerini yurtsever nitelikte şiirlere bırakır...

Ankara Hükümeti'nin görevlendirmesiyle Bolu'da öğretmenlik yapar. Daha sonra kısa aralıklarla iki kez Moskova'ya gider. İkincisinde kürek mahkumu olarak zorunlu bir göçmenliktir. Rusya'da gerçekleştirilen ihtilale tanık olur. Ceza Yasası'ndaki değişiklik nedeniyle 1928 yılında ülkeye döner. Kısa bir süre cezaevinde kaldıktan sonra serbest bırakılır.

Çeşitli gazete ve dergilerde yazıları, şiirleri yayınlanır. Kitapları basılır. Siyasal ve entelektüel yaşamda aktif bir rol üstlenen ünlü bir şairdir. Sık sık gözaltına alınır, yargı önüne çıkartılır. Hayatının on yedi yılı hapisanelerde geçer. Hakkındaki davalar nedeniyle yeniden yurtdışına çıkar.

3 Haziran 1963 günü sabahı Moskova'daki evinde hayatını kaybeder.

Seni Düşünmek

Seni düşünmek güzel şey, ümitli şey.
Dünyanın en güzel sesinden
En güzel şarkıyı dinlemek gibi birşey..
Fakat artık ümit yetmiyor bana.
Ben artık şarkı dinlemek değil,
Şarkı söylemek istiyorum.

به تو فکر کردن

به تو فکر کردن چیز زیباییست. چیزی امیدوارکننده
چیزی شبیه به گوش کردن به قشنگترین
ترانه از زیبا ترین صدای دنیا
ولی دیگر امید برای من کافی نیست
من دیگر نمی خواهم ترنه گوش کنم
می خواهم شعر بگویم

Çeviren: Melika Sadri

İranlı, İstanbul Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans öğrencisi

Ahmet Murat Özel

1992-1994 yılları arasında Mısır'da bulundu. El-Ezher Üniversitesi'nde başladığı yüksek öğrenimini, 1997'de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı. Yüksek lisans ve doktorasını Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde bitirdi. Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde, Tasavvuf ana bilim dalı öğretim üyesi olarak çalıştı. Çeşitli TV kanallarında programlar hazırlayıp sundu, yayınevlerinde, süreli yayınlarda editörlük ve yayın yönetmenliği yaptı. Özel'in yayınlanmış şiir kitapları dışında, telif ve çeviri akademik yayınları, makale ve bildirileri bulunmaktadır.

Kalbin Kararı

Önce sola, sonra sağa, yine sola
Bakan akıldır, kalp uzatmaz
Akıl iki kere ikiyi iyice bilir
Kalp ikiyi inkar edecektir

İnsan uykudadır, ölünce uyanır
Günün adamıdır ve karşılanır
Can uyanır ve karar anıdır kalp için
Allah sürprizdir, Rabbül âlemin

Kalbin kararını akıl tartar
Bu şuna benzer: akıl esnaftır
Şuna da: akıl yaralanır
Kalp yaralanmaz çünkü yaradır

Décision Du Coeur

D'abord, à la gauche puis au droit, encore vers la gauche
La raison y regarde, n'insiste pas le coeur
Elle sait bien deux plus deux fait quoi
Déniera le coeur deux absolument

L'homme est en sommeil, se réveille
dès qu'il décide, s'accueille en grand respect
L'âme s'éveille arrivant le moment de décision pour le coeur
Pourtant, Dieu est surprenant, Seigneur de l'univers

La raison estime la décision du coeur
Traite comme un commerçant
Autrement dit, celle se blesse,
Le coeur n'en est pas, déjà une blessure.

Çeviren: **Rada Alchikh**

Suriyeli, İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi

II.BÖLÜM
ÖYKÜ, YAZI VE SÖYLEŞİLER

Kazak Edebiyatında Aldar Köse

Aldar Köse, halk arasında anlatılagelen çeşitli rivayetlere göre XVI. asırda yaşamıştır. Mizahi karakter olarak daha çok bizdeki Bektaşî tipine benzer. Aldar Köse, Doğu Türklerinin ortak dünya görüşünü simgeleyen bir tiplere olarak, yeryüzündeki varlıkları ve olayları algılayış şeklinin birleşimiyle ortaya çıkmış, bütün Türk boyları tarafından ortaklaşa yaratılmış ve benimsenmiş bir mizahi kimliktir.

Aldar Köse'ye dair hikayelerin çok eski zamanlardan günümüze kadar gelmiş olması, bu karakterin kolektif hafızada tuttuğu yerin önemini gösterir. Aldar hakkında Kazak Ansiklopedisi'nde "Aldar Köse, Kazak sözlü edebiyatının kahramanı, akıllı hilekarın, zeki ve kurnaz hilecinin ve çare bulanın genel görüntüsüdür" denilmektedir (Kazak Ansiklopedisi.1998, C.1,s,263).

Aldar Köse, kurnazlıkla amacına ulaşan bir kişiliktir. Maksudı cimri olan zenginleri, aşırı kâr amacı güden ve fahiş fiyatla mal satan tüccarı, zalimleri üstü kapalı sözlerle yerip alaya almaktır. Mesela, burada yer verdiğimiz hikayede olduğu gibi, Aldar Köse halk arasında aşırı cimri olarak tanınanların yemeklerini yer, atlarına biner, kızlarını alır, tüccarların önünden mallarını, öküzlerini alıp gider. Halk onun bu davranışını ayıplamaz, aksine destekler ve sevinçle karşılar. Zira Aldar Köse adaletsiz yöneticilerden zülüm gören sıradan halkın temsilcisi; sivri ve keskin bir dille hakikati açığa vurma arzusunun ebedi ve edebi dışavurumudur.

ALDAR-KÖSE İLE ŞIGAY-BAY

Uzun zaman önce bozkırda Aldar-Köse adında fakir bir adam yaşardı. Adı ve bir atı dışında başka hiçbir şeyi yoktu ama çok zekiydi ve her zaman en zor durumlarda bile köşeyi dönmeyi becerirdi. Aynı bozkırda Şıgay-Bay adında zengin bir adam da yaşardı. Şıgay-Bay çok cimriydi hatta varlıklı olduğundan daha cimriydi. O kadar eli sıkıydı ki gelen misafire bir dilim ekmeğe ya da bir bardak su bile teklif etmezdi.

Günlerden bir gün Şıgay-Bay'a dersini vermek isteyen Aldar-Köse, atına binip cimri adamın evine doğru yöneldi. Aldar-Köse'nin nereye gittiğini öğrenen komşuları gülmekten kırıldılar.

"Çok beklersin" dediler. "Şıgay-Bay'ın ziyafetinde ayran ile tıka basa dolacaksın" diye alay ettiler.

"Göreceğiz," dedi Aldar-Köse.

Şıgay-Bay'ın otağını bulabilmek için günlerce bozkırda atını sürdü. Fakat gittiği her yerde Şıgay-Bay'ın oradan uzaklaştığı ve onu başka bir yerde araması gerektiği söylendi. Yapılacak bir şey yoktu; Aldar-Köse atını sürmeye devam etti. En sonunda, etrafında kalın sazların büyüdüğü o münferit otağı bulabildi.

"Şıgay-Bay'ın otağını bu sazların arasında kurması için bir sebebi olmalı." diye düşündü Aldar-Köse.

Bu düşüncesinde de haklı çıktı. Çünkü Şıgay-Bay kendisinin ve ailesinin, yakınlarında bir yerde bir yabancı olup olmadığını, otağının etrafında bulunan sazların hışırtılarından kestirebilmelerini istiyordu. Böylece evdeki tüm yiyecekleri davetsiz misafirlerle paylaşmamak için saklamaya çalışırlardı.

Aldar-Köse tanrı vergisi zekasıyla, sazlıkların arasında ses çıkarmadan, Şıgay-Bay'ın otağına farkedilmeden ulaşmanın yollarını düşünmeye başladı.

Düşündü taşındı ve aklına kurnazca bir fikir geldi.

Atını bir tarafa bıraktı, yeterli sayıda olana kadar küçük taşları ve çakıl taşlarını toplamaya başladı. Ardından hava kararınca kadar bekledi ve taşları teker teker sazların büyüdüğü tarafa doğru atmaya başladı.

Bir taş attı ve sazlar sallanıp hışırdadı. Şıgay-Bay otağından dışarı fırladı, çevresine bakınmaya başlayıp etrafı dinlemeye koyuldu.

“Kimsin?” diye seslendi.

Hiç kimseden yanıt alamayınca otağına geri döndü.

Bunu üzerine Aldar-Köse bir taş daha attı. Sazlar yine hışırdadı ve Şıgay-Bay otağın-
dan tekrar dışarı fırladı. Dört bir tarafa bakındı fakat yine kimseleri göremedi.

“Sazları sallayan rüzgâr olmalı” diye kendi kendine telkinde bulunan Şıgay-Bay otağın-
dan dışarı fırlamaktan vazgeçti.

Aldar-Köse'nin beklediği an da buydu. Atını dizginlerinden tutup sazlıkların ara-
sından cimri adamın otağına doğru ilerlemeye başladı. Bir adım atıp durup bir süre bekledi, bir adım daha atıp durup bir süre daha bekledi.

Bu şekilde otağın kapısına ulaşmayı başardı.

Kalın keçe askısını kaldırdı ve içeriye baktı. Otağ her türlü şeyle tıklım tıklım doluy-
du: her yerde kilim, minderler ve üst üste yığılmış sandıklar vardı. Yurdun ortasında ise
ateşin yanı başına kurulmuş Şıgay-Bay ile ailesi vardı. Koyun eti ateşte asılı büyük bir
kazanda pişmekteydi; Şıgay-Bay pişip pişmediğini anlamak için sürekli eti tadıyordu.
Bir yandan da elindeki bağırsağın içine kıyma doldurup sucuk yapıyordu. Şıgay-Bay'ın
eşi hamur yoğuruyor, kızı kazın tüylerini yoluyor, hizmetçileri ise koyunun kellesini
tütsülüyordu.

Aldar-Köse içeri daldı.

“İyi akşamlar” dedi.

Sesi duyar duymaz Şıgay-Bay kazanın kapağını çarparak kapattı ve sucuğun üstüne
oturdu, karısı hamurun üstüne oturdu, kızı eteğinin kenarıyla kazı sakladı, hizmetçisi
ise koyunun kellesini arkasına giledi.

Şıgay-Bay Aldar-Köse'yi selamladı ve ona ne haberler getirdiğini, kendisine anlata-
cak ilginç havadisleri olup olmadığını sordu.

“Elbette var” diye karşılık verdi Aldar-Köse. “Neler öğrenmek istiyorsun? Duydukları-
mı mı anlatmamı istersin yoksa gördüklerimi mi?”

“Söylentiler genellikle yalanlar ile dolu oluyor, onlara inanmıyorum. En iyisi gözle-
rinle gördüklerini anlat bana.” dedi Şıgay-Bay.

“Atımı senin otağına doğru sürerken yolda sürünen upuzun bir yılan gördüm. Ota-
ğına girdiğimde üstüne oturduğum sucuktan bile uzun bir yilandı.”

Şıgay-Bay suratını ekşitti ama hiçbir karşılık vermedi.

“Hem de yılanın kafası hizmetçinin arkasına sakladığı koyunun başından bile bü-
yüktü.” diye devam etti.

Şıgay-Bay yine suratını tekrar ekşitti ama sesini çıkarmadı.

“Yılan sürünürken tıslayıp ses çıkarıyordu, tıpkı koyun etini pişirdiğin kazan gibi ses-
ler çıkarıyordu.” diye ekledi Aldar-Köse.

“Yaptığım şey atımdan atlayıp yılanın üstüne ağır bir taş ile gitmek oldu. Ezilmiş
olan başı tıpkı karının üstünde oturduğu hamur gibi görünüyordu. Ve eğer sana yalan

söylemişsem kızının az önce yolmuş olduğu kaz ile aynı kaderi paylaşmaya razıyım.”

Şıgay-Bay bozulmuş ve gücünmişti, fakat Aldar-Köse'ye ne ağzını açtı ne de yiyecek bir şeyler teklif etti.

Aldar-Köse ve Şıgay-Bay geç saatlere kadar konuştular. Koyun eti ise kaynamaya ve kazanda cızırdamaya başladı. Lezzetli bir koku otağın içerisini doldurmaya başladı.

Uzun zamandır yolda olan Aldar-Köse çok acıkmıştı. Gözü sürekli kaynayan kazana kayıyor ve ağzı sulanıyordu. Bunu fark eden Şıgay-bay:

“Kayna kazanım kayna, bir yıl kayna” dedi.

Bunun üzerine Aldar-Köse botlarını çıkardı, yere uzandı ve esneyerek “Dinlenin botlarım dinlenin, iki yıl dinlenin.” dedi.

Misafirinün gitmek gibi bir niyetinin olmadığını gören Şıgay-Bay akşam yemeğini yemeden yatmaya karar verdi.

Diğerleri de kaynamış kazanı arkalarında bırakarak onu takip ettiler.

“Aldar-Köse uykuya dalar dalmaz ailemi uyandırırım, birlikte koyun etini yeriz.” diye aklından geçirdi Şıgay-Bay.

Aldar-Köse ise “Şıgay-Bay uykuya dalar dalmaz karnımı doyururum. Kazandaki koyun eti tamamen pişmişken niye aç durayım ki” diye düşündü.

İlk uykuya dalan Şıgay-Bay oldu. Bir süre uzandıktan sonra gözleri kapandı ve horlamaları otağa yayıldı.

Horultuları duyan Aldar-Köse ise doğrulup kazandaki koyun etinin hepsini yedi. Kazanın içine Şıgay-Bay'ın eski botlarını attı. Kazanın kapağını kapattuktan sonra yere tekrar uzanıp neler olacağını beklemeye başladı.

Bir süre sonra Şıgay-Bay uyandı, etrafını dinledi, Aldar-Köse'nin yattığı tarafa baktı ve uyuduğuna inandıktan sonra eşi ve kızını uyanmaları için dürtmeye başladı.

“Haydi hemen uyanın! Aldar-Köse uyurken biraz koyun eti yiyelim” dedi.

Şıgay-Bay kazanın kapağını kaldırdı, koyun eti zannettiği botları çıkarıp bıçağıyla kesti. Hepsi yemeye başladılar, çiğnediler çiğnediler ama bir türlü parçalara ayıramadılar. Yanlış olan neydi, et niye bu kadar sertti?

“Hepsi bu beş para etmez Aldar-Köse'nin suçu” dedi Şıgay-Bay eşine. “Onun yüzünden et böyle sertleşti. Aman neyse, önemli değil, o gidince eti yumuşak hale gelene kadar pişirip yeriz. Şimdi et parçalarını kazana geri koyun.”

Şıgay-Bay'ın eşi tüm deri parçalarını toplayıp kazanın içine geri koydu. Şıgay-Bay eşine ateşi yakıp dünkü hamurdan gözleme yapmasını istedi.

Gözlemeler piştiğinde, Şıgay-Bay soğumalarını beklemeden onları bağrına sokup sürülerini kontrol etmek için bozkıra çıktı.

Cimri adam otağından çıkar çıkmaz Aldar-Köse koşturarak peşinden geldi ve:

“Ah Şıgay-Bay, iyi ki uyanmışım, yoksa seninle vedalaşamadan gitmiş olacaktım. Yarı kolda eve gideceğim.” deyip kollarıyla Şıgay-Bay'a sıkıca sarıldı. Sıcak gözlemeler cimri adamı fena bir şekilde yaktı.

Şıgay-Bay başta acıya dayandıysa da daha fazla katlanamadı ve bağırılmaya başladı:

“Ah! Ah! Beni yakıyorlar! Yanıyorum!”

Ve gözlemeleri bağrından çıkardı.

“Onları köpekler yesin” diye haykırdı.

“Bunu nasıl yaparsın Şıgay-Bay!” dedi Aldar-Köse, “köpeklerine niye gözleme vere-sin! Niye bana onlardan ikram etmiyorsun!”

Aldar-Köse gözlemeleri kapıp hepsini yedi ve “Eşin çok enfes gözlemeler yapıyor Şıgay-Bay. Uzun zamandır bu kadar lezzetlisini yememiştım” dedi.

Şıgay-bay karşılık vermedi, aç olmasına rağmen bozkıra doğru basıp gitti.

Akşam evine dönen Şıgay-Bay, Aldar-Köse’yi otağında otururken buldu.

“Benimle vedalaşmamış mıydın? Gidiyorsun sanmıştım.” diye sordu Şıgay-Bay.

“Gitmek üzereydim ama fikrimi değiştirdim, otağını çok sevdim.” diye karşılık verdi Aldar-Köse.

Şıgay-Bay sinirli bir şekilde kaşlarını çattı ama yapabileceği bir şey yoktu; sonuçta konuğunu kovamazdı.

Ertesi sabah Şıgay-Bay tekrar bozkıra gitmek için hazırlandı ve eşine “Yanımda götü-rebileceğim bir matara ayran ver bana, ama dikkat et Aldar-Köse seni görmesin.” dedi.

Eşi büyük deri mataranın içine ayran doldurup onu Şıgay-Bay’a verdi. Şıgay-Bay ma-tarayı cübbesinin içine gizleyip otağından çıktı.

“Bu sefer her şey iyi olacak” dedi kendi kendine.

Ama sandığı gibi olmayacaktı. Birden Aldar-Köse fırladı ve kollarıyla Şıgay-Bay’ı sardı. Onu o kadar sıkı kucaklamıştı ki ayran ters dönüp baştan aşağı Şıgay-Bay’ın kı-yafetlerine döküldü.

Şıgay-Bay öfke ve hiddet ile matarayı kapıp Aldar-Köse’nin ellerine tutuşturdu ve haykırdı:

“İç! İç!”

Aldar, “İsrar ediyorsan içmeliyim o halde. İkramını reddederek seni kırmak iste-mem” diye karşılık verip ayranı son yudumuna kadar içti.

Şıgay-Bay bir kez daha aç bir şekilde atı ile bozkıra doğru uzaklaştı. Aldar-Köse ise otağa geri dönüp Şıgay-Bay’ın eşi ve kızı ile sohbet etmeye başladı.

Aldar-Köse cimri adamın evinde günlerce kaldı. Şıgay-Bay ne kurnazlıklar yaptıysa ne dolaplar çevirdiyse misafirini atlatamadı. İster istemez Aldar-Köse’yi ağırlamak zo-runda kalmıştı.

Şıgay-bay gece gündüz misafirini otağından çıkarmanın ve intikamını almanın bir yolunu düşünmeye devam ediyordu.

Aldar-Köse alnında beyaz yıldız olan bir at ile gelmişti, Şıgay-Bay onu öldürmeye karar verdi. Atın yanından her geçişinde gözlerinde bir kinle hayvanı süzüyordu.

Aldar-Köse bunu fark etmekte gecikmedi. Aynı akşam biraz is aldı ve atının başında-ki beyaz yıldızın üzerine sürdü, Şıgay-Bay’ın en iyi aygırının başına ise beyaz kil sürdü.

Sonra otağa uyumaya gitti.

Gece çökmüştü; Şıgay-Bay otağından sessizce sıvıştı ve alnında beyaz yıldız olan atı bulup öldürdü.

“Oh, oh, vay başına gelenler Aldar-Köse!” diye bağırdı. “Biri atını öldürmüş!”

Fakat Aldar-Köse olduğu yerde kaldı.

“Bu kadar ciddiye alma Şıgay-Bay” diye karşılık verdi. “Şimdi senin ve benim yemek için bolca etimiz oldu.”

Şıgay-Bay buna neşe ile güldü, sonunda nefret ettiği misafirinden intikam aldığı için

pek memnundu.

Ancak sabah olunca en iyi aygırını katlettiğini fark etti.

Şıgay-Bay neredeyse öfkeden patlayacaktı, lakin yapabileceği hiçbir şey yoktu. Eti pişirip Aldar-Köse ile paylaşmak zorunda kaldı.

Neyski Aldar-Köse'nin Şıgay-Bay ile kalmaktan bıktığı gün geldi. Kendi köyüne geri dönmeye ve Şıgay-Bay'ın kızını yanında götürmeye karar verdi.

“Benimle evlenirse onun için çok daha iyi olur. Şimdiki gibi babasının evinde kalmaya devam ederse, ileride onun gibi cimri olur.” dedi kendi kendine.

Şıgay-Bay'ın kızının ismi Biz-Bulduk idi. Kız daha ilk görüşte şen şakrak Aldar-Köse'yi beğenmişti ve ona sürekli göz ucuyla bakıyordu.

Bir sabah, Şıgay-Bay her zamanki gibi bozkıra atını sürmek üzereyken Aldar-Köse ona:

“Yeterince misafirin olarak kaldım Şıgay-Bay, artık gitme vaktim geldi. Gece eve döndüğünde otağında bir odayı boş bulacaksın” dedi.

Şıgay-Bay kulaklarına inanamıyordu.

“Sadece bana Biz'ini ver. Gitmeden önce botlarımı tamir etmek istiyorum.” diye devam etti.

“Çok iyi, çok iyi. Biz'i al ve botlarımı tamir edip onunla yola çık. Artık zamanı geldi.” dedi Şıgay-Bay.

Ve bu sözleri söyledikten sonra otağından ayrıldı.

Aldar-Köse'ye gelince; otağın içine girdi ve Şıgay-Bay'ın eşine, “Biz-Bulduk'u hazırla, benimle geliyor.” diye seslendi.

“Aklını mı kaçırдың?” diye haykırdı kadın. “Şıgay-Bay'ın senin gibi bir dilenciye kızını vereceğini mi sanıyorsun!..”

“Çoktan verdi bile. Bana inanmıyorsan ona kendin sorabilirsin.”

Şıgay-Bay'ın eşi telaşla otağdan dışarı fırladı.

“Şıgay-Bay!” diye seslendi. “Biz'i Aldar-Köse'ye verdiğin doğru mu?”

“Doğru, doğru!” diye yanıtladı Şıgay-Bay. “Biz'i ona ver ve sal gitsin!”

Ve bu sözler ile atını kırbaçlayıp uzaklaştı.

Eşi, Şıgay-Bay'ın sözlerine karşı gelmeye cüret edemezdi. Kızını hazırlayıp onu dışarı çıkardı. Aldar-Köse kızı, başında beyaz yıldız bulunan atına bindirip Şıgay-Bay'ın otağını geride bırakarak uzaklaştı gitti. Yolda Biz-Bulduk'a, “İyi insanlar arasında yaşayacak ve onlar gibi iyi olacaksın sen de.” dedi Aldar-Köse...

Şıgay-Bay geri döndüğünde çoktan akşam olmuştu. Yokluğunda neler olduğunu öğrenince küplere bindi. Atının sırtına atladı ve Aldar-Köse'nin peşinde dörtnala ilerlemeye başladı. Atını tüm bozkırda sürdü, fakat Aldar-Köse'nin hiçbir yerde izine rastlayamayınca çaresiz, kandırılmış, pişman, eli boş bir halde otağına geri döndü...

Çeviren: **Nigar Haşımzade**

Rusyalı, Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü öğrencisi

AZERİ HALK HİKAYESİ:

TOPRAK

Bir mahal vardı yeryüzünde. Laleli yaylaları,yamaçlı dağları, çeşmeleri bakanları hayran bırakır idi. Sonsuz sayıda atları,koyunları vardı bu mahal sainlerinin. Kendi alın teriyle eker, biçer, yaşardılar bu dünyada. Kimsenin malında, mülkünde,parasında gözleri yoktu bu insanların. Delikanlı oğullar at biner, kılıç kullanırdı. Bu mahal ihtiyar bir bilge insanı başkan seçmişti kendine.Adına Büyük ata derdi herkes. Onun dediğine kimse tek kelime etmezdi. Onun savaşıla, kan akıtmakla işi olmazdı.

- Davanız dağla, taşla olsun evlatlarım,- derdi hep.

- Kayaları yarın, yollar yapın, dağlara, çöllere su çıkartın. Kan akıtmayın, ter akıtın bedeninizden. İşiniz o zaman iyi gider - derdi hep.

Yaşlıların da, gençlerin de kulaklarına küpeydi bu sözler. Uzak diyarlardan gelen düşmanlar bu bolluğu ve neşeyi kabullenemezler idi. Her zaman da onların yanında ezilirlerdi. Bir savaş kurbansız olmaz idi. Kaç evlat feda ederdi kendisini vatan uğruna. Anaların gözü yaşlı kalırdı savaştan sonra. Herkesten çok Büyük ata üzülürdü. Bir gün düşman yine geldi, kendi kötü niyetiyle. Bu diyarın delikanlıları silahlarını alıp, atlarına bindiler.

Büyük ata:

- Sabırlı olun bakalım - dedi - evlatlarım.

Delikanlılar sabrettiler ve beklediler. Düşman yanlarına vardı. Haraç istediler Büyük atadan. Büyük ata hiçbir şey söylemeden bir kese altın verdi onlara kendi hazinesinden. Herkes sevindi çünkü tehlike yok olmuştu. Sabah erkenden düşman yine görüldü. Büyük ata:

- Buyrun- dedi - şimdi nedir talebiniz?

Elçilerden biri dedi:

- Ulu başkanımız (hünkar) sizin şahsi savaş atınızı talep ediyor- dedi.

Bunu duyan delikanlılar çok kızdılar, lakin Büyük ata onları sakinleştirdi:

- Verin - dedi- benim savaş atımı onlara! Yeter ki, kan akmasın.

Elçiler Büyük atanın savaş atını alıp gittiler. Sabah oldu, düşmanın elçileri yine geldi.

Büyük ata:

- Daha ne istiyorsunuz?! - dedi.

Yine elçilerden biri:

- Ulu başkanımız sizin tek oğlunuzu kendine köle etmek(yapmak) istiyor.

Delikanlılar yine kızıp bağırıyorlar:

- Biz savaş istiyoruz!

Büyük ata onları sakinleştirerek:

- Bu savaşta ölecek olanlar benim bir oğlumdan hiç de eksik değil -dedi.

Elçiler Büyük atanın tek oğlunu alıp götürdüler. Büyük ata yine tehlikenin yok olduğuna ve diyarında huzur yarandığına sevindi. Ama hiç de öyle olmadı. Sabah yine düşman Büyük atanın karşısına geçti. Büyük t kendisini çok zor toparladı ve çok sinirli bir şekilde sordu:

- Yine ne istiyorsunuz?

Elçilerden biri cevap verdi:

- Ulu başkanımız bir parça toprak istiyor toprağınızdan.

Herkes bakışlarını (gözlerini) Büyük ataya dikti. Onun gözlerinden sinirden alev çı-
kyordu. Aya kalktı ve:

- Haydi benim evlatlarım! - dedi - düşman haddini aştı! Düşmana verdiğim haraçlar
bana

aitti. Ama toprak bana değil, halka mahsustur. Haydi savaşın!

Büyük atanın bu sözünü duyan delikanlılar atladılar düşmanın üzerine. Savaş baş-
ladı, ama ne başladı! Kılıçlar yıldırım oldu. Yer gök dile geldi(konuştı) delikanlıların
ve kılıçların sesinden. Analar da, bacılar da erkek kılığına girip, kılıç alıp savaşa dahil
oldular. Bir günde darmadağın ettiler düşman ordusunu. Mahalde ölen de oldu, yara-
lanan da. Yas etmediler (tutmadılar) ölenlere.

- Yasla galibiyet bir arada olmaz - dedi Büyük ata.

Herkes bayram etti. Büyük atanın şerefine şiir söyledi ozanlar.

- En büyük servet bir parça topraktır, halkın serveti olan bir parça toprak- dedi Bü-
yük ata.

Vatanın bir avuç toprağına destan yazdılar o gece. Böylece kutsallaştı halkın toprağı
bir karış toprağı o günden sonra.

İlyas Esenberlin

Akmola eyaletinin Atbasar şehrinde 5 Kasım 1915 tarihinde dünyaya gelen büyük Kazak yazar, tiyatrocu, şairi İlyas Esenberlin, 1940 yılında Kazak Tav-Ken Enstitüsü'nü bitirdikten sonra II. Dünya Savaşı'na katıldı. Kazak dilinin ve ulusunun edebi ve kültürel anlamda gelişimine ciddi katkılarda bulunan Esenberlin, bilhassa nesir alanında son derece velut bir yazar olarak temayüz etti. 1945 yılında ilk olarak "Sul-tan", "Ayş" gibi kısa hikâyelerini müteakip, 1960'tan itibaren aralıksız olarak eserleri bir bir gün ışığına çıkmaya başladı. Söz konusu dönemin ürünleri arasında "İrmak Kenarında" (1960), "Aykaş" (1966), "Tehlikeli Geçit" (1967), "Aşıklar" (1968), "Öfke" (1969), "Elmas Kılıç" (1971), "Göçebeler" üçlemesi (1976) ve "Altın Orda" zikredilebilir.

İlyas Esenberlin, tarihi gerçeklerin araştırılmasının ve yazılmasının yasak olduğu Sovyet döneminde, Kazak tarihinin karanlığa mahkum edilmiş devirleri hakkında arşivlerde sürdürdüğü araştırmalar sonucunda edindiği bilgileri romanlaştırarak okuyucuya sundu. Yazarın her biri üçer ciltten oluşan iki takım halinde yayınladığı tarihî romanları Rusça, Lehçe ve Macarca başta olmak üzere birçok yabancı dile çevrilmiştir. Göçebeler adıyla neşredilen serinin 1969 tarihli ilk kitabı ve Kahar adını taşıyan roman, Kazakların Çarlık Rusyası'na karşı millî kurtuluş mücadelesi veren kahramanı Kenesarı Kasımoğlu'nun hayatını konu edinmektedir. Bunun devamı niteliğindeki Elmas Kılıç (1971) ve Can Çekişme (1973) romanları ise, Kazak Hanlığı'nın kuruluşu ile Cungarlara karşı başarıyla savaşmış Kazak Hanı Abılay'ı anlatır.

Yazarın ikinci trilogisi (üçleme) ise, Altın Ordu adını taşır. Eserleriyle Sovyet döneminde Kazakların millî bilincinin oluşmasında önemli bir rol oynayan ve bundan ötürü Komünist Parti tarafından milliyetçilik yaptığı konusunda ciddi kovuşturmalara uğrayan Esenberlin, 1983 yılında, doğduğu gün yaşama veda etmiştir...

ALTI BAŞLI AYDAKAR (ALTIN ORDA, 1)

İkinci Bölüm

Tavşan yılı kışı (1255), ona Altın Orda hanı unvanını getirdiği yıl, Sartak Saray Batu şehrinin Gülistan Sarayı'nda geçirdi. Emrindeki topraklar sakindi ve sonbahardan başlayarak yeni han tüm kayguları bırakıp din işleri ve Orusut Knezlikleri ile ilişkilerin sağlamlaştırması ile uğraşmaya başladı.

Sartak Novgorod Knezi Aleksandr Nevski ile kankardeş olduktan ve Hıristiyanlığı kabul ettikten beri çok şeyi değişti. Novgorod'a gittiği zaman kiliseleri ve katedralları ziyaret ederdi, Orusutların yaşam tarzını dikkatle izliyordu.

Hıristiyanlık inancı, görkemli törenleri, şatafatı ile genç hanın hoşuna gidiyordu. Altın Orda'nın esas dayanağı olan emrindeki halk Kıpçaklar İslam'a bağlılardı ama bu Sartak'ı rahatsız etmiyordu. Göçebeleri zamanla Hıristiyanlığa döndürülebileceğine inanıyordu. Onun emriyle esir olan Gosset adlı bir Alman usta aşağı İtil bölgelerinde Sümerkent diye küçük bir şehrinin yakınlarında kiliseyi inşa etti. Hanın beklenilen aksine Kıpçaklar bunu umursamadılar ve vaftiz töreni gerçekleşmeye acele etmiyorlardı. Sadece zadenin bir kısmı ve han soyunun bazı üyeleri Sartak'ından örnek aldılar.

Genç hanı bu şaşkına çevirdi ama bundan pek müteessir olmadı. Herşeyin vakti sıra-

sı var olduğunu düşünüyordu. Sartak kimseyi zorlamaya kalkışmadı. Ortodoksluk hoşuna gidiyordu ama tutarlı bir Hıristiyan da denemezdi ona. Tüm Moğollar gibi eyerde yetişmiş, çocukluktan beri şamanlara ve tabiplere inanan Sartak, din ile konulan pek çok gücünün üstünde olan koşulları ve mükellefiyetleri hemen can ile kabul edemezdi. Böylece Hıristiyan olduğu halde otuz yaşında altı hanıma sahipti. Onlardan iki Moğol soyundandı, üçü Kıpçak soyundan ve biri Alan'dı. Hepsi ona çocukları doğruyordu ama onlardan hiç biri yaşamadı. Ulakçı'nın büyük oğlu yedi yaşındayken, Sartak'ın Hıristiyanlığı kabul ettiği yıl attan düşerek öldü. Diğer çocuklar bir veya iki yaşına gelince bilinmeyen bir hastalıktan ölüyorlardı. Kıpçaklar, anlaşılan hanının üzerinde bir lanet var diye arasında fısıldaşıyorlardı. İki hanımı Budist, üçü Müslüman kendi ise Hıristiyan olduğu halde başka türlü nasıl olabilir ki? Ana babası farklı tanrılara tapıyorsa çocuklar nasıl yaşayabilir ki? Eğer iki deve sürtüşmeye başlarsa arasında bir sinek ölür, bebeğin ruhu için ise tanrılar kavga ediyorsa o zaman onlardan birinin lanetinden mutlaka çocuk ölür.

Bu söylentiler Sartak'a ulaştı, o da yedinci hanımı almaya karar verdi: bu sefer Hıristiyan olanı. İşte burada ilk defa o yeni dinin özellikleri ile karşılaştı.

Bir gün Novgorod'da konuk olduğu zaman gözüne asil bir Orusut soyundan olan on altı yaşındaki Nataşa adlı bir kız ilişti. Yüreği oynadı. Beyaz yüzlü, mevzun, uzun kumral saç örgüsü, şefkatli mavi gözlerinin açık bakışı ile hemen hanın gönlünü fethetti. Ana babasının özel bir sevinci olmasa da rızasını gösterdiler. Hem büyük Batu Han'ın oğlunu kim reddedebilirdi ki?

Burada da kiliseye müdahale etti. Hıristiyan âdetine göre Sartak'ın ve Nataşa'nın nikâhı kıyılması gerekiyordu. Novgorod metropoliti Daniil şöyle söyledi: "Büyük Batu Han'ın oğlu, isteğin bizi sardı. Altın Ordan'ın dayanağı, bizim için değerlisin ama Hıristiyan için en değerlisi onun inancındır. Bizim kurallarımıza göre Mesih'e inanan kişinin sadece bir hanımı olabilir. Ve eğer Nataşa kızı sana hoş ise ve kendine almak istiyorsan önceki hanımlarını bırak. Sadece o zaman nikâhınızı kıyacağım."

Sartak harın metropoliti razı etmeye çalışıyordu, tehdit ediyordu ama o katıydı. Han, Daniil'in omuzlarına pahalı samur kürkü attı, gümüş eyerin altında atı hediye etti, altın paralara garketti.

Metropoliti: "Verdiğin her şey kutsal kilise için bağışın olsun lakin önceki hanımlarını bırakmadan önce senin nikahını kıyarsam Tanrı beni lanetler." Deyip hediyeleri kabul etti.

Genç han, metropolitin talep ettiği gibi davranmak mertliğini gösteremedi. Herşeye kadir olmasına rağmen Sartak Ordan'ın birliğini dağıtmak istemeyerek, hanımlarının akrabaları tarafından intikamdan sakınarak, zaman kollamaya karar verdi.

Sağduyu kazandı gibi görünüyordu, ama Orusut kızına karşı uyanmış tutku kalbi yakıyordu.

Ne yapacağını, sonradan nasıl davranacağını bilmeyip bir gün karargâhta farklı görevleri yerine getiren Koyak Rumeğe müracaat etti.

- Söyle, rica etti Sartak, Hıristiyan inancını yaratan azizler bütün ömrü tek bir kadınlamı geçiriyordu?

Koyak, hanın ona neden müracaat ettiğini kolayca sezdi. Dudaklarında belirmiş kurnaz bir tebessümü çabukça söndürüp ciddiyetle şöyle söyledi:

- Evet. Azizler kanuna sımsıkı bağlı kalıyordu. Ayrıca Hıristiyan inancının tüm takipçileri ilk eşi hayatta olduğu sürece veya onu boşanmamış halinde yeni bir eşi almaya

izin verilmiyordu. Ancak Tanrı'nın isteği ile insanların üstünde haşmetli iktidar verilmiş olanlar... Han, İmam Nureddin Harezmî ile Ortodoks papazların arasında çıkmış tartışmayı duymadı mı acaba?

Sartak Rume'y'a sorar gibi baktı.

- Bu tartışma Güyük Han'ın sarayında babanın büyük Batu Han'ın aleyhinde olmaya karar verdiği zaman oldu.

- Dinliyorum seni Rume'y.

Koyak aklına getirmeye çalışıyormuş gibi gözlerini kıstı.

- Bu iş böyle oldu... Güyük'ün, sizin gibi de vaktinde Hıristiyan inancını kabul ettiğini herkes biliyor. Fakat o öfkeliydi ve yanında İslam'a bağlı olanları tahammül etmezdi, onun için de başka dinden olanları var gücüyle takip ederdi. Bahsettiğim tartışma da Müslümanları rezil etmek için düzenlenmiştir. Hepsini anlatmayacağım, bu bir bilgelik, nükteliklik, bilgi yarışmasıydı. Tartışma uzun ve tilki kuyruğu gibi karıştı. İşte şöyle... Hıristiyanlar: "Muhammed nasıl bir insandı? Anlatın onu," diye imama sordular. Nureddin Harezmî: "Muhammed, Allah'ın tarafından dünyaya göndermiş son peygamberdir. Azizlerin reisidir. İsa peygamber şöyle buyurdu: "Yüce Rabbim, benden sonra gelen peygamber için iyiliği esirgeme..." diye cevap verdi. O zaman Hıristiyanlar: "Sadece ruhu günahsız olan ve gözünü kadınlara çevirmeyen aziz sayılabilir... Muhammed peygamberin ise dokuz eşi vardı... Nasıl ermiş sayılabilirdi ki?", diye sordular. İmam apışıp kalmadı: "Davut peygamberin doksan dokuz eşi, Süleyman'ın ise üç yüz üstelik bin cariyesi vardı. Buna ne dersiniz?" Hıristiyanlar: "Davut ile Süleyman peygamberler değiller krallarlardı," diye itiraz ettiler. Tartışma uzanıyordu, uzun bir yaz gününde bozkır yolunun sonunun gözükmeyeceği gibi tartışmanın sonu da gözükmüyordu. O zaman Ortodoks papazlar hileye başvurdu. Onlar Güyük Han'ı, Müslümanlara dua okumasını yani tüm kurallara uygun olarak namaz kılmasını emrettiğini rica ettiler.

İmam Nureddin Harezmî, tartışmada bulunan İhanlarından biri ile namaz kılmaya başladı. Hıristiyanlar elden geldiğince onlara engel oluyorlardı: çimdikliyorlardı, onların seccadesine eğildiği zaman kafalarına vuruyorlardı. Ama namaz kılanlar imanında güçlüydüler ve başladığı şeyin tamamlanmasına hiçbir şey engel olmamalıdır yoksa cehenem girilebilir diye Muhammed peygamberin sözleri son süre ile duasını bitirdi. Bu şekildeydi... Ertesi sabaha Güyük Han yüz binlik ordu ile Kıpçak bozkırlarına babasına karşı harekete geçti... Üç gün sonra kanlı kismete neden olan bilinmeyen bir hastalık ile yakalanıp öldü. Müslümanlar o zaman: "Güyük Han dinimiz ile dalga geçmeye izin verdi. Muhammed peygamber onu cezalandırdı...", dediler. Tabii ki tartışmadan dolayı ölmedi han...

Sartak son sözleri kulak ardı etti. Kurnaz Rume'y ona gerekli bir fikri verdi. Gerçekten Davud'un doksan dokuz karısı, Süleyman'ın ise üç yüz ve bin cairesi vardı ise o, Altın Orda'nın hâkimi daha bir karıyı niye almasın? Metropolit Daniil Rume'y'den işittiğine kulak verip Orusut kızı ile nikâhını kıymalıdır. Bu sefer de razı olmaz ise...

Sartak'ın gözlerinden kötü bir ışıltı geçti, eli kılıca uzadı.

- Git, dedi Koyak'a, Yüzbaşı Sırmak yola çıkmaya hazırlansın...

Ama Sırmak kendi girdi. O esmer tenli, geniş omuzlu ve göğüslü bir savaşıydı. Bozkır tilkisi karsak postu ile bezemiş boriki, yakası su samuru kürkü ile bezemeli boz deve tüyü kısa çapanı, fotr çorapları onun Kıpçak soylarından birine ait olduğunu ke-limesiz söylüyorlardı.

Sırmak'ın yanında yüzü sarı kuru bir adam vardı. Aynı yüzbaşının elbiselerinden hatasız olarak Kıpçak olduğunu teşhis edebildiği gibi yabancıların elbiselerinden aşağı İtil bölgelerinden geldiğini anlaşılabiliyordu.

Sartak kendi düşünceleri ile o kadar meşguldü ki yabancıya dikkat etmedi.

- Atları eyerle, diye emretti. – Novgorod'a gideceğiz. Orusut kızı Natalya için.

Yüzbaşı kolluyordu.

- Ey hünkârim...

Ancak şimdi han görebildi yabancıyı:

- Dinliyorum...

Yüzbaşının getirdiği adamın yakasına yapıştı, o da Sartak'ın karşısında dize geldi. Görünüşü tamamen korkuyu ve itaati ifade ediyordu.

- Kim bu?

- Berke Han'dan kaçan adamdır.

Hayattan ayrılırken büyük Batu, Cengiz Han ile vasiyet edilmiş âdete göre arazilerinin çoğu onunla seferlere çıkan akrabalara yönetimine verdi. Onlar uluslarını bağımsız olarak yönetiyorlardı ama yanı zamanda Altın Orda hanının buyruk altına giriyorlardı. Oluşmuş geleneğe göre onlar ulus sahibi olarak adlandırılırdı ama Hülagü İran'ı ve Irak'ı fetettiği zaman emir olarak adlandırılmaya başladı. Sadece Türk kabileleri onlara hanlar demeye devam ediyorlardı.

Batu'nun küçük kardeşi Berke böyle hanlardandı. Karargâhı, Sarikum <Sarikum, şimdiki Volgograd'ın yakınında bulunan bir yerleşim yeridir. Şimdi bu yerin adı Tsarevo gorodişe (Kurgan).> şehrinin yakınında İtil kıyısında Aktübe tepesinde yerleşikti.

Kara kışlar Berke'yi küçük bir sarayı kurmak zorunda bıraktılar. Soylular da ondan örnek aldılar: ahşaptan, tuğladan ve taştan evler ortaya çıktı. Aktöbede Altın Orda'nın ana karargâhı ile aynı Saray ismi taşıyan bir şehir oluştu.

Berke'nin güçlü bir ordusu vardı, Batudan sonra da o her zaman Ordada birinci şahıs sayılırdı.

- Neden kaçtın?, diye, kaşlarını sertçe burun kökünde birleştirip sordu Sartak. – Kimsin sen ve adın ne? – Ben Sarı Böke, telaşlı telaşlı söyledi savaşı. – Moğol Bargut soyundan. Babam Esu Böke korkusuz Sübedey Bahadır'ın özlük muhafızlarının amiriydi. Berke Han'ın yanında Sulgişi <Sulgişi, namaz kılmak için han için su ve havlu hazırlanan bir köledir.> vazifelerini yerine getiriyordum

- Bize köle gerek yok!.., diye sabırsızca sözünü kesti Sartak. – Söyle: neden kaçtın?

Savaşı başını eğdi.

- Berke Han büyük Cuci'nin oğlu ve benim hünkârim... Ben onun kölesiyim. Ve ona itaat etmek zorundayım... Ama o Müslüman ben ise Hıristiyanım... Din onu öyle etkilemiş ki her geçen gün daha hunhar ve zalim oluyordu. Ağzından Allah'ın adı düşmüyor, elinden ise kan. Ben dayanamadım... Özellikle son yaptığımı...

- Ne yaptı o?

- Bir hafta önce Muhammed peygamberin isteğini ileri sürerek dördüncü karı olarak Novgorod'dan Orusut kızı aldı...

Uğursuz bir önseziden Sartak'ın kalbi sıkıştı.

- Bu kızın adı ne?, diye sordu yüksek sesle.

Savaşçı alnını kırıştırdı.

- Na-ta-li-ya..., onun için yabancı olan bir ismi güçlülkle telâffuz ederek dedi o.

Hanın benzi attı, savaşçı ise Sartak'ın halini fark etmeden devam ediyordu:

- Onu saraya getirdiler, Berke onu kökenler ile kırbaçlamayı emretti ve zorla Müslümanlık kabul ettirdi. Kız öyle bir bağırıyordu ki, öyle bir ağlıyordu ki... Müslümanların uyguladığı şiddetlere dayanamayıp size kaçtım...

- Götürün onu!, Sartak yüzbaşıya seslendi. - Gözüm görmesin onu!..

O günden beri önceden de Berke'yi pek sevmeyen Sartak ona kin başladı. Babasının dili yumuşak ve sinsi kardeşinden intikam alma yolları aramaya başladı.

Daha yedinci ile sekizinci yüzlar arasında Maverâünnehir'in ve Deşt-i Kıpçak'ın güneyinde İslam merkezleri oluşmaya başladı. Orta Asya'nın Semerkant ve Buhara gibi şehirlerin ahalisi farklı dinlere bağlılardı, onun için de İslam burada ciddi bir direniş ile karşılaşmadı. Farkedilmeden Müslümanlık burada egemen din haline geldi ve tüm kâfirlere karşı acımasız bir zulüm başladı.

On üçüncü yüzyılında, Moğolların Harezmi ve Deşt-i Kıpçak topraklarına geldiğinde, İslam burada artık temelli yerleşti. Küçük Hıristiyan cemaatleri var olmaya devam ediyordu lakin günleri sayılıydı.

Gerçi Moğollar Cengiz Han'dan örnek alarak farklı dinlerin temsilcilerini aynı biçimde karşıyorlardı. Dünya Sarsıtıcısının emriyle tüm mezheplerin temsilcileri vergilerden muaf tutulmuştur.

Dünya Cengiz Han'ın ürkütücü adını duymadan önce Moğolların arasında Hıristiyanlık oldukça yaygındı. Moğol soylarınca Hıristiyandı. Cengiz Han'ın torunlarından çoğu karıları bu soylardan alıyordu, çocukları ise Hıristiyanlık kurallarına göre yetiştiriyorlardı. İşte bu yüzden Harezmi ve Deşt-i Kıpçak Hıristiyanları Moğolların şahsında himaye görmüş oldu.

Kereyler (Keraitler) soyundan olan kadından doğmuş ve anne sütü ile birlikte Hıristiyan vasiyetleri emmiş Karakurumlu Güyük Han'ın yönetim zamanlarında sıradan destek Müslümanların azgınca ve uzlaşmaz baskısına dönüştü. Güyük sadece iki yıl saltanat sürüyordu ama Orta Asya, Ermenistan ve Gürcistan Hıristiyanlarının sağlam bir birliğinin oluşması için yeterliydi.

Ondan sonra han tahtına çıkan Mengü dinlerden hiç birini yeğ tutmuyordu. Yönetimi zamanında Müslümanlar ve Budistler kendilerini daha güvende hissettiler. Batu Han'ın oğlu Sartak'ın Hıristiyan olduğuna da Mengü hiç dikkat etmedi. Hiç tereddüt etmeden Sartak'ın Altın Orda tahtına çıkmasına rızasını gösterdi.

Berke'ye karşı olan kinden kör olmuş genç han onunla mücadeleyi başlatmaya karar verdi. Semerkant'ta Hıristiyan çoktu, dindaşları onu destekleyeceğini biliyordu. Müslümanlara karşı ortak bir hareketi hazırlamak için oraya adamlarını gönderdi. Planları büyüktü: Sartak zamanla Semerkant'ı Hıristiyanlık'ın ana karargâhına dönüştürmeyi hayal ediyordu.

Fakat Müslümanlar da aylak oturmuyorlardı. Takımı yavaş ama büyüyordu. Harezmi ve Maverâünnehir topraklarında din mücadelesi güç kazanıyordu, yayılıyordu.

Ama genç hanın dikkatini çeken sadece güney toprakları değildi. Akli, giderek daha da sık Orusut Knezliklerine dönüyordu. Giderek daha da sık Orda'nın batısında ve kuzeyinde bulunan toprakları düşünüyordu...

Yanıkardan daha korkunçtu Moğolların Kiev Knezliği istilâsı. Ölen insanların sayısı

hesaplanamazdı, şehirler tahrip oldu, sürülü tarlaları karapazına ve peline bürülüydü, köleciliğe sürülenlerin inleyişi yeryüzünde yayılıyordu.

Rus Knezlikleri Altın Orda'nın arazisinde değildi. Moğollar onları ağır bir vergiye tabii tuttu, bu da yavaş ve ıstırap verici bir ölüm ile eşitti çünkü ödemek için hiçbir şey yoktu: tarlalar verimsiz oldu, Moğollar hayvanlarını kaçırdı, savaşlarda geçindiren erkekler öldü.

Ama Moğol yağmacılıklarına ve şiddetine neden olan sadece keder ve yeis değildi. Kin olgunlaşıyordu, itaatsizlik büyüyordu. Rusya'da hayatı ve inancı korumak için mücadele eden başka bir çare olmadığını anlıyorlardı. Altın Orda sadece haraç almıyordu ama müfrezelerinin ayrı şehirlere ve knezliklere akınları düzenlenmediği bir yıl yoktu.

Kendine ev kurmaya başlar başlamaz, zanaatçiler ve toprak süren insanlar faaliyete geçer geçmez yeniden izbeler alev alev yanıyor, kan akıyor ve çok cefa çekmiş memleketin üzerinde inilti var. Tek bir güzergâh vardı, tek bir yol: ya kazanmak ya ölmektir.

Rus toprağına göz diken sadece Moğollar değildi. Almanlar ve İsveçliler de tetikte fırsatını bekliyorlardı. Pskov ve Novgorod toprakları onlar için lezzetli lokmaydı çünkü Kuzey Avrupa'yı doğu ülkeler ile bağlayan yollar tam burada geçiyorlardı.

Orda ile fethedilmemiş Rus knezliklerinin çevresindeki çemberi daha da daralıyor. Komşulardan yardım istemek anlamsızdı: Moğollar tarafından yağmalanmış onlar kendileri de çaresiz kaldılar.

Böyle bir zamanda çıktı tahta Altın Orda hanı Sartak. Bunu kullanarak Aleksandr Nevski Knezi kardeşine elçilerini gönderdi. Altın Orda'ya Daniil Boyarı gitti. Elçilerin vazifesi kolay değildi, Orda'nın tümenlerini kuzey rus şehirlerine sürmeyeceğine dair Sartak'tan teminat almaktır. Ürkütücü komşuya dönüp bakmadan tüm güçleri Almanlar ile mücadele etmek için toplama imkânı verirdi bu. Daha Aleksandr Knezi emrediyordu: Novgorod'un ve Pskov'un Orda'ya ödenen haraçtan en azından geçici muafiyeti elde etmek.

Kış ortasında Novgorod elçiliği ağır hediyeler ile Altın Orda'ya harekete geçti. Günlerce süren tipiden sonra ormanlar beline kadar karlar içinde kaldı. Kürtünler ile yığılmış çökek haline geldi. Kısa bir don çözülmesinin yerini pek şiddetli soğuklar aldı. Kar köresi o kadar dondu ki onu ne insan ne hayvan kırabilirdi. Rus şehirleri ile Orda'nın arasında ulaklar ile açılmış patikaları buz kabuğu tuttu.

Endişe ile ve surat asarak bakıyorlardı elçiler kar kefeni ile örtülü toprağı. Epey zor bir vazife düştü onlara: Aleksandr Knezinin niyetlenmiş olduğu şey için hanın rızasını elde edebilecek mi? Memlekete dönmek hiç mümkün olacak mı? Knezin hanın kan kardeşi olduğu neye yarar ki? Rus elçileri, altındaki yer sanki derin bir çukur açmış gibi, yolda kaybolduğu çok kez olmuştu. Sinsidir tatarlar ve aklında ne olduğunu kimse bilmiyor.

Orda elçileri törenle karşıladı. Bozkırda şehirde uzak Orusutları hanın özlük muhafazalarından Telengitler kuşattı. Azgın, tam gözlerine kadar çekilmiş tilki malahayları ile onlar elçilik karavanına yaklaşmayı cesaret eden herkesi kırbaçlardı.

Sartak Han ta kendisi soylu Boyarı karşılamak için Gülistan Sarayı'ndan çıktı. Başında yumuşak tüylü susamuru tumağı vardı, omuzlarına pahalı kastor kürkü atılmıştı. Han misafirleri silahsız karşıladı, bununla büyük saygı ve güven göstererek. Sadece geniş altın kuşakta fiil kemiğinden sap ile altın kında küçük bir hançer asılıydı. Onunla han hiç ayrılmazdı.

Gelenlerin arasından Sartak knez akrabasını hemen tanıdı. Daniil uzun boylu, sağlam yapılıydı, dikkatli mavi gözlerinin keskin bir bakışı vardı.

Acele etmeden Han süvarilere doğru saray basamaklarından inmeye başladı. Onun görününde elçiler hızlıca attan indiler. Çevik Telengit savaşçıları sessizce dizginleri eline alıp atları bağlama kazığına götürdüler. Hana yaklaşıncı Orusut elçileri âdetin gerektirdiği şekilde yere kadar eğildiler.

Daniil ile Sartak Moğol âdetine göre misafir göğüsünü göğüsüne bastırarak selamlaştı.

- Hoş geldin, Boyar, söyledi han.

- Nazik sözleriniz için teşekkür ederim Altın Orda büyük hanı, deyip Daniil eğildi. – Biz kankardeşinin Büyük Novgorod Knezi Aleksandr Yaroslaviç'in sözünü sana iletmek için uzaktan geldik.

- Sartak gülümsedi.

- Knezin sözü onu dışarıda dinlenecek kadar kısa değildir sanırım. Gel misafirim ol...

Han Daniil'in koluna girip elçilerin ve muhafazaların eşliğinde saraya doğru gitti.

Bir an için Sartak huzursuz oldu. Birinin kin dolu gözlerinin ensesine baktığını hissetti. Han ani başını çevirdi. Ve hemen onunla göz göze geldi. Genç Boyarın maiyet erkânında hanın çoktanberi ve iyi tanıdığı bir insan vardı. Onu başka birine benzetmek mümkün değildi. Zaman sanki acıyordu bu insana: uzun boylu, damarlı, derin karışıklar ile kesilmiş yüzü ile o bir bakıştan aklında kaldı. Sartak yanlış olamazdı. O Svyatoslav'dı. Ve farkında olmaksızın han aniden zamanın sisi ile kapılmış geçmişini hatırladı. O olayların Svyatoslav ile hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünüyordu ama yine de...

Cengiz Han'ın orduları çiçekli Harezmi topraklarına istila ettiği yıl Otrar naibi yani şehrin hükümdarı Muhammed harezmsahın kuzeni Kadir Han Ulançık oldu. Otrar ürkütücü, iyi tutulmuş bir kale teşkil ediyordu. Naibin buyruğu altına iyirmi bin savaşçı giriyordu.

Ve Cengiz Han'ın genelde yaptığı gibi tümenlerini güçlü düşmana sürmeden önce oraya ticari kervanı gönderdi. Kılığını değiştirmiş dört yüzden fazla savaşçı Müslüman casus tüccarlarına eşlik ediyordu.

Otrar pazarlarında bir birinden korkunç söylentiler dolaşıyordu. Gelen tüccarlar, insanları, tanımadıkları Moğollar ile korkutuyorlardı, herekese acımasız olduğunu ve artık Harezmi topraklarını kan içinde bırakmak için geldiğini anlatıyorlardı. "Onlara dayanacak bir güç yoktur". Savaşçılar ve tüccarlar fışıldıyorlardı.

Kadir Han naibi şehre gelen kervanın tam olarak sıradan bir kervanın olmadığını çabukça sezdi. Onun emriyle gece savaşçılar tüm casusları kılıçtan geçirdiler. Sadece biri kaçmayı başardı.

Başına gelenleri öğrenince Cengiz Han'ın öfkesi başına sızdırdı o da Muhammed harezmsahına "karargâhına elleri ve ayaklarına zencir vurmuş Kadir Han naibinin göndermesi" talebiyle ulaşı gönderdi.

Muhammed akrabasını ele vermeyi cesaret edemedi. Ardı arkası kesilmeyen çekişmeler ile sarsılan Harezmi'de zedeğân onun davranışı anlamıyordu, emri altında güçlü bir ordu olan Kadir Han kendisi de öyle kolay kendini yakalatmazdı. Hükümdar emrindeki kişiyi sadakati için cezalandıramazdı.

Harezmsah, Moğol elçilerini katletmeyi emretti. Karşılığında Cengiz Han tümenlerini sürdü. Çağatay ve Ögeday oğullarına Otrar şehrini yıkmayı, büyük oğlu Cuci'ye aşağı Seyhun bölgelerinde bulunan şehirleri ele geçirmeyi emretti.

Aynı yılın sonbaharında Moğollar Otrar duvarlarında durdular. Kadır Han naibi biliyordu, ne ona ne şehir sakinlerine merhamet olmaz, onun için de sonuna kadar savaşma kararı aldı.

Altın ay dayanıyordu muhasara edilmiş şehir ve kim bilir ihanet olmazsa ileride nolurdu. Muhasara arafesindeki bir gece önce Harezmi tarafından şehir yardımına gönderilen Karaş Batır öncülüğünde göçebeler ölümü önceden sezerek kale kapılarının açtılar ve bozkıra gittiler.

Moğollar ihanetten yararlanmayı başardılar. Bu sefer şehirde, dar küçük sokaklarda ve çarşı meydanlarında kanlı çatışmalar başladı. Sakinler mezbuhane bir şekilde savaşıyorlardı. Her ev, her avlu kaleye döndü.

Eşit değildi güçler. Gittikçe azalıyordu şehir savunucularının sayısı, Moğol savaşçıların sayısı ise hesaplanamazmış gibiydi. Kandan sarhoş, zengin bir avın beklentisiyle yanan gözleri ile onlar çelik disipline uyarak ısrarla ileri gidiyorlardı.

Silahlı tutabilenler Kadır Han naibinin sarayına sığındı. Her bir yandan ateşe veren şehir alev alev yanıyordu. Siyah duman kümeleri güneşi bürüyordu, dayanılmaz sıcaklıktan kıvrıyordu, yapraklar ağaçtan dökülüyordu ve arıklar kuruyordu.

Oklar bitince ve kılıçlar körleştiği zaman Otrar son savuncuları sarayın çatısında savaşımaya devam ediyordu. Hizmetçi kadınlar ağır fırınlanmamış tuğlaları getiriyordu savaşçılar ise onları düşmanların kafalarına atıyorlardı.

Nihayet Moğollar kuvvetten düşmüş, yaralarından can çekişen Kadır Han'ı yakalamayı başardılar. O yerde sürükleyerek Ögeday'ın büyük oğlu Güyük'a çekildi.

- Halis muhlis asker çıkmışsın, o söyledi. – Moğollar yürekliliği takdir etmeyi bilirler. Ölümünden önce dile benden ne dilersen.

- Tek bir isteğim var, naib cevap verdi. – Domuz somaklarınızı görmeden ölmek isterim.

Güyük kılıcı sıyırıp Kadır Han'ın başını kesti.

Cengiz Han'ın oğullarının yüce emriyle Moğol savaşçıları ele geçirmiş şehri on gün boyunca yağma hakkı aldılar. Götüremeyeceği her şey ateşe verildi. Dev ateşlerde bütün Doğu'ya tanınmış Otrar kütüphanesinden paha biçilmez kitaplar alev alev yanıyordu, yüzyılların bilgisi yok oluyordu, küle dönüyordu. Rüzgâr ile su yıkmayı tamamladı ve bir zamanlar çok güzel, zengin ve güçlü şehir yerle bir oldu.

Otrar'ı zaptetmekten sonra Moğol ordusu bölündü. İki siyah kanat gibi Harezmi üzerinde yayıldı. Onların biri korkunç bir gölgesi ile Semerkant'ı ile Buharayı, öbürü ise Kıpçak şehri Sığanak'ı kapladı.

Daha kısa bir süre önce yemyeşil olan vahaları çöle dönüştürerek Moğol tümenleri yaşayan her şeye ölüm getirirlerdi. Acayip motifler ile bezenmiş saraylar ve tapınaklar yıkılırdı; bir zamanlar binlerce insanın susuzluğunu gideren temiz ve duru su hazneleri cesetler ile yığarak doldurulurdu. Vahşi bozkır merhameti bilmezdi ve ölüm çılgınlıklarına sağırdı.

Yedi gün ve gece dayanıyordu düşmanların baskısına kale şehri Sığanak. İnatçı direniş ile kudurmuş Moğollar tüm sakinlerini kestiler.

Evet, böyleydi... Bunu, o seferlere katılma ve yaşlılığa kadar yaşama kısmeti olan babam ile eski savaşçılar anlatıyordu.

Sartak bir daha Svyatoslav'a bir göz attı. Savaşçının yüzü ifadesiz idi, sadece dikkatli ve soğuk gözleri gür kaşlarının altından kötü niyetle bakıyordu.

Orada, Harezim harabesinde, Kara Böke adlı bir insanın yıldızının doğacağını ve Svyatoslav ile görüşmesinden sonra Orusut topraklarında batacağını kim tahmin edebilirdi? Gerçekten bu fani dünyada her şey olabilir ve her şey oluyor.

Tam orada, Harezim'de Kara Böke'nin yıldızı doğdu... O zaman sadece on sekiz yaşındaydı. Kısa boylu, sağlam yapılı diğer savaşçıların arasında birden hemen ayrıştı. Ayrıca ne efsanevi kuvveti ile ne korkmazlığı ile değil, tehevürü ve zalimliği ile ayrıştı. Kızların ırzına ana babasının gözlerinin önünde zorla geçirdi ve biri arka çıkmaya ya da mani olmaya kalkırsa itaatsız çakal öfkesi ile saldırdı. Özel, sadece Moğollara bilinen bir tekniği kullanarak Kara Böke boyun omurgalarını kırardı ve kurbanın boğazından oluk gibi fişkıran kanın altına avuçlarını koyup onu içerdi.

Zamanında Batu Han'ın ordusuna düştüğü oldu, onunla birlikte Orusut Knezliklerine giderdi, Almanlara karşı savaşlara katılırdı. Onun zalimliği hakkında Moğol savaşçıları bile yavaş sesle konuşurlardı. Batu Han Kara Böke'yi farkedip onu yüzbaşı olarak tayin etti.

Askerin Altın Orda'ya karşı olan özverili sadakatı Sartak'ın hoşuna gidiyordu. Kara Böke genç hanın gölgesi, sağ kolu oldu. Ve hanın vafitiz edilerek Hıristiyanlığı kabul ettiği zaman o da sahibi ile birlikte Hıristiyanlığı kabul etti. Ancak yeni din Kara Böke'yi değiştirmede. Eskisi gibi katı yürekli ve hunhar idi.

Ama Kara Böke'nin bir davranışı Moğol Noyanları ile savaşçıların tavırlarını görenleri bile silktirdi.

Bu olay, sayısız Moğol sürülerinin hayvanlarının körpe otların tadını öğrendiği, göllerin ve nehir kollarının üzerinden sıcak ülkelerden gelen kazların ve kuğuların altın ve gümüş trompetleri çalmaya başladığı bahar oldu. Kıtık kışı geçirmiş Orusutlar ekime başladılar. Moğol savaşçılarından küçük bir müfrezesi Orusut köylerinden bahar vergi tahsilinden sonra Ordu'ya dönüyordu.

Müfrezenin önünde siyah aygırın üstünde Kara Böke geliyordu. Üstünde siyah demirden pusat ve aynı miğfer vardı. Yıllar ile şişmanlamış Kara Böke uzaktan büyük siyah bir parçaya benzerdi. Müfrezenin ardından, Orusut köylerinde alınmış ya da zorla alınmış şeyler ile yüklenmiş ağır iki tekerlekli kağnılar yavaş sürünüyordu. Yükünün esası kürk hayvanı derileriydi. Kurt, tavşan, tilki, kunduz ve sincap postları balyalara özenle bağlanmıştı ve fena havadan örtünmüştü.

Yol tanıdıktı, korkulacak kimse yoktu, savaşçılar da rahatladı, ağır tilki tumaklarını çıkartıp başlarını sıcak bahar güneşine uzattılar.

Müfrezenin gölü dolandıktan sonra biraz yan ormanın kenarında küçük bir köy açıldı. Uzun keten bezinden gömlekle Orusut erkekleri ile avratları karasabanlar için siyah tarlarlar üzerinden gittiklerini gözüküyordu. Manzara alışmış ve tanıdıktı.

Aniden Kara Böke atını durdurdu. Gölü kucaklayan sık kamlıklarından çocuk bir grubu fırladı: yedi ile dokuz arasında yaşlardaki bir erkek ile birkaç kızdaki oluşun bir grubtu. Üzerlerinde büyüklerin de giydiği beyaz gömlekle vardı. Neşeli hayhuy sessizliği bozdu. Çocuklar eteklerinde bir şeyler taşıyordu: anlaşılan göl kıyısında toplanmış kuş yumurtalarıydı.

Ama işte onların biri Moğol müfrezesini fark etti ve canhıraş acı bir çığlık kulaklara vurdu. Avlarını bırakıp çocuklar köye doğru koştu. En önde sık altın sarısı saçlı uzun bacaklı zayıf bir kız koşuyordu.

Kara Böke çocukların arkasından bel bel bakıyordu, sonra gözlerinde merak kıvılcımını tutuşuverdi. Topukları ile atını vurdu, eyer kaşına kapanıp peşlerinden koştu.

Kızcık son çabaları ile koşuyordu. Bazen dönüp bakardı ve kocaman mavi gözlerinde Kara Böke sadece dehşeti görüyordu. Kudurmuşcasına kızı saçlarından tutmaya çalışırken sırtıyordu ama o sıyrılıyordu, kovalama da yeniden başlıyordu.

Sonunda güçleri kaçak kızını bıraktı. Bir kere düştü, ikincikere de. Kara Böke sonunda onu yakalayınca attan atlayıp onu sırt üstü çevirdi, kızcığın teni ihtilac içinde titremeye başladı, kafasını geri etti ve aniden gevşedi, uzandı.

Çocukların çığılı tarlada çalışan erkekler duyunca gölün kıyısında bir felaket olduğunu anladılar.

Ellerine ne geçtiyse aliverip insanlar çocukların yardımına koştular. İlk gelen kızın babası Svyatoslav'dı. Kehanet dolu kalbi ona güç vermiş gibiydi. Ama artık çok geç olmuştu. Kara Böke'nin sadece arkasını görüp gene de onu tanıdı. Çok iyi tanılardı bu civar Orusut köylerinde bu korkunç siyah adamı.

Konuşacak bir şey yoktu. Ağır bir sessizlik içinde ölü çocuğunun üzerinde duruyorlardı insanlar. Cinayet intikamı talep ediyordu. Çaresizlik insana neler yaptırır? Ağır avuçları yumruk haline geliyordu, gözleri de nefretten parlıyordu.

Svyatoslav üstünden gömleğini çıkartıp ona kızının bedenini sardı, ellerine aldı. Sonra kin dolu gözlerini toplanmış olanları gezdirdi:

- Gidin... Çalışın... Ben Batu Han kendisine gideceğim.

Kimse yolunu kapatmadı, onu tutmaya cesaret etmedi. Veda olarak ta bir şey söylemediler. Herkesin tek bir fikri tek bir isteği vardı ama onları gerçekleştirme zamanı henüz gelmemişti.

Bilmiyordu Kara Böke kara işini yaptığı zaman büyük Batu Han'ın maiyeti ile üç gün önce yakın göllerden birine göçmen kuşları avına geldiğini.

Bütün gün gidiyordu savaşçı han karargâhına. Kocaman güneş sanki derdini bilerek dünyanın kenarına durup ormanları ve vadileri endişe verici kırmızı ışık ile doldurdu. Han karargâhının çadırları, Svyatoslav onları sonunda görünce bu ışıktan sanki üstüne kan sıçratılmış gibiydi.

Savaşçı sadece bir an için durdu. "Her gün ölmektense, acı ile düşündü o, hemen olsun bu daha iyi." Svyatoslav, pantolonun kırmalarında saklanmış bıçağı el yordamıyla bulup, bir şey olursa hızlı çıkartmak için kalçaya daha yakın çekti ve ileri bir adım attı.

Han Nükerleri, Svyatoslav'ı sıkı bir çember içine alıp onu Batu'ya getirdiler.

Avından yeni dönmüş han çadırının yanında duruyordu.

Korku olmaksızın uzanmış kollarında çocuğun vücudunu tutarak yaklaştı ona Svyatoslav. Kuru, yeis ve acı dolu gözleri ile hanın yüzüne bakarak başına geleni anlattı. Batu Han'ın yüzü katılaştı eli de hançere uzandı. Telengitlerine el işaretle Kara Böke'yi bulup getirmelerini emretti.

Nükerler çeviklikle çadırın önünde hanın seyyar tahtını koydular. Kara Böke'nin getirileceği beklentisi içinde Batu Altın Ordu'da konuk olan Tibet Laması büyük Karakurum Ögeday Han'ın şifacısı Sakıya'yi çağırması emretti. Ve çok yaşlı bir adam ona yaklaştığı zaman şunu rica etti:

- Orusutun bize getirdiği kızın neden öldüğünü öğren ve bize söyle.

İtaat göstererek Lama yerlere kadar eğildi.

Dört Telengit Kara Böke'yi mızrakların uçları ile itererek Han çadırına süre süre getirdiler. Moğol savaşçısı yan bakıyordu. Siyah yüzü tümünden karardı ve sadece beyaz dişleri kindar ve yırtıcı bir şekilde kısılıyordu.

- Ellerin bileklerinden kısıvrak bağlayın!, emretti Batu.

Nükerler, Kara Böke'yi yere devirip ve kollarını arkasına büküp bileklerinden sınıksık sıkıştırıp ham deri kayışları ile bağladılar.

Çadırdan Sakiya Laması ve Svyatoslav çıktılar. Han tahtının etrafında insanlar toplandılar ve herkes yeni gelişmelerin bekleşiyle soluk almadan ya Batu'ya ya Orusutun tuttuğu kızın arkaya tılan kafasına bakıyorlardı.

- Peki kız neden öldü?, kaşlarını çatarak sertçe sordu han.

- Kalbi parçalanmış, ya büyük han.

Batu gözlerini diz çökmüş Kara Böke'ye çevirdi. Böylece han savaşçısını boşuna kırmış oluyordu. Onu, en sadıklardan birini bir Orusut kızının ölümü için rezil edip cezalandırmaya değer miydi?

Batu yine Lamaya doğru döndü:

- Demek Orusut, kızının üzerinden hakaret işlenmiş olduğunu iddia ederek yalan mı söylüyormuş?

Hanın kırpmayan gözleri daraldı, bakışı da yılan bakışına benzedi. İnsanlar dondu, başlarını indirdiler, sadece Svyatoslav öylece cesurca ve korkusuzca Batu'ya bakıyordu.

- Hayır. O doğruyu söylüyor, diye Lama sessizlikte düşürdü. - Taciz ölü bedeninin üzerinde edilmiştir...

Sağanak gibi yavaş bir soluk kalabalığın üzerinde gelip geçti. Moğol adetlerine göre Kara Böke'nin yaptığı büyük bir cürüm sayılırdı.

Kendisi hiç kimseye merhamet göstermeyen, yıkılmış düşmanların bedenlerinin üzerinde ziyafetleri düzenleyen ve kemiklerinin ağır tahtaların altında çatırdamasını ve kırılmasını kayıtsızca dinleyen Batu Han sarardı.

Bakışı Kara Böke'de dondu:

- Büyük şıfacı Sakiya doğru mu diyor?

- Evet, Kara Böke hırıldadı. Suratını korku yüzburuşturması bozdu. - Ama ben çocuğunun ruhuna eziyet etmiyordum ya büyük han! Ölü vücut için fark etmez ki...

Sartak'ın aklına iğrenti duygusunun o an bütün varlığını kapladığı geldi.

Babasının kardeşi Mengü'ya dönüp şunu sorduğunu hatırladı:

- Bu insan için nasıl bir ceza uygun görüyorsun?

Zalimliği ile meşhur Mengü cevabını geciktirip sonra şöyle söyledi:

- Bu Moğol savaşçısına gölge bırak bir cinayettir. Ama Kara Böke Orusutların fethedilmesi için çok şey yaptı ve onun için ceza yumuşatılabilir. Yüz kere kırbaç vurmak...

Batu Han küçük kardeşi Berke'ye baktı:

- Sen ne dersin?

- Müslüman inancına göre böyle bir insan ölümünden sonra sonsuza dek ateşte yanmalıdır zira çocuğun ölü bedeninin üzerinde taciz etti. Böyle bir cinayet affedilmemelidir. Bin vuruş olsun.

Batu, gözlerini toplanmış insanların yüzlerinin üzerinde gezdirdi. Tahtının etrafında duran Noyanlar ve savaşçılar insan ölümlerine alıştı, kan onları korkutmuyordu, kalpleri de başkaların ıstaplarına acımayı bilmezdi. Ama Kara Böke'nin davranışı mubah ötesindeydi. Herkes her ne dinden olursa olsun, her hangi Tanrıya taparsa tapsın bunun bir suç olduğunu anlıyordu. Bundan dolayı insanların suratları asıktı.

- Sen ne isterdin?, ansızın Batu Svyatoslav'a soruverdi.

- Onu bana ver, Orusut hala hanın yüzünden gözlerini ayırmadan dedi.

Batu düşünceye daldı. Mengü haklı. Fethedilen halkın çocuğunun yüzünden Orda'ya ömür boyu sadakatle ve içtenlikle hizmet eden savaşçının canını almaya değer mi?.. Evet, korkunç bir davranışta suçludur. Belki Berke'nin tavsiye ettiği gibi mi yapsak, bin vuruş tayin etsek te mutluluk için ümit etsin? Tanrı onu koruyorsa Kara Böke hayatta kalır. Ama böyle bir kararı kalabalık adil görür mü? Yüzlerinden belli: savaşçılar idam hükmü bekliyorlar. Saptır ve budaladır halk. Milyonlarca masum insan yok edenebilir ama bir kere hakça davrandın mı herşey unutulacaktır ve affedilecektir. Adı Sayın Han aidl han olacak. Bir yüzbaşının hayatı yüzbinlik halkın fikrini değmez mi?

Batu doğruldu ve başını kaldırıp Svyatoslav'a doğru baktı.

- Senin dediğin olsun Orusut.

Kalabalık coştı.

- Şan olsun! Batu Han adaletli handır!

- Sayın Han!, diye bağırmaya başladılar.

Kara Böke, dizlerinin üzerinde Batu Han'a sürüne sürüne yaklaşmayı çalışarak ileri atıldı ama Telengitlerin keskin mızrakları göğşüne dayandı. Korku ve öfke içinde tahtın kaidesinde yalvarış sözcükleri haykırarak yuvarlanıyordu ama hanın bilgeliğine övgü-yü tekrarlayan kalabalığın böğürtüsünden çığlıkları duyulmuyordu.

Svyatoslav kızın cesedini yere koyup Moğola doğru gitti. Muhafızlar, ona yol vererek önünden iki yana açıldı. Orusut Kara Böke'yi saçlarından tuttu ve elinde ince bıçak ağzı parıladı. Moğol'un kocaman siyah kafası yere yuvarlandı...

Svyatoslav bıçağı saklayıp kızının bedenini kaldırdı ve kimseye bakmadan uzaklaştı. Savaşçılar kalabalığı saygıyla açıldı.

Batu Han, babasının küçük erkek kardeşinin oğlu baş veziri Sauka döndü.

- Durdur onu!, buyurcasına emretti. – Atı ve kızı için fidye ver.

Batu'nun damadı Tülin Bahadır Altın Orda'nın en cesur büyük kumandanlarından biri, hanın kararı ile memnun kalıp onay işareti olarak başını eğdi ve alçak sesle şöyle dedi:

- Sayın Han! Adaletli han...

Sözleri duyuldu ve savaşçılar kalabalığı yeniden bağırmaya başladı:

- Batu Han Sayın Han'dır!...

Kararlarında kesin, acımayı ve merhameti bilmeyen Batu orduda saygıyı korumak için adil insanmış gibi davranmayı bilirdi. Cesur Kara Böke'yi kaybetmek istemiyordu, ama ne yaparsın ki anlaşılın Tanrı'nın isteği budur.

- İyi hatırlıyor Sartak o olayı. Şimdi ise Svyatoslav'a bakarak zamanın bu insanın üzerinde hiçbir gücü yok olduğunu düşündü. On beş yıl geçti ama o eskisi gibi sağlam ve kuvvetli, sadece saçları ve sakalı sık bir aklık içinde. Demek Svyatoslav şimdi Aleksandr Knezinin ordusundadır madem sefaret ile geldi ise. Gittikçe daha çok Orusut fethedil-memiş Novgorod bayraklarının altında toplanıyorlar.

Şu an Svyatoslav'ı düşenerek Sartak Rus elçiliğini karşılayan kalabalıkta gölün kıyısındaki o uzak olayları onun gibi iyi hatırlayan daha birinin olduğunu bilmiyordu. O siyah Kara Bök'e'nin küçük erkek kardeşiydi. Sartak'ın sarayında bakaulun yani yiyecek ve içecek yöneticisinin görevlerini yerine getiriyordu. Her şeyi hatırlıyordu, o da

Svyatoslav'ı tanıdı ama elmacık kemikleri çıkık bronz yüzünde hiçbir kası oynamadı sadece gözlerinde kötü kurt ışıltıları bir an için yanıp hemen söndü.

Onlar saraya girdiğinde Sartak şunu dedi:

- Saygıdeğer elçiler bugün iş konuşmayacağız. Büyük Altın Orda'nın hanının misafirlersiniz...

Orusutlar hanın isteği ile rızalarını göstererek eğilip selam söylediler.

Sartak sert somurtuk yüzü kişiye doğru başını çevirdi.

- Baş vezirim karşı değil sanırım?

Adam baş işaretini tasdik etti. O ta Batu Han'ın veziri görevlerini yerine getiren meşhur Sauk idi. Altmışını çoktan aştı ve bir zamanlar pürüzsüz yuvarlak yüzü buruşukluk içinde kaldı. Büyük Cengiz Han'ın torunlarından en büyüğüydü ve bu nedenle Altın Orda'nın işlerine özel bir etkisi vardı. Moğolların Orusut topraklarına seferi sırasında Sauk'un babası Kulkan ayrı bir orudusunun başındaydı. Tümenleri Kolomna şehrini zaptetti ama savaş sırasında Orusut okundan öldü.

Cengiz soyunun âdetine göre şehir ablukası sırasında soyundan biri öldüğü takdirde korkunç bir intikam alınmalıdır. Burada da âdetinden dönmediler. Bebeklerden tirit gibi ihtiyarlara kadar Kolomna'nın tüm sakinleri kılıçtan geçirilip öldürülmüştür.

Babasının intikamını almaya devam etme arzusu Sauk'un hal ve gidişi ile ömür boyu yönetiyordu. Batu'nun baş veziri olduktan beri Sauk Orusutları ile sadece kavisli Moğol kılıçlarının dili ile konuşmasının gerektiğini tekrar edip duruyordu. "Bahadırlar kavga-lı olduğu sürece birleşmezler. Yağmala devlet hiçbir zaman sana dost olmaz. Dostluğu güç hissedildiği sürece ararlar. Sana karşı çıkmalarını istemiyorsan kuderitini daha fazla artır, zalim ve acımasız ol", yorulmadan tekrarlıyordu Sauk.

Orusut misafirleri için genç kısağı kestiler, şarap ve taze köpüren kırmızı deri torbaları sabaları getirdiler. Tanınmış Kıpçak taşısı Sulungut öykücü kendine dombıra çalarak eşlik ederek toplanmış insanlara büyük Cengiz Han'ın hayat hikâyesini anlattı.

Taycıgut soyundan insanların genç Cengiz Han'ı öldürmek istediği zaman onu kurtaran Torgan Şire hakkında gırtlaksı hırıltılı bir ses ile şarkı söylüyordu. Ayrıca sıradan bir Moğol, Temuçin'in, büyük Cengiz Han olup ona Moğol bozkırlarından Selenge Irmağı'na kadar uzanan Mektitlerin topraklarını hediye verdiğini ve örme zırh gömlek giymeye izin verip Tarhan ünvanı tayin ettiğini da anlattı <Cengiz Han'ın savaşçıları ne örme zırhları ne cebeleri giyerlerdi.> ne de başlığa kartal teleklerini takarlardı <Başlık-taki kartal telekleri iktidar işareti olarak kabul edilirdi>.

Dünya Sarsıtıcısının cömertliği büyüktü onun için Torgan Şire gelecekteki suçları için dokuz af bağışladı.

Hikâyeci dombıra tellerine vuruyordu gözleri de iham ve inanç ile ışıl ışıl parlıyordu. Orusut elçileri için anlatıyordu o Cengiz Han'ın, Sartak'ın dedesinin babasının hayatını, Dünya Sarsıtıcısının iyilik için iyilik ile ödemeyi nasıl bildiğini anlatıyordu.

Altay, Kuçir ve Seçey Beki Noyanları onun altın tahta çıktığı zaman ettiği yemini anlatarak tüm kabilelerin ve halkların Büyük Cengiz Han'a karşı itaati ve sadakatı hakkında konuşuyordu hikâyeci:

- Düşmana karşı hareket edersek eğer

Sarayına senin için en güzel kızları getireceğiz

Füsunkâr hatunları da getireceğiz,

Seçkin, boyunları ince olan Ahal Tekeleri,

Bozkırda en hızlı olanları getireceğiz.
Ava çıkarsak eğer o zaman bütün dünyayı dolaşıp
Senin için elde edeceğiz ve eyerine terkiye asacağız
En renkli hayvanları, siyah postlu samurları elde edeceğiz.
Yeminimizi bozarsak eğer
Bizi, nankör kölelerini
Sönmiş ateşin yanında bırak,
En sevdiğimiz eşlerimizi ve çocuklarımız ile ayır.

Şarkı söylemeyi bitirip hikâyeci zafer ve onur dolu gözlerini etrafa gezdirdi. Görünü-
şü ile Orusut elçilerine onlarca yıl önce yaşayan insanların da sadık olduğu gibi büyük
Cengiz Han'ın toruna Sartak Han'a dürüst ve sadık olmaya tavsiye veriyormuş gibiydi.

Bunu tüm toplanmış olanlar anladılar.

Sauk hikâyecinin söylediği sözlerini içinden onayladıysa Svyatoslav ise daha fazla so-
murttu. Böyle bir ağırlamaları sevmezdi, han karargâhının havası kendisi dayanılmaz
görünüyordu. Nefretini zor saklayarak Svyatoslav, kurt ve kastor kürkleri, tilki mala-
hayları ile giyinik, yağdan parlayan yüzleri olan insanlara bakıyordu. Kibirli; mağrur
bir biçimde davranıyorlardı kendilerini pahalı kürkleri giyinmiş, silahlar ile yüklü, altın
ile süslenmiş Moğollar. Bunların hepsi şu anda borusuz sobalar ile ısıtılan külübele-
rinde açlıktan ölenlerden, perişan Rus toprağında gücünün üstünde olan boyunduruk
altında inleyenlerden alınmıştı.

Yemek Svyatoslav'ın boğazından geçmiyordu, şaraptan ve kımızdan da sarhoş ol-
muyordu.

Halini sadece Sartak değil keskin gözlü Sauk ta fark etti. "Orusutlardan ne kadar nef-
ret ediyorsam o kadar da onlar benden nefret ediyorlar, diye birdenbire anlaşılmaz bir
endişe ile düşündü o. – Anlaşılan yollarımızın keşişireceği zamanı gelir.."

Orusutların gelmesi vesilesiyle verilen ziyafet sona eriyordu. Cengiz Han'ın sadık no-
yanlarının yeminine ne yanıt verdiğini okumak için dombrayı bir kez daha eline aldı
Kıpçak hikâyecisi Sulungut:

- Düşmanın elinden aldığınız avı
Bana getirmeyin size kalsın.
Avda elde edilen samurları ve kurtları
Bana vermeyin. Siz alın.

Gece yarısı oldu. Torgutlar denilen gündüz koruyan muhafızlar, Koptegullar denilen
han ailesinin huzurunu gece vaktinde gözetleyen savaşçılarına yerini bıraktı. Güneşin
ilk ışınlarına kadar hiçbir canlı saraya yaklaşmayı cüret edemezdi. Keşikten denilen
muhafız birliği mensubunun kılıcı ve oku Altın Orda hükümdarının iradesine uyma-
maya cesaret eden herkesin canını alırdı.

Cengiz Han'ın vefat ettiğinden beri kırk yıl geçti ama torunları eskisi gibi göstermelik
bir biçimde nasihatlarına uyuyordu.

Sarayın korunması ve düzenin sürdürülmesi için Orda'da keşiktenlerden yani nö-
betçilerden özel bir tümen oluşturulmuştu. Cengiz Han şöyle öğretiyordu: "Önceden
emrimizde sekiz yüz Koptegul ve yedi yüz Torgut vardı. Keşiktenlerin tümeni eğitmeyi
emrettik. Noyanın ve binbaşının oğlu, yüzbaşının ve ırgat başının oğlu ve halktan olan
herhangi sıradan bir savaşçı nöbetçi olabilirdi. Bunun için askerlik sanatını iyi bilme-

lidir ve yüzü alımlı olmalıdır. Binbaşının oğlu yanında on arkadaşını ile küçük erkek kardeşini, yüzbaşının oğlu ise beş arkadaşını ile erkek kardeşini, üstbaşının oğlu veya sıradan bir insan da üçer arkadaşını ile erkek kardeşlerini getirmeli. Keşikten olmayı isteyen herkes önceki görevinde at veya silahı almalı. Savaşçıların keşiktenlere katılmayı kimsenin engelleme hakkı yoktur.”

Cengiz Han'ın nöbetçisi olan herkes üzerine büyük yükümlükler alırdı ama büyük ayrıcalıklar da ona verilirdi. Dünya Sarsıtıcısı şöyle öğretiyordu:

“Kimsenin Keşiktenen daha üstünde oturma hakkı yoktur. Kimsenin yanından geçerken adını söylememe hakkı yoktur. Keşikten tarafından muhafa edilen eve ya da çadıra girmeye ondan izin almadan kimse cüret edemez. Yanından geçerken onunla herhangi bir şey hakkında konuşmak yasaktır. Nöbetçiye, koruduğu yerin kişi sayısını sormak yasaktır. Keşiktenin izni olmadan gezen kişi tarafından tutuklanabilir hatta itaatsizlik ettiği takdirde öldürülebilir. Sıradan noyanlar ve yüzbaşılar er nöbetçisinden önemlice bir mesafede oturmalı.”

Cengiz Han'ın Ordasının dayanağı daima orduydu, içinde en iyisi ve en sadıkları ise Keşiktenlerdi. Onlar hana dış ve iç düşmanları ile mücadelede güvenli bir cop olarak hizmet ediyordu.

Cengiz Han: “Benden sonra tahta çıkacak torunlarım ve torunlarının torunları bana altın heykeli kurmak istiyorlarsa Keşiktenleri kendi gözlerini gibi korusunlar zira onlar her zaman kendi hayatından daha çok beni koruyorlardı”, diyordu.

Batu'nun Altın Orda hanı olduğu zaman büyük dedesi vasiyet ettiği gibi davrandı. Sadık muhafızlar tahtı kuşattılar. Yalnız Keşiktenler değil Telengitler olarak adlandırılırdı.

Uzun yolda ve şerefine Sartak tarafından düzenlendiği ziyafetten yorgun düşmüş Orusut elçileri odalarına geçirildi. Daniil kalacak odanın kapısında sıyrılmış kılıç ile Telengit durdu. Boyar soyundu ve kocaman kaplan postunda yapılmış yatağa girmek üzereyken kapı açıldı ve elinde meşale ile Sartak'ın müsteşarı Koyak Rumeş girdi. Alev yansımaları oda duvarlarını kaplayan halılara oynaşmaya başladılar ve onların karmaşık desenleri ha renklerle dolarak ha sönükleşerek esrarlı bir ışık ile oynamaya başladılar.

Rumeş hiç konuşmadan eğilip selam verdi.

Daniil kollayarak girene bakıyordu, Koyak'ın ne söylediğini bekliyordu.

- Şimdi büyük hanın emri ile sizin için bir kızı getirirler.

Boyar şaşkınlıkla kafasını kaldırdı.

- Kız mı?

- Eski Moğol âdetine göre saygıdeğer bir misafir geldiyse her zaman öyle yaparlar...

- Ama Hıristiyan inancı yasaklıyor bunu. Büyük han Sartak Hıristiyan değil mi?

Rumeş'in ince dudaklarına hafif bir tebessüm dokundu ama yüzünü hemen gölgede sakladı.

- Hayır, diye konuştu. - Han Moğol'dur...

Sartak Hıristiyanlığı kabul edip eskisi gibi Moğol adetlerine uymaya devam ettiği nereden bilsin ki boyar? Altın Orda'nın yeni hanının içinde her türlü şey karışıkmiş. Şahsında hem Cengiz Han'ın payen vasiyetlerine derin bir sadıklık hem Hıristiyanlığın kurallarının ile dogmalarının iyi bilgisi birleştirmişti. İşlerinde ve davranışlarında her zaman onlara göre hareket ederdi...

Daniil, Koyak'a han hakkında daha ayrıntılı olarak sorup soruşturmak istiyordu ama Rumey artık kayboldu ve arkasından kapanmış kapı yavaşıca çarptı.

Çok geçmeden kocaman boydan bir Telengit içeriye ipek gibi sevecen ve çiçek gibi güzel yaklaşık on iki veya on üç yaşındaki bir kızı itti.

Ta Cengiz Han ile kurduğu düzenine göre saray muhafızları sadece askerlik hizmetini taşıymıyordu. Telengitlerin görevi Ordada çeşitli törenlerin düzenlenmesini, hatta han karargâhını gıda malzemeleri ile sağlamasını da kapsıyordu. Han akrabaları dışından saraya bağlı olan erkeklerin ve kadınların kaderi onların elindeydi. Tam bu yüzden Sartak'tan emri aldıktan sonra muhafızların amiri han mutfağında çalışan dul kadının tek bir kızını kendi takdirine göre kullandı.

Kızı itip Telengit elini göğsüne basıp konuşmadan boyara eğildi ve kapının arkasında kayboldu.

Kız inanılmaz güzeldi. Bahar ot çöpü gibi ince, beyaz yüzlü, deve yavrusundaki gibi kocaman gözleri, gece gibi kara saç örgüleri vardı. Yaş dolu gözleri korku ile boyara bakıyordu.

Daniil sessizce ona yaklaşp elini sırtına koydu. Kızın zayıf teni titremeye başladı. Yüzünü elleri ile kapatıp gürültüyle ağlamaya başladı.

Kızı şefkatle iterek boyar onu kapıya yaklaştırdı.

- Korkma. Sana dokunmayacağım, diye zorlukla Kıpçak sözlerini seçerek konuştu o.

Fakat kız görünüşe göre onu duymadı. O hala hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya devam ediyordu.

Daniil kapıyı açıp Telengite şöyle dedi:

- Geri dönsün. Kadın istemiyorum.

Ertesi gün Sartak Han müzakere etmedi. Orusut elçilerine hızlı rahvan atını, zağar sürüsünü göstermek ve isabetli okçu savaşları ile övünmek istiyordu. Bu yüzden ava girişti.

Orusutlar şafak sökerken kaldırıldı. Bu sene kış sert karlı çıktı ve han sürülerinin yanına Kıpçak bozkırının tümünden kurt sürüleri toplanmış gibi görünüyordu.

Sürülerin korunması için özel olarak ayrılmış savaşçılar yırtıcı hayvanlara hiçbir şey yapamazdı. Kar atların toynaklarının altında çöküyordu, kurtların da kovalamadan kaçmak için zamanı vardı. Sadece pek hızlı ve çevik zağar köpekleri ve mahir okçular boz rengi haydutlar ile başa çıkmaya yardım edebilirlerdi.

Akşam geç döndüler Orda'ya yorgun avcılar. Şansları yaver gidiyor: av büyüktü. Müzakerelerin sabah başlayacağına dair han ile anlaşp Orusut elçileri kendilerine ayrılmış odalarına çekildiler.

Daniil yatağa girer girmez çünkü Telengit gene odasına deve yavrusu gözlü kızı getirdi.

Dünkü gibi ağlamıyordu sadece endişe ile ve ürkek ürkek kapıya dönüp bakıyordu. Boyar şunu anladı: kız bir şey söylemek istiyor. El işaretleri ile onu kendine çağırırdı.

Orusutun karşısında korkusunu aşarak kız ayak uçlarına basarak ona yaklaştı, tam yüzüne doğru eğilip ve sıcaklıkla şöyle fısıldadı:

- Yarın sana servis edileceği raşıyayı yani şarabı içme.

Daniil sadece "raşıya yani şarap" anladı. Genellikle Moğol hanlarının içtiği şarabın adı olduğunu biliyordu. Kalp aniden şöyle fısıldadı: kız onu uyarıyor. Boyar kötü bir

önseziden donakaldı.

- Ne dedin? Tekrar eder misin?..

Kız Orusutun dilini anlamadığına şaşırıldı. Gözleri yeisten karardı ama aniden içinde bir kıvılcım tutuşuverdi ve sözlerine el işaretleri ile eşlik ederek tekrar fıslıdamaya başladı:

- Yarın şarap ile yani raşıya ile ikram edileceksin, diye kız boyarın göğsüne parmak attı. - Ama sen içme. - Başını sallamaya başladı ve tası kendinden nasıl ittiğini gösterdi. - İçersen eğer..., diye kız birleşmiş avuçlarını içeceği içer gibi ağzına yaklaştırdı. - Ölürsün! Canımı verirsin..., diye kız ölen insanı tasvir etti.

Daniil anladı.

- Şarap yani raşıya..., diye kızın endişeli yüzüne büyük bir dikkatle bakarak tekrarlıyordu.

- Evet! Evet!

Boyar minnet ile gülümsedi.

- Teşekkür ederim..., ve saçlarını okşadı. - Şimdi git..., Daniil kapıyı gösterdi.

Kız çeviklikle ve sessizce çıkışa doğru fırladı.

İnsanların hatta tüm ulusların hayatlarında gözle görülür bir yer her zaman şaraba ayrılıyordu. Tarih, devletin, uyrukluları şaraba fazla düşkün olduğu için küllere döndüğü ve sonsuza kadar yeryüzünden kaybolduğu birçok örnek bilir. Kudretli ülkeler kendinden daha kuvvetsiz olan komşularının topraklarını zaptederek silah ile yapılan şiddet ile birlikte her zamanki zulümden başka şarabı da getirirlerdi. İşgalciler istediğini silah ile alamayıp insanları kendilerine din, gelenekler ile ve gene de şarap ile itaat altına alıyorlardı. Devlet yapısı oluşmamış uluslar için şarap dehşetli bir felaketti. Bunu Cengiz Han iyi anlıyordu. Şunu biliyordu: düşmanı yenmek için demir bir disipline sahip olmak yeterli değildi. Bunun dışında, çokuluslu Ordası'nın savaşçıların aklını ve duygularını ısıtacak ve dumanlacak başka bir güç olmalıdır. Bu nedenle Dünya Sarsıtıcısı talan etmeye, kadınların ırzına geçmeye ve sürekli içmeye izin veriyordu. Kendisi de şarabı severdi ve onu kullanarak çoğu zaman sınır bilmezdi. Bir keresinde karargâhta birkaç gün süren sarhoş bir sefahat, az kaldı hanın ölümü ile bitecekti, o zaman onun müsteşarı Şigi Hutug acı ile şöyle dedi:

- Ya büyük han, dünyada senden üstün gücünün olduğunu önceden bilmiyordum...

Müsteşarın sözleri ile incitilmiş Cengiz Han başından boriki çıkartıp onu tahta koydu ve karşısında alçaktan eğildi.

- Benden üstün sadece şapkamdır, diye kibirle söyledi o.

- Hayır, diye itiraz etti Şigi Hutug, senden üstün şaraptır.

Belki bu konuşma belki de sonraki olaylar birdenbire değiştirdi Cengiz han'ın yaşam tarzını. Şaraba karşı ölçülü oldu ve aksine yapanları gaddarca cezalandırıyordu.

Ögeday'ın ile Çağatay'ın Muhammed Harezmsahı yenişinden sonra ordusu neredeyse öldürülüyordu. Harezm'in başkentini zaptedip ve saray şarap mahzenlerini bulup Moğol savaşçıları sarhoşluğa kapıldı. Cengiz Han'ın oğulları, noyanları, erler bir hafta, iki hafta bilinçlerini kaybedene kadar içiyorlardı. Yüzlerce şaraptan sersemleşmiş Moğollar Harezm'in hayatta kalan sakinleri tarafından katledilirdi.

Bunu öğrenince Cengiz Han öfke topuklarına çıktı. Harezme, öğütülmüş kükürt ve pamuktan oluşan Çin tozunun <Çin barutu.> aracılığıyla şahın şarap bodrumlarını patlatan özel bir müfreze gönderdi.

Böylece Moğol ordusu kurtarılmıştı.

Tarihçiler, Cengiz Han'ın, oğulları bütün avı kendine benimsediği için gazaba geldiğini iddia ediyorlar. Ama anlaşılın mesela sadece bundan ibaret değildir. Dünya Sarsıtcısını, çocukları ayyaşlığa kapılıp harezşahın bozguna uğratılmış ordusuna yetişip tamamen yok etmeyi beceremediği korkuttu.

Tam bu olaydan sonra sözlerini yazmayı emretti:

“Sarhoş insan sağır ve kördür, aklı ve telâkkisi yoktur. Bilgilerinin ve yeteneğinin bir değeri yoktur. Rezaletten başka bir şeye ulaşmaz. Sarhoşluğa yatkın olan hükümdar büyük amelleri yapamaz. Şaraptan sersemlemiş ordu komutanı savaşıları yönetmezler. Sarhoş Noyan oku nereye yolladığını ve hedefe isabet edip etmediğini anlamaz.

İçmemek mümkün değilse o zaman en fazla ayda üç kere keyfini çıkartmak gerekiyordur. Bir kere içmek iyidir. Daha iyisi hiç içmemektir. Ama içmeyenler zor rastlanır...”

Dünya Sarsıtcısının gelecek kuşakları elinden geldiğince görevlerini yerine getirmeye çalışıyorlardı ama fethedilen ve bağlı devletlerin uluslarına içmeye yasaklamıyorlardı. Aksine zihinlerini ve duygularını dumanlamak için şarabın tükenmesini her türlü teşvik ederlerdi.

Güyük Han zamanlarında şöyle bir vaka yer aldı. Han İmam Nüreddin Harezmi'ye şunu sordu:

- Şarap yorgun düşmüş olana yorgunluğunu almaya yardım eder, mutsuzun acısını azaltır, ruh halini ve moralini yükseltir. Temiz darı ile buğday ve tatlı üzüm tanelerinden hazırlanır. Eğer Muhammed peygamber gerçekten insanları seviyorsa ve mutluluğunu düşünüyorsa o zaman izleyicilerine neden içmeyi yasaklıyor?

Nüreddin Harezmi ise şöyle yanıttı:

- Çok zaman önce uzun yoldan yorgun düşmüş sahib peygamberinin izleyicilerinden biri istirahat için yalnız bir kadından kalmaya karar verdi. Genç dul onu eve sokmadı. O şöyle dedi: “Eğer bende geceleme istiyorsan üç şarttan birini yap. Ya benim koynuna gir ya beş yaşındaki oğlumu öldür ya da bir bardak üzüm şarabı iç.”

Peygamberin takipçisi şöyle düşündü: “Kadın ile yatarsam günaha girmiş, masum çocuğu öldürsem cinayet işlemiş olurum. En iyisi ben bir bardak şarap içeyim ve bundan hayatta zevk alırım ve sevinç gelir.”

Kadına son şartını yerine getirmeye söz verdi. Kadın onu eve aldı. Fakat peygamberin takipçisi şarap içip sarhoş olunca kadının yatağına girdi ve çocuğunu öldürdü. Ne yapmaz ki sarhoş?

O zamandan beri Muhammed insanları severek Müslümanlara şarap içmeyi yasaklandı.

İşte bu şekildeydi.

Ertesi sabah Orda'da Orusutelçileri ile müzakereler başlanmıştır. Novgorod Knezliği'nin zor vaziyetini hesaba katarak Sartak Han iki yıl boyunca Orusutlardan şuleni <Şulen, hayvan sayısı vergisidir.>, yamanı <Yaman, kişi ve hayvan sayısına göre alınan su vergisidir.> ve undanı <Undan, faytoncu geçindirme vergisidir.>, yanı sıra avarizi yani hasat vergisini almamayı kabul etti. Vergilerden, Aleksandr Nevski Knez'i destekleyen diğer knezler de muaf tutuluyordu.

Almanlar Novgorod'a doğru hareket ettiği takdirde Altın Orda'nın Knezine yardım

edip etmeyeceğine dair Sartak kesin olarak bir şey söylemedi.

Bunun belli nedenleri vardı. Cengiz soyunun büyükleri olumsuz olarak bakıyordu Orusutlar ile olan ilişkilerine. Hem Nogay'dan hem Sauk'tan hem Bahadır'dan hem Mengüden hem Temür'den sakınmak zorundaydı. Onlar, Orda'nın daha dün düşmanı olanlara yardım etmemek gerektiğini düşünüyorlardı.

Orusutlara yardım konusunda nihai karar ile acele edilmeyebilirdi. Alman şövalyeleri Novgorod'a doğru harekete geçerse o zaman Orusut Knezleri ile birleşme gerekliliğinde mutabık olmayanları daha kolay ikna edilebilirler. Novgorodluları fethedip Almanlar Altın Orda ile yüz yüze gelebilirler, bu düşman da güçlüdür ve çıkarları şüphesiz Moğolların menfaatleri ile karşı karşıya gelecek. Bu kanıt Sartak Han gelecek için muhalifleri ile mücadele durumunda alıkoymaya karar verdi.

Orda'nın yarınını düşünmek zorunda kalıyordu. Hanlık hala kuvvetli ve sağlam görünüyor ama Kafkasya ve Azerbaycan artık ondan ayrıldı ve bu toprakları Cengiz Han'ın diğer evladı Hülagü yönetiyordu. Sartak Kırım'ı ve Horasan'ı ele geçirmek isteyenlerin çok olduğunu biliyordu. Ne olacak, beş, on ya da yirmi yıl sonra durumlar nasıl gelişecek? Altın Orda Orusut Kuzey Knezlikleri ile irtifağı reddetmemelidir. İç düşmanlar ile mücadele için onların yardımı gerekli olabilecek.

Orusutlar ile müzakereler sırasında Sartak, onun Novgorod ile irtifağa karşı olan sadece Sauk ve Bahadır değildir. Svyatoslav da bunu sevmiyordu ama eski savaşçı kendini ele vermemek için her şey yapıyordu. Onu anlamak zor değildi. Moğolların memleketine nasıl korkunç bir yıkımı getirdiği gören bir insan onlar ile birliği arabilir miydi? Sadece büyük bir zaruret Orusutları buna tahrik ediyordu: sınırda Alman şövalyeleri duruyorlardı ve kötünün iyisini seçmek gerekiyordu.

Sadık insanlardan Sartak Han Svyatoslav'ın Novgorod'da basit millet tarafından büyük saygı gördüğünü ve Aleksandr Knezine etkisi olduğunu biliyordu.

Bu Sartak'ı tedirgin ediyordu.

Büyük Cengiz Han şöyle öğretirdi: “Düşmanın yarın dostun, dostunun ise düşmanın olacağına dair bir kuşkun varsa dostun dost, düşmanın düşman olduğu sürece onlardan vazgeç.”

Bilgece bir fikirdir. Fakat ata tüm fethedilmiş memleketlerin tek hükümdarıydı ve bugün her anda boğazı kesmeye ya da bardağın içine zehir dökmeye hazır olan yakınlarından korkmak zorunda kalıyordu.

Müzakerelerden sonra yola çıkan elçilerin şerefine ziyafet düzenlenmiştir. Sarayın odalarında alçak dairesel masalar konuldu, üstünde Altın Orda'nın övünebileceği her şey ile dizilmişti. Tahta tabaklarında et yağınları duman veriyorlardı, kepeklerde kırmızı ile torosun yani Moğol şarabı köpürtürlerdi, gümüş taslarında şarap ve raşıya servis edildi.

Şeref yerinde hanın sağında baş müşaviri Sauk, solunda ise Daniil boyarı oturuyordu.

Ta Cengiz Han ile kurduğu geleneğe göre saray bakaulu Sartak'a yaklaşmış ona getirilmiş tabaktan bir et lokmasının tadına baktı sonra ise tasından bir yudum şarap içti. Hanın, yemeğinin ve içeceğinin zehirli olmadığından emin olması gerekiyordu.

Sartak ilk altın kadehini kaldırıp sonuna kadar içti. Aynı şeyi maiyeti de yaptı. Sadece Orusut elçileri kadehlerinden yudumlamayıp onları masaya koydular.

Han şaşırdı. Daha dün Orusutlar zevk ile şarap içiyorlardı, çok içiyorlardı ve sarhoş olmuyorlardı, bugün ise... Neden sakınıyorlar? Ya da bakaul sadece onun bardağından

olan şarabı tattığı için mi içmiyorlar? Fakat aynı şey de önceki günler de oldu... Demek bir sebebi vardır. Misafirlerin sahibe güvendiği kötüdür.

- Ne oldu?, somurtup sordu Sartak. – Misafirler neden şarabımızın tadına bakmak istemediler?

Han Daniil boyarına bakıyordu. O yanıtı yetiştiremedi. Svyatoslav kadehini yavaşça kaldırıp ve dikkatli bir şekilde şarabı dökmek için onu Sauk'un karşısında koydu.

Moğol savaşçılarının âdetine göre buzu torosunu içmeyi tercih eden vezir Orusut savaşçısının ne istediğini anladı. O acele etmeden kadehi aldı.

Sartak'ın aklından Orusutun doğru hesaplamış olduğu bir fikir geçti. Şarap zehirli ise eğer bunu pekâlâ Sauk yapabiliirdi. Vezir Novgorodlulara sevimsizliğini saklamıyordu.

Ama Sauk yüzü ile oyanamadan kadehini kaldırdı.

- Gençliğimden beri Moğol içeceği torosuna alıştırdım, Kıpçak şarabını hiçbir zaman sevmiyordum, dedi. – Ama misafir böyle istiyorsa..., diyerek vezir kadehi dudaklarına yaklaştırdı.

Han aniden hızlıca elini uzattı.

- Bekleyin... Raşıyayı kullanmadığınızı biliyoruz... - Sartak'ın gözleri toplananların yüzlerinin üzerinde dört dönmeye başladı. Hayır, anlaşılan Sauk'un bir suçu yok kadehi bu kadar cesurca aldıysa eğer... Şarabın masadan tamamen kaldırılmasını emredebilirdi ama o zehirli değilse bile Novrogolulara kuşkularından hatalı olmadıklarını ve şarabın zehirli olduğunu düşünmek için neden olurdu. Hainlikte en önemli şüphe hana düşer.

Eğer Sartak, o an bakaulunun yüzünü görseydi her şeyi anlardı. Kardan beyaz dondu o arkasında.

Hanın gözleri girişin bekçisi olan Telengitte durdu. Onu eli işareti vererek çağırdı.

- Gel buraya. İç, Sartak gözleri ile kadehe işaret etti.

Ürkmüş, han ellerinden lütfu kabul ettiği için mutlu savaşçı kadehi özenle iki eli ile alıp ona yapıştı.

Ordada hiç kimse hanın emrine aykırı davranmaya cüret edemezdi ama Telengit aniden içmekten vazgeçti. Yüzü şaşkın ifadeyi aldı.

- Büyük han, dedi. – Müsade edin ki daha fazla içmeyim, ben Müslümanım ve..., diye Telengit sözünü bitiremedi. Yüzünü acı bir yüzburuşturma çarptı, kadeh titremeye başlamış ellerinden düştü, o da beceriksizce bir yana düştü, yere yıkıldı.

Çınlayan bir sessizlik han odalarını kapladı. Yüzlerce göz şimdi Sartak'ın nasıl davranacağını ve ne söyleceğini bekleyerek ona bakıyordu. Hanın burun kanatları titriyordu, gözleri daraldı, eli titremeyi gizlemek için hançere uzadı.

Sartak bir tek kelime söylemedi. Masanın başından kesinlikle kalkıp salondan çıktı. Han, birinin Novgorodlular ile arasını açmak istediğini anladı. Anlaşılan çok yıl önce Turokin Hatun Güyük Han'ın annesinin Karakurum'da Aleksandr'ın babası Yaroslav Knezini yolladığını unutmamış tek o değildi. Tam o zaman Güyük'ten hem Aleksandr hem ağabeyi Andrey yüz çevirip ve Batu Han'a geldiler.

Biri bunlarının hepsini hatırlıyordu ve bir keresinde yer almış olayı tekrarlamak istiyordu. Ama kim?

Han emriyle saray muhafızlarının tümü, şarap içeren kaplara şöyle ya da böyle erişime sahip olabilen herkes kontrol edilmişti. Arayışlar boşunaydı. Saray bakaulunun

şaraba kuçelaba diye zehirli çiçeğin suyunu döktüğünü görmüş Kunduz isimli bir kız ile annesi hayatları için endişe ederek susuyorlardı.

Şarabı kimin zehirlediği ve Orusutları bunun hakkında kimin uyardığı iki soru Sartak'a eziyet ediyordu. Demek ki Ordada birlik yoktur, sarayda bile her anda ölümünü isteyen olanlar vardır. "Olayda Sartak'ın parmağı mı var yoksa? Orusutları sevmiyor ama neredeyse bana zarar etmek mi istiyor? Eğer şarabın zehirli olduğunu bilseydi Sauk onu içmeye göze almazdı. Vezir tilki gibi kurnazdır ve onun için felakete sürükleyici kadehten vazgeçmek için bir oyunu bulurdu, bir bahane uydururdu..."

Şarabı tatmış genç Telengit bir gün ile bir gece baygın yattı. Saray hekimi ağzın içine bitkisel karışımları ve sütü dökerek şöyle konuştu: "Talihi varmış ki bu kadar az içti. Sonu yakındı." Demek ki bir yerlerde kindar ve sinsi bir düşman vardır. Burada ise Ordada gerektiği zaman isteğini gerçekleştirecek insan gizlenip vaktini bekliyor. Altın Orda tahtına çıkacak olanın her zaman düşmanları vardı. Güçlü, zengindir Orda ve kıskanç kişi için lezzetli lokmadır.

Sartak uzun uzun düşündü ve yerine geçmek için ümit edebilecek tek kişi Berke Han'ın olduğuna karar verdi. Belki komplo ipi ona doğru uzanıyordur. Ama Ordada onun adamları yokmuş gibi, bir zamanlar ondan kaçmış bakaul hariç ama o Berke'den nefret ediyor üstelik sarayda yaşadığı yıllar boyunca, birçok kez hanı zehirlemek için fırsatı vardı.

Kuşkulandırın Berke'nin de çoktan Aleksandr Knezi ile iyi ilişkileri sürdürmesiydi.

Baharın gelmesi ile Sartak Han maiyeti ile birlikte Saray şehrini terk etti ve Cayla'ya doğru göç etti. Toprağın biraz kuruduğu ve Sartak'ın ırmağın kıyılarına döndüğü zaman büyük Mengü Han'ı getirmek ve ondan Altın Orda'nın işleri ile ilgili tavsiye sormak için Karakurum'a gitti.

Pek eskidenberi âdet olduğu gibi büyük Cengiz Han'ın torunları ile yönetilen ulusları geçerken karargâhlarını ziyaret edilirdi. Görmek istemediği tek Berke idi. Hanın gönlünde düşmanlığın yerini babasının erkek kardeşine nefret aldı, kuşkular ise kesin oldu.

Sartak'ın malikânesinin yanından geçtiğini öğrenince gazaba gelmiş Berke yüz nüker ile birlikte Altın Orda'nın hanı kervanına Yayık Nehri üzerinden geçidinde yetişti.

- Cuci'den sonraki kuşaklarından Ordada ben en büyüğüm!, öfkesini zor gizleyerek söyledi. - Neden beni başkaların karşısında rezil ediyorsun ki, neden Karakurum'da büyük Mengü Han ile neyi konuşacağına dair benimle danışmak için bana uğramadın?

Sartak gözlerini Berke'ye dikti.

- Gerçekten Cuci'nin soyundan kişililerin arasında siz en büyüksünüz... Ama siz Müslümansınız ben ise Hıristiyanim... Sizin gibi bir Müslümanın yüzüne bakmak büyük bir günah olurdu...

- Öyle mi!, Berke nefretten irkildi. - O zaman elveda!

Semaya işaret parmağını kaldırdı ve üzerinde iri bir pırlanta olan yüzük çarpıcı bir biçimde parıldayıverdi. Sartak'ın bakaulu korku içinde gözlerini avuçları ile kapattı.

- Elveda!, diye Berke tehtid ile tekrarlayıp Nükerin ona yaklaştırdığı rahvan ata bindi.

Sartak cevap vermedi. Berke'nin müfrezesi titreyen bozkır serabında ortadan kaybolana dek uzun uzun arkasından bakıyordu.

Aynı gün han kervanı ile ona eşlik eden bin cesur Telengiti Yayık Nehri'nin üzerinden geçtiler, Sartak ta atını İrtiş Bozkırlarına doğru yöneltti.

İki gün sonra onlar Irgız kıyılarına ulaştı ve bir gün kalmaya karar verdiler. Sartak fenalaştı, kanlı ishali başladı. Han yanında hekimi almadığı için pişman oldu. Her geçen saat daha da kötü oluyordu. İki gün sonra ayılmadan Altın Orda hanı Hıristiyan Sartak vefat etti.

Sartak ile görüşmesinden sonra karargâhına dönmüş Berke Han'ın burnundan düşen bin parça idi. Attan inip Nükere dizgini atıp çadırına girip altın ve değerli taşlar ile bezenmiş kayışını çözdü kader ifadesi olarak onu boynuna atıp şöyle bağırdı:

- Ya! Allah! Muhammed peygamberin dini adilse o zaman öfken ve intikamın onu kekeleyen vefasız Sartak'ın başına gelsin!..

Han uzun uzun ve karargâhın yakınlarında olan insanlara duyulduğu bir biçimde yüksek sesle beddua ediyordu.

Allah isteğini gerçekleştirmeye acele etmiyormuş gibi görünüyordu. Bir gün geçti, bir gün daha ve bir gün daha... İşte şafak vakti elinde siyah sancağı ile karargâhın üzerinden ulak geçti. Şöyle bağıyordu:

- Millet! Altın Orda hanı Sartak vefat etti! Vay halimize!..

Berke'nin ağlayıp sızlamaları duyan Müslümanlar aralarında şöyle konuşturlardı:

- Şahımız, Hakk'ın gerçek takipçisidir. Allah onu duyup Sartak'ı cezalandırdı. İntikam oldu!

Berke bundan sonra Altın Orda tahtına çıkacak zamanının geldiğinde kesinlikle emindi ama büyük Karakurum hanı Mengü onu yeniden geçip han olarak Batu'nun küçük oğlunu Ulakçı'yı tayin etti.

Yarım sene bile geçmedi ki genç han ziyafetlerden birinde zehirli şarabı içtikten sonra vefat etti.

Muhammed Subhi Abu Ghanimah

İrbid şehrinde 1902 yılında doğan ABU GHANİMAH, ilk öğretimini yerli okullarda bitirdikten sonra, Anbar Mektebi'nde eğitimine devam etmek için Şam'a gitti. Yüksek eğitimi ise Astana'da, Mühendislik Yüksek Okulunda başladı. Ancak I. Dünya Savaşı çıkınca, Astana'yı terkedip, eğitimine Anbar Mektebi'nde devam etmek zorunda kaldı. Berlin Üniversitesi Tıp bölümünden mezun oldu. 1929 yılında Amman'a dönüp bir klinik açtı. Gazetecilik yanında siyaset alanında çalışmıştır. Berlin'deki eğitim yıllarında, Al-hamama Gazetesini çıkarttı(1923). Ayrıca Amman'da Misak gazetesini çıkarttı(1933).

1947 yılında Şam'da yerleşti ve 1960 yılına kadar orada ikamet etti. 1964 yılında Şam Büyükelçisi olarak atandı. 21 Ekim 1970'te Şam'da vefat etti.

Yazının yer aldığı kitaba dair: Agani-l Leyl isimli 1922 yılında yayınlanan 110 sayfalık bu kitap, o dönemki makale tarzından yeni tarza geçişi yansıttığı için çok önemli ve savaş öncesi ile savaş sonrası dönem arasında bir köprü olarak görülmektedir.

Tüm mültecilere ve mülteci ruhlarına...

BİZ GURBETTEYİZ, RUHUMUZ VATANDA

Yüzünden de kaleminden anladım ki şu kâğıt üzerine yazdığı ama yazmakta pek de acele etmediği sır, bana bir müddet acı verecek olsa da sonradan rahatlatıcaktı beni. O yüzden heyecan ve sabırsızlıkla yazısını bitirmesini bekledim.

Defteri bana doğru uzattı, onun gazete sayfasının başında yazdığı konuya değinmemi istedi :

Kâğıt üzerinde şu cümle yazılıydı:

“Biz gurbetteyiz... Ruhumuz vatanda”

Şimdi tam şu an sırrını gizlemek için oldukça dikkatli. Çektiği zorluklar, ona sır saklamayı öğretmiş, gizleme kabiliyetini iki kat arttırmıştı sanki. Şöyle düşündüm; Hüznü ve acıyı ancak hatırlatarak onu itirafa zorlayıp iç dünyasında olup bitenleri öğrenebiliriz.

Bir gece bana geldi. Acısının büyüklüğü yüzündeki çizgilerden okunuyordu. Cebinden bazı Trablusgarp gazeteleri çıkardı. Onları hasretle okudu ve vatanında, kendisi de şahit olduğu haber ve hadisleri anlatmaya başladı. Anlattıkça anlatıyordu. Ama bu kez anlattıklarının, içini acıttığını görüyordum. Arada iç çekiyordu ve bana gamdan, acı dolu nazarla bakıyordu. Sonra anladım ki vakti geldi, şuan tam zamanıydı. Herhangi özel bir konudan bahsetmek istemedi, o halde öğrenmek istediğim şeyleri de artık ona sorabilirdim. Ama o benden önce davrandı ve bana konuşma fırsatı vermeden içine Agani'nin yazdığım defteri aldı, bana bir müddet bakıp şöyle söyledi:

-İstediğim şeyleri mi yazıyorsun, Subhi?

Ben mutmain bir kalple “Evet” dedim.

Sonra kalemi elimden alıp anlamlı bir şekilde tebessüm etti.. O mutsuzluk, o gam, bir anda sanki yok olup gitti. Sonra ayrıldı. Tabakları taşıyan hizmetçinin yanına giderken beni de peşineden sürükledi.

....

Savaş bitti ve herkes ailesinin yanına gitti. O da Şam'a döndü. Onunla ayrılmamızın üzerinden dört yıl geçtikten sonra tekrar karşılaştık. Kucaklaşınca dao güzel okul günlerimizi hatırlayıp gözyaşı dökmeye başladım. O da ağlamaya başladı. Hâlâ bıraktığım gibi hiç değişmemiş... Sanki hiçbir şey değişmemiş.

Oturduk dertlerimizi paylaştık. Yollarda çektiği zorlukları acı dolu bir kalple hikaye etti. Dili gönüllere işliyordu. Gurbet diyarından getirdikleriyle onu dinleyenleri hoşnut ediyordu. Anlattıklarını hem zevk, hem de şefkatle dinliyordum. Tekrar buluşmak için bir gün belirledik; mazinin o güzel anlarını hatırlama fırsatı kaçırmamalıydık.

Onunla çok sık görüşmeye başladım. Sadece onun yanında iken mutlu oluyor, sadece onunla oturduğumda kendimi huzurlu hissediyordum... Derteşiyoruz... Onunla konuşmak bana mutluluk veriyor du ama ben.. ah..!

Sohbetimizi kelimenin tam anlamıyla vedanın acı sözleriyle bitirdik. Söylemekte zorlandıklarımızı gözyaşlarımızı ifşa etmesin diye, arada susuyorduk. Sohbetimiz uzadı. En sonunda ona uzunca baktım.. Onunla ilk tanıştığımızdan bu yana adeta aramızdaki dostluğa hep eşlik eden o keder ve mutsuzluk hâlâ yüzünden okunuyordu. O hüznü, kederin ve mutsuzluğun gittiği her yere taşımaya da kararlı olduğunu gördüm. Keder ve mutsuzluğuna, askerliğin ve yola düşmenin meşakkatlerini da eklemek istiyordu. Bu şekilde felaketlere direnebileceğini düşünüyordu. Uzun bakışlarıma cevabı yine onun bakışlarında buldum: ricamı kabul etmek istemiyordu. Sırrı bana emanet etmek istemiyordu. Aslında hiç kimseye açıp ifşa etmek istemiyordu. Sır, onunda.. Onunla yaşıyordu. Sırrını hiçbir şeye değiştirmek istemiyordu. Sırrının manalarını hala sessizliğinde gizliyor. Vedalaştık ama öyle çok istedim ki...

Elini tuttum ve sarstım.. sırrını dökmek istediğimi hissetti. Tahrik edildiğinde alev dolu bir volkan gibi patlardı duyguları. O, kalbinin gösterdiği yoldan başka bir yola meyil etmezdi. Kendi taleplerini ve inançlarını, kendi vatanını veya ülkesini müdafaa etme imkânı bulduğunda hemen ve muhakkak onları savunurdu. Ama o, bu duygu patlamasının ardından hemen, kendine gelirdi. Zevk aldığı mutsuzluğa.. İçinde yaşadığı kedere, ve kendinde beslendiği eleme geri dönerdi. Bu büyük değişime hayret ediyordum. Duygularının patladığı an ile sükûn ettiği an arasındaki o uçuruma.. Bu çok insanda rastlanır bir hal değildi.. Onun ruhu, nefsinin bile üzerindeydi.

Sırrını ne olduğunu öğrenmek için çok çabaladım ama muvaffak olamadım.. Bedelini ağır ödediği bu acıları ucuza satmak istemiyordu. Onlar, onun tesellisiydi.. Onları kimseye teslim etmek istemiyor. Sadece kendisinde kalmasını istiyor, hiç kimseye paylaşmak istemiyordu. Böylece onunla beş yıldan fazla yaşadım.

...

Ve seferberlik başladığı zaman, askere çağrıldı. Son gecemizde beraber oturduk. Son oturduğumuz gece ne kadar da ilk oturduğumuz geceye benziyordu. Ama bu kez duygularımız farklıydı. Artık arkadaş olmuştuk. Kara gözleri, önünden geçen insanlardan saklanıyor. İçinde gördüğüm kederden bitkin ve elem ateşiyle yanan ruhunu görebiliyordum. Onu bu halet-i ruhiye içinde gördüğümde, yanına daha sık giderdim. Ama bu sessizlik ve sakinliğine hürmet göstererek ondan uzaklaştırdım. Kendime de müsaade eder, canımın istediği yere dalıp gitmek için izin verirdim. Evet, bir benzerlik vardı aramızda; zihin karışıklığı ve meşguliyet. Ama aramızda büyük fark da vardı: Ben düşünüp tanıştır, tefekkür ederken, o, sonsuz üzüntü ve kederli hislerine dalıp giderdi.

Çektiği acı aşk acısı değildi. Aşk acısı adamı bitirir. Onun acısına ise, çoğu zaman şefkat gösterilmez. Aşk, gözlerde satır satır yazılır. Okunması güç olmaz o duyguyu tanıyanlara.. Çok acıttıcı olursa, aşkın altında bir ışık gibi parıldar o. Onu görenin inlemesine ve şefkat göstermesine gerek kalmaz; arkadaşımın acısı ise böyle değildi.

Acısını okuyup anlayamadım. Kara ve büyüktü.. Meşakkat dilinden daha anlamlı bir dilde yazılmış sanki. Arkadaşlık bağımızı güçleniyordu. O gün hakkımı yemeye kalkan öğretime karşı beni savunuşuna nasıl da sevinmişim.

Sonrası da ona sadık bir arkadaş olduğumu düşünüyorum. Bazı öğrenciler böyledir: gülümsemesini rastladığı her kişiye vermez.. Oysa onun gülümseyişi, bir insanın takabileceği en güzel gülümseyiştir. Ama benim ona bağışladığım ve uğruna verdiğim hiçbir şeyden pişman olmadım.

O gün okul zili çaldığında ve akşam sınıftan çıktığımızda, gülümseyişin pek çok anlam taşıdığını ve ne vaatler verdiğini hatırlıyorum. Hele o üzüntüyü giderme ve yok etmek vaadi.. Her daim kendisiyle birlikte gittiği her yere götürdüğü, ifade ve kelimelelerinde tecelli eden o üzüntüyü.

Evet söz verdim. Onun üzüntüsünü ben giderecektim. Ve Allah şahidim olsun ki bu sözü yerine getirmek için sürekli çabalıyordum. Ama bu çocuğun duyguları ne ince! Kendi halet-i ruhiyesinde, yalnızken, sırrıyla hasbihal ederek teselli oluyordu. Ah o yalnız olmayı ne de çok seviyordu!

Futbol oynamayı çok severdi, tüm zeki öğrenciler gibi. Ama yorulduğu zaman, kendi seçtiği özel bir yere gidiyor ve oradan diğer oyuncularını bir süre izliyordu. Bense, onun ruhundan gelen sahayı terketme ve oyunda çıkma arzusunu görüyordum: Birden, dalıp gidiyordu.. Kim bilir nerelere..! Sırrı, o üzüntü ve kederde saklıydı. Büyüdükçe büyüyordu..

Çocukların arasında güzel yüzlü, çakır gözlü bir çocuğun, uzaktan gizli gizli bizi seyrettiğini görüyordum. Onun o güzel yüzündeki hüznün bulutlarını, kederli kalbindeki o acıdan lezzet aldığını ve içindeki hüznün çiçeklerini suladığını gördüm.

Ben de gözümü ondan ayırmadım ve içimden bir dilek tuttum: Ne olur müdür onu yanımıza oturtun! Onun yüzünde okuduğumuz kederi ve meşakkatleri teselli etmek ve vatani hakkında onunla sohbet etmek için bunu çok istiyorduk. Henüz gençken ayrıldığı o vatan.. Ki; ayrıldığından bu yana acıyı tatmıştı.

Ve Allah dileğimi kabul etti; müdür bana geldi ve dedi ki: yanında bu delikanlıya yer ver, o bugünden itibaren senin refikin. Ayağa kalktım ve onu gülümseyerek karşıladım. Müdürün emrine teslim olarak yanımda oturması için ona yer verdim. Ard arda ben ile arkadaşım, ona sorular sormaya başladık. Aceleyle ve belki de adaba karşı bir şekilde. Sesinin insanın içine dokunan bir tonu vardı. Onunla ilk oturduğum andan itibaren beni nasıl olup da içine çektiğini anlayamadığım bir tını sesinde.. Bir soru sorduğum ve cevap verdiğinde, onu dikkatle dinliyordum. Tarifsiz lezzet alıyordum. Sesinin dinlengiliğinden ve kesik kesik ama zarifçe kurduğu cümlelerden..

O an onunla arkadaş olabileceğimizi anladım. Sanki gelecekte iyi bir olacağımız biliyormuş gibi gülümseyerek arkadaşlığımıza giden yola yer açmaya çalışıyordum.

....

Hala hatırlıyorum:

Çalışma odasıydım. Arkadaşlarımla tarih dersi hakkında konuşuyorduk. Birden, kapıda bir gürültü koptu. Dönüp baktım.. Okul müdürü bir sürü çocukla içeri girdi. Evet hepsi öğrenciydi kuşkusuz. Sonra diğer öğrenciler gibi onlara uzun uzun baktım, hal ve hareketlerini inceliyordum. Gözlerimi onlardan ayırmıyordum. Hepsi yirmi yaşını geçmiş ve esmer yüzlerinde asaletin, zekânın, gençlik heyecanının ve edep işaretleri okunuyordu. Öylece durmuş ve, müdürü, kendisinin istediği yere yerleştirmesini sabırsızca bekliyorlardı. Odada bir şamata koptu, mırıltılar yükseldi. Yanımdakilerden duyduğuma göre içeri girenler Trablusgarp'tan gelen göçmenlerdi. Bunu öğrendikten sonra onlara daha dikkatle ve daha sık bakmaya başladım. Acı ve şefkatle bakıyordum. Hırslar yüzünden, sevgili anavatanlarından uzaklaşmak zorunda kaldı bu mutsuzlar. Özgürlük aşkı onları nefes aldıkları gökyüzünden, içinde doğup büyüdükleri, ve uzun uzun yaşadıkları topraktan uzaklaştırdı..

...

“EY PERİŞAN..!”

Acı yerleşmiş burada. Bu sözden sonra başını eğdi. Duyguları depreşti ve göz pınarında kırmızı bir gözyaşı olarak döküldü. Tedirginleşti....Oturup kalkıyor, bir yerde sabit duramıyordu. Sonra direnmeksizin, içindeki acıları söylemeye hazırlandı, yüzü ve elleri seğirdi, ellerini yüzüne götürdü ve ağlamamak için ümitsizce kendini tutmaya çalıştı. Ama olmadı. Ağzından derin bir “off” döküldü...

Çeviren: **Sief Addeen Alkilany**

Ürdünlü, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencisi

NESİLLER BOYU ELDEN ELE UZATILAN “ÇANAK”: BOUKALA

Boukala Cezayir toplumunda oldukça yaygın geleneksel bir oyun türüdür Cezayirli kadınlar çeşit çeşit masalları ve atasözlerini Cezayir lehçesinde tatlı bir Arapçayla söylerler Boukala düğünlerde, Ramazan gecelerinde , bayramlarda ve insanların doğdukları aylarda düzenledikledikleri bir eğlence etkinliğidir, bu anane bilhassa kadınlar arasında devam ettirilmektedir Ancak eski dönem kadınları bu oyunu yeni nesil Cezayirli kadınlardan daha farklı bir şekilde oynamışlardır .

Çağlar boyu çoğu bekar olan kadınlar önce çay ve tatlılar eşliğinde sohbet ederler, daha sonra ev sahibi küçük bir çanak hazırlar ve misafirlerin önüne koyarmış işte bu “Boukala” adı verilmiş çanağın içinde azıcık su bulunur ve gelen misafirler yüzüklerini suyun içine atar ve bir kumaşla çanağı kapatırlarmış . Sonra içlerinden en yaşlı olanı küçük şiirler ve maniler okumaya başlarmış . Oyun şöyle devam edermiş : Yaşlı kadın mani okurken diğer kadınlar üzerilerindeki her hangi bir kumaşa, şala kemere ya da elbiselerine bir düğüm atarlar ve bir dilek tutarlar . Son olarak evin çocuğu sudan bir yüzük çıkarır , yüzük kime ait ise okunan mani yada şiir onun nasibi kabul edilir. Bütün Boukalar şu sözle başlar .

“ALLAHIN adıyla başlarım , Hazreti Peygamber'e selat ve selam ederim ve falan fişmakan kişilerin adlarıyla bu çanağa niyet verdim.”

Sosyal medya çağında geleneksel bir oyun olan Bukala da çehre değiştiriyor artık. Cezayirli kadınlar ve genç kızlar sosyal medyadan şiir ve manileri paylaşarak bu geleniği sürdürmektedirler ancak Boukala okunduğu ve bir dilek tutulduğu zaman kumaşa düğün atma geleneği devam etmektedir. Düğünlerdeyse Boukala geleniği bu şiirleri ufak kağıtlara yazıp bir ufak bir çanağa atarak misafirleri dağıtmak şeklinde sürdürülmektedir.

Ben de size şimdi Boukala geleneğinden bazı örnekler sunmak istiyorum. Siz de okumadan önce şallarınızı yada her hangi bir kumaş parçasını bağlayıp okumaya başlayabilirsiniz içinizden bir dilek tutmayı da ihmal etmemeyin !

*Mührüm pahalıdır , kim gelini olmamı istiyorsa gökteki yıldızları sayılmalı, bütün gece uykusuz kalmalı , ve kim beni severse bana heybetli bir saray yaptırmalı.

*Bağın olsaydın bağındaki en güzel gül benim , deniz olsaydın en güzel balık benim .Eğer beni seversen ölüme dek seni severim .

*Evimizde gizli bir sandık var , sandığın içerisinde altın , inci ,mercan ve kadifeden bir elbise saklandı , bana sordular kim için saklıyorsun onları “zarif yürüyüşlü dostum ve tüm şanı yüce dostlarım için” .

*Gözümü kapatıp bir rüya gördüm , sürüden bir kuş kanatlarını çırparak bana şöyle söyledi “ hayr yapan hep unutulur , kötülük yapansa hep hatırlanır .iyi niyetli düşünürsen müşkillerden çabuk çıkılır.

*Seven sana saray mı yapmaz , sevmeyen de kabir kazmaz.

*Deniz dipine indiğimde karşıma bir peri çıktı “Ey hatun neden kederlisin derdini anlat kalbini bana aç “ dedi .Ah dostum, benim sevgilimi benden aldılar ,gönlüm onunla ama sevdiğim adamın gönlü başka bir kızla .

*O geniş rahmet sahibi Allah sana rızık verir ,altın ve ipeğin yok ama her daim mesutsun ve Allah senin işlerini daima kolaylaştırır ben de senin gibi olmak için hangi hileyi başvursam bilemedim.

*Gülümseyeşinden aydınlandı şafak sabah güneşiyle birlikte gök yüzünde bellirdi. .Bayramda sevgilimi uzaktan gördüm .Rabbimin verdikleri ne kadar güzel tıpkı sevgilim gibi . Bu neşeli günde sevgiliyle oturmak ne kadar hoş.

AFRİKA HALK MASALI: ÜÇ ÖKÜZ

Bir varmış bir yokmuş , siyah, beyaz, kırmızı, üç öküz ve aslan büyük bir kıtlık içinde yaşarlarmış. Aslan öküzleri yakalayıp parçalamak hevesindeydi. Ancak öküzlerin içlerinden birisine saldırırsa diğer öküzlerin ona karşı birlik olmalarından korkuyordu. Bu yüzden aslan, öküzlerin arasını bozmak için bir plan düşündü.

Aslan siyah ve kırmızı öküzlerin yanına gitti ve onlara dedi ki:

Ey Öküz kardeşlerim ikiniz benim için çok değerlisiniz ancak kendim ve sizin için korkuyorum. Çünkü avcılar ormanlarımıza gelebilirler, bu esnada beyaz öküzü karanlıkta hemen fark ederler ve böylece bizleri de görürler. Eğer bana izin verirsiniz onu yiyip sizi ve kendimi huzura erdirir, avcıların tehlikesinden kurtarırım.

Siyah ve kırmızı öküzler de aslanın sözlerine güvenip hemen aldandılar ve arkadaşlarını parçalaması için izin verdiler.

Birkaç gün sonra aslan kırmızı öküzün yanına gitti:

“Bildğin gibi beyaz öküzü hallettim. Ama ikimiz de hala tehlikedeyiz. Bu siyah öküz, gündüz vakti avcılar tarafından hemen görülür. Bana bırak, onu da yiyeyim ve ikimiz bu ormanda huzur içinde yaşayalım. Ne dersin?”

Kırmızı öküz aslanın sözlerine hemen kandı ve arkadaşını parçalaması için izin verdi.

Birkaç gün geçtikten sonra aslan, kırmızı öküzü de avlamayı düşündü. Fakat bu defa hiç bir hile yapmasına gerek yoktu. Öyle düşünüyordu. Aslan kırmızı öküzün yanına geldi ve ona “Bugün seni avlamaya karar verdim, ne dersin?” diye sordu.

Kırmızı öküz, yaptığı hatayı ve sonunun geldiğini anlamıştı. Kendi canını kurtarmak için arkadaşlarına ihanet etmişti.

“Eyvah ki eyvah! Beyaz öküzü yemene izin verdiğim gün beni de yemiş oldun. Bu da bencillik ve ihanet içinde olanlara ders olsun.” diye feryad etti.

Çeviren: **Kamagate Soualiho**

Fildişi Sahili, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Tarih Bölümü Doktora öğrencisi

Grigory Spiridonoviç Petrov

1866 yılında Rusya'da doğmuştur. Gazeteci, rahip ve yazar olan Griory Petrov 20. Yüzyılda Rusya'nın en tanınmış papazlarından biri ve aynı zamanda en çok okunan halk yazarlarından dı.

Kilise ile uyum sağlamayan görüşleri yüzünden kiliseden kovulan Petrov bu dönemden sonra kendini tamamen yazmaya vermiştir. Gazeteci ve hatip olarak onu seven kitleleri etkilemeyi sürdürdü. Bolşevik Devrimi sırasında ülkeden kaçtı ve Yugoslavya Krallığına yerleşti. Burada pek çok eserini kaleme aldı. Çok sayıda konferans veren yazar Sovyet döneminde eserleri Rusya'da yasaklandı.

Yazarın en bilinen eseri Beyaz Zambaklar Ülkesindedir.

Grigory Petrov 18 Haziran 1925 tarihinde hayatını kaybetti. Grigory Petrov'un kitapları buraya göç eden Bulgar Türkleri yoluyla ülkemize ulaştı. Bulgaristan ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinde dönemin aydınlarını etkilemiştir. Kendi ülkesinde yasaklı olduğundan eserleri dilimize Bulgarcadan çevrildi. Aşağıda, Beyaz Zambaklar Ülkesinde kitabından bir bölümün orijinal dili olan Rusçadan çevirisi yer almaktadır.

BEYAZ ZAMBAKLAR ÜLKESİNDE

IX

FUTBOL

Fransa'ya Napolyon geldikten sonra Avrupa devamlı savaş içindeydi. Napolyon hemen hemen her Avrupa ülkesi ile savaşlaşmıştır. Onun asıl amacı, kuvvetli İngiltere'yi yıkmaktı. Gerçi İngiltere de Napolyon'u bozguna uğratmak istiyordu.

Napolyon Rusya'yı da savaşla tehdit etmiştir. Bu savaşta rahat davranmak için Rusya 1808 yılında İsveç ile olan savaşını bitirmek acele etti. Bir savaş sona erince diğer savaş başladı. Rusya'ya karşı Napolyon yirmi millet toplamayı beceremiş, Moskova'ya ulaşmış fakat burada yenilmiş ve kaybolmuştur. Fransa'ya döndükten sonra gücünü yeniden toplamaya çalışan Napolyon, bu sefer de İngiltere'nin öncülüğünde ayağa kalkan Avrupa tarafından bozguna uğratılmış ve Sent Elen adasına sürülmüştür.

Napolyon ile sürekli savaşmaktan yorgun düşmüş Avrupa milletleri, bu durumdan büyük mutluluk duyuyorlardı. İngiltere'nin gücü karşısında minnettarlık hissediyorlardı. İngiltere'ye hayran kalıp ona özenmeye çalışıyorlardı. İngilizlere benzemek istediklerinden dolayı her İngiliz şeyi moda oldu.

Ancak çocuk veya olgunlaşmamış gençlerde olduğu gibi taklitler hata ve kusurlarla başlıyor: Gençler sigara kullanmaya, kalitesiz içki içmeye, küfür etmeye başlıyorlar. İşte küçük, kültür bakımından genç ve akıl bakımdan olgunlaşmamış milletlerde de öyle oldu. İngilizlerin komik ve çirkin dış özellikleri benimsenmeye çalışılıyor, ahlaksız İngiliz yaşam tarzının kalitesiz kopileri ortaya çıkıyordu.

Zengin insanlar İngilizlerin yaptığı gibi paralarını at koşuları için harcıyorlardı. İngilizler gibi sodalı viski içiyorlardı. İngiliz tarzı takım elbiseler satın alıyorlardı. Traş edip, saçlarına 'İngiliz saç ayırımı' yapıyorlardı.

Gençler ise İngiliz sporlarına merak salmaya başladılar. Genel olarak İngiliz sporlarının en kötüsü olan futbol ile ilgileniyorlardı. Tüm Avrupada daha liselerini bitirmeyen gençler arasında futbol bir nevi inanç haline geldi. Ülkelerde binlerce insanlar futbol putlaştırması ile uğraşıyordu. Futbolu sanat ve bilim düzeyine kadar yükseltiyorlardı.

Ahlak açısından fakir, eğitimsiz ve kaba sokak basını yeniyetmelerin bu tutkusuna sarılıp bu durumdan istifade etmeye istediler. Gazetelerde özel sütunlar açıldı. Neredeyse her gün bu manda bacaklı kahramanlarla ilgili makale yayınlanıyordu.

Aynı olay Snellman zamanlarında Finlandiya'ya da oldu. Fin gençliği ciddi kafa emeğine henüz alışmış değildi. İdeolojik ilgi de henüz gelişmiş değildi. Finlandiya'nın Rusya ile birleşmesinden sonra Fin halkının İsveçlere karşı duydukları nefret hissini ve mücadelenin anlamı kalmadı.

Boş gezen, sağlıklı ve maalesef manevi açıdan tembel olan Fin gençliği futbola düşkün oldu. Futbol ruhsal bir virüs gibi önce Finlandiya'nın şehir gençliğini sardı. Sonra da büyük köylerin de sırası geldi. Futbol bir moda olup bütün nesillerin akıl ve kalplerine girdi. Futbol kulüpleri ve toplulukları adetâ hasta beden üzerinde çıkan sivilce ve benler ya da bataklik etrafındaki sivri sinekler gibi çoğaldı. Bu topluluklar şehirden şehire turne yapıp maçlar düzenliyorlardı. Hatta futbol oynamak için başka ülkelere gidiyorlardı, futbola para harcıyorlardı. Gençliğin değerli günlerini futbol için harcıyorlardı. Manda bacakları zamanın ideolojik simgesi oldu.

Snellman ve arkadaşları, gençliğin entelektüel gelişiminin kalın manda bacakları ile değiştiğine göz yummadılar. Kuşağın akıl ve manevi yoksullaşmasına ciddi gözle bakiyorlardı.

- Bu kaslı kalçalı bacaklı kahramanlara ne olacak? - diye soruyordu Suomi'nin kültür uyanış havarileri. - Gelecek hayatlarında onlara ne olacak? Vatanımıza ne biçim yeni manevi değerler katacaklar?

Snellman ve arkadaşları, zamanında İspanyolların bilinmeyen şövalye kahramanların başına gelenleri tasvir eden ahlaksız roman okumalarıyla hasta olduklarını gösteren Cervantes'in Don Kişot kitabını hatırladılar.

- Eğer İspanya'nın büyük dahisi bundan bahsettiyse, demek oluyor ki İspanyolların budala romanlara merak salması küçük bir şey değildi. Cervantes, İspanya okurlarının bu tür romanlarla ilgilendiklerini okuma-yazma bilen insanların tembellik göstergesi olarak kabul ediyordu. İnsanlar, vatanlarının daha güzel bir hayatı için özen göstermek derdinde değildiler. Halkın iktisadi ve ahlaki gelişimini düşünmüyorlardı. Bu anlamda insanlar çıplaktı. Fikirleri, iradeleri, kalpleri yanlış yere odaklanmış. Bu konuda çalışmak da istemiyorlardı.

İnsanlar kendilerini bu şekilde aldatırlar. Günleri, ayları ve yılları uydurulmuş şeylerden bahseden romanları okuyarak geçer. Onlara göre de zamanı boşu boşuna harcamaktansa bir şey ile uğraşmış oluyorlar... Ülkede ise kültürü dert edenlerin sayısı düşüktür. Halk akıllı derin bir uykudadır. Cehalet düzeyi yükseliyor. Halk kabalığı ve fakirliği gelişiyor. Halk, ahlaki, zihinsel ve iktisadi iflase doğru gidiyor. Ülkenin yardım beklediği insanlar nerede? O insanlar budala ilgi çekici uydurmalar okumakla meşguldür.

Maalesef büyük yazarların değerini bilen çok az, - diye şikayet ediyordu Snellman. - Hem zamanımız, hem de halkımız kendi Cervantes'ine, cüceler yaşamını, onların fikirlerini ve siyasetini hicvederek anlatan kendi Swift'ine ihtiyaç duymaktadır.

Snellman arkadaşlarıyla şöyle bir karara vardılar:

- Cervantes'imiz yoktur, Swift de olamıyoruz, fakat onların büyük işinizi devam edebilecek akıl ve yeteneğe sahibiz. Veba, kolera, tifo mikropları görünmez: Çok küçükler, fakat büyük bölgeleri mahvederler. Toplumun ve halkın manevi hayatına zarar veren mikroplar da mevcuttur. Ve belki de bu mikroplar kolera mikroplarından daha da teh-

likelidir.

Batakliklar ülkesi Finlandiya sıtma ve tüberküloz ocağı olmuştur. Nüfus her ikisinden çok zarar görmüştü. İsveçliler buna fazla dikkat etmemişlerdi. Snellman zamanında ise tüberküloza karşı bile mücadele yürütülüyordu.

- Fikir, irade, ruh tüberkülozu da vardır, - diye akıl yürütüyordu Snellman. - Nereyse bütün gençlerde de ruhsal tüberküloz hastalığı görülür. 5-15 sene sonra yaratıcı hayatının eşiğini geçecek insanlar arasında bu hastalığın yayılmasına izin verilmemesi lazım. Mücadele etmemiz gerekiyor.

Bir gün futbolcularla ilgili büyük bir tören hazırlanıyordu. Önde gelen bir futbol topluluğunun onuncu yıl dönümü kutlanacaktı. Karma takımların maçı oldu. Maçtan sonra ise konferans düzenlendi. Konuşmacılar da vardı. Farklı spor türlerinin meraklıları konuşma yaptılar. Aralarında Snellman'ın arkadaşları da vardı. Snellman kendisi de yarışmalara katılan en büyük toplulukların birisinin onur başkanı olarak bir konuşma yaptı:

- Fin gençliğin sporla ilgilenmesi çok hoşuma gidiyor. Çeşitli egzersizler eğitim bakımından önemlidir. Bilge Antik Yunanlılar jimnastik, güreş, koşma, uzun atlamalara karşı saygı duymuşlardı. Egzersiz sayesinde bedeninin esnekliği gelişir, hareket kabiliyeti artar.

Dar ve havasız odalarda uzun saatler boyu zaman geçiren şehir yaşam tarzı bedeni içten içe çürütür. Kaslar gevşer. Kan zehirlenir. İnsanlar güçten düşer. Buna iyice düşünülmemiş saatlerce süren okul eğitimini de katacak olursak... Hayat verici bilgiler okul skolastiğine dönüşüyor. İnsan beyni tarihler, isimler, formüller, ölü kanunlarla aşırı yükleniyor.

Almanya'da çoğu insan öğrencilik zamanlarından itibaren gözlük takar. Öğrencilerde bel kemiği eğriliği görülür, göğüsleri içeri çöker, bacakları ve kolları zayıf, yüzleri soluk olur. Görünüşleri solmuş çiçek gibidir. İçinden insanları şehir dışına götürmek gelir. Çimende koşmalarını, zıplamalarını, eğlenmelerini görmek istersin. Derin derin soluk almalarını görmek istersin.

Yunanlılar işte böyle yapıyorlardı. Biz de böyle yapıyoruz. Fakat Sokrates, Fidias, Perikles çağdaşları hayat temeline şöyle bir kural koymuşlardı: Hiç bir şeyde aşırıya kaçmamalı! Yani abartmadan her şey zamanında, yerinde ve ölçülü uygulamalıdır.

- Bunun dışında Sokrat Eshilos ve Aristofanes çağdaşları entelektüellerin zayıflığından, kafa emeğinin gerçek hayattan kopmuş olduğundan alay ediyorlardı.

- Deliliğe Övgü¹ kitabının büyük yazarı iribaşlı dediği insanların teorik bilgilerle dolup taşmış beyinlerini şiddetle eleştiriyor.

- Gulliver'in ustaca yazarı Swift, eserinde kendilerini büyük insan halkı olarak göstermek için kurbağa gibi şişen cüce halkı Liliputların hayatının her tarafını alay edilmesine çok yer ayırıyor.

Aynı şekilde kitapta cücelerin çirkin yaşam tarzlarının ironik bir şekilde göstermek için ayrı bir bölüm verilmiştir. Cüceler, ince bir boyun üzerinde büyük şişmiş kafalı dar omuzlu insanlardır. Hayatları tamamıyla kitap formülleri ve geometrik çizimlere göre düzenlenmiştir... Kendileri iğrenç ve çirkin oldukları gibi hayatlarında da her şey

¹ Kitabın yazarı, Desiderius Erasmus, Kuzey Avrupa Rönesansı'nın önemli ustası ve klasik edebiyat araştırmacısı, Hümanist bilgin ve ilahiyatçı.

çirkin ve iğrençtir.

Snellman diyordu ki:

- Dostlarımla hayal ettiğimiz bizim gelecek Suomi'miz cüceler ülkesine benzesin istemiyorum. Cücelere ihtiyacımız yoktur. Fakat Finliler güçlü bacaklı ve zayıf beyinli insanlar da olsun istemiyorum. Altta manda bacakları, yukarıda ise mankafa: Kutu gibi boş ve hafif kafatası. Böyle bir tablo zevk vermez, küçük halkımızın büyüklüğü hayallerimizi karşılamaz.

Finlandiya'nın futbol başarısına hayran kalıyorsunuz. 'Güçlü Bacak' topluluğunuz İsveç, Norveç, Danimarka ülkelerindeki maçlara davet edildiği için seviniyorsunuz. Ta uzak Macaristan'a gidip orada maçı kazandı diye mutlusunuz. Sevinciniz ise beni mutlu etmiyor.

Değerli Suomi'mizde 'Güçlü Düşünce', 'Harika İş', 'Süt Üretimi', 'En İyi Yumurta', 'Seçilmiş Tahlil', 'Beyaz Keten', 'Saf Vicdan', 'Yeni Fikirler', 'Mekaniğin Gururu', 'Tok Halk' adlı topluluklar olsaydı daha mutlu olurum.

İsterdim ki, siz, genç Finliler, sadece Macarları değil, Almanları, Fransızları, İngilizleri de yenebilir. Topu ayakla vurarak değil, bilim, ustalık, ticaret, zanaat alanında vatanın daha iyi olması için kafanızla çalışarak yenebilir. Sadece futbolcuların güçlü ayakları üzerinde durarak bu mücadeleyi kazanamazsınız. Topa kafa vurmak için güçlü bir alına ihtiyacınız var, böyle bir alın koyunlarda bulunur. Koyun kafası gençlerin gurur duyabilecekleri bir kafa olduğundan emin değilim.

Sokrat'ın resmini bulup Herkül'ün heykeli ile karşılaştırın. Sokrat'ın portresindeki büyük kafa gözünüze çarpar. Beyin sanki kafaya sığmıyor, o kadar büyük. Sokrat'ın alın ve kafası işte böyle.

Şimdi ise Herkül heykeline bir bakın. Her şeyden önce antik Yunan efsanelerin kahramanın güçlü, ağır, kaslı figürü bizi hayrete düşürüyor. Kuvvetli vücut kütüklere benzeyen iri bacaklara dayanmakta. Kol kasları güya deniz halatları. Omuzlar geniş, göğüs güçlüdür. Boynu boğa boyunu gibi, kafası ise orantısız küçüktür. Alını dardır. Her şey, önümüzde entelektüel veya ruhsal bir güç değil de fiziksel gücün mevcut olduğunu gösteriyor. Herkül, düşünce ve ruh şövalyesi olmaktansa güçlü beden, kemik ve kaslara sahip olan birisidir.

Sokrat veya Herkül kafasını seçmenizi önermiyorum. Tavsiyem, manda bacakları peşindeyken Sokrat başını da düşünmeye unutmayın. Taş gibi katı alınlı olmayın. Şu kuralı unutmayın: Oynayın, ama kemer arkasına bir şey koyun. Genç Finlandiya yalnızca deri topu peşinde koşan insan istemez. Fin halkının ekonomik, sosyal, zihinsel ve ahlaki hayatını harekete getirecek insanlara ihtiyacı vardır.

Kültür sahibi halkların hayatını çöp kutularından öğrenmeye başlayan kültürsüz haklardan, şarlatanlardan örnek almayın. Onlar Paris'teyken kafelere giderler. Almanya'dayken biraheneleri keşfederler. İngiltere'de futbol topunu benimserler. Gözünüz yüksekte olsun! Almanyada "Tugenbund", "Erdemler Birliği"⁷ gibi yerlere giden gençleri örnek alın. Ruhunuzu geliştirin. "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" sözünü unutmayın.

Unutmayın, Finlandiya gençliği, göreviniz, ağır topu daha uzaklara atmak değildir, halkınızı yükseğe çıkarmak, vatanınızı daha hızlı geliştirmektir

² Tugenbund (Erdemler Birliği) 1808 yılında Prusya'da meydana gelmiş ahlaki bilim topluluğudur. Yaklaşık 400 üyesi vardı. Asıl amaçları, zor durumda kalan insanlara ahlaki yardım, gençlerin doğru terbiye edilmesi, vatanseverliğin geliştirilmesi. Gizli görevi, Fransız imperiyalizm karşı mücadele.

Bijen Necdî

Yazar ve şair olan Bijen Necdi 24 Âban 1320'de (21 Şubat 1903) Zahidan'ın Hâş şehrinde dünyaya geldi. Aslen Gilan'lıdır. İlköğrenimini Reşt şehrinde tamamladı. 1339 (1922) yılında liseden mezun olup üniversiteye başladı. 1343 (1926) yılında matematik bölümünden mezun oldu ve Lahican liselerinde öğretmenlik yaptı. Asker olan ve Horâsan'da askerlerin ayaklanmasında rolü olduğu düşünülen babası birkaç jandarma tarafından öldürülmüştür.

Bijen Necdi 1349 (1932) yılında Pervane Mohseni Azad ile evlenmiştir. Bu evlilikten bir kız ve bir erkek dünyaya gelmiştir. Bijen Nejdî edebî faaliyetlerine 1345 (1928) yılında başlamıştır. Bijen Nejdî hayatında sadece "Yüz pelengâni ki bâ men devideend" öykü kitabını 1373 (1956) yılında bastırmıştır. Bu eseri "Altın kalem" ödülünü almıştır. Geri kalan eserleri ise eşi tarafından bastırılmıştır.

Bijen Necdi 1376 (1959) yılının Eylül ayının dördünde akciğer kanseri hastalığından vefat etmiştir. Mezarı Lâhicân şehrinde.

TOPRAĞA EMANET ETMEK

Tahir banyoda şarkı söylemesini sonlandırıp suyun sesine kulak verdi. Kollarının zıff sarkık derisinden hızlıca aşağıya inen su tanelerine baktı. Sabun kokusu saçlarından akıyordu. Yaşlı adamın kafasının etrafında sisli hava dönüyordu. Su Tahir'e sarılmıştı. Uzun ve kırmızı havluyu omuzlarına attığında vücudunun yaşlılığının havluya yapıştığını ve ayakların varislerini ağrımadığını hissetti. Yüzünü havluya gömdü ve üşüyünceye kadar banyonun kapısında bekledi. Odadaki aynanın karşısına geldi ve gerçekten yaşlanmış olduğunu farketti.

Aynada kahvaltılı sofrasının bir köşesinde Meliha'nın yüzünün yarısının ucu görünüyordu. Semaver odada gürültü ile aynada ise sessiz kaynıyor ve Tahir ve aynadaki yansıması her ikisi birlikte ısınıyordu.

Meliha: " Bak pencere açık olmasın, üşürsün" , dedi.

Cuma kışın tüm cumaları gibi inanılmaz benzerliği ile pencerenin arkasındaydı. Elektrik tellerinden birisi kuşların karaltısının altında eğilmişti. Odanın perdesi sabit duruyordu ve odun sobası serçe sesi gibi yanıyordu.

Tahir sofranın yanında oturup radyonun sesini açtı (... Ülkenin en soğuk noktası sıfırın altında 11 derece), çay bardağını aldı. Meliha yüzünü pencereye doğru çevirdi ve şöyle dedi:

"Dinle, sanki bir şey olmuş."

Onların odasının köyün taş döşeli tek caddesine bakan balkonu vardı. Trenin sesi haftada iki kez oradan yükseliyor, pencereden geçerek tabandaki kartonpiyerin kırık parçasında ulaşıyordu. Tahir'in eski kâğıt kokusunda midesinin bulandığı, gazete okumaya halinin olmadığı ve Meliha'nın yapma dişleri arasında Kamer'in unutulmuş şarkısını söylemek istemediği bir anda hiç görülmeyen tren sesini duymak için balkona çıkıyorlardı.

-Sana diyorum Tahir: Bak dışarıda ne oluyor?

Tahir çay bardağını bırakıp peynir ve ekmek dolu ağzıyla balkona çıktı. Bir kaç kişi sokağın sonuna doğru koşuyordu.

Meliha “ Ne olmuş? ” dedi.

Yaklaşık altmış yaşındaydı. Zayıf. Bükülmüş dudakları ağlamış gibiydi. En son ne zaman makyaj yaptığını hatırlayamıyordu.

Tahir “Bilmiyorum” dedi.

Meliha “ Yine de bir ceset mi? kesin yine bir ceset buldular” dedi.

Hatta Meliha “yine bir ceset” demeseydi onlar yaz günlerini düşünerek kahvaltıyı yapacaklardı ve bir isim hakkında tartışacaklardı. Güneş Horasan’da doğuyor, Gümbed-i Kâbus’ta bir az durduktan sonra ve Meliha’nın çamaşır ipinin üzerine sabah aydınlığı sermek için köye doğru gidiyordu.

Tahir yatağında Pazar güneşi ile dolu Meliha’nın ayak sesleriyle uyandı. Ahşap kapının Meliha’nın elleriyle açılmasına az kalmıştı ki hemen açıldı. Meliha ekmekleri sofrada koymadan önce:

“Kalk Tahir, Kalk” dedi.

Tahir :“ Ne oldu?”

Meliha: “ Köprü’nün altında ceset bulunduğunu söylüyorlar.” dedi.

Tahir : “ Bize ne?” dedi.

Meliha: “ Bir ölü... Herkes ölüye bakmak gidiyor; kalk ya.” dedi.

Onlar yürüyerek köprüye doğru gittiler. Bir kaç kişi köprü’nün üstünde duruyor ve aşağıya bakıyorlardı. Halkın gürültüsü sayılarından daha azdı. Tut pişirme zamanı gelmişti. Bir kaç genç çocuk köprü’nün kenarında oturuşlar ve ayaklarını suyun sesine doğru sarkıtmışlar. Bir kaç asker bir cipin etrafında toplamışlar. Meliha ve Tahir köprüye varıncaya kadar onlar cesedi cipte koyup ve gittiler.

Meliha bir genç kıza:

“Kimmiş; teyzeciğim? “ diye sordu.

Kız: “Anlamadım” dedi.

Meliha:” Genç miydi?”

Kız:” Anlamadım” dedi.

Meliha:” Göremedin mi?”

Genç kız Meliha’dan uzaklaştı. Köprü’nün demirlerine doğru yaslanan adam şöyle dedi:

“Ben gördüm, şişmişti, kararmıştı; bir çocuktan anneciğim, küçüktü. ”

Tahir Meliha’nın kolundan tuttu. Köprü ve o adam ve nehir döne döne Meliha’nın gözünden uzaklaştı. Köye doğru giden cipten geriye bir avuç toz görünüyordu.

- O adam bana anne dedi. Duydun mu Tahir? Bana dedi. ...

Güneş batıyordu. Tahir’in gömleğin arkası terlemişti. Meliha: Şimdi o çocuğu nereye götürecekler? Öldürülmüş müdür? Belki yüzmeye gitmişti de ...” dedi.

Dut mevsimin rüzgârı ağaçları bulamadan dönmüş ve Meliha’nın göğsündeki çarşafını sallanmıştı.

Meliha: “Anlamadım kaç yaşındaydı! Elimi tut Tahir” dedi.

Tahir: “Bir dakika oturalım mı?”

Keşke ağaçlardan biri Tahir’in çocuğu olsaydı (Meliha düşünüyordu).

“Nereye götürdüklerini birine sor?” dedi.

Tahir: “Mutlaka jandarmaya ya da sağlık ocağına...” dedi.

Keşke görebilseydim (Meliha demişti).

Tahir: “Neyi görecektin? Bir çocuk işte” dedi.

Meliha: “Ben de bunu söylüyorum” dedi.

Tahir: “Yaveri'nin yanına gidelim mi?” dedi

Sağlık ocağın kapıları açıktı. Bir kaç çam fidanı apartman girişinden sıralanmıştı, o kadar kuruydu etrafındaki yaz görünmüyordu. Doktor Yaveri ve Tahir tokalaştılar. Doktor Meliha'ya “haplarını düzenli olarak alıyor musun?” diye sordu.

Meliha: “Evet” dedi.

Doktor Tahir'e sordu “geceler iyi uyuyor mu?”

Meliha: “doktor, bir çocuk bulmuşlar; siz duydunuz mu?” dedi

Doktor: “Evet” dedi.

Meliha: “Şimdi nerede” dedi.

Doktor: “depoya koydular” dedi.

Meliha: “Depo mu? Bir çocuğu? Depoda?” dedi

Doktor: “Biliyorsunuz burada morgumuz yok” dedi.

Meliha: “Sonra ne yapacaklar?” dedi.

Doktor: “yarına kadar bekleyecekler. Eğer kimse gelmezse, gömerler artık” dedi.

Meliha: “Eğer kimse gelmezse, aramazsa, bize verir misiniz?” dedi.

Doktor: “Ne yapayım?” dedi.

Tahir: “Bize verseler ne olacak Meliha?” dedi

Meliha: “defnederiz, biz defnederiz. Belki sonra severiz. Sanki şu an bile seviyorum...” dedi.

Meliha çarşafına büründü ve köprüden sağlık ocağına kadar kendisi ile eşlik eden ağlama, Meliha'nın çarşafı altına kıpırdadı. Yaşlı kadın omuzundaki çarşafı titredi ve çarşafın bir kısmı burun akıntısıyla doldu.

Tahir bardağa su doldurdu. Doktor Meliha'yı ahşap bankın üzerine yatırdı. İnce bir iğne Meliha'nın derisi altına girdi. Bir az pamuk ile iki damla kan bankın yanında olan çöp kovasına düştü, o gün günbatımına tren sesinin kesileceği zamana kadar Meliha gözlerini açmadı ve hatta bir kelime bile konuşmadı.

Cuma günüydü. Odada perde sabit duruyordu ve soba serçe sesi ile yanıyordu. Pen-
cerenin diğer tarafından beyaz bir kış beyaz soğuğunu götürüyordu.

Meliha: “Bu kadar isim, sonu hiç” dedi.

Tahir: “Sonunda bir isim buluruz” dedi.

Meliha: “Eğer o gün yapamazsak, artık yapamayız, günlerden neydi Tahir?” dedi.

Tahir: “Köprüye gittiğimiz gün mü?” dedi.

Meliha: “Hayır, sağlık ocağına gittiğimiz ertesi gün...” dedi.

Pazardan sonraki gününe kadar kimse cesedi almaya gelmedi. Pazartesi cesedi kefen kumaşı ile sarıp bir sepette sağlık ocağından mezarlığa kadar götürdüler. Meliha ve Tahir sağlık ocağın avlusunun dışında siyah giymedikleri halde bekliyordular. Hava ne

güneşli ne yağmurluydu, sepeti götüren adamın bazen yavaş, bazen bir elinden diğer eline alarak, bazen yere, bazen de bir ağaç üzerine bırakmalarını izleyerek yürüdüler. Köyün meydanından dolaşıpköyün tek sokağına girdiler. Kahvehanenin karşısında, adam sepeti hiç bir şekilde ağaca benzemeyen ama ağaç gibi göğe doğru uzanan elektrik direğinin altına bıraktı. Kahveci sürahi ile su döküp adam ellerini yıkamasına yardım etti. Orada bekleyip bir bardak sıcak sütü çay tabağı ile içti. Meliha yüzünü çevirdi ve göğsünden sızan bir şey hissederken sepetin yanından geçti. Tahir adımlarını yavaşlattı. Cenaze düzenini bozmamak ve saygı duymak için adam gelip önlerine geçinceye kadar evlerin bir kaç adımlık mesafede beklediler. Durdular ve kendi evlerin balkonuna baktılar tren sesini duymak için açılmış olan pencere henüz açıktı ve pencereden çiçeklere su veren genç Meliha görünüyordu. Kafasını kaldırdığında eğilmiş yaşlı Meliha boş vazoları üst üste diziyordu. Meliha, sert eti ve dökülmüş siyah saçlarıyla perdeyi kenara çekiyordu. Meliha, küçük yüzü ve kınalı saçıyla, yağmur peşinden gidiyordu. Yağmur biraz yağdı ve adam sepetle mezarlığa girdi. Tahir ve eşi gasilhanenin bir kaç adımlık uzaklığında taşlar arasındaki çimen üzerinde yürüdüler. Defnetme merasimi o kadar uzun sürdü ki sonunda ıslak çimenler üzerine oturdular. Mezar kazıcılar gitmesine rağmen, yine de kürek sesi duyuluyordu.

Tahir: “Kalk, kalk gidelim” dedi.

Meliha: “Kalkmama yardım et” dedi.

Onlar birbirine tutundular kimin kime yardım ettiğini hiç kimse anlayamazdı. Ayağa kalktıkları anda Meliha “o artık bize ait öyle değil mi?, şimdi ölmüş bir çocuğumuz var...” dedi.

Onların çevresi isim, doğum tarihi ve taşlarla doluydu.

Meliha: “Onun için mezar taşı yapmalarını söylemeliyiz” dedi.

Tahir: “Tamam” dedi.

Meliha: “Ona isim koymalıyız” dedi.

Tahir: dedi

Meliha: dedi

Cumaydı, soba serçe sesi gibi yanıyordu ve balkona sokağın sonunda dönmekte olan insanlar o kadar gürültü yapıyorlardı ki Tahir ve Meliha trenin gelip uzaklaşan sesini duymadılar.

BAMYAN PUTLARI VE TARİHİ KÖKLERİ

Afganistan, kuzey-güney-doğu-batı ekseninde ve ayrıca İpek Yolu üzerinde bulunan Asya'nın kalbinde bir toprak parçasıdır.

Bundan dolayı, coğrafi konumu Pers, Yunan, Kuşan ve Budist medeniyetlerine tanık olmuş ve bu kültürel değişimin artan etkisinden dolayı elbette farklı topraklardan farklı kültürel, sanatsal ve teknik ekollerin modellerini benimsemiştir. Bu farklı meşreplerin Afganistan'a gelmesini takiben, bu ekoller Afgan halkının özelliklerine göre uyarlanmıştır.

Bamyan kayalıklarının ortasındaki Budist tapınakları ve yontulmuş taş heykeller, turistler, akademisyenler ve Afganistan'ın kalbindeki Budist sanat ve kültür uzmanları için en sevilen yerdi ve Afganistan ve Bamyan halkı için gelir kaynağı olabiliirdi.

Çeşitli uluslararası toplumların muhalefetine rağmen Taliban hareketi tarafından yıkıldı. M.Ö dördüncü asırda Afganistan büyük İskender'in kurduğu Makedonya imparatorluğunun bir parçasıydı.

Yunan kültürü ve felsefesinden etkilenen Batı kara parçası Yunan kültürünü, bu ülkeye soktu ve M.Ö. üçüncü yüzyılın ortalarında, Hindistan'daki Aşoka yönetimi sırasında, Budizm Afganistan'a girdi ve böylece realizm ve sürrealizm ekollerinin etkili olduğu bir bölge haline geldi. Yunanlılar, bugün Celalaba'dın altı mil güneyinde, Hadada'da bulunan "Gandhara" sanat okulu olarak bilinen yeni bir sanat ekolü ve Hint mistisizmi ile sentezlendi.

Böylelikle, M.S. 2. yüzyılda Kanişka'nın tahta geçmesi ile Afganistan, Türkistan, Çin ve Moğolistan'a kadar uzanan Budist öğretisi ve kültürünün genişlediği bir yer haline geldi. Bu zamanda, Kanişka Budizm'i akılcıca takip etti ve daha sonra Budist kültür ve dininin en aydınlanmış, gönüllü ve kararlı takipçilerinden biri oldu.

Uzun süren saltanatı (M.S. 120-160) boyunca, Budizm öğretisi ve kültürü imparatorluğunun hayati bir faktörü haline geldi ve bunun sonucunda ünlü Gandhara okulu veya Budist sanat heykeli okulu hızla büyüdü. Yeni okul Budizm'in öğretilerinin aksine (Budizm'in kurucusu), tasvirleri Kutsal Kible olarak kabul edip ibadet ettiler. Elbette, ilkel dinler gibi olmayıp Afganistan'da, Budizm yabancı kültürün birçok unsuruyla birleştirildi ve onlara Budist kokusu verdi.

Afganistan topraklarındaki yeni sanat tekniklerine göre Budaları insancıl bir şekilde sunan kusursuz bir yüze ve vücuda tam bir güzellik ve sükûnet ve nezaket ve inanç veren inançlılara, sevgi ve nezaket, merhamet, şefkat (karuna), hayırseverlik (medita) ve hoşgörü (apika) gibi dört doğrudan geçmeleri için ilham veren Asil ve aşkın Budizm, Afgan dağlarının duvarlarını oyulmuştu.

O zamanda Kanişka, Kabil'in 35 kilometre kuzeyindeki Kapisada ve mevcut Bagram bölgesinde olmak üzere iki yaz başkentine ve Porşapuradaki (bugünün Peşaver) kış başkentine sahipti.

Devasa imparatorluk topraklarında ve özellikle iki şehirde birçok heykel ve tapınak yaptırdı. Kanişka Peşaver'de güzel bir mabed ve 150 metre uzunluğunda bir heykel inşa etti ki o dönemde harika ve benzerine rastlanmayan bir yapı olarak kabul ediliyordu, Ancak Kapisada, Budist tapınakları ve heykellerinin odak noktası olmaya devam etti.

O zamanlar, Bamyanda birçok büyük tapınak vardı ve en küçük Bamyan putu (35 metreydi). Afganistan'ın eski çağlarındaki Budist Kiblesi idi ve Bamyan vadisi o gün-

lerde Budist kültürünün önemli ve önemli bir merkezi olarak kabul edilirdi, Hatta Sri Lanka ve Güney eyaletlerdeki büyük Budist merkezleriyle de karşılaştırılabilir.

Öte yandan Bamyana, baharat, mücevher, fildişi, pamuk ve hammaddelerin satıldığı Belh ile Hindistan'ı bağlayan yoldaydı. Bamyana ayrıca Ortadoğu'yu Çin İmparatorluğu ve Doğu Asya'nın diğer Saltanatına bağlayan İpek Yolu'ndaydı. Bamyana Ticaret Merkezi, Moğol Cengiz Han'ın saldırısının başlaması yani 1300'lü yılların başlarına kadar dinamik ve aktif olmaya devam etti.

Kırsal bir şehir olan Bamyana daha sonra gelişmiştir. Dağın eteklerinden görünmekte olan mağaralar Budist rahiplerin tapınma ve meditasyon yaptıkları yerd. Tarihi Bamyana şehri, Hindukuş dağlarındaki Baba Dağı yakınlarındaki dağlık ovalarda, deniz seviyesinden 9000 fit yükseklikte, Kızıl Tepelerin eteklerinde yer almaktadır. Yılın çoğu döneminde karla kaplı yerlerdir.

Budizm'in görkemli merkezi bu bölgedeydi ve Müslümanlar tarafından fethine kadar varlığını sürdürdü. Bamyana şehrinin küçük bir bölümünde, şahr-i galgala adında kasaba, Beyaz Hun tarafından yapılmıştır. 53 ve 35 metre yüksekliğindeki Buda'nın iki büyük putu, etrafındaki küçük heykellerle, Bamiyana vadisi etrafındaki kayalıklara oyulmuştur. Bu Heykeller, dağlık bölgede iklim değişikliğine ve iklim değişikliğine karşı koruyacak şekilde kaya koruyucu olarak tasarlandı. Zorluktan ve katlanmış teneke kutulardan bıkmış ziyaretçiler için bu ilham kaynağı, dini coşkunun ve sıcaklığın simgesidir.

Yol ulaşımın mümkün olmadığı bir rotadaydı ve sadece atlar ve katırlar gibi hayvanlarla mal ve yük taşınırdı. MS. İkinci yüzyılda Buda'nın iki putunun (175 ve 125 yüksekliğinde) yapımı Kanişka İmparatorluğu zamanında başladı ve ondan sonra birkaç imparatora kadar (belki de MS 4. yüzyıla kadar) devam etti. Buda heykellerinin bulunduğu yer, arkeoloji olarak Afganistan'a gelen Hint sanatının belirtileri olarak görülmesi gereken güzel duvar resimlerinden oluşuyordu.

Bu sanat, bu bölgede zaten var olan ve Çin'den Türkistan'a aktarılan Yunan, Roma ve Sasani unsurlarıyla birleştirildi. İlk İslam tarihçileri (on üçüncü yüzyıldan önce) altın çağından bahseder. Yakubi adlı bir tarihçi, Buda heykellerini çevreleyen mağaraları ve mağaraları süsleyen görüntülerin duvarını ayrıntılı olarak açıklar. Bamyana sakinlerinin büyük puta kırmızı put ve küçük puta gri put olarak isimlendirmişlerdir.

On üçüncü yüzyılın başlarında, Bamyandaki Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın suikastıyla şehir ve sakinleri çok karşı karşıya kaldı.

Ve kentin kuşatması sırasında Çağatay hanın oğlu Cengiz Han'ın torunu Mutukan han Bamyana sakinleri tarafından öldürülünce Uzun ve şiddetli bir savaşın ardından şehir teslim olduğunda, Cengiz Han hiçbir canlı yaratığın hayatta kalmamasını emreder ve böylece tahrip edilen şehre Maöbulig (kötü şehir) adı verildiği söylenilir.

Çeviren: **Hayide İşil**

Afganistanlı, İstanbul Üniversitesi İslam aih ve Sanala Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

Cibril Tamsir Niane

Gineli tarihçi, oyun yazarı ve romancı 9 Ocak 1932'de Gine'nin başkenti Conakry'de doğdu. Senegal, Dakar'da ortaokulda mezun olduktan sonra Bordeaux Üniversitesi'nde tarih okudu. Ülkesinde Politeknik Enstitüsü'nde ders verdi, daha sonra Dakar'daki Afrika Enstitüsü'nde çalışmaya başladı. Yazılarında dolayı, 1961'de Sékou Touré'nin idaresi ona hapis cezası verdi, sonra da sürgüne gönderdi. Orta Çağ'da Mali İmparatorluğu (1959) başlıklı ilk araştırmasını, ardından Jean Suret-Canale ile birlikte Batı Afrika Tarihi (1961) başlıklı diğer çalışmasını yayınladı. Meşhur romanı Soundjata ya da Mandingo Destanı (1960), XIII. yüzyılda kurulan Mali İmparatorluğu'nda yaşamış Griotlardan bahsetmektedir. Cibril Tamsir Niane ayrıca birçok ders kitabı yazmıştır; Dün ve Bugünün Masalları (1985) ve Gine Masalları (2006) en çok bilinenleridir.

SUNCATA VEYA MANDING DESTANI

Djibril Tamsir Niane geleneksel Afrika [hikayelerini] dinledi. Buradaki sözler Celi'nin sözleridir. Büyük Manding'in atasının hikayesini öğreniyoruz. O kendi kahramanlığı ile Büyük İskender'i dahi aştı. Souncata, "kendisine büyü'nün işlemeyeni, mandanın oğlu ve aslanın oğlu binlerce ismi olan bir kahramandır.

Celi' Mamadu Kuyate'nin Sözleri

Ben hatip celi Mamadou Kuyate, Bintu ve Kedyan Kuyate'nin oğluyum.

Beni iyi dinleyin, Manding'in oğulları, siyah halkın evlatları, sözümü dikkatle dinleyin. Size geniş arazili savan ülkesinin atası, yay gerenlerin cediti ve yüz sultanı mağlup etmiş Suncata'dan bahsedeyim. O yetenekleriyle insanları hayrete düşüren, sultanlar arasında en kudretlisi ve insanlar arasında eşi benzeri bulunmayandır. Büyük fatihlerin sonucusu olup Cenab-ı Hak onu sevmiştir.

Kral, herkesi korkutan mandayı öldüren kişiyi Do'nun en güzel kızıyla evledireceğine söz verdi. Do halkının hepsi meydana toplandığında ve kendine hangi kadını eş olarak seçmen söylendiğinde, sen de kalabalığa bakacaksın. Orada bir gözetleme kulesinin üstünde uzakta oturan, çok çirkin bir kız bulacaksın, hayal edebileceğin her şeyden daha çirkin.

İşte onu seçmelisin. Kambur olduğundan ona Sogolon Keju ya da Sogolon Kondotu deniyor.

Onu seç, huyu da bana benzer. Eğer ona sahip olmayı başarırısan, o sana muhteşem bir eş olacak.

Onu seçeceğine bana söz ver, avcı.

Yaşlı kadının elini tüm kalbiyle yemin ettim. Yola devam ettik. Urantamba Ovası'na yarım günlük mesafemiz kalmıştı. Yolda kaçan ve hayretle bize bakan avcılarını gördük. Manda ovanın öbür ucundaydı. Bizi fark edince korkutucu boynuzlarıyla üzerimize ok gibi fırladı. Yaşlı kadının söylediği gibi yaptım ve mandayı öldürüp kuyruğunu kestim. Akşama doğru Do şehrine girdik, ancak kralla sabah görüşebildik. Kral davulların ça-

¹ Griot (Celi) Batı Afrika ülkelerinde bölgenin anı, masal ve efsanelerini anlatır, köy ve kabilelerin soy ağacını bilir. İyi hatip ve müzisyen olan celiler hep aynı aileden çıkar ve bu meslek nesilden nesile aktarılır.

linması emrini verdi, ve öğleden önce şehrin tüm sâkinleri büyük meydana toplandı. Mandanın parçalanmış cesedini meydanın ortasında koyduk ve gözü dönmüş halk bir yandan kendilerini korkutan mandaya sövüyor, diğer yandan isimlerimize binlerce nakaratlık şarkılar söylüyorlardı. Kral meydana görününce derin bir sessizlik oldu.

-Bizi bu felaketten kurtaracak cesur avcıya Do şehrinin en güzel kadınıyla evlendireceğime söz vermiştim. Do şehrinin mandası öldü ve onu öldüren avcı aramızda. Sözümü tutuyorum. Ey avcı, Do'nun bütün kızları burada, tercihini yap. Halk da heyecanla "Yaşasın! Helâl!" naraları atıyordu. Şehrin tüm kızları o gün bayram kıyafetlerini giymiş, saçlarında altından süsler salınıyor ve nârin bilekleri gümüş bileziklerin ağırlığından bükülüyordu. Hiçbir meydan bu kadar güzeli bir arada görmedi. Mağrur, sırtında ok torbası, inci beyazı dişleriyle bana gülümseyen şehrin güzel kızların arasında ihtişamla dolaşıyordum. Ancak yaşlı kadının sözleri de zihnimde dolaşıyordu. Meydanın etrafında birkaç kere gezdim. Sonra uzakta bir gözetleme kulesinin üstünde Sogolon Keju'yu gördüm. Kalabalıktan ayrıldım, Sogolon'un elinden tuttum ve meydanın ortasına kadar getirdim.

Krala onu göstererek seslendim:

Ey Kral Nyemo Diara, işte Do'nun kızları arasından seçtiğim ve hatunum olmasını istediğim kadın budur.

Onun tercihi o kadar akıllı almazdı ki kral gülmekten kendini alamadı. Böylece herkes bir anda güldü, insanlar katıla katıla gülüyordu. Beni aptal yerine koydular ve gülünç bir kahraman oldum. İnsanlar "Böyle davrandığına göre o Traore Kabilesi'nden olmalı." deyip duruyorlardı.

ve böylece kardeşimle aynı gün Kondelerin alaylarını iştirerek Do şehrinde ayrıldık.

Yakışıklı Kral Nare Maghan doğacak oğlunun haklarını hiç kimse tarafından tartışılmasını diye evliliğini tüm geleneksel âdetlere uygun yapmak istedi.

Aslan çocuk

Kadın çabuk alışır. Sogolon Keju şimdi kralın büyük bahçesinde keyifli yürüyordu; kralın maiyeti de onu çirkinliğine alışmıştı.

Fakat Kral'ın ilk karısı Sasuma Berete çekilmez olmuştu. Artık yerinde duramıyordu, hamile olan Çirkin Sogolon'un sarayda gururla yürüdüğünü görüp acı çekiyordu: Eğer şimdiden sekiz yaşına basmış oğlu tahta çıkamayıp onun yerine Sogolon Keju'nun dünyaya getireceği çocuk çıkarsa ona ne olacak?

Kralın bütün dikkati müstakbel anneye yönelmişti. Savaşlardan dönerken ona gânimetin en iyisini, en kıymetli elbiseleri ve nadir mücevherleri getirirdi. En sinsi ve karanlık planlar Sasuma Berete'nin zihnini meşgul ediyordu. Sogolon'u öldürmek istiyordu. Büyük bir gizlilik içinde, onun yanına Manding'in en büyük büyücülerini getirdi ama hiçbirinin düzenleri Sogolon'a etki etmedi. Aslında üç baykuş alacakaranlıkta kulübenin çatısına üstünde tüneyip ona göz kulak oluyorlardı.

Savaşta bıkmış olan Sasuma kendi kendine şöyle dedi:

"O halde şu çocuk doğsun, ne olacağını göreceğiz."

Çeviren: **Fahatie Doumbia**

Fildişi Sahili, İstanbul Üniversitesi Pazarlama Bölümü Doktora öğrencisi

SABAHATTİN ALİ'NİN HAPİSHANE ŞARKILARI

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın en önemli isimlerinden birisi olarak Sabahattin Ali kısa ve zorluklarla dolu hayatında birçok eser vermiş ve sonraki nesillerin duygu ve düşünce dünyasına büyük katkılar sunmuştur. Sabahattin Ali romanları, şiirleri ve öykülerinin yanı sıra yaptığı birçok çeviri ile edebiyatımıza yaptığı katkılar önemlidir. Kendi döneminin ideolojik çalkantılı havasına rağmen yalın ve sade üslubuyla, gerçekçiliği ve samimiyeti harmanladığı sanatıyla öne çıkmaya çalışmış, ancak yeterince anlaşılammış bir yazarımızdır. Bu nedenle de kalbi kırık olarak aramızdan ayrılmıştır.

Sabahattin Ali, düşüncelerinden, yazdıklarından dolayı suçlamalarla karşılaşmış, hapis cezaları da almıştır. Sinop hapishanesindeyken Hapishane Şarkısı adını taşıyan 5 parçalık bir şiir demeti oluşturmuştur. Bu şiirler birden beşe kadar numaralandırılmıştır.

İlk şiirinde bir kartal gibi özgürce yaşamayı seven birisinin bir dal gibi kırılıp hapse girmesi ve sevdiklerinden ayrı düşmesi anlatılır. Pınarlar gibi coşkun biri için bir avuçluk hücreye kapatılmak büyük bahtsızlıktır. İkinci şiirde bu üzüntüye yârdem uzak kalmak ve daha önemlisi unutulmak korkusu eklenir. Üçüncü şiirde içeri ile dışarı kıyaslanır. Dışarıda baharın yaşandığı bir zamanda içerde günler geçmek bilmez. Bazı dostların kendisini unuttuğundan yakındığı dördüncü şiirde, avuntu veren tek şey sevginin yüceliğidir. Bir tek o sevgiliye güvenir. Beşinci şiirde kendisine moral vermeye çalışır. En kötü koşullarda bile gönlüne “Aldırma gönül, aldırma” diye seslenerek yüreğindeki sevgi işiğini karartmamaya çalışır.

Son hapishane şiiri Gurbet Hapishanesinde adını taşır. Bu niteleme Sinop Hapishanesi içindir. Bir önceki şiirdeki aşladığı morali güçlendirir. Arayan, soran yüzüne gülen olmasa da, günler aylara bedel olsa da tükenmeye başlamıştır. Sevgiliye haber yollar ve unutmaya der. Ümidini güçlü tutmak, sevgilinin beklediğini bilmek onun için en büyük teselli kaynağıdır.

Ey gönül, kuşa benzerdin,
Kafesler sana dar gelir;
Bir yerde durmaz gezerdin,
Hapislik sana zor gelir.

Burda çiçekler açmıyor,
Kuşlar süzülüp uçmuyor,
Yıldızlar ışık saçmıyor,
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Dışarda mevsim baharmış,
Gezip dolaşanlar varmış,
Günler su gibi akarmış...
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Karanlık göklerde aysın,
Kurak ovalarda çaysın,
Bir tek inandığım şeysin,
Uzattım sana elimi...

Başın öne eğilmesin,
Aldırma gönül, aldırma;
Ağladığın duyulmasın,
Aldırma gönül, aldırma...

Kurşun ata ata biter;
Yollar gide gide biter;
Ceza yata yata biter;
Aldırma gönül, aldırma...

Ей, душо моя, приличаше на птица,
и клетките сега ти идват тесни.
Преди разхождаше се без да спираш,
в затвора дните ти са тежки.

Тук цвете не пониква,
и птици се не реят
Звездите светлина не пръскат
Не минават дните, не минават.

Навън било е пролет,
разхождат се на свобода,
минават дните неусетно.
А тука дните, не минават, не минават.

Луна си в тъмното небе,
река в безводна долина
и вярвам само в теб.
Протегнах аз към теб ръце...

Не скланяй ти глава,
Не се терзай, душо, не се терзай;
Нека не се чуват риданията ти,
Не се терзай, душо, не се терзай...

Куршумите изстреляни - ще свършат;
ще секнат пътищата извървяни.
Наказанието излежано – ще се свърши;
не се терзай, душо, не се терзай...

Çeviren: **Iva Popova**

Bulgaristanlı, Marmara Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi

YENİ ASSAM ŞİİRİ

Şiir en eski ve en önemli edebiyat dalı olarak kabul edilmiştir. İnsan duygularının en güzel ifadesidir. İnsan duyguları ve çağdaş gerçekler sadece şiir yoluyla ortaya çıkar. Bu vazgeçilmez edebî tür, aslında her halkın insani duyguları, deruni hisleri ve yürek güzelliği ile toplumu etkileme özelliğine sahiptir.

Şiirin evrensel manyetik gücü Hindistan'ın Kuzey Doğu Eyaleti Assam'ın okuyucularını ve yazarlarını da etkiledi. Onların özveri ve bağlılıklarından dolayı Assam şiiri, kalitesi, miktarı ve edebî refahı ile zenginleştirilmiştir. Modern Assam şiiri hakkında fikir sahibi olmak için Assam şiirinin kökeni ve gelişimine ışık tutmak gereklidir.

Modernizmin Assam edebiyatına girişi anlık bir tesadüftür. 1826'da İngilizler, Yanda-bo anlaşması koşulları uyarınca Assam'ın yöneticisi oldular. İngilizler'den önce Burma (Maan), Assam'a saldırmıştı. Assam halkı İngilizlerin Assamlıları zalim Burmalılar'dan kurtaracağını umuyordu. İngilizler onları kurtardı kurtarmasına ama aynı zamanda politik bir oyun oynadı. İngilizler Assam'ı kendileri yönetmeye başladılar. 1836'da Bangla dili, Assam dili yerine Assam'ın resmi dili olarak tanındı. Bu olay, 1873'e kadar devam etti; yani yaklaşık kırk yıl boyunca ana dil, misafir dili olarak hayatta kalmaya devam etti. Böylece İngiliz yönetimi gibi bazı kaçınılmaz nedenlerden dolayı Assam saltanatının sona ermesi, Assam dilinin dışlanması ve etkili liderlik kıtlığı, Assam şiirinin sade uygulamasında etki göstermemiştir.

Bu arada, Amerikan Baptist Misyonerleri Hristiyanlığı tanıtmak için Assam'a girdiler. Misyonerler Assam halkını sadece kendi ana dilleriyle etkilemenin mümkün olabileceğinin farkına vardılar, aksi takdirde görevlerini yerine getiremeyeceklerini anlamışlardı. Böylece Assamcayı öğrenmeye başladılar. Ardından Assam dilinde Assamca konuşanlar arasında bilinç geliştirmek maksadıyla bir dergi çıkarmaya karar verdiler. Sonuç olarak ilk Assam dergisi 1846'da yayın ışığını gördü. Vaftizçi Misyoner 'Arunodoy', Assamın Sivasagar ilçesinden Assam edebiyat dünyasının unutulmaz ilk dergisini yayınladı. Bu dergi sayesinde modernlik ve batı ideolojisi geldi. Böylece muazzam etkisi nedeniyle 'Arunodoy' modern Assam edebiyatını başarıya taşıyan bir dergi oldu.

EDEBİYAT DÖNEMİ SINIFLAMASI

Edebî çağın bölünmesi, her toplum için çeşitli faktörlere bağlıdır. Assam edebiyatında çağların bölünmesinin temelini dergilere bağlı olduğu görülmektedir. Assam edebiyatının edebî çağları genellikle belirli dergilerin Modern Assam Şiiri alanında yarattıkları dönem üzerinden adlandırılmıştır. Bu açıdan bilim adamları, eleştirmenler ve akademisyenler Modern Assam Edebiyatı'nı şöyle sınıflandırır:

- (i) Arunodoy Çağ (Şafak Çağı) (1846-1888)
- (ii) Jonaki Çağ (Romantik Çağ) (1889-1940)
- (iii) Pragativadi Çağ (İlerici Çağ) (1941-1950)
- (iv) Ramdhenu Çağ(Gökkuşağı Çağı) (1951-1960)
- (v) Samakalin veya Post-Ramdhenu Çağı (1961'den günümüze...)

Daha sonra Ramdhenu çağı da üç kategoriye ayrıldı:

- (a) Birinci aşama (1961-1975)

(b) İkinci aşama (1975-1985)

(c) Üçüncü aşama (1985'den günümüze)

1. Arunodoy Çağ (1846-1888)

Assam dilindeki ilk dergi olan Arunodoy, Assam edebiyatına modernliği getirmiştir. Amerikan Vaftiz Misyonerler Sibsagar eyaletini Hristiyanların çalışmalarının merkezi yaptı; orada bir matbaa kurdu ve 1846 yılında aylık dergi "Arunodoy"u yayınladı. Nathan Brown bu derginin ilk editörü oldu.

Amerikalı Baptist Misyonerler yeni Assam edebiyatının edebî eğilimlerinin meşale taşıyıcısıydı. Assam'a ayak bastıkları zaman Assam dili mücadele (1836-1873) içerisindeydi. Gerçi ana hedefleri Hristiyanlığı genişletmekti ama Assam'ın sosyal hayatına da yönelmişlerdi. Assam toplumunda bilincin ortaya çıkması için 1846 yılında ilk Assam dergisi "Arunodoy"u yayınladılar ve Assam edebiyatına modernizmi getirdiler. Batı kültürü, batı felsefesi ve batı edebiyatı bu sayede birikti. Çeşitli tasvirler, batılı kişilerin düşünceleri, önemli olaylar ve önde gelen kişilerin rolleri bu dergide yayınlanıyordu. "Arunodoy", Assam dil edebiyatı tarihinde bir dönüm noktasıdır. Hem konu hem de üslupta yenilik getirmişlerdir. Dergide coğrafya, tarih, iktisat, edebiyat, eğitim, sosyoloji ve siyaset bilimi ile ilgili yeni bilgiler yayınlandı. Assam halkı arasında iletişimin aracı oldu. Yazdıkları yazılarla sosyal reformasyon getirmeye çalışan genç bir eğitilmiş nesil, bu dergi aracılığıyla ortaya çıktı. Bu Assamlı yazarlar arasında Nidhiram Farwells, Ramakanta Choudhury, Bholanath Das, Kamala Kanta Bhattacharya, Baldev Mahanta gibi isimler sayılabilir. Ayrıca Anadaram Dhekial Phukan, Hemchandra Baruah ve Gubnahiram Baruah da değerli katkılarıyla Assam edebiyatını zenginleştirdiler.

Arunodoy'da kullanılan dil ve edebiyat olgunlaşmamışsa da, tarihsel önemi her zaman dikkate değer olmuş; bu dergi sayesinde yeni bir okuyucu kitlesi oluşmuştur. Dergi, Assam edebiyatını Vaisnavite (Eski Hint Dini) etkisinden arındırmıştır. Arunodoy, Assam şiirine yeni bir yön vermek için çok çalıştı; şiir yoluyla stil ve tekniği yenilemeyi deneyen yeni bir şair sınıfı doğurdu. Aslında modern alanı kuran "Arunodoy", Assam şairleriyle gelecek nesil yazarlarına doğru yolu gösterdi. Şiirin dini konulardan arındırılmasında öncü rol oynadı. Ahlak, şiddet dışılık, insanlık, benzetme, mecaz kullanımı ve uygulama, sade ve net bir dokunuş bu çağın şiirlerine yeni bir tarz ve şekil verdi.

'Arunodoy'un etkisi altında Assam dilinde çok sayıda jurnal ve gazete yayınlanmaya başlamıştı. Bu tür gazete ve dergiler arasında Assam Bilasini (1871-73), Assam News (1882-85), Assam Bandhu' (1885-86), Assam Tora (1888-90), Assam Mihir (1872-73), Assam Darpan (1874-75) ve Mou (1886) sayılabilir.

2. Jonaki Çağ (1889-1940)

1889 ve 1940 arası, Assam edebiyatı tarihinde Romantizm dönemi olarak bilinir. Bu dönemin başında Assamlı öğrenciler daha yüksek çalışmalar için Kalkütaya gittiler. Böyle bir grup öğrenci 1888'de, "Asomiya Bhasa Unnati Sadhini Sabha" adında yeni bir dernek kurdu. Bir yıl sonra onlar da edebî bir dergi yayınlamaya karar verdiler. Sonuç olarak yeni bir Assam edebiyatı dergisi olan "Jonaki"yi 1889'de yayınladılar. Chandra Kumar Agarwala bu derginin ilk editörü oldu. Hemchandra Goswami ve Lakminath Bezbaruah da ona yardımcı oluyorlardı. Assam Edebiyatı tarihinde bu üç büyük edebî figür, Jonaki çağı açısından çok meşhurdur.

Assam edebiyatının en tanınmış dergilerinden biri olan Jonaki, Batı düşünce ve

felsefesini farklı bir biçimde Assam toplumuna aktardı. 1889-1899 yılları arasında Kalkütadan 69 sayı ve 1901- 1903 yılları arasında Guwahatîden 22 sayı olmak üzere, derginin toplam 91 sayısı yayınlandı.

Jonaki dergisinin yayınlanması aynı zamanda modern Assam edebiyatının doğum festivalidir. Jonaki haklı olarak Assam edebiyatında romantizm döneminin öncüsü olarak kabul edilir. İngiliz edebiyatında 1798'den 1832'ye kadar olan dönem romantik çağ olarak bilinir. 1798'de Wordsworth ve Coleridge, "The Lyrical Ballads" ile Romantik şiirin dönüm noktasını oluşturdular. Bu çağın diğer seçkin şairleri ise Shelley, Byron ve Keats idi. Bu büyük isimler Batı edebiyatında yeni bir ideoloji, düşünce ve duygu ile yeni bir dönem yarattılar.

Jonaki çağının şairleri, yukarıda sözü edilen şairlerden doğrudan etkilenmiştir. Ayrıca Michael Madhusudan Dutta, Hemehandra Bandopadhyay ve Rabindranath Tagore gibi ünlü Bangla şairlerinden de çok esinlenmişlerdir.

Ancak, Batı'nın romantik canlanması ve Assam'ın romantik hareketi arasında belirgin bazı farklılıklar mevcuttur. Batı romantik şiiri bireysel özgürlüğe dayanır. Ama Assam şiirlerinde romantik tutum bireysel, sosyal ve aynı zamanda ulusal duygulardır. İkincisi, batı romantik hareketi yeniden düşünce ve fikirlerin dirilişidir, ama Assam edebiyatının romantizmi yeni bir duyguyla gerçek hareketidir. Üçüncüsü, Assam edebiyatının romantik hareketinin kökü Hint ideolojisidir. Yani, Assam dilindeki romantizm kolayca anlaşılabilir.

Romantik çağın, tanınmış birçok şairinin ölümsüz eserlerinin canlılığı ve eşsizliği ile parladığı görülür. Chandra Kumar Agarwala tarafından yazılan "Bon Kuwari" ilk Assam romantik şiiri olarak bilinir. Bu şiir Jonaki'de yayınlanmıştır.

Assam dili ve edebiyatında Romantizm yaklaşık yarım yüzyıl sürdü. Sevgi, vatanseverlik, doğa sevgisi, hümanizm, tanrı sevgisi, geçmişe duyulan sevgi, kendine saygı ve sevgi duymak, bu dönemin şiirlerinde hâkimdir. O yıllarda hem Batılı bilimsel düşünce hem de halk unsurları Assam şiirinde önem kazanmıştır. Şairler kendi duygularını kalbe dokunan türküler aracılığıyla ifade etmişlerdir. Bu dönemin şiirleri engin hayal gücü ve şairlerin doğaya aşkını yansıtıyordu. Hayatın acımasız gerçekliğini görmezden gelen şairler muhteşem bir hayal gücü ile bir masal düşlemişlerdir. Sevgi ve güzellik duyguları ve insanın erdemler kazanması bu dönemin hemen hemen tüm şiirlerinde yüceltilmiştir. Jonaki akımı, Arunoday'ın başarılı bir takipçisi ve modern Assam şiirinde bir dönüm noktası olmuştur.

3. Pragativadi Kavita (1941-1950)

Romantik çağın sonuna doğru İkinci Dünya Savaşı (1939) başladı. O sıralarda Hindistan, İngiliz yönetiminin altındaydı ve özgürlük mücadelesi veriyordu. Dönem, insanların zihnine yeni bir entelektüel devrim getirme konusunda bir operatör işlevi görüyordu. Dolayısıyla edebiyat alanında da genç yazarlar İngiliz ve Bengal edebiyatından esinlenmiş yazı ve şiirleriyle yeni bir devrim gerçekleştirdiler. 1940'lı yıllardaki gelişmeler Modern Assam edebiyatının gelişimi açısından da oldukça önemlidir. Bu süre zarfında birçok olay gerçekleşti; edebiyat alanında da hem konu hem de üslupta yeni uygulamalar gözlemlendi.

İlerici ideoloji, romantizme bir tepki olarak modern Assam şiiri alanında ortaya çıktı. İlerici düşünce esas olarak Marksizme dayanır. Marksizmin etkisi, 1936 yılın-

da yayınlanmış edebî bir dergi olan Raghunath Choudhary'nın "Jayanti"si aracılığıyla Assam edebiyatına girdi ve yine 1943'te Chakreswar Bhattacharyya ve Kamalnarayan Dev tarafından düzenlendi. Assam edebiyatının yeni neslini etkileyen olaylar arasında şunları sayabiliriz:

1. İkinci Dünya Savaşı 1939'ın başlaması
2. Sessiz Hindistan hareketi (1942)
3. 1943'te Jayanti dergisinin yayınlanması
4. Bengal'de 1943'te yaşanan kıtlık
5. 1946'nın Kalküta isyanı
6. Bölünmüş Hindistan'ın 1947'de özgürlüğüne kavuşması
7. 1948'de Mahatma Gandhi'nin ölümü

Bu olaylar ilerici düşünen şairleri derinden etkilenmişti. Onların şiirleri ayrı bir toplumsal farkındalık türünü yansıtıyor ve tamamen aklın düşünce değişimini gösteriyordu. Onlara göre şiir, çağdaş sosyal hayatı yansıtan ayna olmalıydı. Bu dönem tüm dünyada acımasız ve acı gerçeği kabul edebilen bir grup şair yarattı. Amulya Baruah, Bhabananda Dutta, Dhiren Ch. Dutta, Chakreswar Bhattacharyya, Hem Baruah, Jyoti Prasad Agarwala, Keshab Mahanta vb. bu eğilimin en önemli şairleriydi. Bhabanda Dutta'nın "Rajpath", Assam edebiyatında ilerici düşüncenin ilk şiiri olarak kabul edilir. Yine Amulya Baruah bu dönemin en yetenekli ve ilerici fikirli şairlerindendi. Kalküta isyanı dolayısıyla henüz yirmi dördüneyken ölümü tadan bu şairin bütün şiirleri, ölümünden sonra Nanda Talukdar tarafından toplanmış, düzenlenmiş ve 1964 yılında "Achina" ismiyle yayınlanmıştır.

İlerlemeci şiir hem konuda hem de üslupta büyük bir özgünlük getirdi. Şairler ortak meseleleri, ortak ve basit unsurları şiirleriyle açığa çıkardılar. Düzyazı ve hiciv dilini uyguladılar. Sömürülen ve ezilenlere sempati ve sömürücülere öfke, sınıf mücadelesi, ekonomik durum, Rus Devrimi, kapitalizme karşı çıkma, bu dönemin şairlerinin ilgilendiği ana konulardandı.

4. Ramdhenu Çağı (1951-1960)

Assam için özgürlük sadece politik açıdan değil, edebiyat açısından da son derece önemli bir faktördü. Dilsel bağımsızlık arayan Assam edebiyatı da bu rüzgarlardan doğrudan etkilenmiştir. Assam edebiyatında, bu dönemde, iki yeni edebî dergi yayınlandı: Hem Baruah tarafından hazırlanan "Pasowa"(1948) ve Maheswar Neog tarafından hazırlanan "Ramdhenu"(1950). Özellikle "Ramdhenu" yeni Assam şiirinde farklı bir etki yarattı. Öyle ki Assam edebiyatında bu dönem Ramdhenu Çağı (1952-1961) olarak anılır. Şiirsel özelliklere bağlı olarak, eleştirmenler bu çağın şairlerini çeşitli gruplarda sınıflandırmıştır. Dr. Mahendra Bora, Assam şairlerini iki gruba ayırır:

- (i) Bireysel düşünce şairleri
- (ii) Toplumsal düşünce şairleri

Bireycilik şairleri Rabindranath Tagore, T.S.Eliot, Ezra Pound, W.B. Yeats, Freud ve Malarmeden etkilenmiştir. Modern hayatın zihinsel çatışması, değişen değerler, yaşam tarzı, bireysellik, aşk ve ölümle ilgili değerler, cinsellik, yalnızlık duygusu, Tanrı'nın varlığına dair sorular, bu şairlerin şiirlerinin ana temalarıydı. Doğal olarak bu şairler içe dönüktü. Bu grubun çoğu şairi batı dünyasının düşünce ve idealleriyle tanınır. Bunlar

arasında Navakanta Baruah, Nilamani Phukan, Hari Barkakati, Ajit Baruah, Dinesh Goswami, Bhaben Baruah, Homen Bargohain, Mahendra Bora, Hirendra Nath Dutta, Nirmal Prabha Bordoloi sayılabilir.

Diğer bir şairler grubu, Marksist felsefeden çok esinlenmişti. Bu şairler, yalnızca sosyalizm yoluyla toplumun ilerleyişinin mümkün olacağına inanıyorlardı. Bu tarz şairler hayal gücünü değil gerçekçiliği savunuyorlardı. Ram Gogoi, Hem Baruah, Birendra Kumar Bhattacharyya, Keshab Mahanta, Syed Abdul Malik, Amalendu Guha, Bishnu Prasad Rabha, Hiren Bhattacharyya bu akımın seçkin şairlerindendir.

Ramdheni çağının şairleri, modern insan yaşam duygusunu ortaya çıkardılar ve politik-ekonomik sistemden muzdarip insanlara karşı sempatik bir tutum sergilediler. Şiirlerinde eşitlik ve kardeşlik mesajını aktaran bu devir şairleri insan hayatını yeni bir vizyonla değerlendirmeyi denediler.

Modern hayatın yapaylığı da bu dönemin yaratıcı yazarlarının ruhu ve düşünceleri üzerinde derin bir etkiye yol açmıştı. Dünya edebiyatında metropoliten şehirlerin varlığı modernliğin ortak bir faktörüdür. Moskova, Paris, Londra, Zürih, Berlin, Roma, New York modern edebiyatın ana merkezleridir. Assamlı şairler içinse Kalküta, modern edebiyatın merkez şehir oldu. Nava Kanta Baruah'ın "Hey Aranya Hey Mahanagar'i" kırsal ve kentsel yaşam çatışmasının açık bir yansımasıdır.

Bu dönemin şairleri, Freudian psikoloji teorisinden esinlenmiştir. Şairler, romantizmin renkli gözlüklerini çıkararak sevginin resmini çizmek isterler. Şiirlerinde insan hayatının gerçekliğini yansıtmayı hedefliyorlardı. Geleneksel Tanrı inancını sorgulayan Existentialist filozoflar Tanrı'nın ölümünü ilan ettiğinde, Assam şairleri de bu iddia ve düşünceden paylarına düşeni aldılar.

Bu çağın Modern Assam şairleri Ezra Pound, Lewis, Auden, Eliot gibi şairlerden ilham alıyorlardı. Bu şairler halk hayatının dilini kullanmayı da denediler. Dolayısıyla, Ramdheni çağının şiirsel eğilimi, Modern Assam şiirine yeni bir kimlik verdi. Şairler yeni fikirleri, stil ve teknikleri şiirlerinde uyguladılar.

5. Post Ramdheni Çağ (1961-Bugüne Kadar)

1962'de Ramdheni'nun yayınına son verince, Ramdheni çağı da sona ermiş oldu. Bu olay, Assam edebiyatında Post Ramdheni dönemi olarak sınıflandırılan bir sonraki dönemin yolunu açtı. Ramdheni'dan sonra, birkaç yeni edebî dergi yayına girdi: Mahendra Bora tarafından çıkarılan "Monidip" (1960-68), Birendra Kumar Bhattacharyya tarafından hazırlanan "Navayug", Chandra Prasad Saikia'nın editörlüğünü yaptığı "Asomiya" (1968-70), Rabindra Bora'nın "Asomiya Kavita"sı (1970), Bhaben Baruah'nın yayınladığı "Sanglap" (1971) ve Hiren Gohain'in editörlüğünü üstlendiği "Natun Pritivi" (1971) bunlar arasında dikkate değerdir. Fakat ilginçtir bu dergilerin hiçbiri Assam edebiyatını Ramdheni gibi yönlendiremedi.

Bu dönemdeki şiirlerde yüksek entelektüelliğin varlığından söz etmek güçtür. Temalarda farklı kadrolar, topluluklar ve kabileler ile ilgili çeşitli unsurlar yer tutar ve yazarlarla okuyucuları birbirine yaklaştırmaya yardımcı olur. Assam edebiyatı eleştirmenleri, Post Ramdheni Çağ'ını üçe ayırmaktadırlar:

1. 1961-1975 (İlk aşama)
2. 1975-1985 (İkinci aşama)
3. 1985'ten günümüze (Üçüncü aşama)

İlk Aşama (1961-1975)

Bu dönemin şiirleri bazı yeni özellikleri yansıtır. Şairlerin ana temaları yaşam, evren, toplum, doğa, siyasal sorun ve beşeri bilimlerdir. Şairler bir yandan çok içe dönük ve bireyci diğer yandan çok dışa dönük ve sosyal çatışmalarla alakadar görünürler. Bu süre zarfında, birçok önemli olay halkın kamusal ve özel hayatını sarstı.

- (i) Dil Hareketi (1960)
- (ii) Hint-Çin Savaşı (1962)
- (iii) Hint-Pak Savaşı (1965)
- (iv) Bangladeş'in Özgürlük Hareketi (1971)
- (v) Orta Hareketi (1972)
- (vi) Acil Durum Duyurusu (1975)

Şüphesiz bu gibi hadiseler, şairlerin zihnini ve vicdanını derinden etkiledi. Bütün ülke o dönemde siyasal istikrarsızlıktan mustarıptı. Dolayısıyla şairler de gerçek çağdaş hayatı resmetmeye çalıştılar. Öte yandan toplumu da, devrimci bir dönüşüme çağırdılar. Bu dönemin seçkin şairleri şunlardır: Rabindra Sarkar, Abani Chakraborty, Nalinidhar Bhattacharya, Rafikul Hussain, Jnan Pujari, Ram Gogoi, Mohankrishna Mısra, Hem Bora, Pulin Sarma, Putul Hazarika.

İdeolojik olarak Marksizmden yoğun bir biçimde etkilenen şairler, zarar gören sosyal sistemin değişimini açıkça savundular. Pek çok sanatçı mükemmel bir geleceğin ancak mevcut sistemin değişikliğiyle mümkün olabileceğine inanıyordu. Böyle bir düşünce, bilhassa şiire keskin bir hiciv tonu getirdi. Bu dönem Nalinidhar Bhattacharya'nın "Ku Hi Kuwnolite", "Cherashalir Malita"; Ram Gogoi'nin "Matir Swapna", "Hey Prithivi Antaratoma"; Jnan Pujari'nin "Dusahasar Sama" ve Abani Chakravorty'nin "Kavikantha" gibi kıymetli eserleriyle zenginleşmiştir.

İkinci Aşama (1975-85)

Edebî dergiler bu şiirsel dönemin gelişmesinde çok önemli rol oynamıştır. Bunlar arasında Nitya Bora tarafından çıkarılan "Sampratik Samayiki" (1977-1984), "Kavita Aru Kavita" (1979); Kabita Dutta tarafından hazırlanan "Pantha Pradip" (1979), Nava Kanta Baruah'ın çıkardığı "Sirolif" (1984) ve Syed Abdulmalik tarafından yayınlanan "Trisanku" bilhassa dikkat çekicidir.

Bu dönemin şairleri İspanya, Afrika ve Latin Amerika şairlerinden esinlenmiştir. Bu dönemin başlıca şairleri Rabindra Sarkar, Anis Uz Zaman, Harekrishna Deka, Kabin Phukan, Sananta Tati, Samir Tati, Archana Pujari, Samindra Hujuri, Rajib Kumar Phukan, Rajendra Nath Bordoloi, Sumitra Goswami vbdir. Samir Tati'nin "Juddhabhumir Kabita" (1985), "Sokakul Upatyaka" (1990) adlı şiir antolojisi de bahsedilmeye değerdir.

Yine bir başka ünlü şair Sananta Tati'nin "Ujjwal Nakshatrar Sandhanot" (1981) ve "Moi Manuhar Amol Utsav" (1985) isimli eserleri de oldukça önemlidir. Archana Pujari'nin "Upalabdhir Abhijan"ı (1991); Rafikul Hüseyin'in "Sharabiddha Akash" ve Lutfu Hanum Selima Begam'ın "Athantar Ghatise"(1985) başlıklı şiirleri, bu zamanın önemli eserlerindedir.

Üçüncü Aşama (1985'ten günümüze)

Modern Assam şiirinin bu en son aşaması, Modern Assam şiirine yeni bir şekil vermeye çalışan daha önceki çağlar gibi bazı tanınmış dergilere bağlıdır. Bu türden

edebî dergilerden bazıları Homen Borgohain tarafından çıkarılan “Sutradhar”(1989), Dudulmoni Sarma tarafından çıkarılan “Deuka” (1990), Chandra Prasad Saikia'nın “Goriyosi”si (1993), Sonit Bijoy Das'ın yayınladığı “Kabita” (1996) ve Hiren Gohain'in çıkardığı “Natun Padatik”tir (1999).

Bu dönemin en dikkate değer özelliği, bu zamanın şairlerinin çarpıcı ve iyi biçimlenmiş sözcük gruplarıyla biçimlendirilmiş olmasıdır. Hassas, sembolik, cesur benzetme, mecaz ve diğer tekniklerin dile uygulanması, şiiri bambaşka bir tarzda şekillendirmiştir. Halk hayatının çeşitli unsurları dile aktarılmıştır. Şiirlerde sosyal duyarlık ve karmaşık psikoloji fark edilmekte; yalnızlık, hayal kırıklığı ve modern insan bunalımı sıklıkla işlenmektedir.

Bipuljyoti Saikia, Nilim Kumar, Anubut Tulasi, Anupama Basumotary, Jivan Narah, Cheniram Gogoi, Sourabh Saikia, Prayag Saikia, Atanu Bhattacharya, Ajit Gogoi, Gangamohan Mili, İsmail Hussain, Mira Thakur, Pranab Kumar Barman, bu çağın umut veren şairlerindedir.

İlginç bir şekilde, bu dönemde kimi şairler çeviri konusuna özel bir ilgi göstermiş; okurları dünya edebiyatıyla tanıştırmaya çalışmışlardır. Nava Kanta Baruah'nın “Whitemenor Eso Kabita” (1983) ve “Ahoto Moral” (Puşkin'in Şiiri), Abani Chakravarty ve Anil Deka'nın “Musa Jalanar Kabita” (1987), Bidyut Kumar Bhuya'nın ‘Palestainor Kabita’(1983), Nilamani Phuka'nın “Garthiya Lorkar Kabita” (Garcia Lorca) (1981) ve “Japani Kabita”, Sameer Tatinin “Kafri Kabita” (1987), Robindra Sarkar'ın “Nazim Hikmotor Kabita” (Nazım Hikmet) Assam diline tercüme edilmiş bazı büyük şairlerdir.

Assam edebiyatının şiirsel eğilimi şanlı tarihe sahiptir. Unutulmaz dergiler ‘Arunoday’ ve ‘Jonaki’nin modern düşünceden Assam şiir alanına açtığı geniş ufuk hattı üzerinde bugün artık çağdaş Assam şiiri, sağlam bir doyum noktasına ulaşmış görünmektedir...

TÜRKİYE'DE MODERN AZERBAYCAN EDEBİYATINA DAİR ARAŞTIRMALAR

Ramil Ahmedov*

Giriş

Dil ve kültür yakınlığını, aynı millete mensup olmasından dolayı Azerbaycan ve Türkiye arasında hem devlet hem de halk olarak sıkı ilişkiler olmuştur. Her iki ülkenin kültürel olarak bir-birine daha yakın olduğu dönem XX. yüzyılın başlarına ve sonlarına tesadüf eder. 1920—1970 yılları arasında ise iki devlet arasında soğuk bir ilişki olmuştur. Bunun sebebi 1920 yılında Azerbaycan'ın bağımsızlığına Ruslar tarafından son verilmesi ve ülkenin Sovyetler Birliğine katılmasıdır. Sovyetlerin ilk yıllarında eğitim için öğrencilerin Türkiye'ye gitmesi sorun değilken, II. Dünya Savaşı öncesi yaşanan gerginlikler nedeniyle 1930'lu yıllardan itibaren Sovyetler Birliğinin kapalı bir politika yürütmesi Türkiye ve Azerbaycan ilişkisini kötü yönde etkilemiştir. Her iki ülke arasındaki yeniden sıkı edebi kültürel ilişkilerin başlaması 1990'lı yıllara, yani Sovyetlerin çöküşünden sonraya tesadüf eder.

Yusuf Vezir Çemenzeminli: “Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar”

Yusuf Vezir Çemenzeminli 1919 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin İstanbul'a gönderdiği ilk ve son büyükelçisidir. Bu yıllarda Türkiye'deki şartların etkisiyle onun sefirlik dönemi zor bir süreçten geçmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti'ni müttefikler tarafından daha tanınmadığı için ülkenin burada diplomatik temsilcisinin olmasını istemiyordu. Bu sebepten Tiflis, Londra ve İstanbul arasında sürekli yazışmalar olmuştur. Zorlu bir dönemden sonra görevine başlayan Çemenzeminli diplomatik faaliyetlerinin yanı sıra kültürel çalışmalarıyla da dikkat çekmektedir.

Çemenzeminli, Azerbaycan edebiyatını Türk halkına tanıtmak amacıyla Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar ve Tarihi Coğrafi ve İktisadi Azerbaycan adlı iki kitap yazmıştır. Bunlarda biri Azerbaycan'ın edebiyatı diğeri ise genel olarak Azerbaycan tarihi, coğrafyası hakkında bilgiler içermektedir. Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar 1921 yılında İstanbul'da “Matbaa-i Amire” yayınevinde basılmıştır. 103 sayfalık bu kitap Azerbaycan Türkçesiyle yayımlanmıştır. Kitabın önsözünde Çemenzeminli, Azerbaycan edebiyat tarihine dair ilk sistemli araştırmayı yapan alim Feridun Bey Köçerli'ye teşekkür etmiştir. Bu aslında Çemenzeminli'nin bu kitabı yazarken kullandığı ana kaynağa işaret etmektedir. Kitapta iki esas bölüm var: Sözlü Edebiyat ve Yazılı Edebiyat. Sözlü Edebiyat bölümünde bayatılar, destanlar, koşuklardan bahseden yazar, bunlara örnekler vererek yorumlar yapar. Yazılı Edebiyat bölümü ise XIV yüzyıl şairi İmadeddin Nesimi ile başlar. Onun ardınca ise kronolojik olarak Şah İsmail Hatai, Fuzuli gelir. Fuzuliden sonra “İkinci Kısım” başlığı açarak XVIII yüzyıl şairleri Molla Penah Vagif'e geçit eder. Çemenzeminli, Fuzuli ve Vagif arasında iki asır zaman olmasını ama bu zaman diliminde yaşayan edipler hakkında elinde geniş bilgiler olmadığını belirtir. XVIII asırda yaşayan Vagif ve Molla Veli Vidadi hakkında şiir örnekleriyle bilgi verdikten sonra XIX asra geçer ve Mirze Feteli Ahundzadeden başlar. Bu asırda bahsettiği diğer isimler ise Kasım Bey Zakir, Seyyid Azim Şirvani, Mirze Kazım, Mirze Alekber Sabir'dir. Kitabın

* Azerbaycanlı, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora öğrencisi

son bölümü ise “Osmanlıda Yetişmiş Azerbaycanlı Yazarlar” başlığını taşır. Bu bölümde Şirvanlı Fetulla, Yusuf Ziyaeddin, Muhammed Karabaği, Azeri İbrahim Çelebi, Sadrettin Şirvani, Hamza Nigari, Ali Bey Hüseyinzade ve diğer isimlerden bahseder.

Bu kitap Türkiye’de dikkat çekmiştir. Fuat Köprülü, 12 Haziran 1921 yılında İkdam gazetesinde “Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar” adlı yazı kaleme almıştır.

“Kitaba verdiği isimle sistematik bir Azeri edebiyatı tarihi yazmak arzu ve iddiasında bulunmadığını gösteren Yusuf Bey Vezirof -birkaç sene evvel Türk dünyasında neşre başlayıp ikmal edemediğimiz Azeri Edebiyatı Tarihi istisna edilecek olursa- hakkında hiçbir tetkikatta bulunulmamış olan Azeri edebiyatını, bize ilk defa olarak tanıtıyor. Bilhassa bütün me hazları göstermek itibariyle müstakil menbalar için pek istifadeli bir mahiyet alan bu eser, Azerbaycan matbuatı ve Azerbaycan’daki muharrirlerle tiyatro müellifleri hakkında da 1905 inkılabını takip eden inkişaf hakkında tafsilâtı lâzımevi hâvi diğer bir ciltle itmam edilirse Kafkas Azerbaycan’ın inkişafı manevîsini sadakat ve kuvvetle gösterebilecektir. Binaenaleyh kıymetli muharririni kemali hararetle tebrik ve bizim için çok aziz, çok sevgili kardeş Azerbaycan’ı muhitimize tanıtacak daha bu gibi birçok eserler vücuda getirmesini bilhassa temenni ederiz.”

1920 yılında Sovyetlerin Azerbaycan Cumhuriyetini işgal ettikten sonra Çemenzeminli işsiz kalır. Paris’te eğitim alıp sonrasında orada bir bankta çalışan kardeşinin yanına gider. Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar kitabı L. Bouvat tarafından Fransızca’ya çevrilerek (Un Coup D’œil Sur La Litterature De L’Azerbaïdjan) “Revue du Monde Musulman” mecmuasında 1922 senesinde yayınlanmıştır.

Mehmet Fuat Köprülü’nün Azerbaycan Edebiyatına Dair Araştırmaları

1920’li yıllarda Köprülü, Azerbaycan edebiyatına dair araştırmalar yapmıştır. 1925 yılında kaleme aldığı “Azeri Edebiyatına ait Notlar: Hasanoglu ve Habibi” makalesinde klasik dönemin şairlerini incelemiştir. Bilindiği gibi Köprülü 1925 yılında Rusya Bilimler Akademisininin davetiyle Rusya’ya gitmiş orada edebiyat dersleri vermiştir. 1926 yılında ise Bakü’de geçirilen Uluslararası Türkoloji Kongresinde Türkiye’yi o temsil etmiştir. Kongrede “Türk Halklarında Edebi Dilin İnkişafı” bildirisini sunan Köprülü, Ali Şir Nevai hakkında ve Azerbaycan edebiyatına dair konuşmalarıyla da dikkat çekmiştir. Aynı yıl Bakü’de onun Âzeri Edebiyatına Ait Tetkikler adlı kitabı yayımlanmıştır. Yusuf Vezir Çemenzeminli’nin kitabına Köprülüzade’nin dikkat ettiği bilinmektedir. Köprülüye göre, onun kitabı “küçük ve derin olmayan bir risaledir” .

Emin Abid, “Azerbaycan Türklerinin Edebiyat Tarihi”

O, Azerbaycan’da Emin Abid olarak, Türkiye’de ise Gültekin olarak tanınmaktadır. Asıl adı Zeynalabdin olsa da Azerbaycan Cumhuriyetinin kurucusu Memmed Eminê olan sevgisinden ismini değiştirerek Emin yapmıştır. Emin Abid, 1919 yılından 1922’ê kadar Sultan Abdülmecid’in döneminde rüştiyelere erkek öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan Dârümaulliminde eğitim almıştır. 1922 senesinde Azerbaycan geri dönse aynı yıl yeniden İstanbul’a dönüyor. 1922-1926 yıllarında İstanbul Üniversitesi’nde eğitim alır. Üniversitedeki eğitim aldığı yıllarda Viyana ve Budapeşte kütüphanelerinde çalıştığı bilinmektedir. Mehmet Fuat Köprülü’nün danışmanlığında “Azeri Türk Edebiyatı Tarihi” adlı tez hazırlar ve 1926 yılında savunma yapar. 335 sayfa hacminde olan bu eser yayımlanmaya layık görülür ve İstanbul’da basılır. Bir sene sonra ise Bakü’de

“Azerbaycan Türklerinin Edebiyat Tarihi” başlığı adıyla Bakü’de yayımlanır.

Kitabın girişinde Emin Abid, bu edebiyat tarihini 6 cilt şeklinde yazmayı planladığı görülmektedir. Ancak 2017 yılında yeniden basıma hazırlanan bu edebiyat tarihi kitabını hazırlayan Emin Abid uzmanı Ali Şamil ve Bedirhan Ahmadov edebiyat tarihinin sadece birinci ve altıncı cildinin bulunduğunu aradaki dört cildin ise kayıp olduğunu belirtmişler.

“Azerbaycan ve Kafkas Türklerinin Menşesine Kısa Bir Bakış”, “Eski Oğuzlarda Edebi Hayat”, “Oğuz Edebiyatı”, “Yazılı Edebiyat”, “Halk Şiirleri” bunların kitabın ilk başlıklarıdır ve isminden görüldüğü gibi Emin Abid’in edebiyat tarihi araştırması çok eskilere, “Orhon” abidelerine dayanarak başlamaktadır. Onun kitabını Yusuf Vezir Çemenzeminli’nin ve Köprülüzade’nin kitabından esas farklı noktalarından biri de bu özelliğidir. İlk defa Emin Abid, Dede Korkut destanları üzerine çok geniş ve detaylı bir araştırma yapmıştır. Onun bu alandaki yazıları halk edebiyatı araştırmacıları tarafından hâlâ temel kaynaklar arasındadır.

Emin Abid’in 1948 yılında Türkiye’de Gültekin ismiyle Buzlu Cehennem adlı şiir kitabı da yayımlanmıştır.

İsmail Hikmet Ertaylan, “Azerbaycan Edebiyat Tarihi”

İsmail Hikmet, hem Türkiye hem Azerbaycan edebiyat tarihine dair çeşitli incelemeler yapmıştır. Onun Türk edebiyatına dair makale ve kitapları uzun bir süre Sovyet ülkeleri arasında temel kaynaklardan biri olmuştur. Bunun esas sebebi dönemin kitap eksiklerinin olmasıdır. İsmail Hikmet’in araştırmalarının bu coğrafyada çok bilinmesinin sebebi çalışmalarını Türkiye’nin dışında yapmış olmasıdır. Bilindiği gibi Azerbaycan’ın ilk üniversitesi olan Bakü Devlet Üniversitesi 1919 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından kurulmuştur. Sovyet’lerin geliştiren sonra da bu üniversite hayatını devam ettirmektedir. Ancak üniversitede ciddi bir kadro eksikliği vardır. Bu sebeple yurtdışından farklı alanlarda uzmanlar üniversiteye davet edilmektedir. Mehmet Fuat Köprülü’nün de bu üniversitede zaman zaman seminerler verdiği bilinmektedir. Üniversite Türkiye’den Türk Edebiyatına dair dersler vermesi için İsmail Hikmet’i davet etmiştir. İsmail Hikmet, 1923-1927 yılları arasında hem Bakü Devlet Üniversitesinde hem de farklı okullarda hocalık yapmıştır. 1925-1926 yıllarında “Türk Edebiyatı Tarihi” adlı dört ciltlik kitap yayımlanmıştır. Bu kitap uzun süre tartışılan bir inceleme olmuştur. Nazım Hikmet Polat, Ali Canip Yöntem bu kitapla ilgili eleştiri yazıları kaleme almıştır. Türk araştırmacıların itiraz ettiği temel nokta İsmail Hikmet’in İslam medeniyeti, divan edebiyatı hakkında eleştirel tavrıdır. Ancak belirtmek gerekir ki, İsmail Hikmet, mecbur olarak bunu yazmıştır. Aksi takdirde Sovyet imparatorluğunda böyle bir kitabın basılmasına onay verilmezdi. İsmail Hikmet, bu çalışmalarından dolayı 1927 yılında Bakü Devlet Üniversitesinde profesörlük unvanına layık görülmüştür.

İsmail Hikmet’in 1926 yılında yayımlanan kitabı ise “Azerbaycan Edebiyat Tarihi” adlı eseridir. Kitabın temel üç başlığı vardır:

1. İslamiyet’in başlangıcından XIII asra kadar Azerbaycan Edebiyatı
2. XIII asırdan XV asra kadar Azerbaycan Edebiyatı
3. XV asırdan XVIII asra kadar Azerbaycan Edebiyatı

Memmed Emin Resulzade Azerbaycan Edebiyatı Üzerine Çalışmaları

1920 yılında Azerbaycan Cumhuriyetinin işgalinden sonra cumhurbaşkanı Mem-

med Emin Resulzade Türkiye'ye göç etti. Türkiye'de bulunduğu yıllarda çeşitli siyasi etkinliklerin yanı sıra Azerbaycan kültürü ve edebiyatı üzerine yazıları, çıkardığı dergilerle de dikkat çekti. 1947 yılından itibaren Ankara'ya yerleşen Mehmet Emin Resulzade 1955 yılında bu şehirde hayatını kaybetti. Sağlığında Türkiye'de yayınlanan on bir kitaptan ikisi edebiyatla ilgiliydi. Bu iki kitap şunlardır:

1. Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı, 1950
2. Azerbaycan Şairi Nizami, 1951.

Belirtmek gerekir ki, Resulzade, 1949'da yayınlan Azerbaycan Kültür Geleneği kitabının XIX. Edebiyatına dair da fikirlerini dile getirmişti. Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı kitabı ise 1917-1918 yılında basılan eserler hakkında başlar ve 1950 yılına kadar olan çeşitli örneklerine değinilir. Bu kitabın önemli bir noktasıdır. Nitekim yukarıda örneklerini verdiğimiz kitapların çoğunda modern edebiyata, XX. asır edebiyatına dair bilgiler yoktur. Bir tek Köprülü XX. yüzyılın ilk 20 senesinde yazılan eserlerden bahsetmiştir. Resulzade, Mehemed Hadi, Hüseyin Cavid, Ahmet Cevad, Abdulla Şaiq gibi şairlerin cumhuriyetin ilk yıllarında büyük tutkuyla yazdığı hürriyet konulu şiirlerini ön plana çıkarır. Kitapta Cumhuriyetin işgalini edebiyata vurulan en büyük darbe olarak değerlendirir. Sovyetlerden sonra edebiyat üzerindeki baskılar, belli konuların yasaklanması eleştirilir. Resulzade, Mirze Celil Memmedquluzade'nin "Keman" hikâyesinin, "Annemin Kitabı" piyesinin, Süleyman Ahunzade'nin "Laçın Yuvası" piyesinin yasaklanmasını örnek vererek Sovyetlerin ideolojisine ters düşen eserleri yayınlamadığına dikkat çeker.

Bu dönemde en çok eleştirilen iki eser ise Hüseyin Cavid'in Topal Teymur ve Peygamber piyesleridir. Her iki eser sahneye koyulsa da sonradan yasaklanmıştır. Topal Teymur eseri "tarihin Panturanizm tiplerini idealize ettiği" gerekçesiyle dönemin eleştirmenleri tarafından saldırılarla karşılaşır. Peygamber ise İslam dinine olan olumlu görüşlerinden dolayı eleştiriye maruz kalır. Bilindiği gibi hükümet İslam dinine karşı sert bir tavırla dikkat çekmekteydi. Din üzerinde yazılan bütün kitaplar yasaklanmış, camiler kapatılmış, üniversitelerde zorunlu olarak ateizm dersleri verilmeye başlanmıştır.

Sovyetler döneminde her dize gizli bir mesaj içeriğine karşı her zaman uyanık davranır. Sansür kurulu sıkı çalışmaktadır. Bir dize, bir cümleye göre bazen sürgüne göndermeler, kurşuna dizilmeler söz konusudur. Dönemin bu karanlık tarafından da bahseden Resulzade örnekler vermektedir. Cavad Ahunzadenin, bir göl için yazdığı "Göy Göl" şiirinde "bir sözüm vardır uzak ellere" dizesi yüzünden hayatı kararmıştır. Bu dize mahkeme tarafından Sovyetlerin gelişinden sonra uzaklara kaçmak zorunda olan muhalif gruplara mesaj verdiği gerekçesiyle onu sürgüne göndermiştir ve şairden bir daha haber alınamamıştır.

Resulzade'ye göre, dönemin ağır şartlarında bir tek başarı kazanan Cafer Cabbarlı olmuştur. Onun eserlerinin basılması, sahneye koyulmasını ise Sovyet eleştirmenleri tarafından yanlış anlaşılması yüzündedir. Aynı zamanda Cafer Cabbarlı kendi yetiştirme tarzından, muhitten gelen etkilerle daha çok alt sınıfın hikâyelerini anlattı ve siyasi içerikli hiçbir eser yazmadı.

Resulzade'nin diğer kitabı Azerbaycan Şairi Nizami XII yüzyılda yaşayan Nizami Gencevi üzerinedir. Kitabın girişinde Resulzade kitabı 1941 yılında bitirse de İkinci Dünya savaşının doğurduğu zorluklardan dolayı basılması on sene sonra mümkün olmuştur. O, bu gecikmeden rahatsız olsa da bu gecikme nedeniyle eserinin tekrar tekrar okuyup düzelttiler yaptığı, yeni eklemeler yapmasını önemli bulur. Kitapta ilk önce

geniş bir şekilde XII yüzyılda Azerbaycan'ın kültürel durumu, fars edebiyatıyla olan ilişkileri üzerinde durulur. Birinci bölümde, Nizami'nin biyografisi verildikten sonra ikinci bölümde onun beş mesnevisi hakkında bilgiler verilir. Üçüncü bölüm konular bakımından şairin eserleri ele alınır, dördüncü bölümde ise Nizami'nin sanatı ve ideolojisi üzerinde durulur.

Resulzade'nin Azerbaycan edebiyat araştırmalarına en büyük katkıları sırasında onun rehberliğinde yayımlanan dergileri de göstermek mümkündür. Resulzade, Azerbaycan Cumhuriyetinden önce 1915-1918 yıllarında Açık Söz adlı gazete çıkarması ve bu gazetenin milli düşüncenin geniş bir alana yayılmasında etkili olmasını da hatırlatmak gerekir. 1922 yılında Moskova'da hapisneden kaçıp Finlandiya'ya giden Resulzade, 1923'de Almanya üzerinden Türkiye'ye gelmiştir. Aynı yıl Yeni Kafkasya dergisini kurmuştur. Dergide Azerbaycan edebiyatına dair çeşitli yazılar bulunmaktadır. Mirze Bala, "Çağdaş Azeri Şairleri 1" ve "Çağdaş Azeri Şairleri 2" yazısı dikkat çekmektedir. Her iki yazı Komünist gazetesinde yazılan "Edebi Yeniliklere Doğru" adlı yazının eleştirisi üzerinde kurulmuş, bütün yazarların komünist görüşlerini benimsemişliğini, bunun aksini yazan ediplerin de olduğu vurgulanmaktadır.

İbrahim Yüksel, "Azerbaycan'da Fikir Hayatı ve Basın"

İbrahim Yüksel'in Azerbaycan'da Fikir Hayatı ve Basın kitabı 1987 yılında İstanbul Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak yazılmıştır. Kitabın konumuz bağlamında daha da değerli yapan Yüksel'in gazete ve dergilerin kuruluşundan önce XIX. yüzyılda süreli yayınların ortaya çıkışı hazırlayan fikir hareketleri üzerinde durmasıdır. Yüksel, önce Abbaskulu Ağa Bakuhanlı, Mirze Kazım Bey, Kasım Bey Zakir, Mirze Şefi Vazeh, İsmail Bey Kutkaşını gibi XIX. yüzyılın ilk aydın kuşağının öncüleri hakkında bilgiler verir. İkinci bölümde ise modernleşmenin ikinci kuşağını temsil eden, Mirze Feteli Ahunzade, Seyyid Azim Şirvani, Hasan Bey Zerdabi hakkında detaylı bilgiler verdikten sonra üçüncü bölümde matbuat tarihine geçiş yapar. Kitapta 1875-1920 yılları arasında yayımlanan Hayat, İrşad, Himmet, Yoldaş, Terakki, İstikbal, Malumat, İkdam, Açık Söz gibi gazetelere, Molla Nasrettin, Rehber, Bahar, Füyuzat, Leyla gibi dergilere değinilmektedir. Kitap Azerbaycan matbuat tarihi hakkında temel bilgiler verse, bu bilgiler doyurucu değildir. Gazete ve dergiler hakkındaki bilgiler çok kısadır, kimi süreli yayınlar hakkında ise sadece iki cümle yer almaktadır. Kanımca gazete ve dergilerin yayım yıllarını, editörlerinin ismini anmakla onun dönem içindeki işlevi, etkisi hakkında inceleme çok farklı bir şeydir. Diğer yandan "Azerbaycan'da İçtimai-Siyasi Cereyanlar ve Öncüleri", "Azerbaycan'da Kurulan Siyasi partiler ve Fikirleri", "Mustakil Milli Azerbaycan Cumhuriyeti ve Sovyet İşgali" gibi bölümler de dönemin manzarasını bütünlükle göstermekten uzaktır. Bu bölümler sadece alandaki bilgi yetersizliğini az da olsa kapatması açısından değerlendirilebilir.

Yavuz Akpınar'ın Azerbaycan Edebiyatına Dair Araştırmaları

Türkiye'de Azerbaycan edebiyatına dair en çok araştırma yapan akademisyenlerden biri Yavuz Akpınar'dır. Akpınar'ın doktora tezi de modern Azerbaycan'ın edebiyatının kurucularından olan Mirze Feteli Ahundzade üzerindedir. 1980 yılında Atatürk Üniversitesi'nde savunduğu "Mirza Feth-Ali Ahundzade (Bütün Yönleriyle)" adlı doktora tezinde Mirze Feteli'nin hem biyografisi hem de bütün eserlerinin incelemesi yer almaktadır.

Akpınar, 1992 yılında yayımlanan Türk Dünyası El Kitabı kitabının Azerbaycan edebiyatına dair bölümünü yazmıştır. “XIX ve XX. Yüzyılda Azeri Edebiyatı” başlıklı bu bölümde Akpınar, bu dönemin öne çıkan edipleri üzerinde durmuş, Azerbaycan edebiyatının modernlik hikâyesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Akpınar’ın Azerbaycan edebiyatına dair en kapsamlı araştırması ise 1994 yılında neşredilen Azerî Edebiyatı Araştırmaları kitabıdır. Dört bölümden oluşan kitap başlangıcından XX. Asra kadar olan dönemi kapsamaktadır. Birinci Bölüm olan “Azerî Edebiyatı Hakkında İncelemeler”de halk edebiyatından temel bilgilerle başlasa da Akpınar daha çok modern dönem üzerine yoğunlaşır. Kitabı diğer benzeri edebiyat tarihlerinden farklı yapan özelliklerinden biri Güney Azerbaycan edebiyatına dair, özellikle Şehriyar hakkında olan makaledir. Birinci bölümde tiyatronun doğuşu ve gelişmesi, matbuat tarihi, yenileşme harekâtı, güney Azerbaycan Edebiyatı, Sovyet dönemi Azerbaycan Edebiyatı gibi konular ele alınmaktadır.

“Türkiye-Azerbaycan Edebî İlişkileri” başlıklı ikinci bölüm ise iki ülke edebiyatlarının mukayeseli tahliline dayanmaktadır. “Azerbaycan Edebiyatında Yunus Emre”, “Azerî Edebiyatında Namık Kemal”, “Azerî Edebiyatında Şemseddin Sami”, “Azerbaycanlı Abdullah Sur ve onun Türk Edebiyatı Tarihi”, “Türkiye-Azerbaycan Edebî İlişkileri Açısından Zelimhan Yakub’un Şiirleri” gibi başlıklar altında incelemeler yapılmıştır. Bu bölümler içerisinde en hacimli ve dikkat çekici olan “Azerî Edebiyatında Namık Kemal” başlığıdır. Bu başlığın altında “Azerbaycan Matbuatı ve Namık Kemal”, “Azerbaycan Ders Kitaplarında Namık Kemal”, “Füyuzat Dergisinde Namık Kemal”, “Mirze Elekber Sabir ve Namık Kemal”, “Güney Azerbaycan’da ve İrandaki Namık Kemal’in tanınması ve Tesirleri”, “Azerbaycan Tiyatro Hayatında Namık Kemal’in Dramları” alt başlıklar bu saha için önemli bilgiler içermekte, Namık Kemal’in Azerbaycan ve İrandaki yayım süreci, etkileri üzerine geniş malumat vermektedir.

Kitabın üçüncü bölümü “Tanıtma Yazıları – Metin Neşirleri- Biyografiler” başlığında Azerbaycan edebiyatının farklı yazarları, şairleri hakkında çeşitli dönemlerde yazılmış yazılar yer almaktadır. Bu bölümde Güney Azerbaycan Edebiyatından Şehriyar ve Sehend üzerine yazılar dikkat çekmektedir. Mikail Müşfik, Resul Rıza, Mirvardi Dilbazi, Bahtiyar Vahapzade gibi şairlerin yanı sıra Prof. Dr. Hamid Araslı, Prof. Dr. Abbas Zamanov, Prof. Dr. Penah Halilov gibi Azeri akademisyenlerin hayatlarına ve Azerbaycan edebiyatına dair çalışmalarından bahsedilmiştir.

Kitabın dördüncü bölümü olan “Ansiklopedi Maddeleri” adından da görüldüğü gibi Akpınar’ın farklı zamanlarda muhtelif ansiklopediler için yazdığı Azerbaycan edipleri hakkındaki maddelerden ibarettir. Burada XII. Yüzyılda yaşamış Genceli Nizami’den başka Feridun Bey Köçerli, Hasan Bey Zerdabi, Hüseyin Cavid, memmed Rahim, Neriman Nerimanov, Mirza Alakber Sabir, Süleyman Rüstem, Seyid Azim Şirvani gibi XIX. ve XX. yüzyılda yaşamış edipler yer almaktadır.

Yaşar Karayev, “Belli Başlı Dönemleri ve Zirve Şahsiyetleriyle Azerbaycan Edebiyatı”

Azerbaycan’ın önemli eleştirmenlerinden olan Yaşar Karayev’in Tenkit: Problemler ve Portreler, Realizm: sanat ve hakikat, Nazım ve Nasr, Tarih: Yakından ve Uzaktan gibi kitapları, edebiyat incelemeleri, makaleleri bu alanda çalışan herkesin başvurduğu temel kaynaklardan biridir. Onun 1996 yılında Baküde yayımlanan Tarih: Yakından ve Uzaktan kitabı Karayev’in Azerbaycan Edebiyatının çeşitli dönemleri, edipleri üzerine yazdığı makaleler toplusudur. Kitabın Baküde basılmasından üç sene sonra, yani 1999

yılında Yavuz Akpınar, kitaptaki makalelerden bir seçme yaparak Belli Başlı Dönemleri ve Zirve Şahsiyetleriyle Azerbaycan Edebiyatı adı altında kitabı yayına hazırlamıştır. Kitaba yazdığı sunuş yazısında Akpınar, kitabın değerini şöyle açıklamaktadır:

Türkiye’de Azerbaycan Edebiyatı’nı bütün dönemleriyle ele alan bir edebiyat tarihi yayınlanmamıştır. Hâlbuki bütün üniversitelerimizde Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı dersleri okutulmakta, bu metinler üzerinde dil ve edebiyat araştırmaları yapılmaktadır. Öğretimde ve araştırmalar sırasında kaynak eser sıkıntısı çekildiği bilinmektedir. Yaşar Karayev’in yayınlanan bu eseri elbette alışılmış manada bir edebiyat tarihi değildir. Daha önce de belirtildiği gibi hem genel Türk Edebiyatı’nın bazı ortak dönem ve şahsiyetlerinin bu makalede inceleme konusu olması hem de Azerbaycan Türk Edebiyatı’nın belli başlı dönemlerinden zirve şahsiyetler seçilerek eser ve düşüncelerini geniş bir şekilde tahlil edilmesi bu eserin Türkiyeli araştırmacılar, üniversiteli öğrenciler için yararlı bir kaynak eser haline getirmektedir.

Kitaptaki makaleler muhtelif kişiler tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Azerbaycan Türk Edebiyatı Antolojisi

Azerbaycan edebiyatıyla ilgili çeşitli antolojiler yapılmıştır. 1990’lara kadar bir yazarın kitaplarının neşrinden çok antolojilere üstünlük verilmiştir. 1990’lardan sonra Sovyet’lerin çöküşü, Azerbaycan’ın bağımsızlığını ilan etmesiyle Türkiye’yle olan ilişkiler, ekonomik, politik ve kültürel anlamda yeni boyut kazanır. Ülkeler arasındaki yaklaşımlar, gidiş gelişlerin eski devirlere kıyasen daha açık olması yeni imkanlar yaratmıştır. Kimi zaman konsoloslüğün, büyükelçilerin desteğiyle kitaplar yayınlamış, kimi zaman da yazarlar müstakil olarak yayıneviler ile anlaşarak çeşitli türlerdeki edebi eserlerini yayınlamışlardır. Ancak tabii ki, bir ülkenin edebi manzarasını görmemizde en önemli rolü antolojiler oynamaktadır. Bu anlamda yapılan bütün antolojilere değinmesek de Türkiye Kültür Bakanlığının 1993 yılında yayımladığı Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi en kapsamlı, içerik açısından zengin, çeviri anlamında en sahih olan antolojidir. Bu proje kapsamında Azerbaycan Türk Edebiyatı başlığıyla altı antoloji yayımlanmıştır. Bu antolojide halk edebiyatından XX. yüzyılı kapsamaktadır. Bu antolojinin araştırmamız bağlamında önemli noktası kitabın birinci cildinde Prof. Dr. Vilayet Muhtaroglu’nun ‘Azerbaycan Türk Edebiyatına Genel Bakış’ adlı makalesidir. ‘Halk Edebiyatı’, ‘Aşık Şiiri’, ‘Yazılı Edebiyat’, ‘Arap dilli Azerbaycan Edebiyatı’, ‘Anadili Azerbaycan Edebiyatı’, ‘Yeni Devir Arifesinde’, ‘Yeni Devir, Yeni Edebiyat’, ‘XX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı’ başlıkları vardır.

Mir Celal ve Feridun Hüseyinov, ‘XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı’

1960’larda yazılan bu kitap dönemin siyasi rejiminden dolayı içeriğinde ideoloji ön plandadır. Buna rağmen kitap XX. yüzyılın başlarındaki edebiyat ve fikir hareketlerini anlatan başlıca kaynak niteliği taşımaktadır.

Kitabın birinci bölümü olan ‘Matbuat’ta 1875 yılında yayın hayatına başlayan Azerbaycan’ın ilk gazetesi Ekinçi’ye dair bilgilerle başlamış ve ardında ise Yoldaş, Tekamül, Bakinski Raboçi, Hümmet gibi Bolşevik matbuatının kısa dönemlik süreli yayınları hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bölümde üzerinde en çok durulan edebi yayın organı Molla Nesreddin Jurnalıdır. Belirli aralıklarla yayımlanan dergi 1906-1918 yıllarında Tiflis’te, 1921 yılında Tebriz’de, 1922-1931 yıllarında Bakü’de faaliyet göstermiştir. Derginin Tiflis’te üç yüz yetmiş, Tebriz’de sekiz, Bakü’de üç yüz doksan sekiz sayısı neşredilmiştir. Satirik şiir ve hikayeler, ironi, karikatür derginin esasını teşkil eder. Dergi-

nin editörü Celil Memmedguluzade'nin baş makalesi olan "Sizi Deyip Gelmişem" adlı yazısı derginin yönlerini, istikametini ortaya koyar.

Kitabın ikinci bölümü "İnkılapçı Demokratik Edebiyat" başlığında Celil Memmedkuluzade (1866-1932), Mirze Elekber Sabir (1862-1911), Memmed Said Ordubadi, Ebdürrehim Bey Hagverdiyev, Necef Bey Vezirov gibi isimler ele alınmıştır. Belirtmek gerekir ki, inkılapçı edebiyat tanımı bugün kullanılmamaktadır. Bu dönemin şartlarından ileri gelen bir adlandırmadır. Mir Celal ve Feridun Hüseyinov adı geçen yazarların sosyalist ideolojisine yakın eserlerini ele alarak onları yeni kurulan hükümetin edebi destekçileri gibi yorumlamaktadır.

Üçüncü bölüm "Realist Maarifçi Edebiyat" başlığı altında Süleyman Sani Ahundov, Üzeyir Hacıbeyov, Abdulla Şaig, Reşid Bey Efendiyev, Yusuf Vezir Çemenzemini, Sultanmecd Ganizade gibi yazarlar incelenmektedir.

Dördüncü bölümde ise "Romantik Edebiyat" adı altında Mehemed Hadi, Hüseyin Cavid, Abbas Sehhet gibi şairler incelenir. Kitabın son bölümünde ise Azerbaycan Edebiyatı alanında araştırmalar yapan Abdulla Sur, Seyid Hüseyin, Feridun Bey Köçerli gibi akademisyenlere yer verilmiştir.

Altını çizmek gerekir ki, bu kitap Mir Celal ve Feridun Hüseyinov'un yazdığı gibi çevrilmemiştir. Yani Prof. Dr. Kemal Yavuz ve Yrd. Doç. Dr. Erol Ülgen kitaba ekler yapmıştır. Bahsedilen yazarların daha iyi anlaşılması için yazarlardan örnek metinler verilmiş ve kitabın sonunda Mir Celal ve Feridun Hüseyinov hakkında bilgi ilave edilmiştir.

Vagif Sultanlı, "Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı"

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra hem Azerbaycan hem de Türkiye'de edebiyat araştırmacıları, Sovyetler Birliği döneminde edebi ilişkilerde önemli yeri olan Azerbaycan muhaceret edebiyatına dair araştırmalar yapmışlardır. Bu konuda yazılmış önemli eserlerden olan Vagif Sultanlı'nın Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı eserini Türkiye Türkçesine Enver Uzun çevirmiştir.

Sultanlı, 20. yüzyıl Azerbaycan muhaceret edebiyatının aşamalarını dört döneme ayırarak sınıflandırmıştır:

1. 1909-1920 (Çar Rusya'sındaki Stolipin irticasından Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin sona ermesine kadar olan dönem)
2. 1920-1941 (Cumhuriyetin sona ermesinden 2. Dünya savaşına kadarki dönem),
3. 1941-1991 (2. Dünya Savaşı'ndan Azerbaycan'ın bağımsızlığına kadarki dönem)
4. 1991 yılından sonraki dönem (Azerbaycan'ın bağımsızlık dönemi).

Birinci Rus Devriminden sonra özgür düşünceler üzerine baskılar daha da artmıştır. Memmed Emin Resulzade, Ali Bey Hüseyinzade, Ahmet Bey Ağaoğlu Azerbaycan muhaceret edebiyatının ilk aşamasını oluşturmaktadır. Muhaceretin daha kitlesel hal alması Azerbaycan Halk Hükümetinin işgaliyle ilişkilidir. Bu dönemde sadece politikacılar değil, yüzlerle aydın ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Ahmet Caferoğlu, Yusuf Vezir Çemenzemini, Alimerdan Bey Topçubaşov, Ceyhun Hacıbeyli, Mirze Bala Mehmetzade gibi isimler ikinci göç dalgasının önde gelen isimleridir.

Üçüncü göç dalgası ise İkinci Dünya Savaşı'ndan kaynaklanmaktadır. Bu dönem göçmenler esasen 1941-1945 yıllarında esir düşmüş, ya da "Sovyet İmparatorluğunun

zulmünden yakasını kurtarmak için bilerek esirlik hayatını seçen siyasi entelektüel potansiyeli ihtiva etmektedir”. Bu dönemde öne çıkan göçmenler arasında Süleyman Tekiner, Alazan Baycan, Mehmet Kengerli, Mecid Musazade gibi adlar vardır. Sonuncu dalga ise Sovyet’lerin çöküşünden sonra Azerbaycan bağımsızlığından sonra Güney Azerbaycanlıların Kuzeye geçmesiyle ilgilidir. Ancak Sultanlı bu alanda kayda değer çalışmalar yapılmadığının altını çizmektedir.

“XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı” Haz: Prof. Dr. Maarife Hacıyeva.

1994 yılında On Dokuz Mayıs Üniversitesi Yayınlarından neşredilen bu kitap “XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı Tarihi” dersinde temel kaynak kitap olarak hazırlanmıştır. Kitap üç bölümden ibarettir:

1. Demokratik Edebiyat. Molla Nasreddin ve Molla Nasreddinciler
2. XX. Asrın 1. Çeyreğinde Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti. Azerbaycan’ın Kızıl Ordu Tarafından İşgali. Represiya Devri.
3. Sovyet Devrinin 1940-1990 yılları arasındaki edebiyat.

Kitabın birinci bölümünde Celil Memmedguluzade, Mirze Elekber Sabir, Üzeyir Hacıbeyov; ikinci bölümünde Memmed Emin Resulzade, Hüseyin Cavid, Elmas Yıldırım, Cafer Cabbarlı, Ahmet Cavad, Mikayıl Müşfik, Yusuf Vezir Çemenzeminli; üçüncü bölümünde ise Süleyman Rüstem, Semed Vurgun, Resul Rıza, İlyas Efendiyev, Memmed Hüseyin Şehriyar, Bahtiyar Vahapzade, Medine Gülgün, Memmed Araz, Anar Rızayev gibi isimlerin hayatı hakkında kısa biyografik bilgiler verilmiştir.

Sonuç

XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan ve Türkiye arasında sıkı ilişkilerin olduğunu görüyoruz. Bu dönemde Azerbaycan’ın İstanbul’daki ilk konsolosu Yusuf Vezir Çemenzeminli’nin yazdığı Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar ve Tarihi Coğrafi ve İktisadi Azerbaycan adlı kitapları Türkiye’de Azerbaycan hakkında yayımlanan ilk derli toplu eserlerdir. Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar kitabı hakkında makale yazan Fuat Köprülü’nün Azerbaycan edebiyatına dair araştırmalar yaptığı görülmektedir. Nitekim, 1926 yılında Bakü’de I. Türkoloji Kongresi’ne katılır ve aynı yıl Azeri Edebiyatına Ait Tetkikler adlı edebiyat tarihi kitabını yazar. Köprülü, aynı zamanda Azeri şair Emin Abid’in Azerbaycan Türklerinin Edebiyat Tarihi adlı tezine de danışmanlık yapmıştır. Bu tez 1926 yılında İstanbul’da, 1927 yılında ise Bakü’de yayımlanmıştır. 1920’li yıllarda Bakü Devlet Üniversitesinde öğretim üyesi olan İsmail Hikmet Ertaylan’ın da Azerbaycan edebiyatı üzerine yaptığı çalışmalar dikkat çekmektedir. 1930’lu yıllardan sonra ise Sovyetler Birliği’nin kapalı dış politikasından dolayı Azerbaycan ve Türkiye arasında kültürel bağlar kopmaya başlar. Bu bağların yeniden kurulması ise 1990’lardan sonraya tesadüf eder. Bu yıllardan günümüze kadar Türkiye’de Azerbaycan edebiyatına dair çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmaların çoğunluğu yüksek lisans ve doktora tezleridir. Bu tezlerin müelliflerine baktığımızda ekseriyetinin Azerbaycan’dan Türkiye’ye eğitim almaya gelen öğrenciler olduğunu teptik ettik. Türk öğrencilerin ve akademisyenlerin yaptığı incelemeler de Azerbaycan edebiyatı sahasına büyük katkı sağlamıştır. Burada önemli meselelerden biri de Azerbaycan edebiyatına dair araştırmalar yapmış Azeri akademisyenlerin kitaplarının Türkçeye çevrilmesidir. Bu kitaplar da konuyla ilgili farklı bir bakış açısı sergilemektedir.

Kaynaklar

ABİD, Emin, *Azərbaycan Türklərinin ədəbiyyatı Tarixi*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəşrləri, yayına hazırlayanlar: Bədirxan əhmədov, əli Şamil, Bakı, 2016

AHMEDOV, Bədirxan, Emin Abid ve onun eseri "Azərbaycan Türklərinin Edebiyat Tarihi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, sayı 3, İzmir, 1999.

AKPINAR, Yavuz, "XIX. ve XX. Yüzyılda Azeri Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, 2. Bs. 3c., Ankara, 1992.

AKPINAR, Yavuz, *Mirza Feth-Ali Ahundzade (Bütün Yönleriyle)*, doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Danışman: Prof. Dr. Kaya Bilgegil, 1980, Erzurum.

AKPINAR, Yavuz, *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh yayınları, 1994, İstanbul.

AKIN, Ümit, *Yeni Kafkasya Dergisinde Emin Abid Üzerine Bir İnceleme*, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Dergisi*: cilt 5, sayı 12, 2018, s.565-594.

Azerbaycan Edebiyat Antolojisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, Ankara.

BULUT, Funda, İsmail Hikmet Ertaylan'ın Edebiyat Tarihçiliği, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, sayı 2, 2013, s.256-278.

CELAL, Mir ve HÜSEYNOV, Feridun, *XX Asır Azerbaycan Edebiyatı*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.21.

ÇEMENZEMİNLİ, Yusuf, *Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1921.

HACIYEVA, Maarife, *XX.Asır Azerbaycan Edebiyatı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, Samsun, 1994.

HÜSEYİNOĞLU, Ali Şamil, *Türk Edebiyatı Araştırmacısı Emin Abid*, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, sayı 14, 2002.

İslam Ansiklopedisi, İsmail Hikmet Ertaylan maddesi, Yazar: Ömer Faruk Akün, cilt 11, s.309-312.

KARAYEV, Yaşar, *Belli Başlı Dönemleri ve Zirve Şahsiyetleriyle Azerbaycan Edebiyatı*, Ötügen yayınları, İstanbul, 1999.

KÖPRÜLÜ, Fuat, *Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar*: <https://modern.az/az/news/123582>

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, *Azeri Edebiyatına ait Notlar*: Hasanoğlu ve Habibi Edebiyat Fakültesi Mecmuası, VI, 1925, s.68-77.

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, *Azeri*, ELM yayınevi, Bakü, 2000, s.127

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, *Edebiyat Araştırmaları II içinde Azeri*, Alfa Yayınları, 2015.

RESULZADE, Mehmet Emin, *Azerbaycan Kültür Geleneği*, *Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları*, 1984, Ankara.

RESULZADE, Memmed Emin, *Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı*, Gençlik yayınevi, 1991, Bakü.

RESULZADE, Memmed Emin, *Azerbaycan Şairi Nizami*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1951, Ankara.

SULTANLI, Vagif, *Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı*, *Avrupa Yakası Yayınları*, çev.: Enver Uzun, İstanbul, 2007.

YÜKSEL, İbrahim, *Azerbaycanda Fikir Hayatı ve Basın*, Acar yayınları, 1988,

YAHYA KEMAL'İN "AZİZ İSTANBUL"U

Alina Minsafina*

Her milletin tarihinde, özel dönemlerde ya da dönemler süresinde, önemli rol oynamış ve böylece edebiyata yansımış şehir imgeleri vardır. XIX. Yüzyılın Avrupa ve Rus edebiyatında Londra, Paris, Petersburg, Moskova gibi şehirler, siyasi ve kültürel merkezleri olarak, özel yer tutmuşlar ve eserde bir kahraman haline gelmişler. Aynı şehir, yazarın politik ve kültürel bakış açısına bağlı olan fikirler sonucunda farklı yüzlerini göstermiş, birisine cehennem gibi görünmüş kent başkası için bir cennet olabilirdi.

Türk edebiyat tarihinde, süphesiz, böyle bir şehir İstanbul'dur.

Yabancılar bu şehri yakından tanımadan önce İstanbul'u kendi milli edebiyat vasıtasıyla tanımaya başlarlar. Rus edebiyatında A.Sumarokov, A.Pushkin, F.Tütçev gibi yazarlarının eserlerinde Roma imparatorluğunun yıkılışına şahit olan ekzotik Tsargrad\Konstantinopolis, XX asırda İ.Brodskiy, A.Vertinskiy, L.Trockiy gibiler için vatanı sarımsan fırtınalardan sığınacak bir yer olup yakından görülmüş ve hayatlarının bir parçası haline gelmiş İstanbul'a dönüşüyor.

Yukarıda bahsettiğimiz son üç şahsın bu muhteşem şehre dokunabileceklerine rağmen İstanbul'u içinden bilen, sokaklarında kaybolan, İstanbul dilini konuşan ve buradaki ahalinin derdini anlayan birisinden İstanbul'u öğrenmek ayrı bir hazdır. Kuşkusuz İstanbul'u en iyi anlatan yazarların en başında Yahya Kemal Beyatlı gelmektedir. O, Türk kültür ve edebiyatında İstanbul'un önemini ilk kavrayan yazar diyebiliriz. Yahya Kemal Beyatlı'nın 1913'ten 1954'de kadar geçen 41 yıl içinde İstanbul ve İstanbul Fethi üzerine kaleme aldığı makale, verdiği konferans, yaptığı araştırma türündeki yazılarını bir araya getiren 'Aziz İstanbul' yazarın en çok sevilen eserlerinden biridir.

Sağ iken hiç bir kitabı basılmamış olan Yahya Kemal'in vefatından sonra kurulan Yahya Kemal enstitüsü tarafından notlarının titizlikle inceliyip kitaplaştırılan 'Aziz İstanbul'un en güzel özelliği şudur: Kitabı her hangi bir sayfadan, istediğiniz bir bölümden okumaya başlamak mümkündür. Her yazı kendisi ayrı ve tam bir eser olmakla beraber bir araya toplanarak daha da kuvvetli bir edebi eser oluşturmaktadır, işte bu yüzden kitabın güzel ve sağlam bir yapısı vardır. Eserde sırasıyla şu yazılar yer almaktadır: Türk İstanbul I, Türk İstanbul II, İstanbul Fethinin En Esaslı Eseri, Bir Bir Çalan Saatler, İstanbul Surlarında, Hisar'dan Şehitlik'e, Çamlar Altında Musahabe I, Çamlar Altında Musahabe II, Gezinti, Topkapı Sarayında, Ezan ve Kur'an, Ezansız Semtler, Bir Rüyada Gördüğümüz Eyub, Gezinti Tahassusleri, Yeni Bir Ufuk, Sayfiyede Payitaht, Kör Kazma, Tahassüsler, Hazin Musahabe, Saatler ve Manzaralar, İstanbul'un İmarı. Bunun dışında bir kaç makalenin başında Yahya Kemal'in 'Kendi Gök Kübemiz' şiir kitabından alınmış şiirler de görülmektedir, bunların arasında 'Bir Başka Tepeden,' İstanbul Fethini gören Üsküdar,' 'Atık Valdeden İnen Sokakta,' 'Üsküdar'ın Dost Işıkları'.

Eser 'Bir Başka Tepeden' siiri ile başlar. Bu şiir sadece ondan sonra gelen makalenin önsözü olmaktan daha çok tüm eserin epigrafi olarak kabul edilebilir. Bunun dışında tüm kitaba isim olmuş 'Aziz İstanbul' kelimelerine de ilk kere bu şiirde rastlıyoruz. İstanbul ve aşk bir birine çok yakışır iki kelimedir. İstanbul Yahya Kemal için sonsuza kadar sevillecek bir sevgilidir. Yazar İstanbul'a bir tepeden bakarken İstanbul'u, ruhsal

* Rusya Tataristanlı, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Doktora öğrencisi

ve kültürel olgunluğuna kavuşmuş Türk-İslam dünyanın birleştiği, hayat bulduğu yer olarak değerlendirir. Dünyada bir çok büyük şehir olmasına rağmen 'efsunlu güzellikleri yaratan' tek bir şehir İstanbul'dur ve Yahya Kemal bunu, şehrin tarihinden bahsederek okuyucuya ulaştırmaya çalışır. Ve nihayet yazar kendisi her sokağı gezdikten sonra, sevelemeyecek tek bir yer bulamaz, 'sade bir semt'in bile kendisine has olan güzelliği göstermeye çalışır.

'Aziz İstanbul' şiirinden sonra Türk İstanbul başlığıyla yola çıkan İstanbul tarihi ta Çamlar altındaki Musahabe II makalesine kadar sürer ve bu tarihi tamamlayan ve bir sonuç şeklinde meydana çıkan 'İstanbul Fethini gören Üsküdar' şiiri kitabın ilk kısmını kapatır. Eserin yaklaşık yarısını oluşturan bu parça, İstanbul'un fetihden önce olan hayatı ve yaşayış tarzından bahseder ve bu düzeni bozmuş olsa bile ama neticede İstanbul'u daha mükemmel bir varlığa ulaştıran fetih olayı ve ondan sonra şehrin hem yüzünü, hem de damarının etkileyen değişikliklerini gösterir. Makalelere göre, Osmanlılar İstanbul'u 'virane bir halde tevarüs ettiler ve Avrupa'nın en büyük, en ihtişamlı, en güzel şehri haline getirdiler'. Türklerin medeni kabiliyetleri çok yüksek olduğu için harap bir halde olan İstanbul'u çabuk imar edebilmişler. Yahya Kemal özellikle vurguluyor ki eğer 'Türkiye Türklerinin yeryüzünde başka bir eseri olmasaydı, tek başına bu eser [İstanbul] şeref namına yeterdi'.

Elbette bu kısmın esas konusu – İstanbul'un fethidir. Türkiye Türkleri, İstanbul'un fethini birçok milletlerden sonra emel edinmiş bir millettir. Bunun dışında Türkiye Türkleri İstanbul'u fethetmeye bir kaç kere denemişler, ama bu başarıya ulaşan Fatih Sultan Mehmet idi. Sultan Mehmed, Osmanlı tahtına daha çocukluğunda oturmuş olması, bu genç hükümdarı tahtın tam sahibi olacağı zaman neler yapmak lazım geldiği üzerinde düşündürdü. Sultan Mehmet bu terbiye içinde yetişti ve bu ona planlar hazırlama fırsatı verdi. 'İstanbul onun zamanında fethedildi'.

İstanbul'un fethi manevi bir hadise olarak çok derindi, siyasi, askeri, milli ve medeni tesirleriyle, hudutsuz bir kıymet haizdi. İstanbul fethi ile Anadolu ve Rumeli birleşmiş oldular, vatan yekpare bir şekilde girmiş oldu. İstanbul fethinden önce olanlardan bahsettikten sonra, Yahya Kemal diyor ki toprakların Osmanlı devletinin altında toplanması İstanbul fethinden sonra mümkün olabildi. İstanbul, genç, dinç bir devletin merkezi oluverdi. Bambaşka bir çehrede yeni bir medeniyetin asırlarını gördü. Fethin en müsabet ve en esaslı eseri vatanın yekpareliğidir.

Kitabın ilk kısmının bir özelliği daha vardır: Yahya Kemal hemen hemen her makalede İstanbul fethinin tarihini söyler. 1453 Mayısının 29uncu Salı sabahı, defalarca tekrar edildikten sonra sade bir tarih olmaktan ziyade kitabın bir imgesi haline geliyor. Özellikle her zaman 'sabah' kelimesinin tekrarlanması ilginçtir, ki sabahın sadece bir gün başlangıcı olarak kabul edilmesi yeterli değil, bu aynı zamanda İstanbul'un yeni bir hayat başlangıcı ve Osmanlı İmparatorluğun yeni bir tarihi etabıdır.

'İstanbul Fethini Gören Üsküdar' fetih konusunu tamamlayan bir şiirdir. Fethi bekleyen Üsküdar, Türklerin İstanbul'a girişini heyecan ve aşk içinde görünce 'vede' gelmiş; bu hal içinde binlerce askeri surlar üzerinde İstanbul'a uçan melekler olarak görmüş ve bu görüntüyü ruhaniyetinde onu görebilecekler için saklamıştır.

Kitabın ikinci kısmında yazar kendi gezintilerinden ve bu gezintiler sırasında doğan fikirlerden bahseder. Farklı semtlerin kıyaslaması sonucunda Yahya Kemal bu semtlerin milletin farklı olduğunu isbat etmeye çalışıyor: 'Eski Türklerin ruhları ile yeni Türklerin ruhları arasındaki farkı anlamak isterseniz, bu son sırada peyda olan semt-

lerle İstanbul ilçelerini mukayese ediniz.' Bu farkı yazar ezan sesinde görüyor ve böylece semtler ezan sesini duyan ve duymayanlara ayırılırlar. Yahya Kemal kendisi 'ezan seslerini iştirerek' büyüyenlerden de, alafranga görünmesine rağmen bir gün o ve onun gibi vatandaşlar 'anne milletine tekrar' dönebilirler. Ne yazık ki, minareler görülmediği, ezanlar işitilmediği, ramazan ve kandil günleri hissedilmediği semtlerde doğan ve büyüyen genç nesiller 'müslümanlığın çocukluk rüyasını' göremezler, frenk terbiyesiyle yetişen bu gençler dönecekleri yeri hatırlıyamayacaklar.

Kitabı okurken her sayfada Yahya Kemal'in geçmişte kalmış ihtişama bir özlem vardır. Yazara göre büyük şehirler ecnebi ihtilatına uğraştıktan sonra artık ruhlarının koruyamıyorlar ve yavaş yavaş ölüyorlar. İstanbul da suyu sızmış bir kasedeki gül gibi soldu, yaprakları döküldü. Ve Yahya Kemal şehir için üzülüyor. İşte bu üzüntü tüm kitabı sarıyor ve ta son makaleye kadar İstanbul'un artık olduğu gibi olamayacağını hissini veriyor.

İstanbul'un imarı adlı makale bence kitabın en pozitif ve geleceğe ümit veren bir makedir. Belli ki İstanbul eskisi gibi olamaz, ama yeni İstanbul pek ala inşaat edilebilir. İstanbul'un geçmişini de koruyan yöntem turizmdir. Turizm İstanbul'un kendi malıdır, 'kendi bedii mahiyeti ile ortaya çıkacak bir şeydir'. Turizm getirdiği menfaatler çok olduğu için İstanbul'un imarının yapacak olan bizzat İstanbul'un kendisidir. Bu yüzden yazar kitabın son sayfalarında İstanbul'un geleceğine bir ümit ışığı ile bakar ve İstanbul'un büyüklüğüne inancımı kabetmez.

Yahya Kemal'e göre Bizans'ı Türk İstanbul'u yapan irade, Selçuklu'dan Osmanlı'ya yüzlerce yılın yarattığı kolektif ruhun eseridir. Bu yüzden İstanbul, Müslüman Türk medeniyetinin bütün asabiyetini, idrakini, sanatını ve zevkini hafızasında saklayan bir şehirdir. [9]

Kaynaklar

1. <http://turkexpert.ru/kultura-turizm-i-otdyh-v-turcii/obraz-stambula-v-rossijskoj-literature.html>
2. <http://russdom.ru/node/4116>
3. <http://www.islamnews.ru/news-6448.html>
4. <http://www.trtrussian.com/trtworld/ru/newsDetail.aspx?HaberKodu=8587f959-4f0e-4ff3-9fcf-2e432b5ea90a>
5. <http://www.forumalev.net/kitap-dergi-tanitimlari/253215-yahya-kemal-beyatli-aziz-istanbul-kitap-ozeti.html>
6. <http://mehmetnuriyardim.com/yahya-kemalin-nesir-kitaplari/#.UouxR8TwnIP>
7. <http://www.kitaphaber.com.tr/istanbul-benim-gizli-sevdam-k1035.html>
8. <http://www.filozof.net/Turkce/turk-edebiyati/11419-aziz-istanbul-kitabi-ozeti-konusu-yazari-hakkinda-bilgi.html>
9. <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c11s20/makale/c11s20m11.pdf>

FİLDİŞİ SAHİLLERİ VE FRANSIZ SÖMÜRGEÇİLİĞİ

Kamagate Somaliho*

Fildişi Sahili'nin İsmi Nereden Geliyor?

Lagazan'a göre 1115 yılında Fildişi'nin kuzeydoğusuna yaşayan insanlar buraya "Toulo Sahakô" diyorlardı.

"Toulo" fil, "Sahakô" yeri demektir. Toulo Sahakô tam olarak "Fillerin yeri" anlamına geliyor.

Prof. Dr. Jean Laude'ye de 1469 yılında Avrupalılar bölgeye geldiklerinde, yerli halk yaşadıkları bölgeye "Lôkhoda" diyorlardı. Ancak Portekizler Lôkhoda yerine telaffuzu değişip Lakota demiştir. Lôkhoda, "Fillerin ülkesi" demektir.

Laude, bir makalesinde Portekizler'in bölgeye ulaştıktan sonra Hollandalılar'ın geldiğini ve yıllar boyunca Hollandalılar'ın fil dişi ticareti yaptığı bölgeye "côte de dentes" dediğini yazıyor. "Côte de dentes" de Fildişi Sahili anlamına gelir. (Fransızca'da ise "Cote d'Ivoire" şeklindedir.)

Fildişi kıyısında 60 farklı etnik grup vardır. Bazılarının kökleri M.Ö'ye kadar ulaşmaktadır. Kavimler altı büyük grupta toplanır:

Kuzeydeki Mandıllılar: Dioula, Bammara ve Malinke kuzeybatıda yaşarlar.

Güneydeki Madıllılar: Dan, Yacouba, Toura ve Gouru kabileleridir.

Akan grubu: Agni, Abron, Baoule kabileleridir; doğuda ve güneyde yaşarlar.

Volta grubu: Senefo ve Lobi kabileleridir ve kuzeyde bulunurlar.

Kru grubu: Dida, Wobe, We ve Betéden oluşmaktadır; batıda yaşarlar.

Lagunieur grubu: Avikam, Alladjan, Appollonin, Abe, Ebrie, Abe ve Atiéden oluşur; güneyde yaşarlar.

FİLDİŞİ SAHİLİNDE FRANSIZ SÖMÜRGEÇİLİĞİ DÖNEMİ

1415 yılında Portekizler Fas'taki Cebuta şehrini işgal etmiştir. Akabinde ilk denizcilerden John Henry'nin bölgeye ulaşması gerçekleşmiş fakat bu yeni gelen tüccar denizcilerle arasını iyi tutmaya çalışan bazı Arap tüccarlar da Afrika'nın içlerine girmeye başlamış, yanlarına da Avrupalı denizcileri almışlardır. Bundan sonra Umut Burnu'nun 1495'te Bartolomeo Dias tarafından keşfi ve diğer coğrafi keşiflerle başlayan süreç, Afrika'nın emperyalist batı devletleri tarafından sömürgeleştirmesine yol açmıştır.

1469 yılında Avrupa ülkelerinden ilk kez Portekizliler Fildişi Sahili'ne gelmiştir. Bundan sonra Hollandalılar ve nihayet Fransızlar gelmiştir. Fakat bu tarihte Fildişi Sahili'nde işgal, savaş ve sömürgeleştirme yapılmamıştır.

1637 yılında Fransız denizciler Fildişi Sahili'ne ulaşır ulaşmaz bölgenin önemini fark etmişler ve halk ile ticaret yapmaya başlamışlardır.

Fransızlar başlangıçtan beri Fildişi Sahili'ni işgal etmek istemişler ve bu iş için de Hıristiyanlık kılıfını kullanmışlardır. Ancak fildişi halkları ve krallıkların Fransızlara karşı koymasıyla Fransızlar bu bölgelerden çıkmışlar ve dönmek için çok hazırlık yaptıktan sonra 1687 yılında tekrar bu bölgeye dönmüşlerdir.

* Fildişi Sahili, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Tarih Bölümü Doktora öğrencisi

Fildişi Sahili, resmen 1893 tarihinden itibaren Fransızlar tarafından sömürgeleştirilmiştir. Bu süreç Fildişi Sahili'nin bağımsızlığına kavuştuğu 1960 yılına kadar 67 sene devam etmiş, en acılı olaylar arasında ise köle ticareti yer almıştır.

Fransız sömürgeciliği döneminde Fildişi Sahili'nde dil, kültürünü yaşama ve eğitim gibi milli hassasiyetlerin tamamı zorla değiştirilmeye çalışılmış, böylece Fildişi Sahili'nde halkın anadilleri yerine Fransızca anadil olarak kullanılmıştır.

18 Eylül 1911'de Fransız sömürgecileri tarafından İslam medreselerini yasaklayan bir karar çıkmıştır. Bu karar neticesinde İslam okularını yıkılmış ve ne yazık ki birçok alim öldürülmüştür. Asimilasyon ve köle ticareti daha da artmıştır.

Fransızların özellikle Müslümanlara karşı zulümlerine; binlerce alimin öldürülmesi, 1500 medresenin yıkılması, Kung Üniversitesinin yıkılması ve bazı Kur'an talebelerinin öldürülmesini sayabiliriz. Çeşitli araştırmalara göre Fransızlar Fildişi Sahili'nde yaklaşık 10 milyon insanı öldürmüştür. Bunun dışında yüz binlerce insan da köle olarak Avrupa'nın çeşitli ülkelerine satılmıştır.

Rafiq Shami

Gerçek adı Suhail Fadel olan Rafiq Shami, 1946'da Şam'da doğdu. Ailesi ünlü Maaloula köyündendir ve Aramidir. 1966'nın başlarında, 1970 yılında yasaklanan "Al-Montalak" adında eleştirel bir edebiyat dergisi kurdu.

Shami 1971'de Almanya'ya gitti. 1971-1979 yılları arasında yaptığı çalışmaların yanı sıra atölye ve fabrikalarda çalıştı, organik kimyada doktora yaptı. Rafik Shami'nin çalışmaları yirmi sekiz dile çevrildi ve sayısız ödül aldı.

SURİYELİ YAZAR RAFİQ SHAMİ İLE SÖYLEŞİ

“Özgürlük için dua edenler, Suriye'nin sefaletinden sorumlu değildir.”

Rafiq Shami, Suriye harab oldu. İnsanlar ülkeden çıkmak için her şeyi göze alıyorlar. Gelişmelerin bu derece trajik ve dehşet bir hal alacağını düşünür müydünüz?

Rafik Shami: Şüphelerim vardı. Bu yüzden Suriye muhalefetindeki arkadaşlarım da benden memnun değildi. Onlar başlangıçta zafer noktasında iyimser olsalarda ben basit bir zaferle ikna olmadım. Fakat felaketin bu kadar büyük olmasını da beklemedim. Tarih bir yöneticinin halkını zehirli gazla bombaladığını daha önce hiç görmedi.

“Arap Baharı”nın başlangıcında, aslında bu devrimlerin Arap dünyasına demokrasi getireceğine inanıyorduk. Bir yandan Suriye'deki gelişmeler en kötü hali alırken Tunus bu yolu izleyen tek ülke gibi duruyor. Bu durumu neyle açıklıyorsunuz?

Rafik Shami: Suriye'nin talihsizliği tarihsel olarak stratejik öneme sahip oluşu. Tunus, Arap dünyasının sınırında bulunan bir turizm ülkesidir ve çevresinde neredeyse hiçbir çatışma yoktur. Ancak Suriye örneğinde müdahale etmeyen güçlerden söz etmek daha kolay. Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, Irak, Lübnan, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, İsrail ve İran... Bütün bu ülkeler için Suriye, anlaşmazlıklarının çözümü için bir arena haline geldi. Daha dün ortaya çıkan DAEŞ şimdi bu kanlı oyuna yeni bir oyuncu olarak katılıyor. Ayrıca, buna ek olarak Ortadoğu sorunu (Filistin-İsrail çatışması) ve Kürt sorunu da var.

Yeni romanınız “Sophia veya Tüm Hikayelerin Başlangıcı” Suriye'deki ayaklanmaya yol açan dönemle ilgili. Romanınızdaki çok güzel bir kadın olan Amalia Teyze, Sofya'nın nazarında üç devrimi bünyesinde barındırıyor ama devrime kendisi inanmıyor.

Rafiq Shami: Ben bu dönemi oldukça önemli ve sarsıcı buluyorum. Yerin sarsılmaya başladığı ve rejimin çatisının da çatlamaya başladığı bir dönem. Çok önemli bir dönem ve romanın da bereketli kaynaklarından biri.

Amalia silahlı grupları eleştiriyor. Devrim kelimesindeki tuzak va aladatmacadan bahsediyor. Bunu tesadüfen elime düşen Copernicus'un hayat hikayesinde buldum. Ben kendim de doğa bilimlerinde uzmanım.

Ancak “Re” ön ekinin ima ettiği tekrar düşüncesi aklıma bile gelmemişti. “Revolution” kelimesi Dilsel ve kendisini sürekli tekrar eden dairesel bir hareketi ve devinimi

ifade eder. Bu nedenle ister askeri isyan ya da devrim ya da darbe olsun, biz sadece devrilmiş bir diktatörü yenisiyle değiştiriyoruz. Ve her zaman aynı kısır daire içinde dönüp duruyoruz.

Bu, Suriye'deki devrimin başından beri hiçbir şansa sahip olmadığı anlamına mı geliyor?

Rafik Shami: Suriye'de olanlar bir devrim değil. Bu popüler bir isyandı, demokrasi ve özgürlük isteyen kitlelerin cesur ve sivil bir isyanıydı. Ve böyle haklı ve kahramanca bir talep, zilleti ve aşağılanmayı sona erdirmek için radikal derin bir reform istiyordu. Neredeyse bir günde iki milyon insan partizan liderliği olmadan sokaklara çıktı. Bu insanlar silahsızdı. Ancak daha sonra halka ateş açıldı, halk ayaklanması militarize edildi ve reformun, devrimin boğulmasından sonra yolu kesildi. Bu korkunç dönüşümün sorumluluğu diktatörlük rejiminindir, en başından beri.

Esad halkına karşı zehirli gazlar kullanırken Batı'nın müdahale edeceğini umdunuz mu?

Rafik Shami: Tam da olması gereken şey buydu. Avrupalı politikacılar kendi temel kültürel değerlerine ihanet ettiler; özgürlük, demokrasi ve insanlık onuru...

Birdenbire Hollande, Esad'la olan diyalogun gerekçesini buluverdi. Alman istihbarat teşkilatı başkanı Gerhard Schindler, Suriye istihbarat şefiyle görüştü: Katil ile görüş-tü! Bütün bunlar Alman parlamentosunun bilgisi olmadan gerçekleşti. Bu dönemde, Amerikan başkanının kırmızı çizgisi basit bir hat haline geldi.

Mısırlı yazar Alaa el-Aswani, DAEŞ'e yönelik uluslararası toplumun bu örgütten kurtulmak için işbirliği yapması gerektiğini vurguladı. Ona katılıyor musun?

Rafik Shami: İnsansız uçaklara güvenmek yerine, Arap kara kuvvetleri ülkeye gönderilmelidir. Bu güçler dış yardımla oluşturulmalıdır. Bununla birlikte, Araplar ayrıca katılmalı, çünkü helikopterlerle taşınan ve onları bulamayan ABD kuvvetlerinin aksine onlar bölgeyi tanıyor dost ve düşmanlarla nasıl başa çıkacaklarını biliyorlar.

Romanınızda kaçış ve hicreti Arap kültürünün sürekli ve değişmeyen bir karakteristiği olarak tanımlıyorsunuz. Ve romanınızın kahramanı şöyle diyor: "Yeni bir başlangıçtan kaç ve umut et..." Avrupa'daki mültecilerin yeni bir başlangıç olacağını düşünüyor musunuz? Özellikle de geri dönüşleriyle ilgili konuşmaları düşündüğümüzde...

Rafik Shami: İslami takvim, Hz. Muhammed'in doğumuyla veya ölümüyle değil, Mekke'den Medine'ye göçüyle başlar. Bu büyük öneme sahip bir semboldür. Kaçış bir hayat kurtarıcı gibi görünüyor. Fakat bu kaçış sonrası yaşamın şekli hakkında hiçbir şey söylemez. Bu sadece kaçış anı ile ilgilidir. İnsan kaçmaya karar verdiği anda hayat yeniden başlar. Bunu bir Çin efsanesinde okudum. İnsanın kaçıştan utanmasına gerek yok. Tekrar başlayabilir. Burada bir çok yol açılıyor. Bazı mülteciler Amerika ya da Avustralya'ya göç etmektedir. Çoğu için nihai bir göç bu. Çünkü geri dönmüyorlar. Diğerleri ise dönecekleri günü bekler ve yarındansa bugün çok geç olmadan dönmek isterler.

Bazıları burada kalıyor, özellikle iyi eğitilmişler. Dil öğrenimi ve ustalıkla, yaşam için yeni ufuklar açılabilir. Maalesef onların eksikliklerini biz çok sonra anlayacağız. Burada kalan her doktor ve her teknisyen Suriye'nin yeniden inşasında ihtiyaç duyulacak eksiklikleri hissedicektir ancak bu, her bireyin kaderi ve hakkıdır. Burada kimse kimseyi yargılama kibrine kapılmamalıdır.

Çok sayıda mülteci göz önüne alındığında, Alman vatandaşları arasında mültecilere yardım sağlama konusunda büyük bir isteklilik var. Fakat diğer bazı seslere göre de -biraz

da yaşanan felaketten sevinç duyar gibi- çıkan şöyle sesler de var: İşte devriminizden aldığımız şey bu!

Rafiq Shami: Bu zarardan sevinme hali çok kötücül ve bir zulüm. Hatalarından ders alamayan ve diktatörleri tekrar tekrar destekleyenler, suçluyu mağdurla eşitlemeye çalışıyor ve sonuçları nedenlerle karıştırıyorlar. Özgürlüğü müdafaa edenler bu sefil durumda değildir. Bu trajedi, bu diktatörün iktidarda kalmasına izin veren dünyanın aptallığından kaynaklanıyor.

Suriyeli yazar Samar Yazbek, en acil görevin Beşar Esad'ı devirmek olduğuna inanıyor ...

Rafiq Shami: Avrupalılar bizi Esad'la bir anlaşmaya varmamız gerektiğine ikna etmek istiyor. Ama bu imkansız. 250.000 insanın öldürülmesinden ve sivillerin zehirli gazla bombalanmasından sorumlu bir katil ile anlaşmaya varılamaz. O gitmeli. Fakat biz, Suriyeliler, hoşgörüyü öğrenmek zorundayız. Hoşgörü olmadan, demokrasi kurulamaz. Bu nizamla hizmet etmiş ama elini kana bulamamış olanlarla geç kalmadan bir geçiş hükümeti kurmak gerekir. Bu bakış açımı "Suriye Sayfaları" isimli mecmuada yıllar önce ifade etmişim. İntikam hissinin demokratik devlet kurma umudunu yok ettiği ortaya çıktı.

Yeni romanınız ideojilere karşı mükemmel bir itiraz. Fakat insanlar Sovyet impatorluğunun son kalıntılarını da ortadan kaldırmak istediğini iddia ettiği zaman, bu ideolojik dezenformasyonun göstergesi değil mi? Ve sonuç bu mu? Yine vekalet savaşları mı yaşanan?

Rafiq Shami: Belli bir bakış açısıyla, Putin ekonomik olarak başaramadığı şeyleri politik olarak telafi etmeye çalışıyor. Ekonomik olarak Rusya dünyadaki hiçbir ağırlığa sahip değil. Batı Avrupa, Çin, ABD, Brezilya, Japonya ve belki Singapur, küresel ekonominin ön saflarında yer almaktadır. Rus malları -hangi silah olursa olsun- hiçbir yerde bulunamıyor. Ve Putin sömürgeci gibi davranıyor. Kırmı ve Ukrayna'ya silah gönderiyor ve Suriyedeki diktatörlüğü destekliyor, çünkü bu bölgede aktif bir oyuncu olmak istiyor, zengin ve stratejik açıdan önemli askeri üssünü sıcak sulardaki tek limanı olan Tartus'ta korumak istiyor.

Putin, rakibi (eski Almanya Şansölyesi) Helmut Schmidt veya Whilly Brandt ile karşı karşıya kalsaydı, onu uzun süre durdurabilirdi. Ancak bugün Batı Avrupa'daki politikacılar arasında böyle bir kişilik de yok. Onların yetersizliği Putin'i dev yapıyor.

İran, Rusya ve Çin gibi sadece "kötü çocuklar" dan bahsetmememiz gereken bir noktaya ulaştık, aynı zamanda Batı'yı da sorgulamalıyız. Batıda özgürlük değerleri nerede? Politikacıları, Araplar basit bir silah ithal ettikleri takdirde, histerik tepkilerle İsrail için korku duyanlar ve İsrail'e yakın zehirli gazların üretimine nasıl izin verebilir? Bu kimyasal zehirli gazların üretiminde Fransız, Alman, Hollandalı ve hatta Amerikan şirketleri yer aldı. Burada neler oluyor? Bu tehlikeli oyun nedir?

Batılılar demokrasi hakkında çok konuşuyorlar. Ama bazen Arap dünyasında demokrasiyi pek de gerçekten istemedikleri izlenimini veriyorlar.

Rafiq Shami: Maalesef bu doğru. Dört yıldır şüphe duyuyorum. Avrupada ne tür uzmanlara danışılıyor? Sanki demokratik bir Arap hükümeti petrol satmadan yapabirmiş ya da petrol pompalamayı bırakacakmış gibi.

Bazı insanları hayal kırıklığına uğratmam gerekse bile söylemeliyim ki Arap coğraf-

yası sözkonusu olduğunda demokratik yönetime çok da ilgi duymuyor gibiler. Suudi Arabistan ile bir şeyleri idare edebiliyorlar. Birleşik Devletler bile orada birkaç askeri üs inşa etti. Katar, Orta Doğu'daki en büyük istihbarat ve Amerikan komuta merkezine sahiptir. Bu düzenlemelerin tek amacı Suudi kraliyet ailesini ve petrol şeyhlerini darbe veya devrim ihtimalinden korumaktır. Suudi Arabistan ve Katar "köktendincileri" ve teröristleri para ile destekliyor. Aynı zamanda DAESH'in örgütlenmesi için destek şüphesi de var, çünkü bu örgütlerin aşırılık yanlısı ve Vahabiliğe çok yakın olduğunu düşünüyorlar. Amerikalılar, Alman Şansölyesi'ni bile gizli dinleyebiliyor ve hakkında malumat elde edebiliyorken Katar ve Suudi Arabistan'ın rolü hakkında hiçbir şey bilmediklerini mi söylüyorlar bize! Ve sonra da DAESH'e karşı mücadele ediyormuş gibi davranıyorlar. Nasıl bir şizofreni bu!

9. ve 11. yüzyıllar arasında (insanların kendi seçtikleri danışmanlar tarafından yönetildiği) Sulh Mahkemesinin Qaramita Danışma Cumhuriyeti'ne atıfta bulunuyorsunuz. Bu, hiç şüphesiz Arap tarihinin, bir karşı projenin tarihi deneyimlerine sahip olduğunu gösteriyor. Bu modele güvenebilir miyiz?

Rafiq Shami: İslamcılar tarafından her zaman sömürgeci rejimleri taklitte suçlanıyoruz. Bu nedenle, Avrupa demokrasisini kopyalamamız gerekmediği bir kez daha vurgulanmalıdır. Ne İngiliz parlamento sistemini, ne de Fransız veya Almanı benimsememiz gerekmez.

Kendi kültürümüzün ve tarihimizin demokratik deneyiminden faydalanabiliriz. Qaramitaya Cumhuriyeti yüz elli yıl sürmüştür. Ve onlardan kadınların erkeklerle nasıl eşit bir şekilde ayakta durduğunu öğrenebiliriz. Hangi prensiplere sahip olduklarını bilmek ilginçtir. Tasavvuf felsefesi ile demokrasisimiz için de çok şey kazanabiliriz: Büyük şehit Al-Hallaj, Salman el-Farsi, Abdul Qadir el-Jilani, Ibn Arabi ve Hadi al-'Alawiden... Dolayısıyla, bu mirastan eleştirel bir şekilde dersler çıkarabilir ve halk için özgürlük ve onurunu güvence altına alan modern bir yaşam anayasası oluşturmak için diğer insanların deneyimlerinden faydalanabiliriz. Bu demokrasinin temeli kültürümüze dayanacak ve bir geleceği olacak.

Bir zamanlar, Arap-İslam kültürününün başarılarının burada Almanya'da neredeyse hiç tanınmadığından ve kabul görmediğinden şikayet ettiniz. Bunun yerine burada önyargılar kibir ve cehalet ile ortaya çıkıyor. Avrupadaki mülteciler bir şey değiştirecek mi? Bir anlayış oluşturabilecekler mi?

Rafiq Shami: Buna çok dikkatli cevap vermek gerekir. Gelecek, bazen sürprizlere gebe. Bazılarının, mültecilerden üstün olduğunu düşündüğü için kibir seviyesinin toplumun bir kesiminde artacağını düşünüyorum. Yardıma ihtiyacı olan ve kendilerini doğru ifade edemeyen ve yeni toplumda oyunun kurallarına hakim olmayan mülteciler.

Bununla birlikte, aynı zamanda, toplumun diğer kesimleri, özellikle mültecilerle ilgilenen ve onlarla birlikte karşılıklı saygıya dayalı eşit seviyede çalışanlar açık, hoşgörülü ve merhametli bir tavır sergileyecektir. Bu bağlamda, her zaman olduğu gibi bölünme olacaktır. Mülteciler, Avrupa toplumu için bir sınavdır.

Kaynak: www.alqantara.de

Çeviren: **Rada Alchikh**

Suriyeli, İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi

AZERİ ŞAİR AGŞİN BABAYEV İLE SÖYLEŞİ

Ramil Ahmedov*

“

Prof. Dr. Agşin Babayev 1960'lı yılların başında Nâzım Hikmet üzerine doktora tezi yazmaya karar verir. Nâzım Hikmet'in en yakın arkadaşı, çevirmeni, editörü olan Ekber Babayev, Nâzım Hikmet'le Agşin Babayev'in Moskovada görüşmesini sağlar. Agşin Babayev, şaire tez konusu üzerinde hazırladığı soruları sorar, onunla mülakat yapar. Nâzım Hikmet'in ölümünden sarsılan Agşin Babayev, doktora tezi üzerinde eskisi gibi disiplinli bir şekilde çalışamaz, yalnız 1967 yılında savunmasını yapar.

Son elli yıl içinde Agşin Babayev, Nâzım Hikmet'le ilgili birçok değerli kitap yazmıştır. Halen Azerbaycan Kültür Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışan Agşin Babayev'le görüşüp onun Nâzım Hikmet'le ilgili hatırladıkları, çalışmalarını üzerinde sohbet ettik.

”

Agşin Hocam, “Nâzım Hikmet ve Azerbaycan” kitabınızı kitapçılarda bulamadım. Kitabınızın ikinci baskısı da bitmiş. Ben kitabınızı Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulup okumuştum. Kitabın Türkiye'de iyi karşılandığını biliyorum, peki Azerbaycan'da nasıl yorumlar aldınız?

Bu kitap aslında Türkiye'den önce 2012 yılında Bakü'de yayımlanmıştı. Burada da ikinci baskısı yapıldı. Edebiyat Gazetesi'nin genel yayın yönetmeni Azer Turan kitap hakkında değerli bir makale yazdı. O yazıyı çok beğendim ve kitabın sonraki baskısında önsöz olarak yayımlattım. Kitap hakkında değerli akademisyenlerden olumlu fikirler aldım.

Kitabınızı Türkçeye Nâzım Hikmet'in Bakü dönemini araştıran Aslan Kavlak tercüme etmiş. Bu teklif kimden geldi?

Aslan Kavlak'la Bakü'de görüştüğümüzde kitabımı ona vermiştim. Okuyup beğenmiş ve kitabımı Türkçeye çevirmek istemiş. Şimdi de bir başka kitabımı “Nâzım Hikmet Galaksisi”ni çeviriyor. Hayırlısı.

Aslan Kavlak'ın “Bakü'ye Gidiyorum Ay Balam” kitabını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok iyi bir araştırma kitabıdır. Kitabında bana da referanslar var. Nâzım Hikmet'le ilgili bazı şeyler vardı ki, biz onu biliyorduk ama elimizde belge yoktu. Kavlak, bu belgeleri bularak, süreli yayınları kullanarak bilgileri güzel şerh etmiş. Kitabında Süleyman Rüstem, Resul Rıza, Nigar Refibeyli, Ekber Babayev, Arif Melikov'un Nâzım Hikmet'le görüşleri, onun Bakü'de, Gence'de piyeslerinin oynanmasına dair ilginç bilgiler var. Genel olarak güzel kitaptır.

* Azerbaycanlı, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora öğrencisi

Siz Nâzım Hikmet'i ilk defa 1957'de üniversitede görmüşsünüzdür. Peki Nâzım'ı bir şair olarak ne zamandan beri tanırıyorsunuz?

Ortaokuldayken edebiyat hocam Nâzım Hikmet'in bir şiirini okudu ve ben hayran oldum.

Hangi şiir olduğunuzu hatırlıyor musunuz?

O bu gece ölebilir

Ceketinin göğsünde bir

kurşun yanıyla.

O bu gece gitti ölüme

Kendi ayağıyla...

- Cigaran var mı? - dedi...

- Var, - dedim.

Bu şiir beni çok etkilemişti o zaman.

Nâzım Hikmet'in "Güneşi İçenlerin Türküsü" nasıl oldu da Bakü'de yayımlandı?

Bunda en büyük etkisi olan kişi Süleyman Rüstemdir. Nâzım Hikmet, Süleyman Rüstem'e şiirlerini gönderiyordu. Bu şiirler "Maarif ve Medeniyet" dergisinde yayımlanıyordu. 1927'de Nâzım Hikmet Bakü'ye geldi ve 1928 yılında "Güneşi İçenlerin Türküsü" kitabı burada yayımlandı. Kitabın editörü Süleyman Rüstemdir.

Nâzım Hikmet daha çok Türkiye'de neşredilen "835 Satır" kitabıyla hatırlanıyor ve bu kitabın diğer şairler üzerindeki etkisinden bahsediliyor. Sizce Azerbaycan edebiyatında onun en etkili kitabı hangisidir?

Tabii ki, öncelikle "Güneşi İçenlerin Türküsü" kitabıdır. Bu kitabın yayımlanması şiirimize yeni bir ruh kazandırdı. Bu yeni ruh Mikayıl Müşfik, Resul Rıza, Nigar Refibeyli yaratıcılığında kendine yer buldu. Bu şairler arasında Resul Rıza'nın yeri önemlidir. Ali Kerim, Fikret Koca, Fırat Sadıq, Vagif Sametov, Alakber Salahzade ve başkaları Resul Rıza okulunun devamcılarıdır.

Yanılmıyorsanız, Nâzım Hikmet'in 2009 yılında Bakü'de neşredilen kitabını siz yayına hazırladınız.

Doğrudur. Kitaba önsözü Anar yazdı. Kitapta bazı Türk sözlerini olduğu gibi verdik. Çünkü Nâzım Hikmet'in şiirlerinin ritminin, ahenginin bozulmasını istemiyorduk.

Ağşin Hocam, 1920'li yılların ikinci yarısında Peyami Safa, Cumhuriyet gazetesinde Nâzım Hikmet'in "Yanardağ" şiirini yayımladığı için işten atıldı. 1941'de Atilla İlhan sevdiği kıza yazdığı mektupta Nâzım'ın şiirini kullandığı için hapsedildi. Peki sizin Nâzım Hikmet'le ilgili yazılarınızdan dolayı baskıya maruz kaldığınız oldu mu?

Azerbaycan ve Rusya'da bir baskı hissetmedim. Ama 1972'de Türkiye'de çalıştığımda bana Moskova'da dediler ki, orada Nâzım Hikmet'in ismini anarsan sana zorluk çıkarırlar. Açıkçası ben Türkiye'de Nâzım'a büyük sevgi gördüm. Elbette sevmeyenleri de az değildi.

Neden Nâzım Hikmet'in şiirleri değil de, piyesleri üzerine doktora tezi yazdınız?

Lisedeyken Nâzım Hikmet'in "Kafatası" oyununu radyodan dinlemiştim. Alesger Alekberov'un Dalbanozo performansını beni hayran bırakmıştı. Sonra tiyatrodan onun oyunlarını izledim. Nâzım'ın şiiri üzerine Ekber Babayev çalışmıştı. Görüyordum ki Nâzım'ın piyeslerinde novatorluk (yenilik) var. Türkiye'de de, Rusya'da da bazı tiyatro eleştirmenleri bu yeniliği kabul etmiyorlardı. Ben bir akademisyen olarak Nâzım Hikmet'in oyunlarının pek çok açıdan yenilik ve önem arz ettiğini kanıtlamak istiyordum. Nâzım Hikmet'le görüştüğümüzde bana neden piyesleri üzerine çalışmak istediğimi sormuştu. Ben de piyeslerinde yenilik bulduğumu belirttim ve "Kafatası", "Enayi", "Demokles'in Kılıcı" gibi oyunları hakkındaki fikirlerimi paylaştım...

Nâzım Hikmet'in ölümünden sonra doktora tezinize devam etmediniz.

Tezim neredeyse bitmişti. Nâzım Hikmet savunmama geleceğine söz vermişti, ama aniden vefat etti. Üzüntüden dört sene tek cümle yazamadım. Sonra kendimi toparladım ve 1967'de savunmamı yaptım.

Biz sizi aynı zamanda dramaturg olarak tanıyoruz. Sizin piyeslerinize Nâzım Hikmet'ininkiler arasında bir bağ var mı?

Bende Nâzım Hikmet oyunlarının etkisi var. Özellikle Nâzım Hikmet hakkında yazdığım piyeste.

Bu piyes hakkında birkaç şey paylaşabilir misiniz lütfen?

"Ceviz Ağacı" piyesini yazdım. Kısmet olursa, bu yıl sahneye konulacak. Piyeste elimden geldiği kadar Nâzım Hikmet'in bütün hayatını, biyografisini anlatmaya çalıştım. Daha çok onun Türkiye'den ayrılıp Moskova'ya gelmesinin üzerinde durdum. Biliyorsun ki, Nâzım'ı 48 yaşında askere çağırdılar. Bu onu öldürmek için bir bahaneydi. Eğer Türkiye'de kalsaydı sonu Sabahattin Ali gibi olacaktı.

Nâzım Hikmet'in oyunu Moskova'da yasaklanmıştı. Sovyetlerin dostu denilen bir adama karşı neden böyle bir tavır sergilediler?

Dışarıdan bakınca Sovyetlerin Nâzım Hikmet'i bütünüyle desteklediği zannediliyordu, oysa işler çok farklıydı. Herkes biliyordu ki Nâzım ajanlar tarafından sürekli takip edilmekte. "İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?" piyesi Moskova'da beş kere oynandı, sonra listeden çıkarıldı. Çünkü bu oyun Sovyet bürokrasisini eleştiriyordu.

Nâzım Hikmet'le görüşmenize yardım eden kişi Ekber Babayev'di. Konu Nâzım Hikmet olunca Babayev akla gelen ilk isimlerden biridir. Onun hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Tuhaf bir adamdı. Doktora tezini savunmadı. Ama bence o savunmasa bile Nâzım Hikmet'le ilgili yaptığı araştırmalara dolayısıyla ona fahri profesörlük verilmeliydi. Bütünüyle kendisini Nâzım Hikmet'e adanmıştı. Nâzım ona mektup yazıyordu: "Ekberciğim oradan şunu gidip al, şunları çevir, yayımlanan kitabımın tercümesini kontrol et, Münevvere falanca şeyi gönder..." Hiçbir oğulun babası için yapamayacağı şeyleri Ekber, Nâzım Hikmet için yapmıştı. Bunlar sadece Nâzım'ın sağlığında değil, ölümünden sonra da sürdü. Diyebilirim ki Ekber Babayev, kendisini Nâzım'a adanmıştı. Peki bana

neden bu kadar iyi davranıyor, destek oluyordu. Size bir hikâye anlatayım. Ekber’in benim savunmam için gönderdiği rapor kaybolmuştu. Ekber bu konuda otorite sahibiydi, onun raporu, fikri olmadan Nâzım’la alakalı bir tezi savunmak zordu. Onu arayıp dedim ki, “Ekber hocam, raporunuz bana ulaşmadı, yarın ise savunmam var, ne yapacağımı bilmiyorum.” “Hiç merak etme” dedi, “hemen telgrafla gönderiyorum.” Düşünebiliyor musunuz beş sayfalık yazıyı telgrafla gönderdi. Kısacası Ekber Babayev, Nâzım Hikmet üzerine çalışan, ona bağlı olan herkese karşı böyle sıcak davranıyordu.

Nâzım Hikmetin serbest şiirlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Nâzım Hikmet Türk şiirinde kanonu darmadağın etti. Onun serbest şiir hakkındaki düşünceleri, yaptıkları önemlidir. Mesela diyordu ki, vazunun içindeki gülün aynıyla kâğıt üzerine aksi sanat değildir. Ondansa gider güle bakarım. Her zaman okur için bir düşünme payı bırakırdı. Yani eser bittikten sonra okura aittir. Ben Nâzım Hikmet’le sohbetlerimin birinde ona bir hikâye anlattım. Bir defa “Araz” sinemasında “Avara” adlı Hint filmini izlemiştim. Sinemadan çıktıktan sonra bir kadının ağladığını gördüm, yanındaki kadın ona teselli veriyor: üzülme, Rac hapisten kurtulacak, mutlaka Rita’yla evlenecek ve onlar mutlu olacaklar. Nâzım Hikmet beni dikkatle dinledin ve dedi ki, işte asıl sanat budur!

Mustafa Kutlu

1947 yılında Erzincan'da doğdu. Tunceli ve İstanbul'da edebiyat öğretmenliği yaptı. 1974 yılında öğretmenlik görevinden ayrılarak kuruluşuna katkıda bulunduğu Dergâh Yayınları'nda çalışmaya başladı. Sanat hayatına, İstanbul'da çıkan "Fikir ve Sanatta Hareket" dergisinde yayımladığı hikâyeler ile girdi. Adımlar, Hisar, Türk Edebiyatı, Düşünce, Yönelişler gibi dergilerde yazdı. 1990 Mart'ından itibaren yönettiği Dergâh dergisinde hikâye ve yazıları yayınlandı. Sinema ve televizyonla ilgilenerek senaryolar yazdı. Mustafa Kutlu, 24 farklı hikaye kitabına; Şehir Mektupları, Akasya ve Mandolin, Yoksulluk Kitabı isimli deneme kitaplarına ve Sait Faik'in Hikâye Dünyası, Sabahattin Ali isimli inceleme kitaplarına imza attı.

FOTOĞRAFTA BİRİ VAR

Gerilerde, kapıya yakın bir yerde dururdum. Sigara dumanından göz gözü görmezdi, bazan oturacak sandalye bile bulunmazdı. Dükkandaki alçak hasır iskemlelerden birini kapıp gelmiştim. Usta bir zaman arandı durdu. Soruyor, yüzüme bakıyor, etrafi kolaçan ediyor.

Hiç der miyim, keser vallahi. Rahmetli Nazım Usta.

- Yahu Kerim, şurdan bize yarım ekmek, biraz helva alver.

- Süpürürsün değil mi Kerim? Bak misafirlerimiz gelecek, aman gözünü seveyim, önce iyice bir sula, şöyle süpürgenin ucuyla, sonra ağır ağır süpür, sakın toz kaldırma.

- Kerim! ...

- Buyur abi.

- Şurdan bi su ver.

Böyle işte. Seviniyordum. Okumuş yazmış adamlar, üniversiteli gençler. Beni de içlerine almışlardı. Olsun, kapının önünde, alçak iskemleye tüneyip dururdum. Konuşulanları can kulağı ile dinlerdim. Hele Murat ağabey. Söz sırası ona gelince bayağı heyecanlanır, acaba

ne diyecek diye beklerdim. Yetim olduğumuzdan beni köyden getirip Murat ağabeye teslim etmişlerdi.

Murat ağabey o zamanlar hukukta okuyor, işte bu medresede kalıyor. O da tuttu beni, rahmetli Nazım Usta'nın yanına çıkar verdi. Böylece kunduracılığa başladı.

Memleketi kurtaracaklardı. Buna onlardan çok ben inaniyordum. Hoca ne demişti?

"Sizler davanın yılmaz erlerisiniz, bu dava sizlerin omuzunda yükselecek".

Gençtiler, pırl pırlıldılar. Hiç biri yerinde duramıyordu.

Başlarında ne yellere esiyordu kimbilir? Memleket kendisine sahip çıkacak, bu çilekeş insanları tutup kaldıracak, şu çorak toprakları yeşertecek nesillere muhtaçtı. Kitaplara, kütüphanelere gidiliyordu. Yaz sıcakları bastırıp, deniz mevsimleri açılıp, herkesler plajlara, kırlara, kızılı oğlanlı toplantılara koşarken onların içinde davanın sönme-yen ateşi. Bir beyanname hazırlanacak. Bir konferans tertip edilecek. Dernekte yarın büyüklerden biri konuşacak .

- Kerim, sakın kaybolma bu gece seninle işimiz var.

Bir dergi yayımlanacak. Paketlenip, postalanacak. Tabanca, kavga, kurşun, baskın her şey olabilir.

- Kerim ...

- Buyur Murat ağabey.

Böyle idim. Her dakika emre amade. Çiriş kokularının arasından, köselelerin, taban lastiklerinin, çivilerin, çekiçlerin, pilav-zerdelerin arasından bakar dururdum. Ha şimdi çağırıldılar, ha şimdi çağıracaktılar.

- Aslan Kerim ...

- Ne yürekli çocuk. Davaya böyleleri gerek.

- Halkımız, davamızın direği.

Gözlerim yaşıyordu .

O kadar içten, heyecanla ve fedakar konuşuyorlar, öylesine kendilerini hırpalıyorlardı ki. Bu gençlerle bir arada bulunmak dünyanın en güzel, en elde edilmez nimeti idi.

Medresenin ortasından yükselen bir ihtiyar çınar ağacı vardı. Bu asırlar öncesinden kalan taş binaya kol kanat germiş, her bahar tazelenen yeşilliği ile onu canlı tutmayı başarmıştı. Yanında gece gündüz şırlıtısı eksilmeyen şadırvan. Önceleri akmazdı. Murat ağabeyle didinip

durduk, tamir ettik, izin aldık, suyunu bağladık. Bazen gece yarılarında uyanır, bir ağıt, bir türkü, bir ninni gibi uzaktan uzağa gelen sesini duyar anasıyla birlikte yatan üç yaşında bir çocuk gibi tatlı bir ürperişle duyulanır, aşına bir ortamın ılık kucığına sığınarak yeniden uyuyuverirdik. Murat ağabey tam tersine bazı geceler uyumaz, hiç konuşmaz, kimbilir hangi sevdanın kapladığı o merhamet dolu yüreği ile suyun sesine dalar, cigara üstüne cigara yakardı. Hücrelerden birini dergi idarehanesi, diğerini dernek merkezi ve toplantı salonu olarak kullanıyorduk. Diğerleri boş ve haraptı. Murat ağabey burasını bir öğrenci yurdu haline

getirmenin planlarını yapıyor, gerekli yerlere başvurarak yeterli desteği sağlamaya çalışıyordu.

Çivi çakmayı, pençe yapmayı, el dikişini öğrendim. Dernek dolup taşıyordu. Seminerler, konferanslar birbirini izliyordu.

Umut doluydu herkes. Dergi çok sayıda satılıyordu. Yeni bir nesil geliyordu. Fakülteler bitiriliyor, ikiden üçe, üçten dörde geçiliyor, asistan olunuyor, doktoralar, ilmi çalışmalar yapıyordu. Gençler davaya sahip çıkmanın şuuru içinde.

Bahara karşı konulamaz ve çiçekler açar. Sarışın buklelerin savrulduğu, yeşil gözlerin derin ve manalı bakışlarla süzülüşü, ince ve anlamlı bir yüzün hatırlandığı zamanlar da gelecektir. Tıpkı parlak istikbal vadeden bir iş teklifine evet veya hayır demek için duyulan tereddüt gibi ve tıpkı yağmurlu bir sonbahar günü sislenen camların ardından buğulu bir sesle fisildanan

ilan-ı aşk cümleleri gibi. Bu ihtiyar çınarın görmüş geçirmiş dalları altından, kubbe-lerin, revakların, sütunların arasından, şu şadırvanın başucundan, hücrelerin en ücra köşelerine yığılmış, koyulaşmış katılaştırmış hatıralar içinden bir takım sevda sözleri çıkıp sizi götürebilir.

Bir gün bir genç, davaya kazandırmak için bir kızı koluna takıp derneğe getirebilir.

Nazım Usta yaşlanmıştı iyicene. Ulan dava dava diye diye, dava delisi oldun be Kerim. İşi gücü boşlayacan nerdeyse. Bu mektepli takımı ile çok düşüp kalkmaya gelmez evladım, sen seni bil. Biraz gayret etsen sana bir dükkan ... Güler, susturdum onu.

Tasalanma sen usta derdim. Bana bir şey olmaz, tasalanma.

Bana bir şey oldu mu? ..

Mektebini bitiren gidiyordu. Davayı kucaklayıp gidiyordu, öyle sanıyordum, başka türlü olamazdı.

İmtihanları sıklaştıkların ayakları kesiliyordu. Sonra hocalar. Her sonbahar, onlardan bir ikisini Edirnekapı'ya, Sahra-yı cedid'e, Karacaahmed'e uğurlayıp geliyorduk. Kendileri gidiyordu, kitapları raflarda, sesleri dersanelerin, konferans salonlarının köşelerinde tozlanıyordu. O sandalyelerin yetişmediği, konuşmaların ayakta alkışlandığı, geç vakitlerde kızarmış gözler, terli kırışık alınlar, sıkılmış yumruklarla yeminlerin verilip alındığı salon neden gittikçe tenhalaşıyordu?

Hiç sormadım. Bir türlü sormaya cesaret edemedim.

Üzgündü Murat ağabey. Ceketini omuzunda gelirdi. Medreseyi ağır ağır, her köşesine bakarak, her taşını severek dolaşıp dururdu. Cıgarası ağzında sönerdi.

- Canın sıkın yine ağabey.

- Yok be Kerim, sana öyle geliyor.

Eskilerden pek kimse yoktu artık. Çocukları işini, eşini seçmiş olmalıydı. Bir bakarsın araba almış biri, çıkar gelir. Eski günlerden konuşulur. Eeee, daha ne var ne yok, dergi çıkmıyor mu, diye geçer saat. Murat ağabey yüzüme bakar:

- Boşkoymuş be Kerim usta. Sen gençlerden haber ver. Umut gençlerde.

Bizde gençiz, diye gelirdi dilimin ucuna. Boğazımda bir düğüm. Ne diyebilirdim. Doğrusu gençler iyi çocuklardı, ama eskilerin hali başka idi. Davadan bahseden kalmamıştı ya, bu sefer bir musiki faslıdır gidiyordu. Kimi ney çalar, kimi tambur. Postu sermişlerdi buraya. Nerdeyse beni de alıştıracaklar. Akşam olur. Eh, Allah ne vermişse tıpkı eski günlerde olduğu gibi, sofrayı kurarım, salatayı hazırlarım. Bazıları içki falan getirmeye başladı. Dehşetli bozuldum. Döveceğim. Murat ağabey ne der diye tutuyorum kendimi. Zaten onu kolluyorlar. O geldi mi içki, miçki yok. Bir iki tumbırdatıp gidiyorlar. Dedim, yahu Murat ağabey, davayı konuşsak

biraz. Bu gençleri kim yola sokacak. Hocalardan bir ikisini getirsek.

Gülerdi.

Eski arkadaşlarından çoğu hoca olmuşlardı. Bazan bayramlarda gelir burada buluşurlardı, şadırvanın başında. Geçmiş kurcalamak zıyan. Bir sessizlik çöküyor ansızın, herkes önüne bakıyor. Utanılacak ne var? Sonra biri pişkin bir kahka.ha ile öbürünün omuzuna bir şaplak indirerek bu büyümlü ve acılı sessizliği bozardı. Hal hatır sorulacak, günün meseleleri, kendi meseleleri konuşulacak. Birisi kalkar:

- Arkadaşlar bu dava bizim davamız ...

Bir elini beline koyarak ve hocalardan birini mutlaka taklit ederek;

- Davaya hizmet. ..

Pahalı kumaşlardan elbiselerini kırıştırmamaya çalışarak oturur kalkar, artık yağ bağlamaya başlayan göbeklerini hoplata hoplata gülerlerdi.

Sonra büsbütün gelmez oldular.

Murat ağabey iyice çöktü. Genç yaşında yüzünde kırışıklar. Saçları seyrelmişti. Gelir çınarın altına oturur, öyle orada sabit gözlerle avluya bakar bakar. Ben yine her zaman ki gibi derneğin önünü sular, süpürürüm. Sanki biraz sonra birileri gelecek. Oturulup konuşulacak.

Bir beyanname hazırlanacak. Birisi koşarak gelip:

- Yarın miting var, diye bağıracak.

Nazım Usta öldü.

Dükkanı devraldım. Bu dükkandan başka yere gidemezdim. Tam karşıda medrese. Hey Kerim, Keriiiiim ..desen duyulacak yerde. Derneğin bir sürü eşyası vardı. Bırakıp nereye gidebilirdim? Kitapları güzelce cilt kağıtları ile kaplamıştım. Dolapları yerli yerine koymuştum. Duvarlara tablolar, yazılar asmıştım. Bir köşede derginin çıkan sayıları. Her gün tozunu alıyordum.

Artık gençler de gelmiyordu.

Acaba neredeydiler, ne yapıyorlardı? Arada biri gelir, Kerim Usta şurdan bana bir yüz lira borç, haftaya veririm, söz, diye dükkanın kapısından kafasını uzatır, parayı alır ve bir daha görünmezdi.

Bir gün Murat ağabey aldı beni karşısına:

- Bak, dedi Kerim. Bundan böyle yokum artık. Gözlerim doldu. Kekeleyim:

- Yapma be Murat ağabey, o nasıl söz?

Boynu bükülmüştü. Yü zünde bir haftalık sakal. Çok zayıflamıştı Murat ağabey.

- Öyle, dedi. Fazla sorma artık. İşte derneğin anahtarları.

Boynuna sarıldım, ağladım. Murat ağabey, sensiz ne yaparım ben? Nereye gidiyorsun? Ne yapacaksın? Mektebini bile bitirmemişti. Gitti.

Bir zaman derneğe uğramadım.

Dayanamıyordum. Öyle dükkanda oturuyor, oradan medresenin kapısını gözlüyordum. Aman bir gelen olur diye içimde bir tedirginlik. Elim varmıyordu gidip açmaya. Sonra bir gün.

- Yahu sen Kerim değil misin? Dava delisi Kerim.

- Evet Asım Bey, ben Kerim, kunduracı Kerim.

- Allah, Allah ... Kusura bakma tanımadım. Eh, ne yaparsın yıllar geçti.

- Ben sizi tanıdım Asım Bey, hiç tanımaz mıyım.

- Sağol Kerim. Şurdan geçiyordum, bi bakayım dedim, bizim dernek ne alemde.

Gözlerimi önüme eğmiştim. Birşey söylemedim. Beraberce gittik. Kapıyı açtım. Nasıl bırakmışsam her şey öylece yerli yerinde duruyordu. Sade tozlanmış, örümcek kaplanmış.

- Hey bee, dedi Asım Bey. Buraya yıllar var ki girilmemiş. Kimse gelmiyor mu?

- Gelmiyor, dedim. Neredeyse boşanacağım.

- Ben arkadaşları arayayım bir. Burayı eski günlerine kavuşturmak gerek. Bizim kültür mirasımız, bütün gençliğimiz burası, nasıl vazgeçeriz Kerim, değil mi?

Ona cevap verecektim. Baktım dilimin ucuna dava geliyor, vazgeçtim.

- Evet, iyi olur, keşke, falan dedim.

Arabasına atlayıp gitti. Bir daha da uğramadı. Ama işte derneği açmama sebep olmuştu. Tuttum yeniden etrafı temizledim, örümcekleri aldım, salonu bir güzel kireç badanası yaptım, mis gibi.

Akşama doğru, şöyle karanlık basarken yine önünü sulayıp süpürüyorum. Yine bir alçak iskemle atıp oturuyorum. Bir cığara yakıp bekliyorum. Kimseler gelmiyor. O ihtiyar çınar ağacına baka baka davayı düşünüyorum.

Bana ne oldu bilmem.

İşte böyle anlarda sanki gaipten sesler duyuyorum. Medresenin avlusu yüzlerce adamla dolup taşıyor. Kimler var, kimler. Eski zaman adamları. Sakalı göbeğinde, kavuklu, şalvarlı adamlar. Ellerinde kalın ciltli kitaplar, ikişerli üçerli dolaşıyorlar, hücrelere girip çıkıyorlar.

Bir bakıyorsun şadırvana oturup abdest alıyorlar. Sonra ezan sesleri geliyor, Kur'an-ı Kerim okunuyor.

Geçenlerde yine böyle oturmuşum. Yine bu adamlara dalmışım. İçlerinden biri bana yaklaşmaz mı? Korkudan küçük dilimi yutacaktım. Geldi geldi, önümde durdu. Nur yüzlü bir ihtiyar.

- Selamün aleyküm!.
- Aleyküm selam, dedim yavaşça.
- İsmi ni bağışlar mısın efendi.
- Kerim, dedim. Dedim amma elim ayağım kesilmiş, zangır zangır titriyorum. Elimi tuttu, kuvvetle sıktı. İçimde, yüreğimin oralarda bir karıncalanma.
- Nerelisin, dedi, kimlerden olursun?

Yanıma oturmuştu, nefesini yüzümde hissediyordum karanfil kokuyordu.

- Şebinkarahisarlıyım, dedim. Bize Hacı Ömeroğulları derler.
- Pekala, ben de Suşehri'nden olurum, hemşeri sayılırız.
- Öyle dedim. Artık titremiyordum. Vücudum pelte gibi olmuştu.
- Ne iş tutarsın, dedi.
- Kundura yaparım, şu karşığı dükkan ...
- Bugün günlerden nedir?
- Cuma ...

-Mübarek gün, burada ne oturup durursun.

Ne diyeceğimi şaşırılmıştım. Beni bir ter basmış, topuklarımdan çıkıyor.

- Davayı bekliyorum, dedim. İşte böyle ne manaya geliyorsa.

Güldü. Pırl pırl dişleri göründü. Bu yaşta bu dişler.

Ayağa kalktı:

-Peşimden gel, dedi. Yürüdü.

Birlikte, o önde, ben iki adım gerisinde medresenin mescidine kadar gittik. Hayal miydi, gerçek miydi, bir türlü ayırt edemiyordum. Beyaz, iri bir kavuğu vardı. Yeşil bir kaftan giymişti. Bir elinde uzun ince bir tesbih. Orada, mescidin kapısında durdu. Eliyle kapıyı itti.

-Bak, dedi. İyice bak.

Kafamı kapıdan uzatarak içeri baktım. Aman Allahım. Mescidin içi pırl pırıldı. Görünmeyen bir kaynaktan gelen ışıklarla aydınlatılıyordu. Yemyeşil halılarla kaplanmıştı. Tam mihrabın önünde biri oturmuş Kur'an okuyordu. Dönüp bize baktı. Murat ağabey. Evet oydu, geri gelmişti. Sevindim, koşup boynuna sarılacaktım.

Birden herşey eski haline döndü.

Kendimi mescidin kapısına doğru koşarken buldum. Durdum. Terimi sildim. Soluklandım. Şadırvana gidip yüzümü yıkadım. Yeniden mescidin kapısına gittim. Kapı kapalıydı. Koca bir kilit vardı kapıda.

FOTOĞRAFTA BİRİ VAR

Mustafa Kutlu

درعکس یکی است

در عقب. جایی نزدیک دروازه ایستاده می شدم. از دود سگرت کسی دیده نمی شد. حتی بعضاً چوکی برای نشستن پیدا نمی شد. یکی از نیمکت بوریایی دوکان را گرفته آمدم. استا یک مدت دوروبرش را نگاه کرد. می پرسید. به صورت نگاه می کرد. اطراف را جستجو می کرد. هیچ چیزی گفته نمی توانستم. بخدا مرحوم استا ناظم مرا می کشد.

- کریم، از اینجا نصف نان. یک کمی حلوا گرفته بیاور.

جاروب می کنی همین طور نیست کریم؟ ببین مهمان ها می آیند. قربانت شوم کریم. اول درست آب پاشی کن. اینطور با نوک جاروب کن. اصلاً گرد و غبار نکنی.

- کریم!...

- بفرما برادر.

- از اینجا آب بده.

آه اینطور. خوشحال می شدم. انسان های با سواد. جوانان دانشگاه من را هم در بین شان جا داده بودند. باشند. در مقابل دروازه. در نیمکت پست آرام می نشستم. گفتگو را با جان و دل گوش می کردم. به خصوص مراد برادر وقتی نوبت به او می آمد بسیار هیجانی شده. منتظر می شدم که چی می خواهد بگوید. بخاطر که یتیم بودیم مرا از قریه آورده به مراد برادر سپرده بودند. مراد برادر آن وقت در حقوق می خواند. در همین مدرسه میماند. او هم مرا گرفته. نزد مرحوم استا ناظم به شاگردی گذاشت. همینطور کفش زوزی را شروع کردیم.

میخواستند کشور را بجات دهند.

من از آن ها کرده بیشتر به این باور داشتم. استاد چی گفته بود؟ “شما مردهای دلیر این اندیشه هستید. این اندیشه در شانته های شما بلند خواهد شد.”

جوان های تروتمیز بودند. هیچکدام آنها در جاهای شان استاده شده نمی توانستند. کی میداند در سرشان کدام باد میوزید. ملکوت به نسل های نیاز داشت که زمین های بی حاصل را حاصلخیز کند. مردم زحمتکش را از جای شان بلند و از آنها مراقبت کند. به کتابها و کتابخانه ها می رفتند. وقتی گرمای تابستان غلبه می کرد. فصل بحر شروع می شد. همه به سمت سواحل. چمنزارها و مهمانی های مختلط میشتاختند در درون شان آتش خاموش ناشدنی از اندیشه بود.

یک اعلامیه آماده خواهد شد.

یک کنفرانس ترتیب داده خواهد شد.

فردا در آلمان یکی از بزرگان سخنرانی خواهد کرد.

- کریم، اصلاً جای غیب نشی امنش با تو کار داریم.

یک مجله به نشر خواهد رسید. بسته بندی شده. باید فرستاده شود.

تفنگ. دعوا. گلوله. حمله هر چیز ممکن است باشد.

- کریم...

- بفرما مراد برادر.

اینطور هر دقیقه آماده امر بودم. در میان بوی چسب کف لاستیکی. میخی ها. چکش ها از بین شوله شیرین نگاه کرده منتظر بودم که حالا صدا میکنی و حالا صدا خواهند کرد.

- کریم شیر...

- چه پسر جسوری. برای چنین اندیشه هم چنین آدم ها لازم است.

- ستون اندیشه ما مردم ما هستند.

چشمات پر اشک شد.

آنقدر صمیمی. با هیجان و فداکاری حرف می زدند. آنچنان سینه چاک می کردند. میان این جوان ها بودند زیباترین. دست نیافتنه ترین نعمت های دنیا بودند.

در وسط مدرسه یک درخت کهن سال چنار قد کشیده بود. از این ساختمان که قرن ها پیش باقی مانده بود محافظت می کرد. هر بهار با طراوتش موقوف شده بود که آنرا زنده نگه دارد. در کنارش وضوخانه که شب و روز هیچ وقت آبش قطع نمی شد که قبلاً آبش جاری نمی شد.

همراه مراد برادر. تلاش کردیم. تعمیر کردیم. اجازه گرفتیم آب را وصل کردیم. بعضاً نصف شبها بیدار شده صدایی که مانند یک مرثیه. یک لالایی از دور می آید شنیده. همانند یک بچه سه ساله که با مادرش می خوابید با ترس ولرز شیرین احساساتی شده با پناه گرفتن در آغوش محیط آشنایی دوباره به خواب می رفتیم. بر عکس مراد برادر بعضی شب ها نمی خوابید. اصلاً حرف نمی زد. چی کسی می داند با کدام قلب ملو از مهربانی یار در صدایی آب غرق شده. سگرت پشت سگرت روشن می کرد. یکی از حجره ها دفتر مجله و دیگری را مرکز آژمن و به عنوان سالون جلسه استفاده می کردیم. باقی اش خراب و خالی بود. مراد برادر تصمیم دارد این جا را به خوابگاه دانشجویان تبدیل کند. تلاش می کرد برای بدست آوردن کمک های کافی به جاهای لازم مراجعه کند.

میخ کوبیدن. ساختن کف کفش. کفش دوزی با دست را یاد گرفتیم.

آژمن بسیار پر می شد. سمینرها. کنفرانس ها یکی پشت دیگر برگزار می شد.

همه امیدوار بودند. شمار زیادی مجله فروخته می شد. نسل جدید می آمد. فاکولته ها به اتمام می رسید. از دو به سه. از سه به چهار میرفتن. اسستانت می شدند. دوکتورا. حقیقات علمی انجام می شد. جوانان در آگاهی محافظت اندیشه.

در مقابل بهار نمی شود استاد و گل ها باز می شود. وقت های پراگنده شدن لوله موهای زرد. چشم های سبز. پرمفهوم. صورت نازک و پرمعنی هم به یاد خواهد آمد. بخاطر وعده آینده درخشان درست مثل تردد در قبول کردن و نکردن پیشنهاد یک کار و درست مثل یک روز بارانی پاییزی اعلام عشق با جمله صدای زمزمه آلود از عقب پنجره. شمارا از زیراین شاخه های با چربه چنار کهن سال. زیر رواق ها و گنبد ها. از وسط ستون. از بالای سر این وضوخانه جمع شده در دورترین گوشه حجره. ترو وسط خاطرات تیره و خشکیده حرف های عشقی خارج شده می تواند ببرد.

یک روز یک جوان بخاطر دعوت کردن اندیشه دست یک دختر را در بازو گرفته به آژمن مکن است بیاورد. استا ناظم به طور کامل پیر شده بود. آه کریم با گفتن اندیشه دیوانه اندیشه شدی. به کارو بار تقریباً بی توجه شدی. پسریم با این گروه با سواد زیاد نشست و برخاست به در نمی خورد. تو خودت را بشناس. کمی تلاش کنی برایت دوکان ... خندیده. اورا خاموش می ساختیم. استا تو نگران نباش می گفتم. نگران نباش مرا چیزی نمی شود.

آیا مرا چیزی شده؟...

کسانیکه دانشجویان را به اتمام می رساند می رفت.

آنطور فکر میکردم. اندیشه را در آغوش گرفته میروند. طور دیگر نمی شد.

نزدیک امتحان ها رفت و آمد کم می شد. بعداً استادها. هر پاییز. یکی و دو نفر از آنها را در ادیرنه کاپی. در صحرای جدید. در کاراجا احمد بدرقه کرده می گشتیم. خودشان می رفتن. کتابهای ایشان در قفسه الماری. صداهای ایشان در صنف ها در گوشه سالون کنفرانس گرد آلود می شود. سالون های که چوکی ها نمی رسید. کنفرانس ها استفاده تشویق می شد. با چشم های سرخ شده و پیشانی چین و چروک پر عرق با مشت محکم قسم خورده می شد. چرا رفته رفته تنها می شد. اصلاً نپرسیدم. به هیچ صورت جسارت پرسیدن را نداشتم.

مراد برادر ناراحت بود. کرتی اش را روی شانه اش می آمد. به مدرسه را آهسته آهسته به هر گوشه نگاه کرده. و به هر سنگ به مهربانی نگاه کرده قدم می زد. سگرت در دهنش خاموش می شد.

- دوباره دلتنگ استی مراد برادر.

- نخیر کریم نیستیم. به تو اینطور معلوم می شود.

دیگر از قدیم ها کسی نبود. شاید بسیاری از آنها کارهایشان را و همسرهایشان را انتخاب کرده باشند. یک بار می بینی که موتر گرفته می آیند. از روزهای گذشته صحبت میشود. خوب. دیگر چه خبر. مجله به نشر نمی رسد. گفته ساعت می گذشت. مراد برادر به صورت نگاه کرده.

- بگزار کریم استا. تو از جوان ها خبر بده. امید در نسل جوان است.

در سر زبانه می آید که ما هم جوان استیم در گلویم یک گره. چی می توانم بگویم. در حقیقت جوانان پسران خوبی بودند. اما قدیم ها طوردیگر بود. درباره اندیشه کسی بحث نمی کرد. این بار درباره موسیقی بحث می کردند.

بعضی ها نی می نواخت بعضی ها تنبور. اینجا پوست را هموار کرده بودند. کم مانده بود من هم عادت کنم. شب می شد. خوب. درست مثل گذشته خداوند هرچه داده بود. سفره را هموار می کردم. سلاط را آماده می کردم. بعضی ها آوردن شراب را شروع کردن. بسیار عصبانی شدم. لت و کوب خواهم کرد. خودم را نگاه می داشتم که مراد برادر چی می گوید. حواص نشان به او بود. وقتی آمدن او شراب مراب نبود. کمی سماز می نواختن و می رفتن. گفتم. مراد برادر کمی دربار اندیشه صحبت کنیم. این جوان هارا کی در راه می آورد. یکی از دونفر استادان را دعوت کنیم چطور؟ میخندید.

از دوست های قدیم خیلی ها استاد شده بودند. بعضی وقت ها در روزهای عید جمع می شدند. در وضوخانه. صحبت کردن دربار گذشته زبان است.

ناگهان یک خاموشی فرامی گرفت. همه به جلو خودش نگاه می کرد. چیزی برای خجالت کشیدن است؟ برای خجالت کشیدن چیزی نیست. بعداً با قهقهه تمسخرآمیز به شانیه یکی دیگر سیلی می زد و به این خاموشی تلخ و افسوسنی را ازین می برد. احوال پرس می شد. درباره مسائل روز درباره مشکلات خودشان صحبت می شد. یکی بر می خاست:

- دوستها این اندیشه اندیشه ماست...

یک دستش را در کمر گرفته و حتماً یکی از استادان تقلید کرده می گفت خدمت به اندیشه...

لباس های که با پارچه های قیمتی دوخته شده بود بخاطر نشدن چین و چروک نشست و برخاست می کردم دیگر شکم های که کمی چربی گرفته تکان داده می خندیدند.

بعداً هیچکدام رفت و آمد نکردن.

مراد برادر در جوانی پیر شد. در جوانی در صورت چین و چروک. موهایش کم شده بود. می آمد زیر درخت چنار می نشست. همچنان با چشم های ثابت به حویلی نگاه می کرد. من باز هم مثل همیشه مقابل انجمن را آب پاشی و جاروب می کردم. مثلی کمی بعد چند نفر کسی میاید. نشست و صحبت خواهد شد. یک اطلاعیه آماده خواهد شد. یکی دویده می آید:

- با صدای بلند فردا نشست است. میگویند.

استا ناظم وفات کرد.

دوکان را گرفتم. ازین دوکان جای دیگر نمی توانستم بروم. درست در مقابل مدرسه. جایی که (آهای کریم) اگر صدا می کردند کریم شنیده میشد. بسیاری از وسایل انجمن اینجا بود. رها کرده کجا می توانستم بروم. کتاب هارا با کاغذ های زیبا جلد کرده بودم. الماری هارا در جای هایش گذاشتم. روی دیوارها تابلوها. خوشنویسی نصب کرده بودم. در یک گوشه تعداد از شماره های مجله. هر روز گردو خاکش را می گرفتم. دیگر جوان ها کم نمی آمدند. کجا بودند. چی کار می کردند؟ گاهی یکی میامد استا کریم یک صد لیره قرض بده هفته بعد میدهم. وعده است. گفته از دروازه دوکان نگاه می کرد پول میگرفت و دیگر پیدا نمی شد.

یک روز مراد برادر در مقابلش گرفت:

- گفت. ببین کریم. از حال به بعد دیگر نیستم.

چشماتم پر اشک شد. با لکنت زبان:

- نکن مراد برادر. این چی حرف است؟

گردنش خم شده بود. ریش هایش را یک هفته نرزه. مراد برادر زیاد لاغر شده بود.

- دیگر زیاد نپرس. آنطور گفت. اینک کلیدهای انجمن.

در آغوش گرفته گریه کردم. مراد برادر. من بدون تو چی خواهم کرد؟ به کجا میروی؟ چی کار خواهی کرد؟ مکتب اش را خلاص نکرده بود. رفت.

یک مدت به انجمن سر نرزم.

نمی توانستم تحمل کنم. همین قسم در دوکان نشسته. از آنجا دروازه مدرسه را نگاه می کردم. ازاینکه یکی خواهد آمد گفته در دلم یک تردد. رفته برای باز کردن دستم نمی شد. بعداً یک روز. دلم نمی خواست در را باز کنم.

- آه تو کریم نیستی؟ شیفته اندیشه کریم.

- بلی آقای آصم. من کریم. کریم کفش دوز.

- عجب معذرت می خواهم نشناختم. خوب سال ها گذشتت چی کار میکنی.
- من شمارا شناختم آقای آصم. میشوده که نشناسم.
- زنده باشی کریم. از اینجا می گذشتم. گفتمت یک باریبیینم. از اجمن چی خبر است.
- چشمانم را در جلویم خیره کردم. چیزی نگفتم. باهم رفتیم. در را باز کردم. طوریکه رها کرده بودم هرچی در جاهایش ثابت بود. فقط گردوخاک و تار عنکبوت گرفته بود.
- آقای آصم گفت: اووه! سال ها است اینجا کسی داخل نشده. کسی می آید؟
- نمی آید گفتم. تقریباً رها کردم.
- من به دوست ها خبر بدهم. اینجا را نیاز است به روز های قدیم برگردانیم.
- اینجا میراث فرهنگی. تمام جوانی ما است. چطور می توان از این همه گذشتت همین طور نیست کریم؟
- می خواستم جواب بدهم. دیدم سر زبام اندیشه می آید. صرف نظر کردم.
- گفتمت بلی ای کاش. اینطور گفتم.
- سوار موتر شده رفت. بار دیگر هم نیامد. اما سبب باز شدن اجمن شد. گرفته دوباره اطراف را پاک کردم. تار عنکبوت را گرفتم. سالون را گچ کاری کردم. مثل دیسته گل شده.
- وقتی تاریکی شروع می شد نزدیک به غروب دوباره آب پاشی و جاروب کردم. دوباره نیمکت پست را گرفته نشستیم. یک سگرت روشن کرده منتظر استم. کسی نمی آید. به او درخت چنار کهن سال نگاه کرده کرده به اندیشه فکر می کردم.
- می فهمم مرا چی شده.
- در این وقت گویا از غیب صداهای میشنوم. در حویلی مدرسه صدها انسان پر می شد. کی ها بودند. کی ها آدم های زمان قدیم. آدم ها با ریش های بلند. با عمامه. با شلوارها. در دست های ایشان کتاب های ضخیم. دو دو نفر سه سه نفر گشتت و گذار می کردند. به حجره ها داخل و بیرون می شدند. یک بار نگاه میکنی در وضوخانه وضو می گیرند. بعداً صدای آزان می آید. قرآن کریم تلاوت می شود. چند روز پیش هم اینطور نشستیم. دوباره به او آدم ها غرق شدم. یکی از آنها به من نزدیک شد. از ترس زاره ترق می شدم. آمده. در مقابلم استاده شد. کهن سال چهره نورانی.
- سلام علیکم!.
- آهسته گفتم: علیکم سلام.
- میشوده اسم تان را بگوید.
- کریم. کریم گفتم اما دست و پام بی حس شده بود. می لرزیدم.
- دستم را گرفت. بسیار محکم فشار داد. در درویم. در اوچا نزدیک قلبم یک لرزش افتاد
- از کجا استی گفت. از کدام قوم استی؟
- در پهلویم نشسته. نفس اش را در صورتم حس می کردم. بوی گل میخک میداد.
- اهل شبین کارا حصار استم. گفتم. به ما پسران حاجی عمر می گویند.
- بسیار خوب. من هم از سوشهر استم. هم شهری به حساب می آییم.
- همین طور است. گفتم. دیگر نمی لرزیدم. وجودم راحت شده بود.
- چی کار میکنی گفت
- کفش دوزی می کنم. همین دوکان مقابل...
- امروز کدام روز است؟
- جمعه...
- روز مبارک. اینجا چرا استاده نشستت؟ تعجب کردم چی بگویم. مرا عرق سرازیر شده. از پاهام بیرون می آید.
- نگهبان اندیشه استم. گفتم. اینطور به چی مفهوم میاید دیگر.
- خندید. دندانهای پر درخشانش دیده می شد. در این سن این دندانها. به پا استاده شد:

- گفت از عقبم بیا. رفت.

او در جلو من دو قدم وشتت سر با هم تا مدرسه رفتیم. نمی فهمم خیال بود یا واقعیت. به یک شکلی تفکیک کرده نمی توانستم. یک عمامه سفید و درشت داشت. چین سبز به تن داشت. در یک دستش تسبیح نازک و دراز. اوخا. در دروازه مسجد استاده شد. با دستش در را فشار داد.

- نگاه کن. گفت. خوب نگاه کن.

سرم را داخل دروازه کرده نگاه کردم. خدای من. داخل مسجد با درخشش می درخشید. که یک نور نامرئی با منبع نا مشخص روشن می شد. با قالین های سبزرنگ پوش شده بود. درست در جلوی محراب یکی نشسته قرآن تلاوت می کرد. دور خورده به ما نگاه کرد. مراد برادر. بلی خودش بود. دوباره برگشته بود. خوشحال شدم. می خواستم دوباره در آغوش بگیرم.

ناگهان همه چیز به حالت گذشته برگشت.

دیدم سمت دروازه مسجد می دویدم. استاده شدم. عرقم را پاک کردم. نفس گرفتم. به وضوخانه رفته صورتم را شستم. دوباره طرف دروازه مسجد رفتم. دروازه بسته بود. در دروازه یک قفل بزرگ بود.

HİHALİ GÖRDÜN MÜ?

Birisi ışığı açmış olmalıydı.

Tıkırtılar .. Ayak sesleri .. Derinden derine gelen, ilk anda ne olduğu pek çıkarılmayan bir müzik.

Profesör Asım Bey yatağında doğruluyor.

Terlemiş. Elini alnından, şakaklarından geçiriyor.

İlhan olmalı bu .. Mutfaktan yana çatal, bıçak sesleri; çayını karıştırıyor.

Sıcak, bunaltıcı bir gece. Uzanıp etajerin üzerinden fosforlu saatını alıyor.

Sabaha pek bir şey kalmamış.

Karısı hırıltılı bir inleyle bir yanından öte yanına dönüyor.

İyici şişmanladı Fetanet Hanım. O hareket ettikçe somyanın yayları kütürdüyor.

Bir sigara mı yaksa? Bu müzik, evet, galiba ney sesi. Düşünmeksizin iniyor yataktan, terliklerini arıyor. Gidip bir bardak su içecek, bir ilaç falan. Perdeyi aralayıp dışarıya bakacak. Oğlanı merak ediyor. Bu gece yarılarda kalkıp bir şeyler tıkmak da neyin nesini? Denetlenmeli, adımları sayılmalı bu oğlanın. Eve erken gelsin, aman üşütmesin. Bu çocuk niye bu kadar zayıf?

“Baba büyüdüm artık düşmeyin üzerime”.

Kaç yıldır söylüyor bunu? Bu çocuk hiç çocuk olmadı sanki. Doktor Ayhan'a uysa hepten bırakacak yakasını. Serbest bırakılmamış .. Sıkılmamamış. Aslında bu ilgiyi zamanında göstermeliymişler.

Gidip perdeyi aralıyor. Yıldızları sayılır bir gece. Hilali görüyor.

Ağaçlara bakıyor, evlere. Bazılarının ışıkları yanıyor. Hep böyle oyalanacak mı? Oğlunun yanına çıkmaya bir bahane mi arayacak? Sakin olmalı, iyice sakin. Robdöşambırının kuşağını sıkıyor. Dağınık saçlarını eliyle düzeltiyor.

- Ne o İlhan .. Uyku tutmadı galiba.

Ona doğru yürürken söylüyor bunları, şefkatle gülümsüyor. Yıllardır açamadığı, açıp kucaklayamadığı kollarıyla sanki onu sarmak, bağrında barındırmak istiyor. Birkaç saniye, bir iki adım. Sükut. Başını bile kaldırmıyor. Ve bir sevinç, aniden kabarıp kalkan umut, ısınan yürek, soğuyup katlaşıyor. Yeniden buzdan pelerinine bürünüyor.

Ne olur sanki dönüp baksın. “Gel sen de atıştır baba” falan dese. Abus. Karşılığını bulamadığı, bu yüzden kesemediği yürüyüşünü sürdürüyor. Duraksamadan mutfak kapısına ulaşıyor. Yine beceremedi. Hiç olmazsa başucuna dikilebilir, sorusuna cevap almak üzere susabilir, bir an için onu zorlayabilirdi.

Dolaptan bir bardak su alıyor. Çok soğuk olmalı.

Yarısını boşaltıp musluktan tamamlıyor.

- İlaç almak istemiyorum ama ...

Sesi çatlıyor. Artık cümleleri tamamlayamaz. Panik. Dönüyor, bir elinde bardak, karpının pervazına dayanarak ona bakıyor. Öylece bekliyor. “Hadi bak, babana oğlum, hadisene ulan ... “. Hep böyle geliyordu. Öfke tepeye doğru turmanıyor. Halbuki gidebilir. Hiçbir şey olmamış gibi, suyunu içtikten sonra gidip yatabilir.

- Ne diyordum, ilaca alışmak kötü ...

Sanki kendi kendine konuşuyor. Neresinden tutmalı, nasıl başarmalı? Yıllardır kesilen, esasen belki de hiç kurulmamış olan; yapı Fetanet olmadan, onun ağır gövdesi her yeri ve her şeyi kapsayan varlığı düşünülmeden, bir suyun mecrasında akışı gibi zorlamasız, yapmacıksız ve olması gerektiği gibi olan bir ilişkiyi, bir baba-oğul ilişkisini; işte böyle şeksiz şüphesiz ve gecenin bir vakti olup eşyanın en masum kisvesini giyindiği, insanların ve cinlerin hayatla ölüm arasındabulunduğu bir zamanda, yalanların söylenemediği ve gülüşlerin gerçekten gülüş, gözyaşlarının gerçekten gözyaşı olduğu kıpırtısız anlarda kurulması, denenmesi gereken ilişkiyi nasıl başlatmalı?

- Baba müziğin farkında mısın?

İşte böyle beklenmedik şeyler yapar.

- Güzel... Olağanüstü ...

İlhan başını kaldırıyor, dimdik gözlerle babasına bakıyor. Hayret, merhamet ve nedense Asım Bey'e göre biraz da nefretle bakıyor. Konuşmuyor. Bu çocuk adamı deli eder.

Şimdi gerçekten bir ilaca ihtiyacı var. Dolaba yöneliyor.

İlhan babasının hafifçe kamburlaşmış sırtını, tepesi dökülmüş kır saçlı kafasını, kepeç kulaklarını süzüyor. İktisat profesörü ... Memleketin tanınmış simalarından fabrikatör Kemal Bey'in damadı, Akseki eşrafından -Bir gün babasının eşraftan mı, esnaftan mı olduğunu

araştıracak-. Acaba öğrencileri onun için ne diyorlar? Fakülte koridorlarından geçerken, saygıyla eğilip selamladıktan sonra hocalarının ardından neler söylüyorlar? Konuşmalı mı?

Şu gecenin lekesiz yüzünü kirletmeden, yeniden ve belki sabaha kadar sürecek; anasını, ablasını uyandıracak, etrafı velveleye verecek bir konuşmayı şimdi başlatmalı mı? Ona nasıl ve ne için yaşadığını, neye inanıp neye inanmadığını sormalı mı?

Onunla birgün mutlaka konuşacak ve bu konuşma her zaman olduğu gibi yeni alınmış bir palto üzerine olmayacak.

Asım Bey bir elinde bardak, öbüründe ilaç, koridordan geçip salonun sokağa bakan penceresine kadar gidiyor. Perdeleri çekilmemiş, duvar kağıtları yeni, mefruşatı klasik zevkle uygun bir salon.

İlhan oturduğu yerden babası ile birlikte bütün salonu görebiliyor.

- Baba! ..

- Efendim! ..

- Hilali gördün mü? ..

- Evet, çok güzel! ..

- Yarın Ramazan başlıyor.

Sanki tonlarca ağırlık kaldırmış, yurumuş, koşmuş, terlemiş, bütün kuvvetini kaybetmiş gibi çatalı masaya bırakıyor. Bunu yapmayacaktı. Babasına Ramazan ayının geldiğini haber veriyor. Tuhaf değil mi?

Yani bu ülkede radyolar, televizyonlar, gazeteler, insanlar, sokaklar, binalar bunu bildirmiyor mu?

Asım Bey'in sıkıntısı bunalıma dönüşüyor.

Nar çatlağı gibi yarılıyor dünyası, kızıl-karanlık bir mavi akıyor.

O ney sesi berdevam.

Fetanet, iş, dostlar, seyahat, dokuma fabrikalarına yapılan ek inşaatın açılış kokteyli.

Yarın borsa bankerleri ile görüşülecek.

Belki İsviçre'ye, İngiltere'ye gidilecek.

Kaç gündür bakamadığı, yeni yatırımların fizibilite raporları gözden geçirilecek.

Bir elinde bardak, öbüründe ufacık bir hap. Gökyüzüne bir daha bakıyor. Kavsini parlatan hilalin beyazlığı.

Oruç.

Dönmesi, oğlunu karşılması gerek. Demek sahura kalkmış. Hiç belli etmemişti. Kim yönlendiriyor onu, kimlerle konuşuyor. Denetlenmeli. Ama onu tanımıyor ki. Bu sıkıntıyı, bu ömrünün yegane derdini çok iyi biliyor. Hatta seviyor. Sıkılmamış olsa, hiç tınmasa; gaflet koyulaşacak, iyicene yayılıp, ağdalanıp bütün benliğini kaplayacak.

- Baba özür dilerim!..

.....

- Bunu açmazdım size. Nasıl oldu bilmiyorum, birden söyleyiverdim.

- Söylemeliydin, tabii söyleyeceksin.

- Böyle şeyleri tartışmak, iyice pörsütüyor, fena halde hırpalıyor beni.

Doluyor Asım Bey, nerdeyse boşanacak.

- Dert etme ...

- En iyisi gidip yat, annemi uyandırma.

- Uyandırmam.

O eski medresenin avlusunda bir nar ağacı vardı. Bir yanı kurumuş ihtiyar bir nar ağacı. Karısına bakıyor. Başı yastıktan kaymış, ağzı hafif açık, alnına bir tutam saç yapışmış, yüzü şişmiş, iyicene temizleyemediği göz makyajı dağılmış.

Her bahar bir acaip yeşillik fişkırdı bu nar ağacından. Uğraşıp dibini düzeltmişlerdi. Erzurumlu Yunus, Arapkirli Osman, kendisi, Murat, bir de Murat'ın köylüsü Kerim. Kerim'i yurdun yakınlarında bir kunduracıya çırac vermişlerdi. Dava delisi Kerim.

Yaavaşça giriyor yatağa. Karısına dokunmamaya özel bir itina gösteriyor. Nevresimi boğazına kadar çekiyor. Bir ürperti kaplıyor vücudunu. Yaşaran gözlerini tavana dikeyiyor. Orda, gece lambasının loş ışığı altında beliren karaltılara dalıyor.

Nar ağacının altına bir sofraya serilmiş. Arkadaşlarıyla çevrilip diz çökmüşler, iftar to-punun atılmasını bekliyorlar.

HİHALİ GÖRDÜN MÜ?

Mustafa Kutlu

هلال را دیدی؟

انگار کسی چراغ را روشن کرده بود.

صدای تق تق... صدای پا... صدای آرام آهنگی که در لحظه اول نمی توان آن را تشخیص داد به گوش می رسد.

آقای پروفیسور عاصم در رختخوابش از جایش بلند شد و نشست. عرق کرده است. دستش را از پیشانی و شقیقه هایش می گذراند.

این باید ایلهان باشد... صدای جاقو و جنگال از آشپزخانه می آید: چایش را هم می زند.

شب خسته کننده گرمی است. دست دراز می کند و از روی قفسه ساعت فسفری رنگش را برمی دارد.

تا صبح چیزی نمانده است.

زنش با صدای خس خس سینه اش که شبیه ناله بود ازین پهلوی به آن پهلوی می شد. فطانت خانوم زیادی چاق شده بود. وقتی او حرکت می کرد. فنر تخت جیرجیر می کرد.

یک نخ سیگار روشن کنم؟ این صدا. بله انگار صدای نی است.

بدون فکر کردن از تخت پایین می آید. دنبل دمپایی اش می گردد. می رود یک لیوان آب و دارویی چیزی بخورد. پرده را کنار می زد و به بیرون نگاه می کند. نگران پسرش می شود. این نصف شبی بیدار شدن و چیزی خوردن یعنی چه؟ باید تعقیب شود و ببینم به کجا می رود؟ به خانه زود بیاید. سرما نخورد. این بچه چرا انقدر لاغر شده است؟ ” بابا من دیگر بزرگ شده ام انقدر به من گیر ندهید.“

چند سال است که این را می گویی؟ این بچه انگار اصلاً بچه نبوده است. اگر دکتر ایلهان را گوش کند. و لیش می کند. باید آزادش بگذارند. نباید به او گیر دهند. درواقع این توجه را به وقتش باید نشان می دادند.

پرده را کنار می زند. شبی که می شود ستاره ها را شمارد. هلال ماه را می بیند.

به درختان و خانه ها نگاه می کند. بعضی از خانه ا چراغشان روشن است. همش قرار است این طور باشند؟ برای اینکه پیش پسرش برود باید بهانه پیدا کند؟ باید آرام باشند. کمر بند رویدوشام خود را محکم می کند. موهای ژولیده اش را با دستش درست می کند.

-ایلهان چه شد... انگار خوابت گرفته است.

این ها را وقتی که به سمت او حرکت می کند می گوید. با مهربانی لبخند می زند. چند سال است بازوانی که نمی توانسته است باز کند و در آغوش بگیرد. دوست داشت او را بغل کند. چند ثانیه. یکی دو قدم. سکنت. حتی سرش را بالا نمی آورد. خوشحالی. امید ناگهانی که افزایش پیدا کرده بود و دلگرمی. از بین می رود. دوباره در شنل یخ زده اش فرو می رود.

چه می شود اگر برگردد و نگاه کند و بگوید ”بابا تو هم بیا ناخونک بزنی“ احمالو. برای این که نتوانست جوابش را پیدا کند. به راه رفتنش ادامه می دهد. یک راست به آشپزخانه می رسد. دوباره نتوانست. حداقل می توانست بالا سرش بایستد. برای این که جواب سوالش را بگیرد می تواند ساکت بماند و برای یک لحظه می توانست به او فشار بیاورد.

از یخچال یک لیوان آب برمی دارد. خیلی سرد باید باشد. نصفش را خالی می کند و از شیر آب پر می کند.

-می خواهم دارو بخورم اما...

صدایش گرفته است. دیگر نمی تواند جمله ها را تمام کند. وحشت. سرش را برمی گرداند. در یک دستش لیوان. به چهارچوب در تکیه می دهد. به او نگاه می کند. همین طور منتظر می ماند. ”یلا پسر. به بابات نگاه کن. یلا دیگه پسر.“ مدم بدین گونه پیش می رفت. از کوره به در می رود در حالی که می تواند برود. می تواند بعد از اینکه آبش را خورد برود بخوابد انگار که اتفاقی نیفتاده است.

-چه داشتیم می گفتیم. عادت کردن به دارد بد است.

انگار با خودش حرف می زد. از کجا باید شروع کرد و چه طور باید موفق شد؟ شاید اصلاً ارتباطی که از اول برقرار

شده است. یعنی بدون فطانت. بدون فکر کردن به جسسه سنگین او که هر جایی و هر چیزی را خت پوشش قرار داده است. بدون فنشمار مانند جاری شدن آب در مسیرش. ارتباطی که بدانگونه باید باشد. ارتباط پدري-پسری. در چنین زمانی که شبهه ای وجود ندارد در وقتی از شب که اشباح در سر جای خود قرار دارد. انسان ها و جن ها بین مرگ و زندگی هستند. دروغ هایی که گفته نمی شود و خنده هایی که واقعا از ته دل هستند و اشک هایی که واقعی هستند و ارتباطی که باید آرمود و در لحظه های آرام برقرار شود از کجا باید شروع کرد؟

-بابا متوجه موزیک هستی؟

از این کارهای غیر منتظره انجام می دهد.

-زیبا... فوق العاده....

ایلههان سرش را بالا می آورد. به پدرش زل می شد. با تعجب و مرحمت و به نظر آقای عاصم کمی هم با نرفت نگاه می کند. حرف نمی زند. این بچه آدم را دیوانه می کند. الان واقعا به دارو احتیاج دارد. به سمت یخچال می رود.

ایلههان کمر قوزدار. موهای جو گندمی ریخته شده و گوش های بیرون زده پدرش را به دقت نگاه می کند. داماد آقای کمال از چهره های سرشناس کشور. کارخانه دار و پروفیسور اقتصاد... اشراف آفسکی - روزی درباره این که پدرش اشراف زاده است یا نه تحقیق خواند کرد- آسیا دانشجویهایش درباره او چه می گویند؟ هنگامی که از راهروی دانشکده می گذرد و بعد از احترام و خم شدن و سلام علیک کردن پشت سرش چه ها می گویند؟ باید صحبت کرد؟

بدون کثیف کردن صورت بی لکه شب

مکالمه ای که باعث بیدار شدن خواهرش و مادرش می شود و باعث ایجاد سر و صدا می شود و ممکن است تا صبح طول بکشد الان باید شروع شود؟ آیا باید درباره چگونگی و دلیل زندگی اش. عقایدش از او سوال شود؟

قطعا روزی با او صحبت خواهد کرد و این مکالمه همانند روزهای دیگر. درباره خریدن پالتوی جدید نخواهد بود.

آقای عاصم در یک دستش لیوان و در دست دیگرش دارو بود. از راهرو می گذرد و تا پنجره سال که رو به خیابان است می رود. سالنی فرش شده با کاغذهای دیواری جدید که پرده هایش کشیده شده است. مناسب با سلیقه کلاسیک است.

ایلههان همراه پدرش از جایی که نشسته بود می توانست کل سالن را ببیند.

-بابا!...

-جام!...

-هلال ماه را دید؟...

-بله. خیلی زیباست!...

-فردا ماه رمضان شروع می شود.

انگار چند تن چیز سنگین بلند کرده است. راه رفته است. دوبده است. عرق کرده است. چنگال را طوری روی میز می گذارد که انگار همه قدرتش را از دست داده است. این را نمی خواست انجام دهد. آمدن ماه رمضان را به پدرش خبر می دهد. عجیب نیست؟

یعنی در این کشور رادیوها، تلویزیون ه و مجله ها، انسان ها، خیابان ها، ساختمان ها این را اطلاع رسانی نمی کند؟

حوصله آقای عاصم دوباره سر می رود. دنیايش مثل ترک انار شکافته شده است. مایع سرخی جاری می شود.

صدای نی ادامه دارد.

فطانت. کار دوستان. آیین گشایش ساختمانهای اضافی کارخانه بافتنی ها.

فردا با بزار سهام بن ها ملاقات خواهد کرد.

شاید به سویس یا انگلستان بروند.

گزارشات سرمایه گذاری های جدیداش را که چند روز است بررسی نکرده است را بررسی می کند.

در یک دستش لیوان و در دست دیگرش قوطی کوچکی است. به آسمان دوباره نگاه می کند. سفیدی قوس درخشان هلال ماه.

بازگشتش. پسرش باید از او استقبال کند. انگار برای سحری بیدار شده است. اصلا مشخص نکرده است چه کسی او را هدایت می کند. با چه کسانی صحبت می کنند. باید رسیدگی شود. اما او را نمی شناسد. این مشکل

را. تنها درد این مشکل را، تنها درد این عمر را خیلی خوب می داند. حتی دوست دارد. هرچند خسته نیست. صدایش در نمی آید. غفلت به کنار می رود. به طور کامل گسسترش می یابد.

دارد همه هستی ام را می پوشانند.

-بابا معذرت می خواهم.

-منی خواستم این را با شما مطرح کنم. منی دائم چه طور شد. یک دفعه از دهنم پرید.

-باید می گفتم. معامم است که باید بگویم.

-بحث درباره این چیزها. به خوبی من را داغون می کند و به شدت ناراحت می کند.

- دارد پر می شود آقا عاصم. کم مانده سرازیر می شود

-ناراحت نباش...

-بهتر است بروی و بخوابی. مادرم را بیدار نکن.

-بیدار نمی کنم.

در حیاط آن مدرسه قدیمی یک درخت انار است. یک طرف درخت انار کهن سال خشک شده است. به همسرش نگاه می کند. سرش از بالایش افتاده است. دهانش کمی باز است. روی پیشانی اش به اندازه یک مشت مو چسبیده است. صورتش باد کرده است. آرایش چشمش را چون خوب پاک نکرده است. پخش شده است.

هر فصل بهار سبزی خیری کننده ای این درخت انار را فرا می گیرد.

ته درخت را درست می کردند. یونس ارزومی. عثمان عریکیرلی. خودش. مراد و کریم هم روستایی مراد. کریم را به شاگردی یک کفاش در نزدیکی ولایت درآورده بودند.

کریم دیوانه مفکوره

به آرامی به رختخواب می رود. برای لمس نکردن همسرش اهتمام می ورزد. پتو را تا گردنش به روی خودش می اندازد. ترسی وجودش را فرا می گیرد. چشم های خیسش را به سقف می دوزد. آن جا زید نور کم سوی چراغ غرق لکه های سیاه می شود.

زیر درخت انار سفره ای پهن شده است. با دوستانش دور سفره جمع شده اند و منتظر شروع افطار هستند.

Ömer Seyfettin

11 Mart 1884'te Gönen'de doğdu. 6 Mart 1920'de İstanbul'da henüz 36 yaşındayken yaşamını yitirdi. Çağdaş Türk öykücülüğünün ve "Milli Edebiyat Akımı"nın kurucularındandır.

Sırp ve Yunan cephelerinde savaştı. Yanya Kalesi'nin savunması sırasında Yunanlılara esir düştü. Bir yıl süren tutsaklıktan sonra İstanbul'a döndü. Kısa bir süre "Türk Sözü" dergisinin başyazarlığını yaptı. 1914'te Kabataş Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atandı. Ölümüne dek bu görevi sürdürdü.

Yazmaya Edirne'deki öğrenciliği sırasında başladı. İlk şiiri "Hiss-i Müncemid" "Ömer" imzasıyla 1900'de "Mecmua-i Edebiye"de yayınlandı. İlk öyküsü "İhtiyarın Tenezühü" 1902'de Sabah gazetesinde yer aldı. İzmir ve Makedonya'da görevliken yazdığı şiir, öykü ve makaleler çeşitli dergilerde çıktı. Askerliğe ara verdiği dönemde ise yazıları "Rumeli" gazetesini ve çeşitli dergilerde yayınlandı.

Selanik'te yayınlanan "Genç Kalemler" dergisindeki yazılarıyla ünlendi. Derginin ikinci dizisinin ilk sayısında Nisan 1911'de yayınlanan "Yeni Lisan" başlıklı yazısı "Milli Edebiyat" akımının başlangıç bildirgesidir.

Yazılarında, yalın, halkın konuştuğu ve anladığı bir dil kullanmak gerektiğini savundu. Milli Edebiyat akımının öncülüğünü Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem'le birlikte sürdürdü.

1'inci Dünya Savaşı yıllarında "Yeni Mecmua"da yayınlanan öyküleriyle ününü iyice yaygınlaştırdı. Öykülerini kişisel deneyimlerine, tarihsel olaylara ve halk geleneklerine dayandırdı. Günlük konuşma dilini kullanması, öykülerine canlı ve etkileyici bir özellik verdi. Çok değişik konular işledi. Bunları anlatırken yergiyi, polemige, komik durumlara ve toplumsal yorumlara da yer verdi.

Ömer Seyfettin, olay ya da Maupassant tarzı öykücülüğün kurucu ismidir.

PEMBE İNCİLİ KAFTAN

(Ömer Seyfettin)

Büyük kubbeli serin divan, bugün daha sakin, daha gölgeliydi. Pencerelelerinden süzülen mavi, mor, sincap rengi bahar aydınlığı, çinilerinin yeşil derinliklerinde birikiyor, koyulaşıyordu. Yüksek ipek şiltelere diz çökmüş yorgun vezirler, önlerindeki halının renkli nakışlarına bakıyorlar, uzun beyaz sakalını zayıf eliyle tutan yaşlı sadrazamın sönük gözleri, çok uzak, çok karanlık şeyler düşünüyor gibi, var olmayan noktalara dalıyordu.

– Yürekli bir adam gerekli, paşalar... dedi. Biz onun sırmalara, altınlara, elmaslara boğarak gönderdiği elçisine padişahımızın elini öptürmedik, ancak dizini öpmesine izin verdik. Kuşkusuz o da karşılıklı bulunmaya kalkacak.

– Kuşkusuz.

– Hiç kuşkusuz.

– Mutlaka.

Kubbealtı vezirlerinin tamamıyla kendi görüşünü paylaştıklarını anlayan sadrazam düşündüğünü daha açık söyledi:

– O halde bizden elçi gidecek adamın çok yürekli olması gerek! Öyle bir adam

ki, ölümden korkmasın. Devletinin şanına dokunacak hareketlere karşı koysun. Ölüm korkusuyla, uğrayacağı hakaretlere boyun eğmesin...

- Evet!

- Hay hay.

- Çok doğru... Sadrazam sakalından çektiği elini dizine dayadı. Doğrudu. Başını kaldırdı. Parlak tuğları ürperen vezirlere ayrı ayrı baktı:

- Haydi öyleyse... Yürekli bir adam bulun!.. dedi... Hoca takımından, Enderrundan, divandan benim aklıma böyle gözüpek bir adam gelmiyor. Siz düşünün bakalım...

- ...

- ...

- ...

Sofu, barışsever, sessiz padişahın koca devletine, sessiz küçük bir beyin olan divan düşünmeye başladı.

Bu elçi, yedi yıl sonra "Yavuz!" namındaki yaman sillesiyle her gurunun, her cinayetinin cezasını bir anda gören İsmail Safavi'ye gönderilecekti. Şehzadeligini ata binmekten, cirit oynamaktan, silah kullanmaktan çok, kitapla geçiren bilge Bayezid'in yaradılışı son derece uysaldı. Yalnız şiiri, bilgeliği, tasavvufu sever; savaştan, mücadeleden nefret ederdi. Vezirler, sevgili padişahlarının rahatını bozmamayı en büyük görevleri sanırlardı... Bununla birlikte sınırlarda yine kavganın önü alınamıyordu. Bosna, Eflak, Karaman, Belgrat, Transilvanya, Hırvatistan, Venedik seferleri birbirini izliyor; Modon, Koron, Zonkiyo, Santamavro ele geçiriliyordu. Sanki İstanbul fatihinin kararlılığıyla dehası -tahta geçer geçmez, babasının heykelini, "Gölgesi yere düşüyor" diye kırdırıp savaşa girmeye kalkan- halefinin zamanında da sönmüyor; sönmeyen bir alev, bir ruh gibi yaşıyordu. Rahat istedikçe dert çıkıyordu. Hele Doğu...

Kan içinde, ateş, kıyım içinde kıvranıyordu. Yıkılan, sönen Akkoyunlu hanedanının yıkıntıları üstünde Şah İsmail serserisi saltanat kurmuştu. Geçtiği yerlerde dikili ağaç bırakmayan, babasıyla büyükbabası Cüneyd'in öcünü aldığı için delice bir gurura kapılan bu kudurmuş şah, akla gelmedik canavarlıklarla sağma soluna saldırıyordu. Kendine sığınanları bile, çağırıldığı şölende, yemekmiş gibi kaynatıldığı büyük kazanlara atıp söğüş yapan, yendiği Özbek padişahının kafatasıyla şarap içen bir acımasız şah, dünyada gerçekten eşi görülmemiş bir kıyıcıydı. Bayezit divanının çelebi, sessiz, temiz huylu, dinine bağlı vezirleri onun işkencelerini hatırlamaya dayanamazlardı. Bu kıyıcı, bir gün mutlaka bizim sınırimıza da saldıracak, Doğu illerini ele geçirmeye kalkacaktı. Bunu herkes biliyordu. Geçen yıl Zülkadriye egemeni Alaüddevl'eden nikahla kızını istemişti. Alaüddevl kızını vermedi, İsmail uğradığı bu aşağılamaya öfkelendi; öç için padişahın toprağından geçti. Savunmasız Zülkadriye topraklarına girdi. Diyarbekir, Harput kalelerini aldı. Sarp bir dağa kaçan Alaüddevl'nin oğlu ile iki torunu eline tutsak düştü.

Şah İsmail, bu zavallıları ateşte kızartıp kebab ettirdi. Etlerini kuzu gibi yedi. Böyle korkunç bir şey Doğu'da yeni duyuluyordu. Savaş istemeyen padişah, Ankara'ya, Yahya Paşa kumandasında bir ordu göndermekten başka bir şey yapmadı. Bu şah, kıyıcı olduğu kadar da kurnazdı... Osmanlı toprağına geçtiği için özür diliyor, birbiri arkasına elçiler gönderiyordu. O zamanlar Trabzon Valisi

olan Şehzade Yavuz, babası gibi dayanamamış, Tebriz sınırını geçmiş, Bayburt'a, Erzincan'a kadar her yeri yağlamamış, hatta şahın kardeşi İbrahim'i tutsak etmişti. İsmail'in elçisi şimdi bu saldırıdan da yakınıyor, Osmanlı toprağına son akınlarının padişahın devletine karşı değil, sırf Alaüddevle'ye karşı olduğunu tekrarlıyordu. İşte divanda bu kurnaz, bu kıyıcı, acımasız türediye gönderilecek uygun bir elçi bulunamıyordu; çünkü kendini Osmanlı Hakanı'yla bir tutan, hatta bütün Doğu'da egemenlik kuran bu serseri, karşısında devleti temsil edecek adama kuşkusuz birçok densizlik yapacak; densizliklerine karşılıkta bulunana ola ki kazığa vuracak, derisini yüzecek, akla gelmedik korkunç bir işkenceyle öldürecek. Sadrazamın sağındaki, deminden beri bir mezar taşı gibi kımlıtsız duran kırmızı tuğlu kavuk, yerinden oynadı. Yavaş yavaş sola döndü:

– Ben, tam bu elçiliğe uygun bir adam biliyorum, dedi, babası benim yoldaşım-
dı. Ama devlet memurluğunu kabul etmez.

– Kim?

– Muhsin Çelebi.

Sadrazam bu adamı tanımıyordu. Sordu:

– Burada mı oturuyor?

– Evet.

– Ne iş yapıyor?

– Biraz zengindir. Vaktini okumakla geçirir. Tanımazsınız efendim. Hiç büyük-
lerle ahbaplık etmez. Büyük mevkiler istemez.

– Niye?

– Bilmem ama, belki “düşüşü var” diye.

– Tuhaf...

– Ama çok yüreklidir. Doğrudan ayrılmaz. Ölümünden çekinmez. Birçok kez sa-
vaşmıştır. Yüzünde kılıç yaraları vardır.

– Bize elçi olmaz mı?

– Bilmem.

– Bir kere kendisini görsek...

– Bilmem, çağırınca ayağıımıza gelir mi?

– Nasıl gelmez?

– Gelmez işte... Dünyaya minneti yoktur. Şahla dilenci, gözünde birdir.

– Devletini sevmez mi?

– Sever sanırım.

– O halde biz de kendimiz için değil, devletine hizmet için çağırırız.

– Deneyiniz efendim....

Sadrazam, o akşam kahyasını Muhsin Çelebinin Üsküdar'daki evine gönderdi. Devlet, ulus hakkında bir iş için kendisiyle konuşacağını, yarın mutlaka gelmesi gerektiğini yazmıştı.

Sabah namazından sonra sarayının selamlığında, Hint kumaşından ağır perdeli küçük loş bir odada kâtibinin bıraktığı kâğıtları okurken, sadrazama, Muhsin Çe-

lebinin geldiğini bildirdiler.

– Getirin buraya... dedi.

İki dakika geçmeden odanın sedef kakmalı, ceviz kapısından palabıyıklı, iri, levent, şen bir adam girdi. İnce siyah kaşlarının altında iri gözleri parlıyordu. Belindeki silahlık boştu. Bütün kullarının etek öpmesine, secdesine alışan sadrazam, bir an eteğine kapanılmasını bekledi. Oturduğu mor çuha kaplı sedirin hep öpülen ağır sıрма saçağındaki yumağı, altından, içi boş küçük bir kafa gibi şaşkın duruyordu. Sadrazam söyleyecek bir şey bulamadı. Böyle göğsü ileride, kabarık, başı yukarı kalkık bir adamı ömründe ilk defa görüyordu. Kubbe vezirleri bile huzurunda iki büklüm dururlardı. Muhsin Çelebi çok doğal bir sesle sordu:

– Beni istemişsiniz, ne söyleyeceksiniz efendim?

– Şey...

– Buyurunuz efendim.

– Buyur oğlum, şöyle otur da...

Muhsin çelebi, çekinmeden, sıkılmadan, ezilip büzülmeden çok rahat bir hareketle kendine gösterilen şilteye oturdu. Sadrazam hâlâ ellerinde tuttuğu kıvrık kağıtlara bakarak içinden, “Ne biçim adam? Acaba deli mi?” diyordu. Ama hayır... Bu çelebi, çok akıllı bir insandı! Yiğide, alçağa gerek duymayacak kadar bir serveti vardı. Çamlıca ormanının arkasındaki büyük mandırayla büyük çiftliğini işletir, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah demezdi. Yoksula, zavıflara, gariplere bakar, sofrasından konuk eksik olmazdı. Dinine bağlıydı. Ama tutucu değildi. Din, ulus, padişah aşkını ta yüreğinde duyanlardandı. Devletin büyüklüğünü, kutsallığını anlardı. Tek ülküsü, “Tanrıdan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak”tı... Bilgisi, olgunluğu, herkesçe biliniyordu. İbni Kemal ondan söz ederken, “Beni okutur!” derdi. Şairdi. Ama ömründe daha bir tek kaside yazmamıştı. Hatta böyle övgüleri okumazdı bile...

Yaşı kırkı geçiyordu. Önünde açılan yükselme yollarından daha hiçbirine sapsamamıştı. Bu altın kaldırım, mine çiçekli, cenneti andıran nurlu yolların sonunda, hep “kirlili bir etek mihrabı” bulunduğunu bilirdi. İnsanlık onun gözünde çok yüksek, çok büyüktü. İnsan yeryüzünün üzerinde, Tanrı'nın bir çeşit temsilcisiydi. Tanrı insana kendi ahlakını vermek istemişti. İnsan, her varlığın üstündeydi. Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin pabuçlarını yalayan köpeğe yaltaklanma pek yakışır ama, insan... Muhsin Çelebi her türlü aşağılanmayı sindirerek yüksek mevki tepelerine iki büklüm tırmanan maskara, tutkulu insanlardan, kendine saygı duymayan kölelerden, güçsüzler gibi yerlerde sürünen pis kölelerden tiksiniyordu. Hatta bunları görmemek için insanlardan kaçır olmuştur. Yalnız savaş zamanları Guraba Bölüklerine kumandanlık için ortaya çıkardı. Huzurda serbest, içinden geldiği gibi oturuşu sadrazamı çok şaşırttı. Ama kızdırmadı:

– Tebrizde bir elçi göndermek istiyoruz. Tarafımızdan sen gider misin oğlum?

– Ben mi?

– Evet

– Ne ilgisi var?

– Aradığımız gibi bir adam bulamıyoruz da...

– Ben şimdiye kadar devlet memurluğuna girmedim.

– Niçin girmedin?

Muhsin Çelebi biraz durdu. Yutkundu, Gülümsedi.

– Çünkü ben boyun eğmem, el etek öpmem, dedi. Oysa zamanın devletlileri mevkilerine hep boyun eğip, el etek, hatta ayak öpüp, bin türlü yaltaklanmayla, ikiyüzlülükle, dalkavuklukla çıktıklarından, çevrelerine hep bu aşağılayıcı geçmişlerin çirkin hareketlerini tekrarlayanları toplarlar. Gözdeleri, nedimeleri, korudukları, hep alçak ikiyüzlüler, ahlâksız dalkavuklar, namussuz maskaralardır. Yiğit, doğru, kendisine saygılı, özgür vicdanının sesine kulak veren bir adam gördüler mi, hemen kin bağlarlar, yıkmaya çalışırlar. Gedik Ahmet Paşa niçin hançerlendi, Paşam?

Sadrazam yavaşça dişlerini sıktı. Gözlerini süzdü. Tuttuğu kâğıdı buruşturdu. Öfkelenmiyordu. Ama öfkelendiği zamanlarda olduğu gibi, yanaklarına bir titreme geldi. Vezirken değil, hatta daha beylerbeyiyken bile karşısında akranlarından kimse ona böyle açıkça söz söyleyememişti. Yine “Acaba deli mi?” diye düşündü. Deli değilse... bu ne küstahlıktı? Bu derece küstahlık, dünya düzenine karşı çıkmak değil miydi? Gözlerini daha beter süzdü. İçinden: “Şunun başını vurdur sam...” dedi. Kapıcılara bağırarak için ağzını açacaktı. Ansızın vicdanının -neresi olduğu bilinmeyen bir yerinden gelen- derin sesini işitti: “İşte sen de yaltaklanma, ikiyüzlülük, dalkavukluk yollarından yükselenler gibi, dürüstçe bir sözü çekemiyorsun! Sen de karşında yiğit bir insan değil, ayaklarını yalayan bir köpek, hor görülmenin altında iki kat olmuş bir maskara, bir rezil istiyorsun!”

Süzük gözlerini açtı. Avucunda sıktığı kâğıdı yanına koydu. Yine Muhsin Çelebi'ye baktı. Ortasında geniş bir kılıç yarasının izi parlayan yüksek alnı... al yanakları... yeni tıraşlı beyaz, kalın boynu... biraz büyücek, eğri burnu... ince sarığı... tıpkı Şehname sayfalarında görülen eski kahramanların resimlerine benziyordu. Evet, bu alnında yarası görülen kılıcın yere düşüremediği canlı bir kahramandı. İnsaflı sadrazam, vicdanının ruhunda yankılanan sesini, gururunun karanlığıyla boğmadı. “Tam bizim aradığımız adam işte...” dedi. Bu kadar korkusuz bir adam, devletine, ulusuna yapılacak hakareti de çekemez, ölümden korkarak, göreceği hakaretlere eyvallah diyemezdi. Kavuşu hafifçe salladı:

– Seni Tebrize elçi göndereceğiz. Muhsin Çelebi sordu:

– Katınızda bu kadar nişancılar, kâtipler, hocalar var. Niçin onlardan birini seçmiyorsunuz?

– Sen Şah İsmail denen kötü ruhlu adamın kim olduğunu biliyor musun?

– Biliyorum.

– Devletini seviyor musun?

– Seviyorum.

Yüce sadrazam doğruldu. Arkasına dayandı:

– Pekala öyleyse... dedi, bu kötü ruhlu adam “elçiyeye zeval yok” kuralını kabul etmez. Bizimle boy ölçüşme davasındadır. Er meydanında bize yapamadıklarını, bizim göndereceğimiz elçiyeye yapmak ister. Ola ki işkenceyle idam eder. Çünkü Tanrı'dan korkusu yoktur. Oysa elçimize yapılacak hakaret devletimize demektir. Bize öyle bir adam gerekli ki, hakaret görünce başından korkmasın... Bu hakareti aynen o kötü ruhlu adama iade etsin... Devletini seversen, sen bu fedakârlığı kabul edeceksin!

Muhsin Çelebi hiç düşünmedi:

– Ettim efendim, ama bir koşulum var... dedi.

– Ne gibi.

– Madem ki bu bir fedakârlıktır, ücretle olmaz. Karşılıksız olur. Devlete karşı ücretle yapılacak bir fedakârlık, ne olursa olsun, gerçekte kişisel bir kazançtan başka bir şey değildir. Ben maaş, makam, ücret filan istemem... Karşılık beklemeden bu hizmeti görürüm. Koşulum budur!

– Ama oğlum, bu nasıl olur? Onun elçisi çok ağır giyinmişti. Atları, hizmetkârları kusursuzdu. Bizim elçimizin atları, hizmetkârları, giysileri daha gösterişli, daha ağır olmalı... Bunlar için mutlaka hazineden sana birkaç bin altın vereceğiz. .

Muhsin Çelebi döndü. Önüne baktı. Sonra başını kaldırdı:

– Hayır, dedi, hazineden bir pul almam. Gerekli göz alıcı muhteşem takımlı atları, süslü hizmetkârları ben kendi paramla düzeceğim. Hatta...

Sadrazam gözlerini açtı.

– ... Hatta sırtıma Şah İsmail'in ömründe görmediği ağır bir şey giyeceğim.

– Ne giyeceksin?

– Sırmakeş Toroğlu'ndaki, kumaşı Hint'ten, harcı Venedik'ten gelme, "Pembe İncili Kaftan"ı alacağım.

– Ne... O kadar parayı nereden bulacaksın, oğlum? Sadrazamın şaşmaya hakkı vardı. Bir ay önce tamamlanan, üzeri ender bulunur pembe incelerle işlemeli bu kaftanın ününü İstanbul'da duymayan yoktu. Vezirler, elçiler, padişaha armağan etmek için Toroğlu'na başvurdukça, o fiyatını artırıyordu. Muhsin Çelebi bu ünlü kaftanı nasıl alacağını anlattı:

– Çiftliğimle mandıramı ve evimi rehine vereceğim. Tüccarlardan on bin altın borç toplayacağım, iki bin altını atlarla hizmetkârlara harcayacağım. Geriye kalan sekiz bin altınla da bu kaftanı alacağım.

Sadrazam bu davranışı uygun bulmadı:

– Geldikten sonra bu kaftan senin işine yaramaz. Yalnız bir gösteriş aracıdır. Mallarını elinden çıkaracaksın. Yoksul düşeceksin.

– Hayır, sekiz bin altına alacağım kaftanı altı ay sonra Toroğlu benden yedi bin altına geri alır. Yedi bin altınla ben çiftliğimi rehinden kurtarırım. Geri kalan borçlarımı ödeyemezsem, varsın babamın yadigâr bıraktığı mandıram devlete feda olsun... Devletten hep alınmaz ya... Biraz da verilir!

Muhsin Çelebi'yle konuştuğunda sadrazamın şaşkınlığı artıyordu. Yüreği rahatladı. İşte küstah, türedi bir hükümdara haddini bildirmek için gönderilecek uygun bir adam bulunmuştu. Gülüyor, ağır ağır kavuğunu sallıyordu. Divanın nazik, korkak, hesapçı çelebileri canlarıyla mallarını çok severlerdi. Bunlardan biri elçi gönderilse, devletinin onurundan çok alacağı bağışı düşünerek, kendisine yapılan her hakareti kabul edecekti. Sadrazam, Muhsin Çelebi'yi yemeğe alıkoymak istedi. Başaramadı, giderek onu ta sofaya kadar uğurladı.

... Altı ay içinde Muhsin Çelebi büyük çiftliğini, mandırasını, evini, dükkânlarını, bahçesini, bostanını rehine koydu. Tüccarlardan para topladı. Atlarını düzdü. Bunların hepsi gerçekten eşi görülmedik derecede göz alıcıydı. Dönüşte yedi bin altına iade etmek koşuluyla Toroğlu'ndan ünlü Pembe İncili

Kaftanı da aldı. Genç karısıyla iki küçük çocuğunu akrabasından birinin evine bıraktı. Altı aylık nafakalarını ellerine verdi. Sonra padişahın mektubunu koynuna koyarak yola düzülde. Konak konak ilerledikçe bu yeni elçinin gösterişi, zenginliğı, hele incili kaftanının ünü bütün Anadolu'dan geçerek Şah İsmail'in ülkesine ulaşıyordu. Muhsin Çelebi bir gün Tebriz Kalesi'ne büyük bir gösterişle girdi. Bu küçük başkent, süse, zenginliğe, renge, süs eşyasına tutkun halkı, İstanbul elçisinin kaftanını görünce şaşırde. Kent, saray, bütün encümenler kaftanın hikâyesiyle doldu. Şah İsmail, "Pembe İnci"yi yalnız masallarda işitmiş, daha nasıl şey olduğunu görmemişti. Kendisinin daha görmediğı şeye sahip olan bu zengin elçiye karşı içinden derin bir kin duydu. Onu hakareti altında ezmeye karar verdi. Huzuruna kabul etmezden önce tahtın arkasına cellatları hazırlattı. Tahtın önündeki ipekli kumaştan şilteleri, ipek seccadeleri kaldırttı. Sağında vezirleri, solunda savaşçıları duruyorlardı.

Muhsin Çelebi, geniş somaki kemerli açık kapıdan rahat adımlarla girdi. Yürüdü. Baş her zamanki gibi yukarda, göğsü her zamanki gibi ilerideydi. Koynundan çıkardığı padişah mektubunu öptü. Başına koydu. Sonra altın tahtın üstüne -allı, yeşilli, mavili, morlu ipek yığınlarına sarılmış, sarmalarla, tuğlarla, sancaklarla çevrelenmiş- garip bir yırtıcı kuş sessizliğiyle tünemiş şaha uzattı. Ayağı öpülme-yen şah kızgınlığından sapsarı kesildi. Gözlerinin beyazları kayboldu. Mektubu aldı. Muhsin Çelebi, tahtın önünden çekilince şöyle bir çevresine baktı. Oturacak bir şey yoktu. Gülümsedi. İçinden, "Beni zorla ayakta, saygı duruşunda tutmak istiyorlar galiba..." dedi. Bir an düşündü. Bu harekete nasıl karşılık vermeliydi? Hemen sırtından Pembe İncili kaftanını çıkardı. Tahtın önüne yere serdi. Şah İsmail, vezirleri kumandanları aptallaşmışlar, şaşkınlık içinde bakıyorlardı. Sonra bu değerli kaftanın üzerine bağdaş kurdu. Dev, ejderha resimleri işlenmiş sivri kubbeyi, yıldızlı kemerleri çınlatan gür sesiyle:

- Mektubunu verdiğim büyük padişahım. Oğuz Kara Han soyundandır! diye haykırdı. Dünya yaratıldığından beri onun atalarından kimse kul olmamıştır. Hepsi padişah, hepsi hakandır. Ataları doğuştan beri hükümdar olan bir padişahın elçisi, hiçbir yabancı padişah karşısında divan durmaz. Çünkü dünyada kendi padişahı kadar soylu bir padişah yoktur... Çünkü...

Muhsin Çelebi Türkçe olarak bağırdıkça; Türkçe bilmeyen şah kızıyor, sararıyor, morarıyor, elinde heyecandan açamadığı mektup tir tir titriyordu... Tahtın arkasındaki cellatlar kılıçlarını çekmişlerdi. Muhsin Çelebi bağırdı, çağırdı. Danışmanlar, vezirler, cellatlar, savaşçılar hükümdarlarının sabrına, buna dayanmasına şaşıyorlardı. Hatta içlerinden birkaçı mırıldanmaya başladı. Muhsin Çelebi sözünü bitirince izin filan istemedi, kalktı. Kapıya doğru yürüdü. Şah İsmail taş kesilmişti. Çaldıranda kırılacak olan gururu, bugün bu tek Türk'ün ateş bakışları altında erimişti. Muhsin Çelebi dışarı çıkarken, kendi gibi şaşkınlıktan donan nedimelerine:

- Şunun kaftanını veriniz! dedi.

Savaşçılardan biri koştu. Tahtın önünde serili kaftanı topladı. Türk elçisine yetiştirdi:

- Buyurun, kaftanınızı unuttunuz.

Muhsin Çelebi durdu. Güldü. Çıktığı kapıya doğru dönerek şahın işiteceğı yüksek bir sesle:

– Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şiltiniz yok... Hem bir Türk, yere serdiği şeyi bir daha arkasına koymaz... Bunu bilmiyor musunuz? dedi.

Geçtiği yollardan gece gündüz dört nala döndü. Üsküdar'a girdiği zaman, Muhsin Çelebi'nin cebinde tek bir akçe kalmamıştı. Süslü hizmetkârlarına dedi ki:

– Evlatlarım! Bindiğiniz atları, haşaları, takımları, üstünüzdeki giysileri, belinizdeki değerli taşlarla süslü hançerlerinizi size bağışlıyorum. Bana hakkınızı helal ediyor musunuz?

– Ediyoruz... Ediyoruz...

– Anamızın ak sütü gibi.

Karşılığını alınca onları başından savdı. Derin bir soluk aldı. Evine uğramadan, deniz kıyısına koştu. Bir kayığa atladı. Sadrazamın konağına gitti. Mektubu şaha verdiğini, hiçbir hakarete uğramadığını, şahın iznini bile almaksızın habersizce kalkıp İstanbul'a döndüğünü söyledi. Zaten sadrazam, onun görevini hakkıyla yerine getireceğine son derece güveniyordu. Yollar, derebeyleri, aşiretlerle ilgili bazı şeyler sordu. Çelebi kalkıp çekileceği zaman:

– Ben satın almak istiyorum oğlum, kaftanın burada mı? dedi.

– Hayır, getirmedim.

– Acemistan'da mı sattın?

– Hayır, satmadım.

– Çaldırдың mı?

– Hayır.

– Ya ne yaptın?

Sadrazam üsteledi, tekrar tekrar sordu. Kaftanın ne olduğunu bir türlü anlayamadı. Muhsin Çelebi yaptığıyla övünecek kadar küçük ruhlu değildi. O akşam Üsküdar'a döndü. Ertesi gün yedi bin altını geri almak için kendisini bulan sıрмаkeş Toroğlu'na da, kaftanı ne yaptığını söylemedi. Meraklı İstanbul'da hiç kimse, ünlü "Pembe İncili Kaftan"ın "Nasıl, nerede, niçin" bırakıldığını öğrenemedi. Tebriz Sarayı'ndaki serüven, tarihin karanlığına karıştı, sır oldu. Ama eski zengin Muhsin Çelebi, bu kaftan için girdiği borçları verip, çiftliğini, mandırasını, iratlarını rehinden kurtaramadı. Elçilikten yadigar kalan atıyla değerli taşlarla süslü takımını satıp, Kuzguncuk'ta minimini bir bahçe aldı. Onu ekip biçti. Çoluğunun çocuğunun ekmeğini çıkardı. Ölünceye kadar Üsküdar Pazarı'nda sebze sattı. Pek yoksul, pek acı, pek yoksun bir hayat geçirdi. Ama yine de ne kimseye boyun eğdi, ne de bütün servetini bir anda yere atmakla gösterdiği fedakârlık üzerine gevezelikler yaparak, boşu boşuna övündü.

PEMBE İNCİLİ KAFTAN

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
القبطان الزهري المرصع باللائى

في عصر الخلافة العثمانية ...

قبة ضخمة وديوان بارد ، اليوم هو أكثر هدوءاً وأكثر ظليلة أشعة الربيع السماوية والبنفسجية والبنية المتسرية عبر النافذة تتراكم في أعماق خضرة الفسيفساء وتميل شيئاً فشيئاً إلى الإسوداد ، هناك على الفرش الحربية العالية ووزراء متعبين جاثين على أقدامهم يتأملون ألوان البساط الممدود أمامهم ، ويتّضح من حركات رئيس الوزراء العجوز الذي كان مسكاً بيده النحيلة لحيته البيضاء ومن عيونه المطموستين في أنه قد غاص في التفكير بأشياء متباعدة وعميقة جداً ، كان الصمت سيد الموقف ...

كسرحاجز الصمت رئيس الوزراء بقوله ” يلزمنا رجل شجاع أيها الباشوات ”

نحن الذين لم نجعل رسوله يقبل يد سلطاننا على الرغم من كل ماجاء به من مجوهرات وذهب وكنوز واستبرق ولكن أذنا له بأن يقبل قدم السلطان فقط .

بالتأكيد سيقوم بالرد علينا لما فعلناه به وبرسوله

يقينا

حتمياً.

ويدون أذنى شك سيقوم بالرد علينا .

وعندما لاحظ رئيس الوزراء بأن الباشوات جميعهم متفقون معه بالفكر والرأي قام بالإفصاح عما يجول في خاطره.

” في هذه الحالة يجب أن يذهب منا رجل مقدم شجاع كالأسد لا يهاب الموت . ويجب عليه أن يجابه ويتصدى للإهانات التي سوف تمس سيادة دولتنا بكل قوة وصلابة ويستبسل في الدفاع عن مجد دولتنا ، وأن لا ينحني أمام الإهانات والاعتداءات التي سوف يتعرض لها مخافة الموت .

نعم

بكل تأكيد

هذا صحيح

سحب رئيس الوزراء يده من لحيته وأسندها على ركبتيه ثم استقام ورفع رأسه وقال ” هيا إذاً فلتجدوا لي هذا الرجل الشجاع ” كانت لبنات القصر اللامعة تراقب الوزراء واحداً واحداً عن بعد .

من الخوجاكان ومن الأندرون ومن كل هذه المؤسسات لا يخطر على بالي مثل هذا الشخص الذي نريده أنتم فكروا في الأمر وابعثوا عن التفاصيل....

كانت من أهم صفات الديوان الملكي بأنه زاهد ومحب للسلام وخانع أمام السلطان الهادئ ودولته العظيمة . بدأ الديوان بالتفكير بحكمة وتدبر وكأنه عقل موحد .

كان سيُرسل هذا الرسول بعد سبع سنين بتدخل من القدر بإرسال رجل حديدي يسمى بـ ” ياووز ” إلى اسماعيل شاه المتعجرف الذي يعاقب على الجرائم بشكل مباشر وقبيح .

كانت طبيعة السلطان الولي (بايزيد) لينة وقد أمضى حياته بين الكتب والمكتبات بدل أن يمضه في استخدام ركوب الخيل ورماية الرماح . كان محباً فقط للحكمة والشعر والتصوف وكان يكره الحرب والصراعات .

الوزراء دائماً ما يعتقدون أن من أهم مهامهم هي عدم إزعاج راحة السلاطين الجبوبين والسهر على راحتهم .

ومع كل هذا فقد كانت الحروب مستمرة وليس بالمستطاع إيقافها : الوسنة وأفلاك وقارمان وبلغراد وترانسلفانيا وكرواتيا وحملات البندقية بتبع بعضها بعضاً

” مودون وكورون وزونكيو وسانتامارو ” كل هذه البلدان كانت تفتح واحدة تلو الأخرى .

كان دهاء وعبقرية بايزيد مستمرة حتى في عهد السلطان الذي خلفه والذي يضع فتح اسطنبول أمام نصب عينيه فقد قام هذا السلطان فور تسلمه مقاليد الحكم بإزالة تمثال أبيه بسبب وقوع ظله على الأرض متفاحراً

بفعلته .

الخليفة الصوفي لم يكن يهدأ أبداً لقد كان شرارة لا تخمد وكان يعيش كالروح الأبدية .
لا سيما الشرق الأوسط فقد كان غارقاً بالنار ويتلوى تحت وطأة الظلم والعذاب .
تحولت السلالة الحاكمة (الغنمة البيضاء) وأرضهم إلى حطام ورفات بعد أن بنى هذا الصعلوك اسماعيل شاه
عرشه الملطخ بالدماء على أنقاض السلالة الحاكمة .

هذا الصعلوك إسماعيل شاه لم يسلم منه أي شيء حتى الأشجار فلم يكن يترك شجراً واقفاً في المناطق
التي كان يمر منها . وبسبب تمكنه من الأخذ بثأر أبيه وجده جنيد فقد طاش عقله وانساق انسياقاً أعمى وراء
الغرور والكبرياء المفرطين .

فقد كان هذا المكلوب يهاجم كل شيء في طريقه ويهاجم بمنة وبسرة بشتى الوسائل الوحشية التي لا
تخطر على بال بشر .

حتى أنه دعا الموالين له على مأدبة ورماهم في قدر مغلي بالماء كان قد حضره لهم وأذبههم داخله . في الحقيقة
لم يرى العالم ظلماً كهذا .

وفي أحد المرات قام بشرب النبيذ بجمجمة ملك الأوزيك الذي كان سبباً في خسارته في إحدى المعارك .

أما ديوان بايزيد فقد كان ديواناً هادئاً . كاتباً . أخلاقه سامية . وزراءه متدينين لا يطيقون على تذكر وذكر وحشية
هذا السفاح في الديوان .

لا بد وأن يأتي يوم ويتعدى هذا الظالم على حدودنا سيقوم بالاستولاء على الولايات الشرقية للبلاد
الكل يعلم بحقيقة هذا الأمر .

ففي السنة الماضية طلب الزواج من ابنة حاكم ذوالقادرية علاء الدولة فقابلته ابوها علاء الدين بالرد .
فاستشاط اسماعيل شاه غضباً وبسبب هذه الإهانة المقدمة له من قبل والد الفتاة الحاكم أمر بتجهيز الجيش
من أجل الانتقام وباغت حدود ذوالقادرية ودخلها على حين غفلة من أهلها . كانت البلاد تماماً عزلاء مكشوفة
أمامه بسبب هجومه المفاجئ . فسيطر على قلاع ديار بكر وهاروت . في حين تمكن علاء الدين وولده وحفيديه
من الهرب إلى جبل شديد الانحدار مرتفع ولكن تمكن اسماعيل شاه وجنوده من أسر علاء الدين ومن معه . فما
كان من السفاح إلا أن جرمهم على النار وأمر أن يصنع منهم كباباً مشويا . وأكل لحمهم كما يأكل لحم الخاروف .
مثل هذه الوحشية الشنيعة كانت تسمع حديثاً في الشرق الأوسط .

أما السلطان الذي لم يكن يريد خوض الحرب فلم يقيم بشيء سوى إرسال جيش بقيادة يحيى باشا إلى أنقرة
فبفقد ما كان إسماعيل شاه ظالماً بقدر ما كان مكرماً أيضاً .

فكان يقدم اعتذارات للدولة العثمانية بسبب مروره من أراضيها ويرسل الرسائل واحداً تلو الآخر .

في تلك الأحيان كان والي طرابزون الأمير ياووز كان كثير الشبه بأبيه وكثيراً ما يتصرف مثله . لم يستطع أن
يتحمل أكثر . فقام بتخطي حدود تبريز وتمكن من اغتنام كل شيء حتى وصل إلى تبريز وبابورت حتى أنه تمكن من
أسر إبراهيم أخو اسماعيل شاه .

والآن هاهوذا رسول اسماعيل شاه يشتكي ويتذمر من حقيقة هذه الاعتداءات ويكرر قوله ليس بسبب الغارات
على الأراضي العثمانية ضد دولة السلطان وإنما بسبب تعصبه لدولة علاء الدين .

الأمر الذي جعل الديوان يبحث عن رسول شجاع محنك لتربية هذا المتعجرف المسمى باسماعيل شاه
ومجابهة ظلمه وإهنته وغدره . ولكن لم يكن بوسعهم إيجاد هذا الرجل المناسب حتى الآن .

هذا الرجل سيمثل الدولة العيا أمام الصعلوك إسماعيل شاه الذي بسط سيطرته على الشرق بأكمله ويقارن
نفسه بجلالة سلطاننا النبيل . ولا شك في أنه سيدبر مواقف محرجة ومخرجة لإهانة السلطان ودولته عن
طريق رسوله فلا بد أن يكون الرسول نبيه بإستطاعته رد هذه الإهانات عليه ويتصدى لأي محاولة هدفها النيل
من السلطان ودولته العليا . ومن الممكن أن يواجه الرسول مشاكل كبيرة وتعذيب شديد كالخازوق أو أن يفصل
لحمه عن عظمه ومن المحتمل أيضاً أن يقوم بقتله بطرق وحشية لا تخطر على بال إنسان .

ترزح صاحب الطربوش الأحمر الذي كان يقف مثل شاهد القبر على يمين رئيس الوزراء التفت ببطء نحو
اليسار ثم قال : أنا أعرف رجلاً مناسباً لهذه المهمة ياسيدي وأبوه صديقي ورفيق دربي ولكنه لا يقبل المناصب
الحكومية

أو العمل تحت إمرة أحد .

من ؟

محسن شلبي ؟

رئيس الوزراء لم يكن يعرف هذا الرجل . سأله :

هل يقيم هنا ؟

نعم .

ما مهنته ؟

أجاب : هو غني بعض الشيء يمضي وقته بالقراءة ومطالعة الكتب . وأضاف أنتم لا تعرفونه يا سيدي هو لا يقيم أي علاقة مع الكبار والحكام . ولا يطلب أي سلطة أو منصب .

لماذا ؟

لا أعرف ولكن ربما يكون عنده مسؤوليات أخرى .

اسم مثير للاهتمام .

ولكنه شجاع جداً يا سيدي ولا يميل عن الحق أبداً ، مهما كلفه الأمر . ملازم للحق أينما ذهب وأينما أتى . شارك مرارة عدة في الحروب المقدسة . هناك على وجهه ضربة سيف عريضة .

ألا يقبل أن يكون سفيرنا ؟

لا أعرف .

ولكن بمجرد رؤيته سنعرف .

لا أعرف إن كان سيأتي أو لا إذا استدعيناه .

كيف لا يأتي ؟

هكذا لا يأتي . هو ليس متنا لأي أحد في العالم . الملك والشحاذ عنده واحد .

ألا يحب دولته ؟

أظنه يحبها .

في هذه الحالة نحن لن نستدعيه من أجلنا بل من أجل دولته ؟

حسناً يا سيدي سأحاول .

أرسل رئيس الوزراء في ذلك المساء رئيس الخدم إلى بيت محسن شلبي في اسكدار .

وأخبره بضرورة حضوره غداً . لأنه سيتكلم معه عن عمل هام يخص الدولة

والشعب .

حضر محسن شلبي .

بعد صلاة الفجر في القسم الإداري للقصر في غرفة مظلمة بعض الشيء مستورة بسدف هندية ثقيلة بينما كان يقرأ بعض الأوراق التي غادرت كتبها .

أخبر رئيس الوزراء بمجيء محسن شلبي .

قال : أحضروه إلى هنا .

لم تمضي دقيقتين حتى دخل من الباب الخشبي المرصع باللؤلؤ شاب طيب النفس . مُنجل الشارب . عريض المنكبين . ضخمة الجثة .

عيونه النجلاء كانت تلمع تحت حواجبه الرقيقة . غمد السيف كان فارغاً على خصره .

انتظر رئيس الوزراء منه الانحناء كما هو معتاد على انحناء وتلق سائر الخدم له .

حتى الكبكوبات المتعلقة ببساط السلطان المغطى بالجوخ صاحب اللون البنفسجي كانت في حيرة من أمرها كانت أشبه برأس إنسان صغير فارغ .

دائماً ما يقبل الناس هذه الكبكوة قبل التكلم مع السلطان .

لم يجد رئيس الوزراء أي شيء ليقوله . كان لأول مرة في حياته يرى شخصاً بارز الصدر عريض المنكبين مرفوع الرأس بهذا الشكل . حتى الوزراء في حضرته ينحنون .

سأل محسن شلبي بصوت طبيعي ؟
لقد أمرتوني يا سيدي فمالذي ستقولونه لي ؟
لقد...

تفضلوا ياسيدي .

وبحركة طبيعية وبدون أي تردد أو انكماش جلس محسن شلبي في المكان المخصص له . كان رئيس الوزراء يحقد في الأوراق التي في يديه ويقول في داخله ”أي نوع من الرجال هذا؟هل هومجنون ياترى؟“
لا بل على العكس لم يكن هذا الشلبي مجنوناً بل كان إنساناً ذكياً جداً !
ولديه ثروة تكفيه عن الاحتياج لأي أحد . وهو بنفس الوقت يدير يشرف على إدارة معمل الألبان الواقع في غابات جاملجا ولديه مزرعة كبيرة يحرنها ويزرعها .
يحب العيش بنزاهة وشرف ولا يقبل بتحكم أي أحد فيه ولا ينساق لأوامر أحد .

بإعانة المحتاجين والمساكين والضعفاء فقد كانت مائدته لا تخلى من الضيوف . كان ملتزماً . ولم يكن متعصباً .
وأيضاً كان من الملهوفين بحب الدولة والشعب والسلطان وكان يفهم ويقدر قداسة الدولة وعظمتها .
كان يعيش على مبدأ وحيد في هذه الحياة ألا وهو ”لا تكون عبداً للعبد ولا تنحني إلا لله“
كان معروفاً بين الناس بعلمه ونضوجه . حتى ابن كمال كان يحدثنا بأنه كان يتلقى منه العلم .

كان شاعراً ولكنه لم يكتب بعد قصيدة واحدة في حياته . وكانت لا تهتمه القصائد المدحية . كان قد تخطى الأربعين . كانت الطرق مفتوحة أمامه ولكنه لم يخض في أحدها . كان يعلم جيداً بأن هذه الطرق المرصوفة بالذهب والمزروعة بالأزهار الكريستالية توصل الإنسان الى عبودية الآخرين والانحناء لهم . كانت الانسانية في نظره شيئاً عظيماً . والانسان هو تابعاً لله . فوق السماوات . أراد الله أن يخلق الانسان بأخلاقه . الانسان أسمى من جميع مخلوقات . نعم من الممكن أن يليق بالكل لعق نعل صاحبه متودداً له ولكن هل يليق بالانسان هذا

كان محسن شلبي يكره الناس اللذين يقبلون بالإهانات ويسعون لتسليق مناصب الدولة بالتملق والتزلف والتذلل للآخرين وأيضاً كان يكره العبيد الوسخين الزاحفين في الأرض كالزواحف . ومن أجل أن لا يرى مثل هؤلاء الناس فكان يمتنع عن الخروج إليهم . كان يخرج فقط في أوقات الحروب لقيادة طوابير الجيش ” القرابة .“

استغرب رئيس الوزراء من جلوسه المطمئن والطبيعي ولكنه لم يغضب .

نريد أن نرسل رسولاً من قبلنا إلى تبريز . فهل تذهب أنت يا بني ؟

ما المناسبة ؟

لم نتمكن من العثور على الشخص المناسب ...

قاطعه محسن شلبي بقوله أنا إلى الآن لم أعمل تحت إمرة الدولة ؟

لماذا ؟

وقف قليلاً ثم أجاب :

لأنني لا أتلقى الأوامر من أحد ولا أتذلل لأحد ولا أقبل يد أو عبادة أي أحد .

رجال الدولة دائماً ما وصلوا إلى مناصبهم بالخنوع والتملق وتقبييل الأيدي وحتى الأرجل وبالنفاق والخداع والتذلل . لذلك دائماً ما يجمعون حولهم أناس أمثالهم . ماضيهم مشابه لماضيهم المنحط وتصرفاتهم البشعة .

رفقائهم المحسوبين عليهم المحافظين عليهم ما دائماً ما يكونوا منافقين وعدمي الشرف متملقين ومنحطين ذو وجهين وأوغاد . وعندما يرون إنساناً مستقيماً وشريف وحر ومستمع الى صوت ضميره يكرهونه وفورا يقومون باستئصاله . فلماذا طعن ”جديك أحمد باشا“ يا سيدي ؟

عض رئيس الوزراء على أسنانه ببطئ ودمعت عيناه وجعب الأوراق التي كانت بين يديه .

لم يغضب ولكنه كعادته عندما يستشيط غضباً بدأت وجنتيه بالارتجاف . بدأ يعيد الماضي في ذاكرته وحاول أن يتذكر فيما إن صادف في حياته شخصاً ما من أقرانه أو خدمه عندما كان وزيراً أو أميراً بشجاعة هذا الرجل يتكلم بهذا الشكل المباشر والصريح .

مرة أخرى هل هو مجنون ياترى ؟

على سبيل التفكير إن لم يكن مجنوناً فما هذه الوقاحة ؟

كل هذه العنجهية أليست مخالفة لقوانين هذا العالم ؟

عيناه أصبحت تدمع أكثر من ما كانت عليه من قبل . قال بداخله أوكزه على رأسه حتى يعلم مايقول . فتح فمه ليصرخ على الحجاب ليأخذه ولكن فجأة سمع شيئاً غريب . سمع صوتاً من أفاق ضميره يقول له : إن كنت أنت أيضاً مثل هؤلاء المرتقنين إلى السلطة بالتزلف والخداع والنفاق لا تطيق سماع حديثنا قوما صريحا موجها إليك إذا أنت لا تتصرف بشهامة وحقانية .

بل أنت سخيرة بذاتها وحتى أسفل منها بل أنت كلب يلعق قدميه للبقاء في السلطة .

اتسعت حدقية عينيه الدامعتين وترك الورقة التي جعبها جانباً . ونظر مرة أخرى إلى محسن شلبي .

في وسط جهته المرتفعة هناك تلمع ضربة السيف المتسعة تلك . حدود الحمراء ... حلاقة جديدة ورقبة بيضاء عريضة ...

أنف كبير ومعقوف قليلاً . عمامته رقيقة . مطابق بصفاته هذه لصور شخصيات الأبطال القديمة التي تشاهد في قصص الشاهنافة . نعم لقد كان فرسا حيا شجاعاً لم تستطع ضربة السيف تلك التي ترى من بعيد أن تسقطه أرضاً .

ورئيس الوزراء العادل المنصف المستمع إلى الصوت المنعكس من ضميره على قلبه . الذي لا يغتر بظلمات الغرور قال بداخله : هذا هو الرجل الذي نبحث .

شخص متهور إلى هذا الحد لا يسمح بأن نهان دولته أو تُتخذ إجراءات بحقها ويبقى صامتاً .

حرك عمامته بشكل خفيف وقال :

سنقوم بإرسالك رسوياً إلى تبريز ؟

سيدي يوجد عندكم العدد الكافي من الكتاب والشيوخ والرماة لماذا لا تختارون منهم ؟

أنت هل تعرف الشيطان المدعو بإسماعيل شاه ؟

نعم أعرفه .

هل خب دولتك ؟

نعم أحبها .

استقام رئيس الوزراء وركن ظهره إلى الورا . حسنا إذا لا يتحمل الرسول المسؤولية ولا يقبل القوانين .

الشيء الذي لم يستطيعوا فعله لنا في ساحات المعارك . سيقومون بفعله برسولنا ومن المحتمل أن يموت تحت التعذيب . لأنه لا يوجد في قلبه ذرة رحمة أو مخافة من الله .

بحيث أن الإهانات التي سوف توجه لرسولنا ستكون موجهة لدولتنا .

والرجل الذي نحن بحاجة إليه يجب أن يكون شجاع لا يهاب الموت . مرفوع الرأس . ولا يسكت عن الإهانات والحقارات التي سوف توجه لدولتنا بل يجب عليه أن يرد الصاع صاعين .

إن كنت فعلاً خب دولتك فيجب عليك أن تقبل بهذه المهمة الخطرة ؟

حسناً قبلت يا سيدي ولكن بشرط !

ماهو هذا الشرط قل يا بني ؟

بما أنني سأقوم بالتضحية فالتضحية لا تحتاج إلى أي مقابل بل تكون بالجهان وخصوصاً من أجل الدولة .

في الحقيقة أن التضحية من أجل الدولة لا تكون مقابل أجره أو مكافأة مهما كلف الأمر فإن كانت كذلك فمأهلي إلا عبارة عن مكسب شخصي .

أنا لا أريد منصباً أو مقابلاً لمن خدمتي . أنا هذه الخدمة تطوعية يا سيدي . وهذا هو شرطي الوحيد يا سيدي .

ولكن يا بني كيف يمكن أن يكون هذا ؟

الرسول الذي أرسلوه إلينا كان مرتدياً ثياباً فاخرة باهظة الثمن . خيولهم وأحصنتهم وخدمهم كانت رائعة وجميلة .

ويجب أن تكون أحصنتنا وخدمنا في قمة الجمال والروعة .

وألبسة رسولنا يجب أن تكون أركى وأجود من ألبسة رسولهم الذي أرسلوه لنا !
فمن أجل كل هذه التكاليف لا بد وأن نعطيك شيئاً من خزينة الدولة لتأمين كل هذه الاحتياجات .
استدار محسن شلبي . نظر أمامه . ثم رفع رأسه وقال : لا لن آخذ من الخزينة فلساً واحداً
وسأصف تشكيلة من الخيول لم يرى لها مثيل وسأجهز الخدم وأزينهم بأحسن زينة من ميزانيتي الخاصة .
وسأرتدي رداً ثميناً لم يرى اسماعيل شاه في حياته قط مثل هذا الرداء ؟
ماذا سترتدي يا بني ؟

سأستري القفطان المطرز بالديباج الهندي و مزين بزينة جائت البندقية .

من أين ستجد المال الكافي لكل هذا يا بني ؟

كان لرئيس الوزراء الحق في أن يفاجأ .

سأقوم بشراء القفطان الذي تم الانتهاء من تطريزه قبل شهر واحد . القفطان مرصع باللآلئ الوردية النادرة .
الجميع يعرف هذا القفطان المشهور . ولا يوجد أحد في اسطنبول يجهل سمعة هذا القفطان القيم . وبخاصة
الوزراء و الرسل والولاة فهم ينتظرون شراؤه على أحر من الجمر لتقدمه كهدية ثمينة للسلطان فهم يراجعون
صاحبه طورا وعلوا على الدوام من أجل شرائه وكلما راجعوه من أجله زاد في سعره .

وسرد محسن شلبي كيف سيقوم بتأمين المال الكافي من أجل احتياجات هذه الرحلة الخطرة .. سأقوم برهن
معمل الألبان و المزرعة و البيت . وسأقوم بجمع ما يقارب العشرة آلاف ذبابة دينا من التجار .

سأفقد ألفين على الخدم و الخيول . وسأخذ القفطان بالثمانية آلاف الباقية .

لم يجد رئيس الوزراء هذه الخطوة معقولة : “ القفطان سيكون وسيلة لإظهار مدى قوتنا وجبروتنا يعني هو
فقط وسيلة للتباهي ولن ينفك بشيء بعد مجيئك سالماً إلى هنا . وستزول كل أموالك من بين يديك بهذه
الطريقة وستصبح فقيراً جداً .

- لا يا سيدي . القفطان الذي سأشتريه بثمانية آلاف سأعاود بيعه بعد ستة أشهر بسبعة آلاف لطورا وعلو .

بسبعة آلاف بإمكانني أن أفك مزرعتي من الرهن . وإذا لم أستطع إيفاء الدين القسم المتبقي من الديون . يوجد
المعمل الذي تركه لي أبي رحمة الله عليه كميراث ليكن فداء لدولتنا . هل سنبقى دائماً نأخذ من دولتنا يجب أن
نعطيها قليلاً أيضاً .

كان كلما تكلم رئيس الوزراء مع محسن شلبي كلما ازداد حيرة ودهشة . ولكن قلبه كان مطمئناً لأنه وجد
الرجل المناسب الذي سوف يرسله لوضع حدا لهذا الحاكم المتعطرس .

كان يضحك ويهز عمامته الثقيلة . رجال الديوان الودعاء و الجبناء الذين يقومون بحساب كل شيء كانوا يحبون
أموالهم وأنفسهم كثيراً

لو أرسل أحد من بينهم فإنهم سيفكرون بالمكافأة التي سيأخذونها أكثر من شرف الدولة ومستقبلها
وسيقبلون بكل إهانة شائعة .

أراد رئيس الوزراء أن يحتجزه من أجل الطعام ولكنه لم ينجح بذلك .

بعدها رافقه حتى الردهة ثم خرج .

خلال ستة أشهر قام محسن شلبي برهن بيته ومزرعته و دكاكينه ومعمله وبستانه الكبير وجمع النقود من
التجار وقام بتجهيز موكبه الضخم من كل شيء . كان موكباً لا مثيل له في الروعة و الجمال والعظمة .

أخذ محسن شلبي قفطان اللآلئ الوردية بشرط إعادته لطورا وعلو بسبعة آلاف بعد مجيئه .

قام بتأمين زوجته وأولاده الصغار الاثنين عند أحد أقاربه وأعطاه نفقتهم لمدة ستة أشهر .

- دخل محسن شلبي في أحد الأيام بكل احتشامه وهيبته وجلالته قلعة تبريز . كان هذا الرسول الجديد في
كل خطوة من تقدمه يحمل معه مجداً وعظمة من الأناضول إلى بلاد تبريز وخصوصاً بإرتدائه هذا القفطان
الجميل .

ذهل سكان العاصمة الصغيرة بجمال وهيبته الاستعراض بالأخص عندما رأوا قفطان رسول إسطنبول الجديد .
المدنية والقصر و المجالس كله أشبعت بحكاية هذا القفطان الرهيب . حتى اسماعيل شاه بنفسه لم يسمع
عن قفطان اللآلئ الوردية إلا في الأساطير . ولا يعرف كيفية هذا الشيء أصلاً .

أيقظ تملك هذا الرسول الغني للقفطان النفرة و الحقد داخل اسماعيل شاه الذي يرى للمرة الأولى في حياته

هذا القفطان وقرر أن يسحقه بالأهانات ويذله بأبشع الشتائم .

وقبل أن يقبل دخول محسن شلبي قام بتحضير جلاديه خلف عرشه . وأمر بغزالة الفرش المفاعد من أمام العرش بهدف إهانة رسول السلطان وجعله ينتظر واقفاً على قدميه .

كان وزراء ومصقوفين على الجهة اليمنى ومحاربيه على الجهة اليسرى .

دخل محسن شلبي بخطوات طليقة من الباب المفتوح مرتدياً حزاماً سماقياً عريضاً . تقدم ورأسه مرفوعاً و صدر بارز الى الامام كعادته . وقف أمام عرش الشاه وأخرج من حجره كتاب السلطان . قبله ووضع على رأسه . ومدها بكل اتزان وخفة إلى الشاه المتحجر فوق عرشه الذهبي . كان أشبه بطائر مفترس قد أتقن مهارة الصيد من مسافات بعيدة .

الكتاب ملفوف بخيوط حريرية خضراء ووزراء ووزراء وبنفسجية زاهية اللون وكأنه مقيد بالرايات .

تغير لون الشاه الذي لم تقبل قدمه من شدة غضبه . واختفى بياض عينونه تماماً . وأصبحت تقدح ناراً .

أخذ الكتاب اسماعيل شاه .

وعندما نحى اسماعيل شاه من أمام العرش نظر حوله فلم يجد أي شيء ليجلس عليه . تبسم وقال في داخله: ” بفعلتكم هذه يريدون مني أن أنتظر على واقفاً على الأقدام في حالة مزرية تبجيلاً لهم .

فكر للحظة في كيفية مواجهة هذه الإهانة الموجهة له ولدولته .

مباشرة على الفور قام بنزع القفطان من على ظهره ومدّه أمام العرش وتربع فوقه .

صعق اسماعيل شاه ووزراء وقادته من هيبة المنظر . وكانوا ينظرون اليه بدهشة وتعجب كبيرين .

جلجل صوته الجوهري العملاق الممشوق وصور التنانين والقبّة المدببة المزركشة .

ومزج صوته في كل أرجاء القصر قائلاً : أعطيك كتاب سلطاني العظيم من سلالة أغوز قاراخان . أن أن خلقت الدنيا حتى الآن لم يصبح أي أحد من ذريته خادماً . كلهم سلاطين . كلهم ملوك . ورسول السلطان السامي النسب لا ينحني لأي سلطان غير سلطانه . لأنه مدرك تماماً بحقيقة عدم وجود أي سلطان كخامة سلطانه شهيم ونبيل وصادق . لأنه

كان كلما ارتفع صوت محسن شلبي بخطابه التركي العنيف كلما ازداد غضب الشاه الذي لا يجيد حتى الفارسية . كان يحمر تارة ويصفر تارة . حتى أنه لم يستطع فتح كتاب السلطان الذي هو بين يديه المرجفتين من شدة اضطرابه .

الجلادون خلف العرش شهروا سيوفهم . ومحسن شلبي يهتف ويصرخ أمامهم دون يرف رمثه .

الحراس والوزراء والجلالون والحاربون كلهم وقفوا في حيرة من أمرهم يشاهدون عجز شاههم أمام رسول السلطان . وبدأ بعضهم يتمتم ويهمهمهم .

وعندما انتهى محسن شلبي كلامه لم يطلب منهم أي إذن للمغادرة . وقف على قدميه وقصد الباب للخروج .

خجر اسماعيل شاه في مكانه وانصهر تحت نظرات محسن شلبي النارية

وعندما تخطى محسن شلبي الباب . قال لحاشيته المتحجرين مثله أعطوه قفطانه . ركض أحد الحبابين وجمع القفطان الممدود أمام العرش ولحق بمحسن شلبي قال له : كدتم أن تنسوا قفطانكم . خذوه .

توقف محسن شلبي . ضحك ورجع إلى الباب الذي خرج منه . وصاح بصوت مرتفع يسمعه اسماعيل شاه ” أنا لم أنسى القفطان . ولكنني تركته لكم من الآن فصاعداً ليكون هذا القفطان في قصركم مقعداً لرسول جلالة السلطان . على أية حال أنتم لا تمتلكون فرشاً أو مقاعد . وأضاف : هل تعرفون أن رسول السلطان إذا وضع شيئاً على الأرض لا ينحني مرة أخرى لأخذه ”

كان مثلاً يحتذى به . أنجز المهمة بشكل ناجح وبدون أي تقصير . عد محسن شلبي أدراجه عائداً إلى بلاده الهيبة وقطع المسافات الشاسعة بكل عزيمة وقوة وافتخار .

وعندما دخل محسن شلبي اسكدار لم يكن في جيبه درهما واحداً . وخاطب خدمه الزننين قائلاً :

يا أبنائي : الخيول التي تركبونها . والحلية التي تزينونها بها والخناجر الثمينة في أحزمتكم وألبستكم الفاخرة ملك لكم وأنا أهبها لكم . فهل تسامحوني؟

نسامحك .

نسامحك .

طب كما طاب حليب أمانا .

وعندما سمع جوابهم هذا . أخذ نفساً عميقاً وانفض من بينهم . وقبل أن يمر على بيته ركض نحو شاطئ البحر وقفز إلى أحد القوارب وقصد قصر رئيس الوزراء . وأخبر عما حصل معه هناك . وأنه سلم الكتب للشاه . ولم يتعرض لأي إهانة أو اعتداء من قبلهم . وأنه من عدم الحاجة للإستئذان من الشاه خرج من القصر وجاء إلى اسطنبول . ولكن في طبيعة الحال رئيس الوزراء كان متيقناً كل اليقين بأن محسن شلبي سيقوم بهذه المهمة على أكمل وجه . سأله أيضاً عن العشائر والأقطاعيين في الطريق .

وعندما حانت ساعة المغادرة سأله رئيس الوزراء أين القفطان ؟ هل هو معك ؟ أريد أن أشتريه !

لا لم أحضره يا سيدي .

هل بعته في عجمستان ؟

لا لم أبعه ياسيدي .

أين هو هل سرق منك ؟

لا .

إذاً ماذا فعلت به ؟

لا شيء .

ألح عليه رئيس الوزراء وسأله مراراً وتكراراً ن ولكن عبثاً لم يستطع رئيس الوزراء أن يعرف مالذي حل بالقفطان .

محسن شلبي لم يكن صغير العقل لدرجة أن يتباهى بصنيعه أمام السلطان . في ذلك المساء رجع محسن شلبي إلى اسكدار ولم يخبر أحداً بهذه المهمة الشريفة التي قام بها

وحتى طور أوغلو أيضاً لم يخبره عما حدث للقفطان . ولم يعرف أي أحداً من المتسائلين عن القفطان ماذا حل به . أين . ولماذا . وكيف ترك ؟

امتزجت تفاصيل مغامرة قصر تبريز في كتل التاريخ المظلمة وفي صنيع هذا البطل الحنك والخضرم على خدمة الدولة . وكيف وهو لم ينحني لأشد ذلك الزمان عنجهية وكبرياء .

محسن شلبي الغني لم يعد الآن . لم يستطع محسن شلبي سداد الديون التي أخذها من أجل شراء القفطان . ولم يستطع تخليص بيته ومعمله وبستانه وعبيده من الرهن . قام ببيع فرسه وطاقمه الثمين اللذان بقيا له تذكرة من رحلة تبريز . واشترى بثمانين بستاناً صغيراً متواضعاً في قوزقوجوك وبدأ بفلاحة وزراعته من أجل تأمين لقمة العيش لعيله وأولاده . وباع الخضار في سوق اسكدار إلى أن مات .

عاش حت ظروف قاسية لا ترحم وعانى كثيراً في حياته لقد عاش حياة مؤلمة وصعبة .

لكنه في المقابل عاش حياة عز وكرامة لم ينحني لأحد ولم يتخلى في أي وقت من الأوقات عن مبدئه الوحيد “لا تكن عبداً للعبد ولا تسجد إلا خالقك”

وتابع حياته حياة فلاح مزارع فقير عزيز تخل عن كل ما يملك في سبيل بقاء دولته شامخة وبقى السر بينه وبين خالقه ولم يقص القصص والحكايات عن تضحياته وكيف أنه خسر كل ما يملك في طرفة عين في سبيل عزة دولته وشموخها .

والحمد لله رب العالمين .

Çeviren: Muhammed Dib Elasi

Suriyeli, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi İslami Bilimler Bölümü öğrencisi

Sait Faik Abasıyanık

18 Kasım 1906'da Adapazarı'nda dünyaya geldi. İlk öyküsü İpek Mendil'i 1926 senesi yazdı. 1931-1935 seneleri arasında Fransız'da kaldı. Kültürel yapısı ilginç gelen Grenoble şehrinde uzun bir süre kalarak entelektüel çevrelere girdi.

1936 yılında ilk kitabı "Semaver" yayımlandı. 1939 senesinde babasının ölümü üzerine bir süre yazmayı bıraktı ve maddi güçlük çeken annesiyle birlikte Burgazada'daki evinde yaşamaya başladı. 1940 senesinde "Şahmerdan" 1951 senesinde "Kayıp Aranıyor" isimli kitapları yayımlandı. Sait Faik modern edebiyata hizmetlerinden dolayı 1953 Mayıs'da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki uluslararası Mark Twain Derneği'nin onur üyeliğine seçilmişti. Sait Faik'in açtığı çığır Ömer Seyfeddin'den sonra Türk hikâyeciliğinin ikinci önemli merhalesi olarak kabul edilmektedir.

Sait Faik Abasıyanık, 11 Mayıs 1954'de Burgazada'daki evinde siroz nedeniyle hayatını kaybetti.

PLAJDAKİ AYNA

Sonradan deli olduğuna karar verilen bir adam plâjin aynasını kırdı. Bu, insanı yemyeşil gösteren, altının sıırı dökülmüş, camlaşmış aynanın, insanları çirkin göstermesine içerledi, diye tefsir ettiler. Hayır ondan değil, evvelce aynacı imiş. İtalya'dan ayna ithal edermiş, sonra iflâs etmiş, az buçuk oynatmış, ayna görünce kırmamazlık edemezmiş diye uydurdular. İşin aslını bir ben biliyorum, bir de ayna.

O halde aynayı kıran da sensin diyeceksiniz, bize numara yapıyorsun. Pek âlâ! Aynayı kıran benim. Deli olduğuma karar verildi. Ama zararsızmışım, pek zararsızmışım. Öcümü aynalardan alırmışım. Bunlar doğru değil! Doğrusu şu:

Aynayı kırmamın hiç bir sebebi yoktur. Sebepsiz yere kırdım. Canım sıkıldı, eğlenmek için kırdım bile diyemem. Güzel insanları çirkin gösteriyormuş; ne münasebet efendim. Güzel insanları çirkin gösteren ayna onların derununu tefriş eder. Böyle aynayı plâjlara asamazlar. Yoksa aynada insanların çirkin taraflarını mı görmeğe başladın da... Hani nasıl yazılar aynada ters çıkarsa insanların da tersleri mi gözüküyordu sana, dersiniz ben de size felsefeden hiç hoşlanmadığımı, hele böyle dâhiyanesinden öğrendiğimi arzederim.

Hayır ayna, aynaydı. Böyle haltlar karıştırmazdı. Hangi enayi, onu hangi zamanda icat etmişse etmiş; saçımızı taramak, suratımızda kara var mı diye bakmak burnumuzu silerken biraz sümük kalmış mı diye göz atmak, yahut da:

– Ulan! benim gözlerim fena değilmiş be! Hele şu ağzımın kenarına inen çizgiye bak! Vay anasını! İfade veriyor suratıma! Şu karılar da erkekten anlamıyorlar vesselâm...

Diyebilmek için işe yarar. Her nevi kendi kendine konuşmalar istediğimiz kadar ayna vesilesile uzatabiliriz. Aynaya bir genç kız baktırır. Bir erkek düşündürtür. Kendi kendine vurgunlara ayna öptürür. İhtiyarlara ölüm, tabut kefen gösterir, veremlilere korkunç ateşlerinin ışığını aynadaki gözlerinde yakalarız. Aynaya düşman kesilmek, onunla dost olmak da mümkün. İnsan isterse pek âlâ bir aynayı kırma sebebini felsefeye edebiyata, ruhiyata, tıbbaya, sinire yükleyebilir.

Benim plâjdaki aynayı kırmamın sebebi ise kat'iyen yoktur. Ama size günümü yazacağım. Oradan bir sebep bulmağa çalışmak pek mânasız olacak ama:

Zeytin ağacının altında bir küçük çocuk oynuyordu. Yanına yaklaştım. Yeşil zeytinleri korku ile bana uzattı.

- Sizin mi bunlar? dedi.

- Benim ya, dedim.

- Ben taş atmadım, dedi, kendi kendilerine düştü bunlar.

- Onlar ne? dedim.

- Acı şeyler, dedi.

Açık mavi gözlerinin kırmızı kirpikleri yanıp yanıp sönyordu.

- Bunlar ne biliyor musun? dedim.

- Bilmem, dedi.

- Sen zeytin nedir bilir misin?

- Bilirim elbette.

- İşte bunlar zeytin.

- Sabahleyin yediğimiz mi ?

- Siz sabahları zeytin mi yersiniz?

- Yeriz ya.

- Senin baban kim, dedim.

- Benim babam yok, dedi.

Mavi gözlerine beyazlıktan mavileşmiş bir göz kapağı altın ışıklarıyla indi. Büyük büyük dudaklarını uzata uzata:

- Benim babam ölmüş, dedi.

- Nerede ölmüş.

- Muharebede?

- Hangi muharebede?

- İstiklâl muharebesinde.

İçimden dostum, kardeşim, canım, ruhum, evlâdım, ciğerim benim, dedim.

- Oyna zeytinlerle ama, dedim, sakın, taş atma emi!

- Sizin mi bu zeytinler?

- Hayır, benim değil. Bu zeytinler kimsenin değil.

- Eve götürüyüm mi bunları?

- Bunlar düşmüş; buruşmuş, iyi değil, kurtludur.

- Öyleyse oynarım, dedi.

- Oyna ama; sakın yine ısırma. Hepsi acıdır.

- İyileri de mi acıdır?

- İyileri de acı olur.

- Sonra nasıl tatlılaşır?

- Onu ben de pek iyi bilmem.

- Kim bilir bunu peki?
- Ne yapacaksın?
- Sabahleyin yemek için zeytin yaparım.
- Annen var mı senin?
- Var tabii.
- Ne iş yapar?
- Çamaşıra gidiyor.
- Sen ne olacaksın büyüyünce?
- Ben mi? dedi.

Gözlerini gözüme kaldırdı. İkimiz de mavi mavi baktık.

- Ben, dedi, boyacı olacağım.
- Ne boyacısı?
- Kundura boyacısı.
- Neden kundura boyacısı?
- Ya ne olayım?
- Doktor ol, dedim.
- Olmam, dedi.
- Neden?
- Olmam işte.
- Neden ama?
- Doktoru sevmem ki.
- Olur mu ya? Bak, dedim. Doktor sevilmez olur mu?

- Tabii sevmem, dedi. Annem hasta oldu. Evimize geldi. Kumbaramızı kırdık. Bütün yirmi beşlikleri ona verdik. Sonra çeyrekler kaldı. Onlarla da reçeteyi yaptık. O da zorlan.

- Ama annen iyileşti.
- Annem iyileşti ama paramız gitti. İki gün, yemek yemedim ben.
- Peki, dedim, öğretmen ol.
- Ben mektebe gitmiyorum ki.
- Neden?
- Öğretmen beni dövüyor.
- Neden?
- Yaramazlık ediyorum da ondan.
- Sen de yaramazlık yapma.
- Ben yaramazlık ne demek bilmiyorum ki.
- Öğretmenin yapma dediği şey, dedim.

- Belli olmuyor ki!.. Bir gün arkadaşımın biri "Çamaşırcının piçi!" dedi. Ben de döğdüm onu. Öğretmen de beni döğdü. Ondan sonra hep çamaşırcının piçi diye çağırıldılar. Hiç kimseyi döğmedim. Yaramazlıkımış diye. Birkaç gün sonra yanımdaki arkadaşın iki kalemi vardı. Birini aldım. Hırsızsın sen, diye döğdüler. Benim

kalemim yoktu aldım. Sonra o da yaramazlıkmış, hem de çok fena bir şeymiş. Bir daha kimsenin kalemini almam dedim. Defterini aldım. Bu sefer hem döğdüler, hem mektepten koğdular.

– Çok fena yapmışsın.

– Fena yaptım. Ben adam olmak istemiyorum ki.

– Ne olmak istiyorsun ya?

– Boyacı olacağım dedim ya. Ahmet ağabeyim de boyacı.

– Sever misin Ahmet ağabeyini?

– Tabii severim. Annem de sever. Bazı gece bizde kalır. Para verir bize. Aç bile kalsak o bulur bize ekmek.

– Asıl ağabeyin değil mi?

– Nasıl asıl ağabeyim?

– Bayağı asıl ağabeyin, babanın oğlu değil mi o da?

– Değil tabii.

– O kimin oğlu?

– Bilmem.

– Kaç yaşında?

– Benden büyük.

– Sen kaç yaşındasın?

– Dokuz.

– O?

– Büyük işte.

– Ne kadar?

– Senin kadar var.

– Ha şu mesele. Peki boyacı olunca nolacak?

– Para kazanacağım.

– Sonra?

– Sonra rakı içeceğim.

– Sonra?

– Sonram yine potin boyayacağım.

– Sonra?

– Sonra sigara içeceğim.

– Sonra?

– Elinin körü!

– Bu lâf ayıp işte. Senin kulaklarını çekerim.

– Anneme söylersem seni.

– Bir de selâm söyle.

Öteden baş örtülü, yüzü yuvarlak, tatarımsı bir kadın geldi.

Çocuk ona doğru koştı.

– Anne, bak zeytin, dedi.

Kadın: – At onları elinden.

Çocuk bir dakika atıp atmamak için düşündü. Bana doğru ilerledi. Zeytinleri kadının:

– Ne yapıyorsun hınzır?

Demesine vakit kalmadan suratıma attı.

Ben güldüm:

– Üzülme hanım, dedim, çocuktur.

Çocuk: – Anne be, dedi, iki saattir beni lâfa, tutuyordu.

Kadın: – Seni sevmiş de konuşuyor oğlum, öyle nobran olma.

– Ben onu sevmem ki... Ahmet ağabeyim gibi boyacı olacağım dedim. Bana doktor olacaksın sen diyor.

– Bak ne güzel söylüyor.

– O kendisi olsun doktor. Sen bana demiyor muydun? Allah kahretsin o herifleri! Gözlerini toprak doyursun! diye.

– Öyle mi dedim? Allah muhtaç etmesin demedim mi?

– Öyle dedin.

Kadın bana döndü:

– Değil mi beyfendi, dedi. Allah hekime, hâkime muhtaç etmesin.

– Doğru, etmesin dedim.

Çocuk şimdi arsızlaşmıştı. Annesinin eteklerinde idi. Düşmanca bakıyordu.

– Anne be, dedi, ben boyacı olacağım değil mi?

Kadın: – Başka ne olabilirsin ki?

Çocuk: – Benim babam neciydi anne? dedi.

Kadın: – Boyacıydı.

Çocuk bana:

– Na gördün mü ? Babam da boyacı imiş işte.

Kadına:

– Öyle mi? dedim.

Kadın – Evet, dedi.

– Muharebede ölmüş, hangisinde? dedim.

Kadın: – Muharebede ölmedi, dedi.

Çocuk: – Sen bana öyle söylemedin miydi anne?

– Kim söylemiş sana muharebede öldü diye?

– Ahmet ağabeyim.

– Ahmet ağabeyinin Allah belâsını versin.

– Ama ekmeği o getiriyor.

– Sus artık, hadi şuradan!

Çocuk yeniden zeytinler toplamıştı. Kadın:

- At o zehir gibi şeyleri, dedi.

Çocuk yine suratına attı. Anası bu sefer suratına tokadı yapıştırdı hızla hızla viraneliğe doğru uzaklaştı. Orada yıkık bir mescit duvarının kenarından:

- Al, herifi de götürsene mahzene, dedi.

Annesi: - Utanmaz, hınzır.

Diyerek çocuğa doğru koştu. Bana da bir göz atmağı unutmamıştı. Büyülenmiş gibi kadını takip ettim. Kapı yerine takılmış bir çuvalın yırtığından içeriye girdik. Arkasında hamamlarda olduğu gibi bir tokmağı olan bir kapı açtık. İçerisi yıkanmamış bir sefil insan kokusu ile aptesane kokuyordu. Muşamba ile örtülü masanın üstünde iki domates, iki hıyar vardı. Kadın:

- Rakı alalım mı? dedi.

- İstemez, dedim.

- Paran yok galiba?

İçimi ezen bir şehvet havasını kaçıracığımdan korkar gibi:

- Var var, dedim, ama rakı içmek istemiyorum öğle sıcaklığında.

Gözlerini gözüme dikti. Eliyle cüzdan cebime vurdu. Bir iki buçukluk çıkar-dım. Beğenmedi. Bir ikinciyi zorla buldum.

- Başka meteliğim yok, dedim.

Güldü. Kollarını boynuma doladı. Dizlerime oturmuştu. Küçük çocuk kulübenin kenarına yığılmış taşlardan yukarda bir deliğe sıkışmıştı. Kafasını uzatmış mavi mavi bize bakıyordu.

- Çocuk? dedim.

Kadın: - Aldırma, dedi. Alışıkır.

Belki yarım saat çocuk sabit gözlerle bize baktı. İki bir ne zaman cebine koyduğunu hatırlamadığım yeşil zeytin tanelerini kafamıza atıyordu.

Birdenbire kafasını ellerime aldı. Bir hayvan çığılığı ile kıpkırmızı bağırmağa başladı:

Kadın ısılık gibi bir sesle:

- Beş on para at ona sussun. Yoksa susmaz, diyordu.

Evvelâ iki çeyrek attım. Olmadı. Bir çeyrek daha attım. Sonra bir yirmi beşlik attım. Beş dakika bir sükût oldu. Sonra mahzenin içini çın çın öttüren bir zil gibi öttü. Şimendifer düdüğü sesi çıkardı. Gözleri bende idi.

- Şimdi Ahmet ağabeyim yetişsin de görürsün sen, diyordu.

Bir yirmi beşlik daha attım.

- Bir tane daha atmazsan...

Demeğe kalmadı, anası dizlerimden kalktı. Beni bile yere yıkacak bir tokat aşketti. Bana:

- Ver bir yirmi beşlik daha şimdi, dedi.

Çocuğun küçük kara eli uzandı. Yirmi beşi aldı. Bize arkasını döndü. Şimdi kulakları seslerimize dikilmiş bir köpek gibi yatıyordu.

Oradan âdeta erimiş bir öğle aydınlığına çıktığım zaman şakaklarında bir zonklama vardı. Hemen plâja koştum.

Plâja temizlenmek, bir şeyden silkinmek, ferahlanmak için mi koştum. Hayır, yalnız mahzenden çıkar çıkmaz kuyudan sığağa çıkarılmış bir testi gibi terlemiştim. En çok kafam terlemişti, parmaklarımı şakaklarımın diplerine sürdüm. Tirnaklarımın ucu tarafından emilen, yahut bana emilir gibi gelen bir ıslaklık duymuştum. Elime baksam bu ıslaklığın ter olmadığını, tepemden kan sızdığını anlayacakmış gibi oldum.

İşte o zaman tepemden kan sızdığını sanarak denize koşmuştum. Yolumun üzerinde denize girinceye kadar hiç bir şey görmediğimi sanıyordum. Halbuki serinlik vücudumu kaplar kaplamaz bir yeşil ot, bir harabe, bir çocuk, bir duman, bir tren yolu, bir köpek gördüğümü hatırladım. Sonra kadının çocuğunun gözlerini gördüm. Sırtında idiler. Piç ne biçim bakıyordu adama.

Deniz suyu iyi geldi. İyi gelmesi de mühim bir şey değil. Yalnız şunu anladım da rahatladım ki kafamdan sızan kan değil, termiş. Öyle olsa deniz kıpkırmızı kesilirdi. İşte deniz suyunun yalnız bu faydası oldu. Yoksa hâlâ şakaklarım zonk-luyordu. Hâlâ serinliğin; denizin içinde terliyordum. Hâlâ o abdesthane kokulu, serin, çok serin bir mahzen havası, gözlerini bize dikmiş mavi gözlü, elleri arpa ekmeği gibi kara ve çatlak çocuk bir duman halinde, ama; ne zaman istesem vücut haline getirebileceğim bir ruh halinde beynimle gözüm arasında bir yerde uçuyordu. Durmadan geziniyordu.

Şimdi size aynayı kırmamın sebebini buldum gibi gelir. Bana sen aynada kendini apaçık bütün vuzuhiyle, çirkinliğiyle, pislîği adılığı ile görmüşsün. İşte onun için de... Şiddetle hayır, derim. Siz gülümser aynada bütün insanlığı, bütün çirkinliği ile kendi vasıtanla sezer gibi olduğun için, insanların bütün denaetlerini, sefaletlerini... Vallahi de hayır, billâhi de hayır.

O halde sen bayağı delirmişsin, diyeceksiniz. Neden böyle söylüyorsunuz canım? Bir plâjın pis aynasını hiçbir şey düşünmeden, şuursuzca eğilip yerden bir taş alarak, hatta o taşı denizin durgun yüzünde dört beş kere sektirmek içinmiş gibi alarak, aynayı isteyerek bile değil kazara da denemez, şöylece kırıp vermek... Neden olmasın?

Herifler koştı Ben koştum. Yakalayamadılar. Neden sonra ben döndüm, plâjı apaçık gören bir ağacın altına yüzükoyun yattım. Hepsini plâj sahibinin kulübesi önüne toplanmışlardı. Yarım saat geçtiği halde hâlâ benden bahsediliyordu. Daha bir saat öyle ayakta durdular, konuştular, gülüştüler, fikir beyan ettiler. Sonra bir polis geldi. Mesele ona da anlatıldı. O da dinledi. O da fikrini söyler gibi idi.

Ben başka yoldan vapur iskelesine gitmek için yolu çok uzun, kendimi çok yorğun buldum. Ağacın altında geceyi bekledim, sarı bir ay doğdu. Gazinolardan sesler, kahkahalar, şarkılar gelmeğe başladı. O zaman elimi saçlarıma attım ki karmakarışıklı. Tarağımı çıkarıp saçlarımı taradım. Bir cigara yaktım. Dudağıma bir vals yapıştırdım. Pantolonumun cebine ellerimi soktum. Plâjın önünden ıslık çalarak, herkes gibi, mesut bir adam gibi, aynayı kıran ben değilmişim gibi geçtim.

PLAJDAKİ AYNA

مرآة الشاطئ

ثم بعد ذلك قرر رجلا أن يجن وكسرا مرآة الشاطئ؛ حيث فسرو فعله بقولهم أنه يزعم أنها تسمى صورة الإنسان. ولكن ليس بسبب ذلك، بداية فقد تلاعبوا بأقوالهم بعض الشيء حيث قالوا أنه كان يعمل في صناعة المرآة، حيث كان يستورد المرآة من إيطاليا، ثم بعد ذلك أفلس، وكان كلما رأى مرآة لم يتسطع مسك نفسه نحو كسرها، ولاكن لا أحد يعلم السبب سوى أنا والمرآة.

في تلك الحالة ستقولون أن من قام بكسر المرآة هو أنا ولا تريد أن يفصح عن ذلك، على كل حال! تمام فكاسر المرآة هو أنا. لقد قررت أن اجن ولكنني لست سئ، لست سئ كثيراً. كنت أخذ مرآة من المرايا، ولكن هذا ليس صحيح! الصحيح هو أن:

ليس عندي أي سبب لكسر المرآة، أقوم بكسرها بدون أي سبب. ولا حتى استطيع أن أقول أنني أصاب بالملل فأكسرها، فقط هي تظهر جي الخلق قبيحاً: على أي أساس ياسيدي. إن المرآة التي تظهر جميلي الخلق قبيحاً وخرزهم. يجب ألا يضعو مثل تلك المرآة على الشاطئ؛ لو قلت لى انك بدأت ان ترى ان المرآة تظهر الجانب السلبي للانسان فكما تظهر الكتابه بشكل معاكس فانها ايضا تظهر الجانب المعاكس للانسان سأخبركم اني لا أعجب ابداً بالفلسفه واشئُر من هؤلاء العباقره.

لا المرآة، هي مرآة. يجب ألا يتم خلط الأمر. فقد اكتشفت ايا كان زمن ومن اكتشفها حيث نلقى على أنفسنا منها نظره عند تمشيط شعورنا وهل في وجوهنا سواد او شيء وعلى أنفسنا بعد مسحها هل متبقى عليها مخاط وايضا...:

يا هذا! فانا عيني ليست سيئه! انظر الى تلك الخط الموجود بجانب فمي! نكلتك أمك! أتعبر عن ذلك في وجهي! هؤلاء الزيجات لا يفهمون الرجال والسلام... هي تفيد في ذلك، حيث أن كل منا يستطيع التعبير عن نفسه بالطريقه التي يريدھا، فلتنجلو بنت شابه تنظر في المرآة، وتفكر في شباب، ستجودھا تقوم بتقبيل نفسها في المرآة، كما أن المرآة تظهر للعجزه الموت والتابوت والكفن. وتظهر لمرضى السلل الحراره المرتفعه في أعينهم، وكما أن المرآة يمكن أن تكون عدوه فهي يمكن أيضاً أن تكون صديقه. اذا أراد المرء كسر المرآة فسبحم اسبابه على علم الفلسفه والأدب وعلم النفس والطب والعصبيه، ولكن قطعاً أنا لا أملك سبباً لكسر مرآة الساحل. سأقصد لكم يومياتي مع أنني لا أرى جدوى من محاوله البحث عن السبب من خلالهما ولكن:

ذات يوم كان يوجد طفل يلعب اسفل شجره الزيتون. أقترت بجانبه. فقام والخوف يملأه ومد الى يده التي بها الزيتون الاخضر.

- وقال: أهم لك؟

- فقلت نعم لى.

- فقال: أنا لم ألقى عليهم الحجاره هم سقطو من تلقاء نفسهم.

- فقلت: ما هذا؟

- فقال: اشياء مره.

وكان يغمض عينيه الزرقاتين ويحرك رموشه الحمراء.

- قلت: اتعرف ماهذا؟

- فقال: لا أعرف.

- فقلت: أتعرف ما هو الزيتون؟

- فقال: بالطبع أعرفه.

- فقلت: هذا هو الزيتون.

- فقال: الذى نأكله على الفطور.

- فقلت: أنتم تاكلون الزيتون على الفطور؟

- فقال: بالطبع نأكله.

- قلت: من يكون والدك.

- قال: ليس عندي أب.

وفى لحظه تحول جفن عينينه الزرقاء الى اللون الذهبي ومد شفته الى الأمام:

- قاتلاً: والدى توفى.
- فقلت: أين توفى.
- فقال: فى الحرب.
- فقلت: أى حرب.
- فقال: فى حرب الأستقلال.
فقلت من داخلى, صديقى, أختى, روحى, أبنى, كبدي.
- وقلت: هيا أَلعب بالزيتون ولاكن اياك أن تقذفهم بالحجاره.
- فقال: أهؤلاء الزيتون لك؟
- فقلت: لا, هم ليسو لى, وهم ليسو ملك أحد.
- فقال: أيمكن أن أخذ منهم للبيت.
- فقلت: هؤلاء سقطو وذبلو ليسو جيدين.
- فقال: اذا ذلك سأَلعب بهم.
- فقلت: العب بهم; ولكن اياك أن تأكلهم فطعمهم لارزع.
- فقال: وجيدهم ايضاً لارزع.
- فقل: ثم بعد ذلك كيف تطيب.
- فقلت: أنا ايضاً لا أعرف جيداً.
- فقال: من يعرف؟
- فقلت: ماذا ستفعل؟
- فقال: لأفعل الزيتون بنفسى فى الصباح.
- فقلت: هل يوجد لك أمك؟
- فقال: نعم بالطبع.
- فقلت: ماذا تعمل؟
- فقال: تذهب للغسيل.
- فقلت: عندما تكبر ماذا تريد أن تكون؟
- فقال: أنا؟
رفع عينه فى عيني. ونظرنا كلانا لبعض أرزق أرزق.
- قال: أنا, أريد ان كون نقاش.
- فقلت: اى نقاش؟
- فقال: ملمع احزبه.
- فقلت: لماذا ملمع جزم.
- فقال: يا من اين أعرف.
- فقلت: كن طبيب.
- فقال: لا يمكننى.
- فقلت: لماذا؟
- فقال: لا يمكننى.
- فقال: لا أحب الأطباء.
- فقلت: أيعقل هذا أيمكن أن يوجد أحد لا يحب الأطباء.
- فقال: لأحبهم, أمى كانت مريضه, فجاء الطبيب الى بيتنا, وكسرنا حصاله النقود. و أعطانا كل ماملك من نقود فقط تبقي لنا بعض القروش. وبهم اشترينا العلاج. حتى ذلك كان بصعوبه.
- فقلت: ولكن أمك سُئِفت.

- فقال: أمى تُنفيت ولكن لم يتبقى لنا نقود. لم أكل أى شئٍ لمدى يومين.
- فقلت له: حسنا كن معلماً.
- فقال: أنا لا أذهب الى المكتبة (المدرسه).
- فقلت: لماذا؟
- فقال: المعلم ضرينى.
- فقلت: لماذا؟
- فقال: بسبب أمى مشاغب.
- فقالت: أنت أيضا لا تكن مشاغب.
- فقال: أنا لا أعرف ما معنى المشاغبه أصلا.
- فقلت: هو أن لا تفعل ما يقوله المعلم.
- فقال: ليس واضح!... فى يوم من الأيام صديق من اصدقائى قال لي (يا ابن العاهره). فتشاجرت معه.
فتشاجر معى المعلم. ومن بعد ذلك الحين اصبحو ينادوننى بإبن العاهره. لم اتشاجر مع أحد. يقولون عنى مشاغب! ثم بعد ذلك بةدة أيام صديقى اللذى بجوارى كان معه قلمين. فأخذت أحدهم. فتشاجرو معى وقالو لى أنت لص. لم يكن عندي قلم فأخذته. و هذه ايضا مشاغبه. شئٍ سئٍ جداً. قلت لن أخذ من أحد أى قلم. فأخذت دفتره. فى تلك المره لم يتشاجرو معى فقط ولكن طردوننى من المدرسه.
- فقلت له: فعلت شئٍ سئٍ للغاية.
- فقال: فعلت شئٍ سئٍ! أنا لا أريد أن أصبح رجلاً.
- فقلت: ماذا تريد أن تكون اذا؟
- فقال: قلت اريد أن أكون ملمع أحزبه. مثل اخى أحمد فهو أيضا ملمع أحزبه.
- فقلت: هل حُب أخيك أحمد.
- فقال: بالطبع أحبه. أمى أيضا حبه. فى بعض الليالى يكث فى بيتنا. ويعطينا نقود. وحتى اعندما مجوع يشتري لنا الخبز.
- فقلت: ليس اخيك فى الأصل أليس كذلك.
- فقال: ماذا تعنى بأخى فى الأصل؟
- فقلت: هذا الشخص ليس اخيك فى الأصل. يعنى ليس إبن أبك اليس كذلك؟
- فقال: بالطبع لا
- فقلت: هو إبن من؟
- فقال: لا أعرف.
- قلت: كم عمره؟
- فقال: أكبر منى.
- فقلت: وأنت كم عمرك؟
- فقال: تسع سنوات.
- فقلت: وهو؟
- فقال: هو كبير.
- فقلت: بأي قدر كبير
- فقال: كبير مثلك.
- فقلت: ها هذا مثلا. عندما تصبح ملمع أحزبه ماذا سيحدث؟
- فقال: سأكسب المال.
- فقلت: وبعد ذلك؟
- قال: سأشرب الخمر.
- قلت: وبعد ذلك.

- قال: سأسمح لك حزائك.
- قلت: وبعد.
- قال: سأشرب السجار.
- قلت: وبعد ذلك
- قال: أيداك عمياء!
- قلت: هذا القول سي: سأسحبك من أذنك.
- قال: لو قولت لأمي عنك.
- قلت: وأبلغها سلامي أيضا.
في الطرف الآخر ظهرت سيده مغطاء الشعر، مستديره الوجه، تشبه النظار. جرى الطفل نحوها مسرعا.
- وقال: أنظري يا أماه زيتين.
- المرأة: أرمي هذا من يدك.
فكر الطفل للحظات هل ألقاهم أم لا. وتقدم نحوي مباشراً. لم يتبقى وقت على قوله:
- ماذا تفعل يامشاغب حتى ألقاهم بوجهي.
- فضحكت
- وقلت: لا حزني ياسيدتي، هذا طفل.
- الطفل: يا أماه لقد أمسكني ساعتين يتحدث معي
- المرأة: اذا فقد أحبك يابني لذا يتحدث معك. لا تكن ناكراً للجميل.
- الطفل: ولكنني لم أحبه لقد أخبرته اني أريد أن أكون مثل أخی احمد و أعمل في دهان الأحرزیه ولكنه يقول لي ستصبح طبيباً
- المرأة: أنظر ما أجمل قوله.
- الطفل: فليكن هو طبيب. ألم تقولي لي؟ لعنه الله على ذاك الطبيب! أحوجه الله الى طوب الأرض.
- فأجابته: أنا قلت هذا؟ ألم أدعو له بالأ يحتاج لأى مخلوق.
- قال: نعم قلتي هذا.
- ألتفتت المرأة نحوى وقالت:
- أليس كذلك ياسيدي. الله لا يحوج حاكماً لطبيب
- فقلت: صدقتي
في تلك اللحظه تزمز الطفل. حيث كان بجانب تنوره والدته. وينظر الى بشكل عدائي.
- الطفل: سوف أكون ملمع أحرزیه يا أماه ألس كذلك؟
- المرأة: أیوجد شئ آخر تكونه؟
- قال الطفل: ماذا كان والدى يا أمي؟
- المرأة: كان ملمع أحرزیه.
- نظر الطفل الى وقال: رأيت والى أيضا كان ملمع أحرزیه
- قلت للمرأة: أحقا كان كذلك.
- قالت: نعم.
قلت: من إذا الذي مات في الحرب.
- قالت: لم يم في الحرب.
- الطفل: ألم تقولي لي كذلك يا أمي؟
- أجابته: من قال لك أنه مات في الحرب.
- قال: أخی احمد.
- قالت: بلا الله أخیك أحمد بالمصائب.

- قال الطفل: ولكن هو الذي يحضر لنا الخبز.
- قال المرأه: أخرس كفى ذلك، هيا من هنا!
- بدأ الطفل بجمع الزيتون مره أخرى.
- قالت المرأه: إلق تلك السموم من يدك.
- نظر الى الطفل مره أخرى. فى تلك المره قامت والدته بصفحه عند صفحه إبتعد الطفل سريعاً. حيث كان بجانب حيطان مسجد مهدم:
- قالت المرأه: خذ هذا وضعه فى الخزن.
- الأم: عديم الحياء، مشاغب اثناء قولها ذلك جرت مسرعاً نحو الطفل. ولم تنسى أن تلقى نظره على أيضا. تعقبت تلك المرأه التى خولت الي ساحره مره واحده. ودخلنا الى مكان بابه عبارة عن كيس مزق. وخلفه قمنا بفتح باب يشبه الأبواب اللتى بالحمام. تنبعث من رائحه أناس كريبه تشبه رائحه الغائط. وكان يوجد طاوله مغطاه بمنشع وعليها اثنان من الطماطم وإثنان من الخيار. المرأه:
- قالت: أنشرب الخمر.
- قلت: لا أريد
- قالت: غالباً ليس معك نقوداً.
- وكالذي يخاف أن يفقده جو الشهوه التى تكمن بداخله أحببتها قائلاً:
- يوجد يوجد ولكننى لن أنشرب الخمر فى تلك الدفء.
- حدقت عينها بعيني. ودفعت يدها فى جيبي. وأخرجت نصف او نصفين. لم يُعجبها. بالإضافة أنها وجدتهم بصعويه.
- قلت لها: لا يوجد معى نقود معدنيه أخرى.
- ضحكت. وحلقت يديها على رقبتى. وجلست على ركبتى. تنحى الطفل الصغير الى جانب الملهى ودفعه بنفسه الى داخل فتحه فوق الحجره. ومد رقبتة وظل ينظر الينا بعينه الزرقائتين.
- قلت: الطفل؟
- اجابت: لا بأس فهمو متعاد.
- محتملاً لده نصف ساعه متواصله وهو يحرق بنا بعينه، ولم أتذكر منى وضع يديه فى جيبه وبدأ يقذفنا بجبات الزيتون الأخضر.
- وفجأه أمسك رأسه بيدي. وبدأ بالصراخ كالحياوان المسعور مع أحمرار وجهه.
- قالت المرأه بصوت طافح:
- ألق له عشر نقود ليصمت وإلا لن يكف عن الصراخ.
- فى البدايه أعطيتنه إثنان ونصف. فلم يكف عن الصراخ. أعطيتنه نصف آخر. ثم خمس وعشرون قرشاً.
- صمت لده خمس دقائق. ثم بدأ يلحن مثل الجرس الذي يلحن م م بصوت حزين. ثم أخرج صوت يشبه صوت صفير القطار. وعينه بعيني.
- وكان يقول الآن اخى أحمد سيلحق بك وسترى ماذا سيفعل.
- أعطيتنه خمس وعشرون قرشاً آخرون.
- ولم يتبقى على قوله اذ لم تعطينى أخرى...
- اذ نهضت أمه من على ركبتى. حتى أنها صفعتنى صفعه إنهرت بها أرضً وقالت لى:
- إعطه الآن خمس وعشرون قرشاً آخرين.
- مد الطفل يده المتسخه. وأخذ الخمسه والعشرون قرشاً. وتنحى عنا. كانت أذنيه الآن ترقد كالكلب مستمعاً لنا.
- عندما خرجت من ذلك المكان وقت الظهيره كانت حراره الجو تكاد تذيبنى حتى أن رأسي من كثره الألام شعرت وكأنه يتمزق. جريت مسرعاً نحو النشاطى:
- وكأننى أجرى نحوه لينظفنى، ليمسح عنى شيئاً ما ليرحنى. لا، فقط وكأننى بمجرد أن خرجت من الخزن ذلك كانت تفوح منى رائحه عرق تشبه رائحه الخنبر الذي يخرج من البئر للحاره. وكان معظم رأسي تفوح منه رائحه العرق، مررت بأصابعى أسفل شعري. شعرت وكأن يدي مبتله كأننى لعقتها أو أنى لعقت أطراف أصابعي.

وكانتني أعلم أنني إذا نظرت الي بدي فسوف أفهم أن هذا الليل ليس عرقاً وأن رأسي تنزف دماً.

حينها إذا أسرعتم إلى النشاطي معتقداً أن رأسي تسيل منه الدماء. وعلى طول طريقى حتى أن دخلت الي النشاطي تظاهرت وكانني لم أرى شيئاً على الإطلاق. وبينما يروده ماء البحر وانتعاشه يتسلل الي جسدي تذكرت رؤيه عشب أخضر وخراب وطفل ودخان وطريق قطار وقلب. ثم رأيت أعين الطفل والمرأه. كانت على ظهري. كانت تنظر بشكل قذر.

مياه البحر كانت جيده. لا بهم إن كانت جيده أم لا. ولكنني شعرت أنني إنتعشت والذي يسيل من رأسي ليس دماً، كان عرقاً. وإلا لو كان كذلك كانت الدماء اختلطت بماء البحر. كانت هذه هيئه الفائدة الوحيدده لمياه البحر. وإلا كان لايزال ألم الرأس يحيط بي. حتى وأنتني داخل هذا الاسترخاء ومياه البحر خيط بي جسدي يتصبب عرقاً. ولا زلت أشعر أن جسدي لايزال في تلك المكان الذي تفيح منه رائحه الغائط مع هواء الحزن شديد الانتعاش. والعين الزرقاء التي خدق بنا. والطفل الذي يده تشبه خبز الماشيه المشقق الاسود وكلما أردت الهروب لمكان آخر أشعر أن وكان روح علي هيئه جسد تطير معي وبين عيناى. خفنى بدون توقف.

الأن أعتقد أنى وجدت السبب وراء كسرى المرأه. وإذا قلتهم لى نعم أنت رأيت نفسك فى المرأه بكل وضوحها وقذارتها ونفحتها. ولذلك السبب..... أقول وبكل قوه لا. أنتم عندما تبتسمون فى المرأه تظنون أن بإمكانكم ظهور البشرىه بكل قبح وظهور البشر بسفالتهم وحقارتهم... ولكن والله لا بالله لا.

فى هذه الحاله ستقولون قد جننت. ولماذا تقولون هذا يا أعزائى؟

بدون التفكير فى أى شئ؛ وحتى بمنتهى اللامبالاة تنحنى لتأخذ حجرا وكانك تلتقطه لتزجه على سطح مياه البحر الراكده أربع أو خمس مرات ثم وفجأه تكسرت به المرأه ليس عن عمد ولاكن لا يقال أيضا أنه حادث بدون قصد. ولم لا؟

جرى الرجال خلفى وأنا جريت مسرعا. لم يتمكنو من الإمساك بي. إذا لماذا عدت لاحقا. أستلقت منبسطا تحت شجره كاشفه لجميع النشاطي. هاقد لإجتمع الجميع أمام كوخ صاحب النشاطي. بالرغم من مرور نصف ساعه لازلت أنا محور حديثهم. أستمرو على هذا النحو لحد ساعه واقفين على اقدامهم يتحدثون ويتشاورون ويضحكون ويتشاركوا الافكار. بعد ذلك جاء شرطى فعرضو عليه القضيه أيضا. وقد أصغى إليهم وشاركهم هو الآخر الرأي.

لأننى ذهبت الي محطه الباخره من طريق آخر كان الطريق طويلاً للغايه. وجدت نفسي متعبا. أنتظرت الليل تحت الشجرة وأشرق قمرٌ أصفر اللون. بدأت تأتي اصوات الضحك والغناء من الكازينوهات. فى تلك اللحظه رفعت يدي الي رأسي. وكان شعري فى حاله لا يرثى لها. أخرجت مشطى وقمت بتمشيط شعري. أشعلت سيجار ووضعتها بين شفتى. ووضعت يداى فى جيبي سروالى ومررت من أمام النشاطي وأنا أصفى. وكأنه لم يكن أنا من كسر المرأه.

